CONSILIUL JUDEȚEAN TULCEA

NordDobrogea Cultural

Periodic de cultură și informare editat de Centrul Cultural „Jean Bart” Nr. 6/2014

Regele Carol I

Regele Ferdinand

FĂURITORII

ROMÂNIEI

Alexandru I. Cuza

Mihai Viteazu

Evenimente muzicale la Casa Avramide

Generosul spaţiu „Casa Avramide"a devenit locul cel mai râvnit de organizatorii de evenimente culturale. Redăm imagini desfăşurate sub egida proiectului „Aşezământul Cultural Enot" iniţiat de Paul Prisada şi Cristian Antonescu, „Seara Armânească" cu Ştefan Coman şi Dumitru P.Caimacan, „Serile de Muzică" gândite de Dan Hornoiu.

foto: Aurel Ifrim

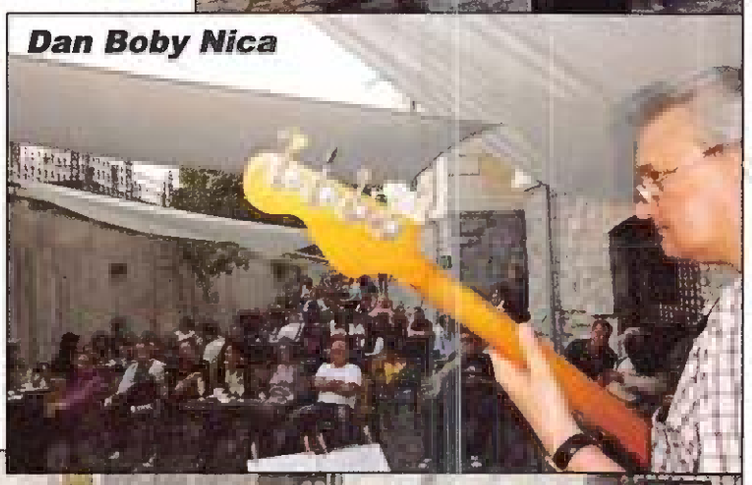

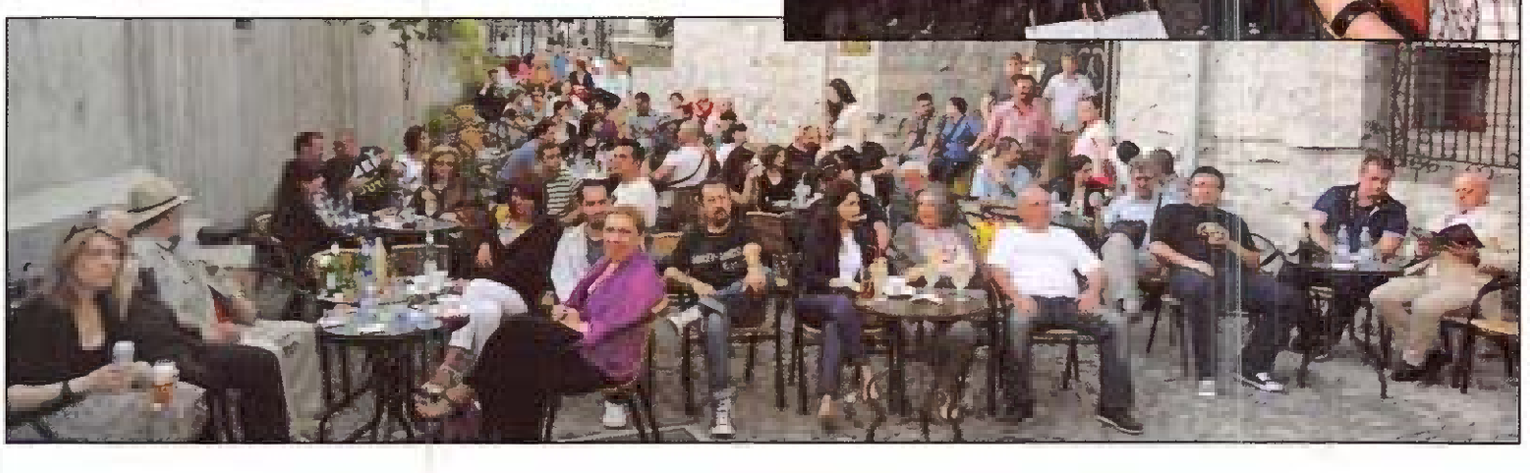

La ce bun regii și Monarhia Constituțională?

După 45 de ani de trai ca în temniţă, lipsiţi de orice libertate, cu o Carte de Istorie pocită, menită ascunderii adevărului, românii manifestă mari rezerve faţă de Monarhie.

Dar ce mai ştim noi despre Regii noştri, despre rolul jucat de ei în istorie? Şi, cu deosebire, ce ştim despre rolul unui Rege în mersul lumii? Într-o capodoperă literar-filosofică - „Republica" , scrisă în antichitate de Platon, geniu aflat la apogeu, găsim un text care sună cam aşa: „Regele este pentru popor, precum matca pentru albine". Spre a pătrunde înţelesul rostirii filosofului, să dăm un ochi prin istorie. Cea adevărată, trăită de români!

Statul român, continuatorul statelor medievale româneşti, există în forma sa modernă abia din anul 1859, anul Unirii Principatelor sub sceptrul principelui Alexandru Ioan Cuza. Însă, ca entitate juridică în dreptul internaţional, România a apărut abia din momentul dobândirii independenţei, în timpul domniei Principelui, ulterior Regelui Carol I.

Cine a fost Regele Carol I, de unde a venit el aici,
ne spune maestrul Adrian Cioroianu
în superba dumisale carte
„Cea mai frumoasă poveste"

Adrian Cioroianu este Decan al Facultăţii de Istorie a Universităţii din Bucureşti, instituţie în care lucrează de două decenii. Autor al mai multor volume de istorie, culegeri de eseuri pe teme istorice sau politice, scenarii pentru Documentare istorice, de televiziune, mai recent, un roman, plus încă două volume despre Regina Maria şi Regele Ferdinand. „Şi toate acestea – comentează acest prolific cărturar -, pentru că în copilărie i-au plăcut poveştile. Mai întâi numai poveştile, apoi guma de mestecat şi poveştile, apoi romanele lui Jules Verne şi poveştile, apoi benzile desenate şi poveştile, apoi Istoria şi poveştile, apoi Marylin Monroe şi poveştile, apoi parfumurile şi poveştile... În prezent trăieşte el însuşi o poveste frumoasă: are un fiu admirabil şi iubeşte o femeie admirabilă.

Înzestrat cu har de povestitor, dominat de un lirism care-l prinde de minune, uzitând o exprimare limpede şi un umor de cea mai bună calitate, dar totodată cronicar reticent, imparţial, vădind luciditate, istoricul Adrian Cioroianu a făcut din interpretarea faptelor petrecute odinioară un lucru cu totul remarcabil: el este creatorul unui stil original de scriere a istoriei!...

După spusele lui Buffon – „Stilul este omul" -, iar domnul Profesor, cum îl ştim cu toţii din emisiunile de televiziune „Cinci minute de istorie", are un stil inconfundabil care ne face să-i sorbim cuvintele şi să-i urmărim aparţiile ca pe ale unei mari vedete. Iar Morala, care încheie fiecare capitol din fermecătoarea dumisale carte, ne pune în faţa unui Înţelept. Cultura sa vastă, duhul înalt, stilul cu totul personal, ne duc cu gândul la un mare înaintaş, precum Cicero. În plus, este încă un om tânăr. Asta dă certitudinea că distinsul istoric ne va surprinde mereu cu lucrări tot mai originale, tot mai valoroase privind Istoria Românilor, atât – vai !, de ciuntită şi răstălmăcită. Spre beneficiul tuturor, şi, în primul rând al tinerilor...

Avem bucuria ca, prin bunăvoinţa domnului Profesor - pentru ne arătăm toată gratitudinea!, revista noastră să găzduiască cinci capitole din adevăratul best-seller editorial românesc „Cea mai frumoasă poveste".

Adrian Cioroianu
Carol I şi pesmetul de pe noptieră
(septembrie 1914)

În cele ce urmează o să vă spun una dintre cele mai frumoase pilde din întreaga istorie a românilor. Dar, mai înainte, aş vrea să ştiu dacă numele de ***Karl Anton Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen*** *vă spune ceva. Probabil veţi răspunde că nu-l cunoaşteţi pe acest personaj. Ei bine, e vorba despre unul dintre cei mai mari conducători politici pe care i-a avut vreodată poporul român. Povestea aceasta vorbeşte despre el.*

Prinţul Carol Anton de Hohenzollern-Sigmaringen s-a născut într-o familie nobilă germană, pe data de 20 aprilie 1839. După tată, era înrudit cu dinastia domnitoare din Prusia, iar după mamă el era nepot al împăratului francez Napoleon al III-lea. Tinereţea prinţului Carol a fost una dedicată studiilor militare - dar marele eveniment din viaţa sa avea să vină în anul 1866, când personajul nostru abia împlinise 27 de ani. Undeva, la graniţa de est a Europei, românii îşi căutau conducător - iar elita politică de la Bucureşti, după calcule şi alte variante neacceptate, s-a oprit asupra acestui tânăr ordonat, sever, modest şi cu mult bun simţ al onoarei.

După cum se vedea, nici că se putea o alegere mai bună.

Pe data de 10 mai 1866, tânărul Karl a devenit primul domnitor al dinastiei românilor, sub numele de Carol I. În următorii cinci ani, între 1866 şi 1871, România a avut zece guverne. Calmul şi ordonatul domnitor se întreba dacă va putea să-i conducă vreodată pe aceşti români când nervoşi, când exuberanţi, imprevizibili şi mereu puşi pe ceartă. În anul 1871, Carol a fost la un pas de a abdica. De-abia în faţa acestei ameninţări, care ar fi adus haosul în ţară, clasa politică de la Bucureşti a acceptat ca domnitorul să joace rolul unui arbitru de care să asculte toţi.

Şi a început cea mai bună perioadă din întreaga istorie modernă a statului român.

În mai 1877, România îşi câştiga independenţa pe câmpul de luptă. Acest război a însemnat enorm în relaţia dintre domnitor şi popor. Până la război, poate că unii români vedeau în Carol un prinţ german ajuns din întâmplare pe tronul de la Bucureşti. Dar, după 1877, majoritatea românilor au văzut în Carol un domn demn, hotărât şi brav, de care au început să fie mândri. În martie 1881, Parlamentul ţării îl proclama pe Carol I drept Rege: astfel, România devenea Regat.

Începutul secolului XX găsea o Românie cu totul schimbată: Banca Naţională a României, podul peste Dunăre de la Cernavodă, marele Port al Constanţei de la Marea Neagră, Ateneul Român, Palatul de la Cotroceni sau Castelul Peleş, prima reţea de cale ferată, marea Fundaţie Universitară pentru studenţii din Bucureşti: toate acestea şi multe altele sunt legate de acele decenii benefice ale domniei Regelui Carol I.

Ca semn al valorii Regelui Carol I, o să amintesc un detaliu: în august 1914, la începutul Primului Război Mondial , el ar fi dorit ca România să intre în luptă alături de Germania, ţara sa natală. Dar elita

politică a românilor, în majoritate, nu a fost de ocord. Regele a fost afectat în sufletul său, dar şi-a respectat rolul constituţional şi a ţinut cont de opinia oamenilor politici români. Decizia politicienilor s-a davedit a fi bună. Inclusiv, prin acest sacrificiu de sine, Regele Carol a făcut posibilă România Mare de după 1918.

Din păcate, Carol I n-a mai apucat să vadă aceo Românie mare. După 48 de ani de domnie glorioasă, el a murit (foarte probabil întristat, ce-i drept), în naaptea de 26 spre 27 septembrie (pe stil vechi) a anului 1914, în camera sa din Castelul Peleş. Prin testament, el a lăsat o sumă imensă, de 12 miliaane de lei, ca donaţii pentru diverse instituţii - de la Academio Ramână şi până la biserici, fundaţii sau orfelinate.

Şi astfel ajungem la morala poveştii noastre: în dimineaţa în care i s-a constatat decesul, s-au găsit pe noptiera de lângă patul Regelui Carol I daar un pahar cu apă din Munţii Corpaţi şi un pesmet dintre aceia ce se fabricau pentru saldaţii armatei. Asta e tot ce se afla la căpătâiul primului rege al românilor: un pahar de apă şi un biscuit-pesmet în cazul în care i s-ar fi făcut foame peste naopte. Aşadar, firea modestă şi cumpătată a Regelui s-a văzut până în ultima clipă. Un Rege care dăduse ţării atât de mult, lua cu el atât de puţin.

Ar fi bine ca taţi viitorii conducători oi Ramâniei să ţină minte această pildă a Regelui Carol I.

.....

Frumoasă poveste!... Din fericire nu-i doar o „poveste" Această instructivă relatare, ne face cunoştinţă cu firea unui rege. Carol I a fost un om exemplar.

Despre rolul lui în mersul istoriei noastre, a scris şi Leonard Horvath

La începutul domniei lui Carol I, România nu era decât o înjghebare a două provincii atomane, care se bucurau de un regim privilegiat. În timpul domniei sale, România a devenit un stat modern, puternic, iar Regele un înfăptuitor ol ecanomiei naţionale, precum şi un om politic preţuit şi respectat pe plan internaţional. Regele Carol I poate fi considerat drept fandatarul Ramâniei moderne. Fără el nu se poate imagina

Marea Unire de la 1918 şi nici Independenţa de stat a României.

Când era daar Principe, a dobândit Dabrogea, ca urmare a Războiului de Independenţă. Prin prestigiul său personal şi prin prietenia cu împăratul Franz Jazef al Austro-Ungariei, dar şi prin faptul că Ramânia a înclinat balanţa

Regele Carol I la Alba Iulia

celui de-al doilea război balcanic, Conferinţa de Pace din 1913 a fost organizată la Bucureşti. România a dobândit, ca urmare a acestei Conferinţei Cadrilaterul.

Tot ca o consecinţă a prieteniei cu Franz Jazef, Regele Carol I al României a obţinut şi graţierea liderilor românilor ardeleni, condamnaţi la închisaare ca urmare a Procesului Memorandiştilor, ţinut la Cluj.

.....

Cornel Jurju consideră că:

„Regele Carol I a fost, de fapt, cel care a transformat România într-un stat modern"

Parlamentul adopta în 1866 una dintre cele mai moderne constituţii din Europa acelor vremuri. S-au cristalizat doctrinar, apoi ca formaţiuni politice de tip european, Partidul Conservator şi Partidul Liberal, care până la moartea Regelui Carol I (1914) au gestionat politica guvernamentală a ţării. La rândul său, instituţia Monarhului Constituţional, care în linii generale a reuşit să se ţină la distanţă de partizanatul partinic, a devenit cheia de boltă a sistemului politico-instituţional românesc. În anii domniei lui Carol I, Dinastia a oferit continuitate marilor obiective ale naţiunii române. Primul dintre acestea a fost Cucerirea Independenţei.

La 10 mai 1877 România şi-a declarat neatârnarea faţă de Impieriul Otoman, iar independenţa a fost apărată pe câmpul de luptă de la Plevna, fiind recunoscută de către Congresul de Pace de la Berlin din 1878.

Pe parcursul operaţiunilor militare din 1877, trupele române au fost conduse cu multă pricepere de către însuşi Principele Carol. El s-a pus în fruntea oştilor, expunându-şi viaţa, ceea ce a dat un curaj extraordinar oştilor alcătuite din oameni de rând, majoritatea înscrişi voluntar în armata română. Războiul câştigat cu mari sacrificii de vieţi omeneşti, se datorează şi acelui principe (care nici nu era român...). Vitejia lui i-a cucerit şi pe conducătorii armatelor aliate, iar două dintre marile puteri mondiale ale vremii - Germania şi Rusia, i-au acordat Principelui Carol titlul de Mareşal.

Ca urmare a câştigării Independenţei, Parlamentul i-a acordat lui Carol I titlul de Alteţă Regală, iar în 10 Mai 1881 el a fost încoronat ca Rege.

Adrian Majuru despre Rege

Carol I a preluat conducerea unei ţări „care n-avea noţiunea timpului", reuşind, în 47 de ani de domnie să aducă „canştiinciazitatea impusă până la meticulazitatea germană. Într-o ţară de zvâcnituri, de entuziasm violent şi de descurajare pripită, sau cel puţin de rapidă plictiseală, el a adus a stăruinţă nezdruncinată, liniştită, regulată ca bătăile numeroaselor orolagii ce umpleau aportamentele sale.

Într-a ţară plină de nerăbdare şi de neastâmpăr, el a adus răbdarea care ştie să pregătească şi astâmpărul care ştie să-şi menţină seninătatea.

Într-o ţară care, din cauza vicisitudinilor ei istorice, nu era obişnuită cu planuri dinamice făcute şi bine definitivate, el a venit urmărind un scap precis, a făcut un program şi l-a îndeplinit întacmai.

Acesta a fost începeutul: primele „tensiuni" politice de iz republican, independenţa, deplina suveranitate prin proclamarea regatului României care devine „pentru statele manarhice ce o înconjoară, a garanţie de linişte şi stabilitate".

România madernă s-a născut în etape convulsive, cu lipsuri şi stângăcii, şi din cauza unor oameni care îşi făcuseră „educaţiunea politică şi socială în străinătate". Reveniţi în ţară, ei „nu aveau altă gândire decât a aplica, fără discernământ ideile admise într-a altă lume, diferită mult sacial şi economic, şi, deaceea îmbrăcote într-o aarecare formă utopică".

Receptiv ideilor politicienilor vremii, Carol I s-a implicat în dezvoltarea economiei româneşti. El a înţeles nevoia urgentă a construirii unei infrastructuri, mai ales feroviare. Dacă în 1866 România nu avea nici un kilometru de cale ferată, în 1914, calea ferată românească atingea o lungime de circa 3.800 de kilometri. Să recunoaştem, o performanţă cu totul remarcabilă. Sub domnia lui Carol I, viaţa politică şi instituţională, economia, cultura, moravurile, mentalităţile au început să capete nu numai forma, dar, treptat, şi angajarea acestora într-un incontestabil proces istoric de occidentalizare, după substanţa modelului european-occidental.

O parte imensă din moştenirea lui Carol I este păstrată şi azi. În urma lui nu a rămas doar independenţa, Dobrogea românească sau calea ferată. În plan instituţional, câteva dintre reperele României au fost create prin implicarea personală Regelui. În planul patrimoniului cultural, printre operele Regelui Carol I şi ale soţiei sale, Regina Elisabeta a României, se numără Palatul Peleş, dar şi sprijinirea unor

exponenți de marcă ai culturii române, precum George Enescu, Elena Văcărescu, Nicolae Grigorescu, Vasile Alecsandri. Primul fotograf de război din lume, clujeanul de origine maghiară Carol Pop de Satmari (ortografiat și Karoly Papp de Szathmary), s-a stabilit la București și a devenit fotograf regal".

ION MAMINA

La începutul secolului XX „Regatul lui Carol I" își câștigase faima de element de ordine și civilizație în această parte a Europei
Regele Carol I a transformat România într-un stat modern

Învață de la apă să ai statornic drum
Învață de la flăcări că toate-s numai scrum
Învață de la umbră să taci și să veghezi
Învață de la stâncă cum neclintit să crezi...

sună versurile unui șlagăr compus odinioară de Adriana Ausch (pe versuri din vol. „Lirica norvegiană").

Dar de la Rege avem ce învăța? ... O, da !, multe: *Statornicia, Moderația, Veghea și Vigilența, Credința în Ideal, Modestia*. Da, în primul rând, Modestia. Referitor la această nobilă însușire umană, Regele Carol I a fost un model. Argumentăm cu un capitol deosebit de ilustrativ și grăitor din cartea istoricului Adrian Cioroianu (citată mai sus).

ADRIAN CIOROIANU

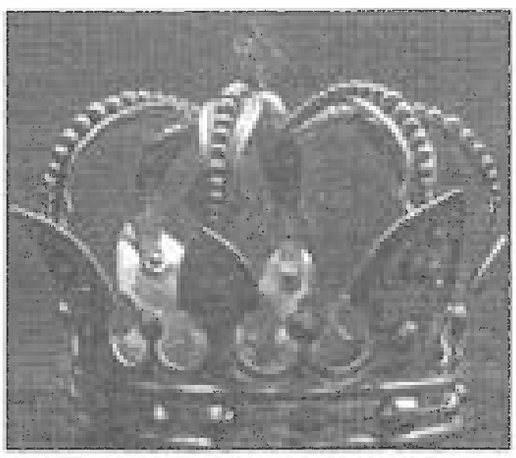
Povestea coroanelor din ale României

Povestea caroanelor de pe fruntea regilor și reginelar României nu începe în palatele de la București sau de la Sinaia, ci își are originea în vara anului 1877, pe unul dintre franturile Războiului de Independență. Vă prapun să intrăm împreună în culisele acestei istorii cu aur, pietre prețioase și, mai ales, oțel.

În dimineața zilei de 30 august 1877, în cea de-a treia bătălie din fața Plevnei, un detașament de darobanți ramăni a capturat de la inamic mai mult material de război – printre care și un tun turcesc de 90 de milimetri, ce fusese fabricat într-o uzină de armament din Berlin. Acest tun a fost odus in Capitala României drept captură de război și nimeni nu bănuia atunci ce rol simbolic va juca el în istaria țării.

Peste patru ani, în primăvara anului 1881, Ramânia deja independentă a devenit regat, iar domnitarul Carol I a devenit primul rege din i storia naastră modernă. Și atunci reintra în scenă fostul tun otoman capturat în vara anului 1877.

Viitoarea caroană a regelui ar fi putut fi fabricată din aur – aceasta fiind materialul preferat de toate cosele regale ale lumii; de altfel, Ramânia avea suficiente rezerve de aur, care ar fi putut fi falosite inclusiv în acest scap. Dar, la darința Regelui Carol I, din vârful țevii acelui tun ce amintea de asediul Plevnei au fast secționate trei bucăți – dintre care una avea să ajungă coroana regală a României. Aceste bucăți de ațel au fast prelucrate de meseriașii Arsenalului Armatei din București – astfel încât a rezultat a coroană maiestuoasă dar sobră, cu a bază reprezentată de un cerc frontal din oțel de la care pleacă opt fleuroane împodobite cu pietre prețioase. Simbolistica acestei piese era foarte clară – ea dorea să transmită generațiilor viitoare că independența statului a fost câștigată prin luptă și că libertatea este mai valoraasă decât aurul. Coroana de oțel a Regelui Carol și relativ madesta coroană de aur a Reginei Elisabeta au fost sfințite în Catedrala Patriarhală a României și au fast puse pe capetele Regelui și Reginei pe 10 mai 1881, într-o ședință specială desfășurată în Sala Tranului din Palatul Regal.

Caroana de oțel a Regelui Caral I va mai intersecta un alt moment important al istoriei noastre. Pe 15 octombrie 1922, în Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, Regele Ferdinand și Regina Moria au fost încoronați ca suverani ai Ramâniei Mari.

Regele Ferdinand a primit aceeasi coroană de oțel a unchiului său. În schimb, Regina Moria a primit o coroană nauă, cu un madel bizantin, cizelată din aur și pietre prețioase la o casă de bijuteri din Paris după desenele pictorului român Costin Petrescu – cel căruia-i datarăm și marea frescă circulară de pe friza Ateneului Român. Ambele coroane regale – precum și alte piese inestimabile pentru istaria naastră – se aflő azi depuse, cu totul accesibile publicului, în Sala Tezaurului a Muzeului Național de Istarie din București.

Coraana de oțel a Regelui Caral I a rămas până în 1947 pe stema țării. Cele două coroane sunt astăzi vestigii ale unui trecut pentru care unii români au nostalgie, alții curiazitate, alții doar indiferență. Coroana regelui are 1115 grame, iar coroana reginei are 1854 de grame. Valoarea lar este însă neprețuită. Pentru că leagő prezentul țării de atât de multe momente din istoria ultimilor 150 de ani, se poate spune că valoarea simbalică a acestor piese este cu mult mai mare decôt valoareo intrinsecă a materialelor folosite în fabricare.

Morala poveștii noastre este că în istoria ramânilor, oțelul a fast uneori cu mult mai necesar – și mai important – decât aurul. Coraana Regelui Carol I o dovedește peste veac.

Mulțumim, domnule Profesor, pentru pilduitoarea dumneavoastră poveste !

Iată, Istoria ne pune în față marile adevăruri. Iată ce mult avem de învățat, noi, cei de azi, despre *Statornicie, Moderație, Vigilență civică, Credință în Ideal, Modestie, Cumpătare, Patriotism...* De la regii noștri, Carol I și urmașul lui la Tron – Ferdinand, etaloane umane demne de urmat. Spre toată slava lor!...

Domnia lui Carol I nu a fost scutită de tensiuni. El s-a confruntat cu răscoale țărănești, cu venalitatea clasei politice din București, cu două războaie, cel de Independență și cel Balcanic, sau cu episoade precum cel al proclamării ridicolei republici de la Ploiești.

Un moment dureros a fost moartea Principesei Maria, singurul copil al Regelui Carol I și al Reginei Elisabeta. Însă Regele Carol I a învins toate aceste piedici. Plecat la Domnul pe 10 octombrie 1914, a fost înhumat în necropola regală de la Curtea de Argeș.

Urmașul la Tronul Regal a fost nepotul său, Ferdinand, supranumit...

FERDINAND I - ÎNTREGITORUL

Comitatul Hohenzollern-Sigmaringen din fostul regat al Prusiei a dat istoriei numeroase capete încoronate, care au domnit în diverse țări ale Bătrânului Continent. Dintre aceștia se detașează și figura de nobil german cu aer de „dandy" a Prințului Ferdinand, cel care avea sa devină unul dintre cei mai iubiți Regi ai României. Născut la data de 24 august 1865, Prințul Ferdinand Viktor Albert Meinrad von Hohenzollern-Sigmaringen - pe numele său nobiliar complet, era de fapt fiul Principelui Leopold de Hohenzollern-Sigmaringen, fratele mai mare al Regelui Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen. Ferdinand a ajuns la tron printr-o conjunctură de familie avantajoasă, peste care s-a suprapus și importanța continuității statului român sub forma de Regat. Asta, într-un context politic internațional deosebit de instabil. Prințul Ferdinand a venit pentru prima oară în România, când abia ieșise din adolescență: avea 19 ani. Evenimentul se petrecea în anul 1884, când Regatul Român era format doar din provinciile istorice ale Modovei și Munteniei, unite la data de 24 ianuarie 1859 sub sceptrul lui Alexandru Ioan Cuza - primul și singurul domnitor autohton al României moderne.

După scurta sa vizită în România, Ferdinand decide să se reîntoarcă în Germania pentru a-și termina studiile liceale și universitare. Anul 1893 îl găsește absolvent al prestigioasei Universități din Leipzig și al Școlii Superioare

de Ştiinţe Politice şi Economice din Tübingen. În decursul aceluiaşi an, Pricipele Ferdinand se stabileşte la Bucureşti pentru a-şi îndeplini atributiile de moştenitor al Tronului României. (Ferdinand devenise moştenitor al Coroanei Regale a României din anul 1888, după ce atât tatăl său, dar şi fratele mai mare, renunţaseră la Tron). În acea perioadă, Casa de Hohenzollern - Sigmaringen avea numeroase legături de sânge cu celelalte monarhii importante din Europa. Vărul primar al mamei lui Ferdinand era Ţarul Ferdinand I al Bulgariei; vărul său, era Împăratul Francisc Joseph al Imperiului Austro-Ungar, care cuprindea pe atunci provincia istorică românească a Transilvaniei.

Sosit la Bucureşti, tânărul prinţ se declara cucerit de flora României, o adevărată provocare ştiinţifică pentru botanistul pasionat Ferdinand. Nu a rămas insensibil nici la frumuseţea proverbială a româncelor. El a fost cucerit de farmecul şi distincţia poetei Elena Văcărescu, domnişoara de onoare a Reginei Elisabeta. Legătura celor doi tineri a fost însă oprită brusc din considerente politice. Consiliul de Miniştri al României i-a reamintit principelui că un membru al Familiei Regale nu se poate căsători decât cu femei de sânge regal. Pe data de 10 ianuarie 1893, Ferdinand se va căsători cu Maria de Edinburgh, verişoara sa de gradul trei. Regele Ferdinand şi Regina Maria au avut împreună 6 copii, trei fete şi trei băieţi.

Regele şi Războiul

Aşadar, la 10 octombrie 1914, Ferdinand I devine Rege al României. La depunerea jurământului solemn a declarat limpede, fără emfază, că va fi un „bun român". Din respect pentru religia naţională a românilor, el a renunţat la cultul catolic şi s-a boteazat creştin-ortodox. Istoria consemnează că Regele Ferdinand şi-a respectat toate promisiunile. Pentru asta, românii l-au supranumit „Lealul".

Regina Maria şi regele Ferdinand

Visul lui Ferdinand a fost acela

şi cu al milioanelor de români: crearea României Mari prin alipirea Transilvaniei Regatului Român. Însă la acea dată Ardealul se afla sub stăpânire austro-ungară. Deşi românii de acolo erau cei mai vechi şi cei mai numeroşi locuitori, nu aveau nici cele mai elementare drepturi. Momentul prielnic s-a ivit odată cu declanşarea primului Război Mondial.

Cu toată sorgintea sa germanică, Ferdinand a ales să acţioneze în război de partea Antantei, situându-se în opoziţie cu Puterile Centrale conduse de Germania. Aflând despre decizia Regelui, familia sa din Germania l-a renegat, la castelul Hohenzollernilor din Prusia arborându-se în doliu stindardul heraldic al familiei...

În ciuda entuziasmului şi speranţelor românilor, situaţia pe câmpul de luptă nu era deloc favorabilă lor. În prima fază a confruntărilor, armata română, slab echipată, a înregistrat pierderi uriaşe. Puterile Centrale au ocupat Valahia şi Dobrogea. Bucureştiul a fost ocupat de armatele germane în noiembrie 1916, Ferdinand şi întregul guvern român fiind forţat să se refugieze la Iaşi. Luptele eroice de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, purtate de Armata Română, au dat însă un alt curs primului Război Mondial. Jertfele de sânge ale ostaşilor noştri au dus la stoparea avansării germane în Moldova, nemţii suferind înfrângeri dezastruoase. Cu toate acestea, pentru români a fost un moment istoric crucial: în 1918 bolşevicii veniţi la putere în Rusia au cerut instituirea păcii, în vreme ce România se afla înconjurată de armatele Puterilor Centrale. Profitând de conjunctură, Germania a impus Bucureştiului un tratat de pace dezavantajos pentru ţara noastră.

Esenţial pentru statutul moral al lui Ferdinand cel Leal: el a refuzat să semneze!...

Curând, însă, armatele Triplei Alianţe au cucerit frontul de la Salonic. Armata bulgarilor era decimată. România a reintrat în război. Consecinţele acelor evenimente au dus la dezintegrarea Imperiilor Rus şi Austro-ungar. Avântul trupelor române, vitejia ostaşilor noştri, au dus la mult aşteptata unire cu Bucovina, Basarabia şi Transilvania. Trupele române au ajuns cu luptele la Budapesta, înfrângând forţele armate conduse de agentul bolşevic Bela Kun, pus de ruşi drept şef al statului-fantomă Republica Sovietică Ungară. Regele Ferdinand, în fruntea armatei noastre, a venit de pe frontul ungar ca un învingător, aclamat de românii veniţi din toată ţara, la Bucureştiul entuziasmat.

România Mare şi faptele Regelui

În anul 1922, pe data de 15 octombrie, Ferdinand a fost încoronat Rege al României Mari la Alba Iulia, oraşul care avea să trăiască a doua Mare Unire

Ferdinand a pus la cale reforma agrară, împroprietărind ţăranii cu pământuri, promisiune făcută pentru a-i determina să se angajeze în războiul de Întregire. Trebuie să precizăm că majoritatea ostaşilor căzuţi în lupte au fost ţărani. Iată motivul pentru care Regele a acordat prioritate, la împropietărire, veteranilor de război şi familiile celor căzuţi pe front. În urma acestei măsuri, lui Ferdinand, la renumele de „Lealul" i s-a adăugat şi complementarul de „Întregitorul", iar foştii ostaşi care l-au văzut pe front ca pe un adevărat şef de armii, l-au numit şi „Regele Ţăranilor".

Regele Ferdinand nu a avut o viaţă particulară cu totul fericită. Fiul său cel mare, prinţul Carol al II-lea, mare amator de lux şi desfrâu, trăia o viaţă scandaloasă. Printre altele - în pofida Constituţiei, el s-a căsătorit clandestin cu Ioana „Zizi" Lambrino (cu ea a avut un copil nelegitim).

La doar 62 de ani, după o domnie de peste 13 ani tumultuşi pentru istoria României, Regele Ferdinand a murit răpus în urma unui cancer de colon. A fost înmormântat la Curtea de Argeş, alături de Regele Carol I şi Regina Elisabeta.

În timpul scurtei sale domnii, România a atins un nivel de dezvoltare nemaiintâlnit până atunci. Agricultura devenise o forţă, ţara noastră fiind supranumită „Grânarul Europei". Concomitent cu exploatarea zăcămintelor de petrol, economia ţării a fost printre cele mai puternice şi stabile din întreaga lume.

Om de o vastă cultură, poliglot, botanist pasionat, Regele Ferdinand a fost cu adevărat un „bun român" aşa

coronării sale. În ciuda faptului că era o persoană relativ timidă şi introvertită, unii istorici insistă Ferdinand ar fi fost, de fapt, cel mai strălucit Rege al României.

Sub cârmuirea Regelui Ferdinand, România a înregistrat cea mai înfloritoare perioadă din istoria statului român modern

.....

.....

Rândurile ce urmează ne prezintă

O FIICĂ A REGILOR MARII BRITANII ŞI A CEZARILOR RUSIEI

Regina Maria

Principesa Maria, fiica Principelui Alfred al Mării Britanii şi Irlandei, principe de Saxa-Coburg-Gotha, duce de Edinburgh şi a marii ducese Maria Alexandrovna a Rusiei, s-a născut la 29 octombrie 1875, la Eastwell Park - Anglia. Era nepoata Reginei Victoria a Marii Britanii şi a ţarului Alexandru al II-lea al Rusiei. Deşi fusese curtată de Winston Churchill şi de marele duce George al Rusiei, Principesa Maria s-a căsătorit, la 10 ianuarie 1893, cu Principele Ferdinand, nepotul domnitorului Carol I. Nobila englezoaică a făcut în epocă o puternică impresie.

Casa Regală din România o descrie: „Inteligentă, de o extraordinară frumuseţe, plină de curaj şi de determinare, Regina Maria a fost cel mai eficace ambasador al României, în timpul şi după Primul Război Mondial. Rămâne legendară vizita Sa în Statele Unite ale Americii, în octombrie-decembrie 1926, când a fost întâmpinată peste tot de oficialităţi şi de mulţimi entuziaste.

În timpul Primului Război Mondial, şi-a însoţit soţul în refugiu în Moldova, activând ca soră de caritate în spitalele militare, activitate care a făcut să fie numită în popor „mama răniţilor" şi «Mamă Regină».

În perioada Conferinţei de Pace de la Paris (1919) dar şi după încoronarea, alături de regele Ferdinand, ca suverani ai României Mari (Alba Iulia, 15 octombrie 1922), a participat la o campanie diplomatică pentru recunoaşterea internaţională a statului român reîntregit, având întrevederi oficiale sau informale cu suveranul englez, cu preşedintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, preşedintele Franţei Georges Clemenceau sau cu reprezentanţii de marcă ai mass-media europeană.

Constantin Argetoianu, unul din criticii constanţi şi nemiloşi ai reginei, este şi cel care reuşeşte să sintetizeze în câteva cuvinte rolul Reginei Maria şi locul pe care ea îl merită în istorie:

„Regina Maria şi-a îndeplinit datoria pe toate fronturile activităţilor sale, dar mai presus de toate pe acela al încurajării şi ridicării moralului acelora care o înconjurau şi care au trebuit să decidă, în cele mai tragice momente, soarta ţării şi a poporului său. Se poate afirma că, în răstimpul pribegiei noastre în Moldova, Regina Maria a întrupat aspiraţiile conştiinţei româneşti. Prin modul cum a influenţat în 1916 intrarea României în război şi din nou în 1918, când aproape numai datorită ei, regele Ferdinand nu a ratificat dezastruoasa pace de la Bucureşti, regina s-a aşezat în istorie ca făuritor a României întregite, una din cele mai mari figuri ale istoriei noastre naţionale."

(Constantin Argetoianu, „Pentru cei de mâine: Amintiri din vremea celor de ieri")

Diferenţa de temperament dintre Maria şi Ferdinand a indus în anumite momente percepţia că acesta ar fi fost sub dominaţia energicei sale soţii, ceea ce era de multe ori doar o aparenţă. Chiar dacă Ferdinand lua hotărârile cu greutate şi de multe ori ajutat de alţii, inclusiv regina, el nu lua decât acele hotărâri la care singur ajunsese la concluzia că sunt cele corecte.

„Părerea obişnuită este că era sub influenţa Reginei Maria, că ei i se datorează hotărârile care l-au dus la gloria întregirii neamului. Desigur, în unele probleme ea a exercitat o înrâurire asupra soţului, nu putea exercita, fiindcă legătura sufletească dintre ei slăbise".
(Ion G. Duca, Amintiri)

Neutralitatea şi războiul

Principesa Maria a devenit Regină a României, odată cu accederea la tron a principelui Ferdinand, la 11 octombrie 1914, după moartea regelui Carol I. Era o perioadă crucială din istoria României, marcată de izbucnirea Primului Război Mondial, în care atât familia regală cât şi întreaga societate românească era profund divizată în tabere ce susţineau fie neutralitatea fie intrarea în război de partea uneia sau alteia dintre cele două alianţe aflate în conflict.

Prin moartea regelui Carol I se deblocase de la sine o stare politică tensionată. În parlament noua pereche conducătoare este primită cu căldură şi speranţă, fiind aclamaţi îndelung. *„Ovaţiile adresate noii Regine în Parlament erau sinloialitatea fermă a Mariei faţă de cauza Aliaţilor era autentică. Ea fost îl sprijinise şi continua să-l sprijine pe soţul ei de origine germană. «Ca Principesă Moştenitoare, fusese populară; ca Regină era şi iubită",* spunea Prinţesa Callimachi.

În ciuda presiunilor financiare şi morale atât din partea Antantei, cât şi a Puterilor Centrale, România a rămas credincioasă neutralităţii în decursul primilor doi ani ai primului război mondial. Ţara nu era pregătită de război. Dar Reginei Maria nu-i plăcea neutralitatea. Aceasta o făcea *„să-şi controleze fiecare cuvânt"*, ceea ce, după cum spunea ea, *„era cu totul în afara felului meu de-a fi".*

Regina era de asemenea foarte încrezătoare în capacitatea regelui Ferdinand de a rezista presiunilor interne şi externe şi de a acţiona doar în interesul ţării:

„Ferdinand este înainte de toate Regele României şi un excelent patriot. Poate că nu este foarte energic, dar are o ciudat de puternică doză de rezistenţă şi cu cât este mai constrâns şi ameninţat, cu atât mai puţin se va pune în mişcare. Nu este ceea ce poate fi numit „om de acţiune", dar nu poate fi intimidat, în plus, eu sunt acolo ca să-l ajut să se lupte şi pot să spun că sunt un bun câine de pază!"

Pe tot parcursul perioadei de neutralitate Maria a susţinut realizarea obiectivelor naţionale prin alăturarea României de partea puterilor Antantei. Având în vedere descendenţa sa regală anglo-rusă, dar şi popularitatea foarte mare de

populației, ea a fost percepută în țările Antantei ca unul dintre principalii factori de influență în favoarea cauzei Antantei în România. *„Regina Maria este de două ori aliata noastră, odată prin naștere iar a doua oară prin inima ei”*, spunea contele Saint Aulaire, ministrul Franței la București.

Legăturile Mariei cu casele regale rusă și britanică vor fi folosite de Regele Ferdinand și primul ministru Ionel Brătianu, Regina trimițând, la solicitarea acestora, o serie de lungi scrisori neoficiale Regelui George al V-lea și țarului Nicolae al II-lea, în care prezenta detaliat dorințele României de realizare a unui stat național unitar, precum și justificările temeiurilor pe care se bazează aceste dorințe. Regina Maria a reprezentat astfel o importantă resursă diplomatică pentru conducerea statului român, care a putut astfel să ocoloească constrângerile neutralității și să își facă cunoscută poziția.

„Împăratul Rusiei și Regele Angliei fiind amândoi verii mei primari, era ușor pentru mine să am legături neoficiale cu ei și desigur că eram gata să-mi servesc țara pe orice cale. Avînd în vedere că atît Regele, cît și primul său ministru aveau deplină încredere în mine, eram mai inițiată în problemele și secretele de stat decît se obișnuiește în ce privește reginele”. **(Regina Maria, „Povestea vieții mele”)**

După finalizarea unor lungi și dificile negocieri cu reprezentanții Antantei, concretizate prin încheierea unui tratat politic și a unei convenții militare, la 14 septembrie 1916 România a declarat război Imperiului Austro-Ungar.

„Regina Maria a îmbrățișat cauza războiului precum alții o religie”.

Încă de la început ea se va implica în organizarea și buna funcționare a serviciului de ambulanțe destinate frontului. Va vizita zilnic spitalele militare și se va ocupa personal de coordonarea și aplanarea fricțiunilor dintre diferitele organizații de Cruce Roșie prezente în România (pe lângă cea națională erau prezente cele din Franța, Marea Britanie și Rusia).

„În fiecare dimineață, Regina, în uniformă de infirmieră, însoțită de o doamnă de onoare și de un grup de brancardieri voluntari se duce la gară pentru a-i primi pe răniți. Regina înfruntă moartea și ceea ce este fără îndoială cel mai greu, depășește oboseala unei zile nu de opt ore ci a unei zile care se întinde până noaptea târziu, cu șaisprezece, șaptesprezece sau optsprezece ore de muncă, pe cât de respingătoare pe atât de periculoasă, în mijlocul emanațiilor infecte ale cangrenelor. Când este vorba de Regina nu ne referim la curaj. Curajul presupune tearnă și energia de a învinge. Sentiment necunoscut pentru o suverană a cărei îndrăzneală aduce a invulnerabilitate”. **(Contele Saint Aulaire, Ministrul Franței la București)**

Prezența permanentă a Regelui Ferdinand și a Reginei Maria în mijlocul soldaților care luptau în cele mai grele sectoare ale frontului, ca și promisiunea solemnă a regelui că o parte din pământul țării le va reveni lor, a dus la crearea unei simbioze între familia domnitoare și popor, fapt care se va proba în condițiile dificile ale anilor 1917-1918.

„Deși rușii ne-au dat un prost exemplu pentru că mulți dintre ei au devenit bolșevici și își părăseau posturile cu miile, soldații noștri prost hrăniți, înarmați insuficient, au rămas credincioși Regelui, de neclintit în mijlocul debandadei foștilor lor aliați”. **(Regina Maria, „Povestea vieții mele”)**

După semnarea Armistițiului de la Focșani cu Puterile Centrale la 26 noiembrie 1917, relațiile dintre Regina Maria pe de o parte, regele Ferdinand, Ion I.C. Brătianu și Barbu Știrbey se deteriorează, ca urmare a situării pe poziții divergente privind acțiunea viitoare. Maria consideră armistițiul un angrenaj în care România și-a prins mâna, în vreme ce Brătianu și Știrbey îl consideră o manevră diplomatică menită să câștige timp. Evoluțiile viitoare vor confirma punctul de vedere al reginei.

Incapacitatea conducerii politice a țării de a identifica o soluție viabilă, precum și contextul extern defavorabil, îl silesc pe Regele Ferdinand să accepte o întâlnire cu ministrul Imperiului Austro-Ungar, contele Czernin, la 27 februarie 1918, care, pe un ton arogant și umilitor, îi cere să semneze pacea sau va fi înlocuit cu un alt Rege din casele regale austriacă sau germană. *„Regele a plâns și a lăsat impresia că ar vrea să facă pace dar că este încă în mâinile celor ce-l înconjoară”*, consemna Alexandru Marghiloman.

Regina Maria s-a opus cu vehemență semnării acestei păci, fapt ce îi va atrage reproșuri din partea lui Ferdinand, Știrbey și Brătianu. Într-un act fără precedent și care nici nu a mai fost repetat ulterior, Regina îi înfruntă pe aceștia, demonstrând pentru prima dată că poate fi un factor politic de care trebuie să se țină seama.

„A urmat o scenă teribilă, în care i-am spus Regelui că își vinde sufletul, iar o dată cu acestea, onoarea familiei și a țării sale. Regele a izbucnit într-o furie cumplită și, dacă ar fi fost un om din popor, cu siguranță că m-ar fi bătut”.

Regina și-a continuat atacul, referindu-se și la cei doi sfetnici regali care erau de față, Ionel Brătianu și Barbu Știrbey. *„Trebuie să ți se spună odată că cei din jurul tău te-au prins într-o plasă de dezonoare după ce ți-au subminat sistematic credința și energia, până când ai devenit doar un instrument lipsit de viață în mâinile lor”.*

Atitudinea Reginei Maria de respingere a păcii cu Puterile Centrale a rămas aceeași pe tot parcursul anului 1918. În luna august a stârnit o furtună diplomatică vizitând unele sate care urmau să fie cedate Austro-Ungariei, conform tratatului de pace. Primul ministru Marghiloman s-a deplasat la Bicaz spre a-și exprima față de Rege dezaprobarea față de gestul reginei. *„Ferdinand m-a dojenit într-o oarecare măsură”.* Maria i-a spus însă lui Marghiloman nu-i pasă de scrupulele lui diplomatice.

Regina Maria și-a adus o contribuție importantă și recunoscută, pe plan național și internațional, la realizarea obiectivelor naționale ale României, la sfârșitul Primului Război Mondial.

„Regina Maria, mai mult decât oricine altcineva, s-a bătut pentru a asigura reîntoarcerea Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei la România. Prin forța de nezdruncinat a voinței sale, această prințesă britanică s-a redefinit pe sine însăși ca românca, oferindu-le supușilor săi o mai bună înțelegere a ceea ce urma să fie România, decât oricare din viziunile fasciștilor sau comuniștilor autohtoni care au urmat după ea”.

(Robert D. Kaplan, „Fantomele Balcanilor”)

Conferința de pace

Prin acțiunile familiei regale, monarhia din România a ieșit din război bucurându-se de marele prestigiu al poporului român și au asigurat participarea sa în rândul puterilor învingătoare, la Conferința de Pace de la Paris.

Atitudinea inflexibilă a lui Brătianu, coroborată cu resentimentele primului ministru al Franței Georges Clemenceau față de acceptarea de către guvernul României a păcii separate din 1918, va duce la conflict deschis între aceștia și părăsirea conferinței de către delegația română. Această atitudine a deranjat profund pe „Cei Patru Mari”, care au adoptat o atitudine dură față de România. Situația susținerii in-

rință fiind periclitată, politicienii români caută o ieșire din această situație. Ministrul Franței la București, contele Saint Aulaire, propune trimiterea la Paris a reginei Maria, într-o ultimă încercare de recăpătare a bunăvoinței Aliaților.

Brătianu și Regele Ferdinand sunt de acord. Regina este încântată de rolul care i s-a oferit. Prințul Barbu Știrbey îi dă asigurări ca *„să nu obiecteze la cuvântul «neoficial sau incognito» pentru că, odată ajunsă acolo, totul se va transforma într-o primire oficială"*.

împiedica tratativele, dar că fusese totuși nevoită să cedeze în fața politicienilor români. În Franța au fost întotdeauna apreciați oamenii îndrăzneți, de orice sex ar fi, ceea ce explică popularitatea Reginei Maria încă de la sosirea în țara noastră".

Regina Maria a fost sfătuitorul cel mai apropiat al Regelui Ferdinand, până la decesul acestuia în anul1927, dar după ce fiul său Carol a urcat pe Tron el a izolat-o complet de viaţa publică.

Din cauza izolării la care fusese o supusă, Balcicul devine locul de ei refugiu. Regina era

Ion G. Duca, viitorul primministru, aprecia că Brătianu a făcut o greșeală când a procedat astfel. *„Deși populația Parisului i-a făcut o primire entuziastă și i-a dat câtva timp iluzia că este idolul capitalei franceze, oamenii serioși nu au înțeles rostul vizitei ei"*. Totuși viitorul a demonstrat că Duca nu a avut cea mai clară percepție asupra a felului în care regina Maria era văzută de francezi. Șeful Cabinetului Militar al primului ministru Clemenceau, generalul Mordacq (șeful Cabinetului Militar al primului ministru al Franței – 1919), făcea următoarea prezentare Reginei României:

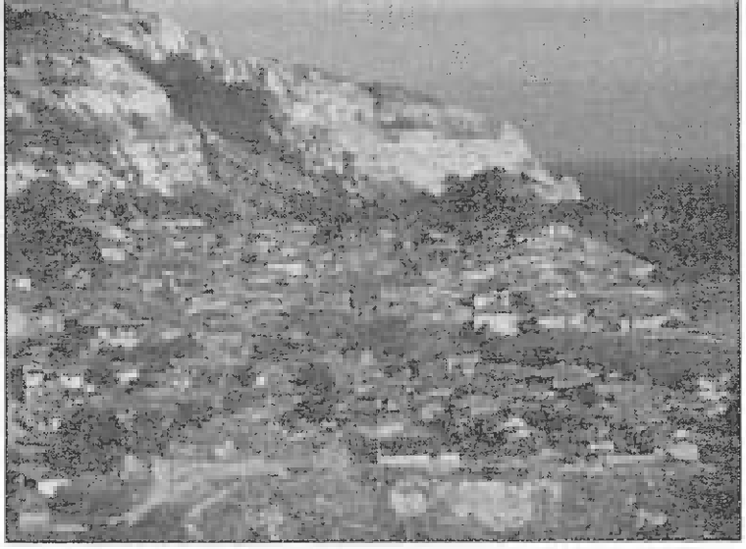
„Se spunea - și nu erau departe de adevăr - că ea era adevăratul bărbat al familiei regale române. În cercurile oficiale se știa foarte bine că în momentul în care armatele germane victorioase, dar puțin numeroase (1917), încercau să impună pacea României, doar ea a declarat că onoarea și interesul obligau să se lupte până la capăt, că făcuse efor-

iubită în Balcic, locuitorii o alintau „Sultana".

„Deşi îl vizitase în 1915 şi văzuse ce era de văzut, Regina Maria se îndrăgosteşte de Balcic abia în 1924, într-atât de puternic, încât îşi construieşte, pe ţărmul stâncos şi sălbatic, un adevărat paradis. Se poate spune că datorită Reginei Maria (a cărei inimă se afla într-o criptă din castel), mitul Balcicului nu mai are nevoie de combustia istoriei, este pur şi simplu sincron cu realitatea, ba chiar o înrâureşte, dându-i o strălucire fără egal în perioada interbelică. Boema artistică, animatorii culturali, scriitorii, arhitecţii şi chiar şi politicienii vin vară de vară la Balcic, înfrumuseţându-l şi pregătindu-l pentru o promiţătoare carieră de staţiune marină şi culturală".

(Lucian Boia, „Balcic. Micul paradis al României Mari", Humanitas, 2014)

Construcţia castelului de la Balcic a început în 1924, la 10 ani după încoronarea Regelui

Ferdinand. Aici, în micuţa capelă Stella Maris pe care o construise la „Cuibul liniştit", şi-a dorit Regina Maria ca inima ei să îşi găsească odihna veşnică, însă zbuciumul care i-a caracterizat viaţa sentimentală îi marchează şi posteritatea. La 18 iulie 1938, Regina Maria s-a stins la Castelul Pelişor din Sinaia. Avea 62 de ani.

Trupul i-a fost înmormântat la Curtea de Argeş alături de Regele Ferdinand, dar inima a fost dusă - după cedarea Cadrilaterului din 1940 la Bran, apoi la Muzeul Naţional de Istorie de la Bucureşti.

Balcic

(sau Balchik în limba bulgară), este un orăşel situat pe ţărmul Mării Negre, în Bulgaria, la circa 60 de km de Vama Veche. Atestat documentar ca având o vechime de 2.600 de ani, ar fi aşezat pe locul cetăţii trace Kruni şi al oraşului grecesc antic Dionissopolis. În Balcic se mai văd urmele mai multor culturi. După cel de al doilea război balcanic (iunie - august 1913), Balcicul a aparţinut României. Balcicul a fost supranumit Oraşul Alb, din cauza dealurilor albicioase din jur. De altfel, întregului ţărm i s-a spus, din aceleaşi motive, ***Coasta de Argint***.

Până la a fi românesc, din 1913, Balcicul era doar un spectacol al mării şi un seducător amalgam etnic şi cultural de la marginea fostului Imperiu otoman. Dacă administraţia noastră preia un târg modest, pictorii dau aici de un Orient în toată splendoarea sa, dar mai ales de un peisaj şi de o lumină cu totul aparte.

Regina Maria a preţuit poporul român, l-a iubit, iar în testamentul său a lăsat aceste cuvinte:

„Te binecuvântez, iubită Românie, ţara bucuriilor şi durerilor mele,
frumoasă ţară, care ai trăit în inima mea.
Fii tu veşnic îmbelşugată,
fii tu mare şi plină de cinste,
să stai falnică printre naţiuni, cinstită, iubită şi priceputa".

.....

Regele Carol al II-lea

Principele Carol s-a nascut la Sinaia, la 3 octombrie 1893. A fost fiul Regelui Ferdinand și al Reginei Maria. Primul Rege născut în Romania a avut o domnie plină de împliniri, dar și de convulsii. Decada 1930-1940, cea a domniei Regelui Carol al II-lea, este în același timp o epocă de prosperitate economică și de înflorire culturală, dar și epoca de ascensiune a extremismului de dreapta. Carol al II-lea este Regele care combate în mod brutal Mișcarea Legionară, dar care instaurează el însusi un regim autoritar, punând capăt deceniilor de parlamentarism liberal și de pluripartidism.

Personaj cu optiuni culturale avizate și rafinate, Carol al II-lea a fost și promotorul unui cult al personalității care le anunța pe cele ale regimurilor totalitare care aveau să se suc-

următoare. De o inteligență sclipitoare, plin de farmec și erudit, Carol al II-lea nu a reușit, totuși, să așeze datoria de rege și interesele țării deasupra opțiunilor Sale din viața privată.

În contextul politic creat de morțile Regelui Ferdinand și a lui Ionel Brătianu, cât și de

Regele Carol II
cu însemnele de mareșal al Armatei Române

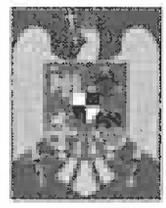
lipsa de fermitate a Regenței regale conduse de principele Nicolae, Carol s-a întors în 1930 în România, detronându-și propriul fiu. Domnia lui a fost marcată la început de efectele marii crize economice și financiare. Carol a fragilizat sistemul de partide, numind adesea la guvernare facțiuni minoritare ale partidelor istorice și cochetând cu idea unor guverne de concentrație națională, precum guvernul Iorga-Argetoianu. De asemenea, a permis formarea unei camarilei corupte în jurul său, sub patronajul Elenei Lupescu. Către sfârșitul anilor '30, situația politică internă s-a deteriorat sub influența situației internaționale și a acțiunilor Regelui, în 1938 fiind instaurată dictatura regală (prin înlăturarea constituției din 1923 și desființarea partidelor politice, Frontul Renașterii Naționale, patronat de rege).

Anul 1940 a consemnat fărâmițarea României Mari ca urmare a pactului dintre Germania și URSS, situație care a avut efecte dezastruoase asupra reputației monarhului român. Reorientarea politicii externe a României către Germania nazistă nu a putut salva regimul lui Carol, care a fost obligat să abdice de către generalul Ion Antonescu, proaspăt numit de el prim-ministru. I-a fost permisă părăsirea țării cu un tren special încărcat cu averi, nelipsind mult să fie asasinat de către legionari, care au tras asupra trenului. După cel de-al Doilea Război Mondial, fostul rege a cochetat cu ideea de a se întoarce la cârma țării și a-și detrona din nou fiul, însă a evitat capcana întinsă de comuniști. S-a căsătorit în cele din urmă Elena Lupescu, murind în exil.

Paradoxal, *în anul 1940, un asistent universitar la Facultatea de Medicină câștiga 5.000 de lei, din care își cumpăra săptămânal o carte de specialitate străină și una de literatură. Separat de obiceiul de a lua masa de seară în oraș!...*

Acea perioadă deosebit de înfloritoare a României Mari a corespuns, concomitent, cu un apogeu al fastului regal, dar, în chip nefericit, cu o scădere a prestigiului Regalității. Escapadele sale sentimentale, au avut un rol major în prăbușirea României Mari, conducând, în 1940 la abdicarea celui mai controversat monarh al Dinastiei Române.

Sub aceste auspicii, cu totul nefavorabile, cărora s-au adăugat altele, de-a dreptul dramatice, urma să urce pe Tronul Regal, viitorul Rege Mihai I. Informații prețioase despre viața viitorului rege, găsim în admirabila „poveste" a maestrului Adrian Cioroianu, în rândurile ce urmează.

.....

ADRIAN CIOROIANU

Regele Mihai și Regina Ana

(1948 - până în prezent)

Viața privată a familiilar regale este ținută mai mereu departe de ochii publicului. Poate tocmai de aceea, publicul dorește să afle tot mai multe lucruri despre capetele încoronate. Este și cazul familiei regale a Ramôniei, reprezentată în primul rând prin Regele Mihai și Regina Ana. Povestea ce urmează va spune câteva lucruri mai puțin cunoscute despre acest cuplu care a trăit o bună parte din bucuriile și din dramele ultimului secol.

Maiestatea Sa Regele Mihai al României s-a născut la Castelul Peleș, pe 25 noiembrie 1921, ca unic fiu al Regelui Carol al II-lea și al Reginei-mamă Elena. Doi ani mai târziu, pe 18 septembrie 1923, se naștea la Poris principesa Ana de Bourbon-Parma, ca fiică a principelui Rene de Bourbon-Parma și a principesei Margareta a Danemarcei. Capilăria celor doi a fast pe-atât de diferită pe cât de diferită era istoria colțului de Europă în care trăia fiecare.

În contextul unei crize dinastice survenite în România, Regele Mihai și-a început prima domnie pe când avea doar 5 oni, în anul 1927. Mai apoi, în anul 1930, tatăl său-Regele Carol al II-lea - a revenit în țară, iar fiul Mihai a redevenit prinț moștenitar. Prin felul său de a fi colculat, sensibil și meditativ, tânărul Mihai semăna mai mult cu mama sa - Regina Elena. Față de explazivul și expansivul Rege Carol al II-lea, prințul Mihai avea o cu totul altă fire.

La celălalt capăt al Europei, principesa Ana de Baurban-Parma a copilărit mult mai liniștită în Franța , alături de ai săi. După anul 1939, familia principesei Ana s-a mutat mai întâi în Spania, iar apoi în Statele Unite ale Americii. Cei doi - principele Mihai și principesa Ana - nu se cunoșteau în acel moment, dar începutul celui de-al Doilea Război Mondial avea să le schimbe destinele în egală măsură.

Pentru cei care îi cunasc, Regele Mihai și Regina Ana apar ozi ca niște oameni calmi și extrem de joviali. Numai că realitotea dură a celui de-al Doileo Război Mandial i-a obligot pe fiecare la fapte aproape extreme.

Este cunoscut cum Regele Mihai l-a arestat în vara anului 1944 pe mareșalul Ion Antonescu și aceasta pe când Hitler, Stalin sau alți conducători se așteptau mai puțin. În schimb, este mai puțin cunoscut un episod... războinic din viața Reginei Ana. La vârstra de 20 de ani, 1943 , tânăra s-a înrolat voluntară în armata franceză a generalului de Gaulle și a ajuns alături de regimentul său până în Algeria, Maroc, Italia și Germonia.

În toamna onului 1947, Regele Mihai a sosit la Londro, cu acazia nunții verișoarei sale, actuala regină a Angliei Elisabeta a II-a. Acola, la o recepție dată de Marele Duce de Luxemburg, Regele Mihai o cuoscut-o pe Regina Ana. Pentru tânărul Rege a fost dragoste la prima vedere. Peste doar câteva zile, el și-a luat inima în dinți și a cerut mâna principesei.

Puțini dintre români știu că, la prima cerere în căsătorie o Regelui Mihai, principesa a declinat oferta. Ea l-a refuzat pentru că, la prima vedere, i se păruse că tânărul rege român este o persaonă blajină și aparent nehotărâtă. Din fericire, câteva săptămâni mai târziu, soarta i-a odus iarăși pe cei doi față în față. În decembrie 1947, pe drumul de întoarcere spre București, Regele Mihai a făcut o scurtă escală în Elveție. Aflând că principesa Ana era și ea acalo, Regele a invitat-o la o plimbare cu automobilul în jurul lacului Geneva.

Cu ocazia acestei plimbări în mașină, Regele Mihai și principesa Ana au avut ocazia să varbească și să se cunoască mai bine. În plus, principesa a rămas efectiv uimită de cât de sigure erau mișcările Regelui Mihai la volan.

De-abia atunci tânăra Ana a aflat cât de pasionat era tânărul rege de maşini şi de matoare.

Povestea noastră vorbeşte, aşadar, despre efectul benefic al unor pasiuni. După cum se ştie, şofatul a fost singurul „viciu" al Regelui Mihai. Dragostea lui pentru maşini şi abilitatea lui ca şofer ou făcut-o pe principesa Ana să-l judece mai bine. După acea plimbare, Ana de Bourbon-Parma a acceptat cererea în căsătarie a Regelui. Ei s-au căsătarit în iunie 1948 şi au rămas împreună până azi.

Morala acestei poveşti este că până şi viciile noastre benigne, dacă intervin la momentul potrivit, ne pot ajuta uneori.

.....

Nevinovatul „viciu" al urmaşului glorioşilor Carol I şi Ferdinand, s-a izbit, pe aproape tot parcursul vieţii sale, de metehne grave ale unor semeni, precum imoralitatea, reaua credinţă, necinstea, trădarea şi alte asemenea, încât este de mirare (dar şi de admirat), cum acest mare senior - blândul Rege Mihai le-a depăşit...

DOMNIA REGELUI MIHAI

Majestatea Sa Regală, Mihai I al României, Principe de Hohenzollern, stră-strănepot al reginei Victoria a Marii Britanii şi văr de gradul trei al reginei Elisabeta a II-a, s-a născut la Castelul Peleş, pe 25 noiembrie 1921. Este unicul fiul al Regelui Carol al II-lea şi al Reginei-mamă Elena.

Principele Mihai a devenit pentru prima dată Rege al României în 1927, după moartea bunicului său Ferdinand, întrucât tatăl său, Carol al II-lea renunţase în decembrie 1925 la tron, preferând să trăiască alături de una dintre femeile iubite înafara graniţelor României. Minor fiind, atribuţiile regale erau îndeplinite de o regenţă formată din prinţul Nicolae, patriarhul Miron Cristea şi preşedintele Curţii de Casaţie, Gheorghe Buzdugan (până la 7 octombrie 1929 cînd, după dispariţai fizică, locul i-a fost luat de Constantin Sărăţeanu, consilier la Curtea de Casaţie). Întoarcerea inopinantă (şi ilegală, conform Constituţiei Monarhice), din iunie 1930 a lui Carol nu a întâminat rezistenţă. Detronat de tatăl său, prinţul a primit titlul creat ad-hoc de „Mare Voievod de Alba-Iulia". Următorul deceniu a fost marcat de exilul mamei sale, pe care nu a putut să o vadă decât câteva săptămâni pe an, când o vizita la Florenţa. Privat de o veritabilă afecţiune familială, Principele Mihai a beneficiat în schimb de o educaţie aleasă.

În septembrie 1939 a pornit Cel de al Doilea Război Mondial, anul 1940 marcând sfârşitul României Mari, care a pierdut fără luptă, în decurs de câteva luni, Basarabia, Bucovina de nord, Herţa, Transilvania de nord-est şi Cadrilaterul. La 6 septembrie 1940, Carol al II-lea a fost obligat de noul prim-ministru, generalul Ion Antonescu, să abdice şi părăsească ţara, Tronul revenindu-i a doua oară lui Pricepelui Mihai. Dar sub statul naţional-legionar, apoi sub regimul autoritar al lui Antonescu, Regele nu avea nici o putere reală de decizie, fiind în permanenţă sub supravegherea serviciilor de informaţii. El a aflat de la radio că România intrase în război alături de Germania nazistă.

„Ion Antonescu ar fi fost bucuros să abolească monarhia, dacă sentimentul dinastic nu ar fi fost puternic în rândul populaţiei. I-a rezervat însă Regelui un rol minor, o funcţie pur decorativă". **(Ion Mamina)**

Forţele Armatei Roşii primiseră ordin să ne invadeze ţara. Regele Mihai a decis să salveze ce se mai putea salva. Întrucât mareşalul Antonescu nu accepta despărţirea de armata germană, care era învinsă pe toate fronturile, Regele a înfăptuit lovitura de stat de la 23 august 1944: prin ordin regal Antonescu a fost arestat, iar Constituţia din 1923 a fost restaurată. Între timp tânărul Rege pornise o serie de tratative cu Uniunea Sovietică, menite salvării statului român aflat în pragul desfiinţării. Rusia, ulterior Puterea Sovietică, doreau de multă vreme desfiinţarea naţiunii noastre spre a-i exploata marile zăcăminte petroliere şi aurifere, pădurile nesfârşite, pământul roditor. (Stratul de cernoziom era atât de bun, încât nemţii îl încărcau în trenuri, transportându-l pe propriile teritorii sărăcăcioase agricol). Iată motivele pentru care Uniunea Sovietică amâna sine die semnarea unui armistiţiu. Până în septembrie 1944, când a ocupat întreaga România ca „armată salvatoare", pornind procesul de impunere a sistemului său politic. Lipsit de sprijinul Marii Britanii şi Statelor Unite ale Americii, cu situaţia Transilvaniei ca mijloc de şantaj al ruşilor, Regele a fost obligat în februarie 1945 să îl demită pe prim-ministrul anticomunist Nicolae Rădescu şi să-l numească pe Petru Groza la guvernare - un instrument docil în mâinile comuniştilor. În chip de protest faţă de abuzurile noului guvern, „grevă regală", refuzând să semneze decretele guvernului, care şi-a urmat însă nestingherit activitatea neconstituţională.

Pentru completarea acestei informaţii, redăm un grăitorul capitol „Greva regală" din volumul „Cea mai frumoasă poveste" a redutabilului literat şi istoric

Adrian Cioroianu

„Greva regală"
(vara-toamna 1945)

Ori de câte ari mă întâlnesc cu oameni pasionaţi de istorie, una dintre întrbările care mi se pun cel mai des este dacă Regele Mihoi putea face mai mult pentru împiedicarea comunizării ţării, atunci, spre mijlocul secalului trecut, după al Doilea Război Mandial. În povestea aceasta vă voi varbi chiar despre o astfel de încercare a Regelui Mihai. O încercare eşuată, dar care spune multe despre România acelor ani. Vă propun, aşadar, să intrăm în tainele „grevei regale" din vara anului 1945.

Astăzi, istoricii ştiu foarte bine că evenimentele din 23 ougust 1944 nu au fost pe placul liderului savietic Stalin. Comandontul suprem al Uniunii Sovietice ar fi dorit ca trupele sale să intre în România în calitate de armate eliberatoare. Dar iniţiativa Regelui Mihai de a-l aresta pe mareşalul Antonescu a dat peste cap planurile sovietice privind România.

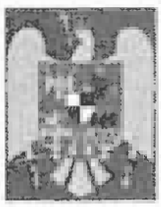
La sfârşitul lunii august a anului 1944, trupele sovietice au intrat in Bucureşti. Ţara avea un nou guvern - condus de generalul Constantin Sănătescu - astfel încât savieticii nu au intrat ca eliberatori, ci în calitate de presupuşi aliaţi. În scurtă vreme, a devenit clar că outorităţile sovietice susţineau în mad evident firavul partid comunist din Ramănia.Pe 6 martie 1945, în urma unei acerbe presiuni savietice, Regele Mihoi l-a numit prim-ministru pe Petru Groza - care ero, cum om văzut, un tavarăş de drum al comuniştilor. Totuşi, în lunile următoore, guvernele englez şi omerican au întârziat să recunoască guvernul

de la București. Americanii și britanicii spuneau că guvernul procomunist al lui Petru Groza nu era reprezentativ pentru Ramânia - ceea ce, de altfel, corespundea adevărului. În aceste condiții, după mijlocul lunii august a anului 1945 Regele Mihai i-a cerut lui Petru Groza să-și depună demisia. Dar, spre surpriza tuturor, Groza a refuzat să facă acest lucru.Primind asigurările Moscavei, Groza era sigur că este susținut de sovietici - iar aceștia aveau un cuvânt mai greu de spus în problemele Ramâniei decât englezii sau americanii. Peste câteva zile, regele a refuzat să participe la manifestația din ziua de 23 august - când tacmai se împlinea un an de la răsturnarea regimului Ion Antonescu.

Refuzul premierului Petru Groza de a demisiona în vara lui 1945 a reprezentat o premieră nefastă în istoria constituțională a Ramâniei. Potrivit legii fundamentale în vigoare atunci, regele era cel care numea sau destituia prim-miniștri. La sfatul acupantului savietic și în disprețul Constituției Ramâniei, Petru Groza a tras concluzia că Stalin este mai puternic decât Regele Mihai.

După ce Petru Groza a anuțat că nu va demisiona, Regele Mihai a refuzot să mai semneze actele guvernului. Începea astfel un capitol inedit în istoria Ramâniei: fără semnătura regelui, toate actele guvernului erau nule. Lunile următoare reprezintă ceea ce în istoria contemporană se cheamă „greva regală" din vara și toamna anului 1945. La presiunile englezilor și americanilar, prietenii savietici ai lui Petru Groza au cedat parțial în ianuarie 1946: în guvernul Petru Groza au fost primiți și doi reprezentanți ai apoziției - Mihai Romniceanu de la Partidul Național Liberal și Emil Hațieganu de la Partidul Național Țărănesc. Dar aceștia aveau mai curând un rol cosmetic, pentru a salva oparențele - guvernul Groza a rămas în cantinuare un guvern procamunist și prosovieti.

„Greva regală" din a doua jumătate a anului 1945 a arătat că cei care dictau la București erau numai sovieticii. Liderii partidelor democratice erau de partea Regelui Mihai. La fel, Patriarhul Nicodim al Bisericii Ortadoxe a dat mesaje de susținere a regelui - la fel și alți lider religioși. Dar toate aceastea nu au avut efect. Petru Groza putea fi rebel față de regele Mihai câtă vreme ascuta directivele lui Stalin, de la Moscova.Cel care se lăuda că în tinerețe avea un chip de dac răzvrătit s-a

davedit a fi un foarte dacil și ascultător client al Mascavei

La începutul anului 1946, Regele Mihai a fost, așadar, obligat să reia caobitorea a fost numai de fațadă. În decembrie 1947, cum am amintit mai sus, același premier Graza a fost unul dintre cei doi actari politici core l-au forțat pe Regele Mihai să abdice.

Marala, oricum am pune-o în cuvinte, este dezamăgitoare. Încă a dată, aprtunistul Groza a respectat atunci, în vara și toamna lui 1945, nu Constituția Ramâniei, ci directivele mult mai pragmatice și mai cinice ale lui Stalin.

Din superba „poveste" a maestrului Adrian Cioroianu, desprindem şi noi o **Morală**: în pofida tuturor ameninţărilor sovieticilor şi a trădărilor venite din partea unor compatrioţi, care au abandonat idealurile poporului român, tânărul Rege Mihai, cu o demnitate admirabilă şi înălţător patriotism, s-a profilat într-un Simbol Național al Rezistenței.

Fiindcă aşa au fost
înaintaşii săi:
Carol I-ul,
Ferdinand Întregitorul,
viteaza Regină Maria
şi aşa trebuie să se
comporte un Rege!...

Sintetizând, putem afirma că rolul unui Rege poate fi, într-un moment critic al Istoriei, salvator al neamului şi un Model pentru compatrioţii săi. Iată de ce, însăşi ideea de Regalitate trebuie preţuită şi apărată, întocmai cum albinele din stup îşi protejează Matca ...

Iar interogaţiei care precede aceste relatări *„LA CE BUN REGII ŞI MONARHIA LOR CONSTITUŢIONALĂ?"* nu-i putem formula decât un singur răspuns:

Regii noştri sunt

FĂURITORII STATULUI
CU NUMELE ROMÂNIA

Dacă în bunul mers al ţării a intervenit – în mod nedorit, un fiu de os domnesc, Monarhia Constituţională l-a împiedicat să-şi ducă ideile prost digerate până la sfârşit...

„Învaţă de la apă
să ai statornic drum
Învaţă de la flăcări
că toate-s numai scrum
Învaţă de la umbră
să taci şi să veghezi
Învaţă de la stâncă
cum neclintit să crezi"...

MOMENT ISTORIC

În primăvara acestui an la Tulcea a fost instalat – drept însemn al Regalității un bust al Maiestății Sale Regele Mihai al României

Semnificativ, contravaloarea lucrări şi a tuturor cheltuielilor legate de eveniment s-au făcut prin contribuţia directă a unor personalităţi ale oraşului, în frunte cu preşedintele Consiliului Judeţean, domnul Horia Teodorescu şi a domnului primar Constantin Hogea

• • • • •

SURSE: **Arhiva Naţională a României; Wikipedia, enciclopedia liberă; Ion Mamina „Regalitatea în România 1866-1947", Ed. Compania, Bucureşti, 2004; Adrian Cioroianu „Cea mai frumoasă poveste", Ed. Curtea Veche, Bucureşti, 2014**

Coroborare texte şi comentarii:
Aurel Ifrim

101 ani

de la naşterea

pictorului Anton Lazăr

ANTON LAZĂR

DATE BIOGRAFICE

N. 5 iunie, 1913 la Casimcea, în apropiere de Babadag, jud Tulcea. Tatăl: Ivan Lazăr, de etnie bulgară, mama: Elena Derebei, de origine bulgaro-tătară). După parcurgerea a trei clase în comuna natală, continuă studiile la liceul „Principele Carol" (actual Colegiul Naţional „Spiru Haret") din Tulcea şi obţine diploma de bacalaureat în septembrie 1931.
1931-1936. Frecventează şi absolvă cu excelente rezultate Academia de Arte Frumoase, Bucureşti, puternic impresionat de personalitatea lui Camil Ressu.

1937-1951. Profesor de desen-caligrafie la licee de tradiţie din Craiova (1937-1938), Bacău (1938-1941), Vaslui (1941-1946), Iaşi (1946-1947), Alba Iulia (1947-1951), în timpul vacanţelor având preocupări de artă ecleziastică alături de pictorul Dumitru Hornung.

1951. Stabilit definitiv la Cluj, desfăşoară o apreciată activitate didactică la Liceul de Artă şi la Institutul „Ion Andreescu" – catedra de pictură. Rodnică activitate artistică. Expoziţii de grup în cadrul sintezelor anuale, judeţene, regionale şi republicane.

În anul 1957, în timpul păstoririi Părintelui Arhimandrit Mitrofor dr. Vasile Vasilache, începe lucrările de pictare ale Bisericii cu hramul „Sfanta Treime" din satul Bobâlna, jud. Cluj. Va picta cupola centrală şi bolţile anexe ale naosului şi pronaosului. Lucrările vor fi preluate şi definitivate în anul 1969 de pictorii Emil Ivănescu şi Dumitru Bănică.

Autoportret - cărbune pe hârtie

1959-1972. Se implică în proiectarea şi transpunerea unor ample lucrări de artă monumentală în spaţii publice: Cugir, Casa de Cultură (1959-1960, frescă, colectiv); Cluj-Napoca, cantina din complexul studenţesc „B. P. Haşdeu" (1963, mozaic, în colaborare cu Vasile Crişan); Câmpia Turzii, Casa de Cultură (1964, intarsie cu polivilin, în colaborare cu Tibor Kádar şi Liviu Florean); Cluj-Napoca, sala de spectacole a Casei Uniersitarilor (1967, mozaic, în colaborare cu Gheorghe Codrea, Virgil Sfinţiu, Alexandru Rusu); Traniş pe Valea Drăganului, la Casa de Cultură (1972, frescă, alături de elevii Liceului de Artă).
1966-1992. Efectuează excursii de documentare la Moscova, Leningrad, Riga, Talin (1966), Bulgaria (1968), Samarkand, Buchara, Hiva, Taskent (1971), Polonia, Cehoslovacia (1972), Jugoslavia (1974), Republica Moldova, Turcia, Grecia (1992). Nu a călătorit niciodată în ţările Europei de Vest.

1979-1989. Participă pe timp de vară la taberele de creaţie de la Calica, judeţul Tulcea.

1997. În 24 septembrie se stinge din viaţă cu împăcarea de a-şi fi plămădit o operă concepută din resursele unei prodigioase vocaţii creative.

2013. În iunie, prin admirabila implicare a familiei Valentina, Mircea şi Valentin Maniu, se organizează o sugestivă expoziţie aniversară la sediul Muzeului de Artă Cluj, în măsură să releve convingător amploarea şi originalitatea unei creaţii distincte, integrată valorilor durabile specifice artei contemporane româneşti.

Negoiţă LĂPTOIU
ANTON LAZĂR - UN NUME PENTRU ETERNITATE

Din 1951 pictorul şi profesorul Anton Lazăr (1913-1997) avea să-şi întregească biografia în stimulativă relaţie cu trepidaţiile Clujului academic, afirmându-se rodnic, performant, în plan creativ şi didactic. Dobrogean de origine, absolvent de excepţie al Academiei de Arte Frumoase din Bucureşti (1936), făcuse pînă atunci o admirabilă impresie de dascăl dăruit spiri-

tului formativ prin argumente artistice în cadrul unor licee de prestigiu de la sudul şi estul arcului carpatic. Aceeaşi nobiliară ţinută de intelectual distins, cultivat, exigent şi comunicativ o va manifesta atît la catedră (la liceul de specialitate şi patru ani la Institutul clujean de artă), cît şi-n relaţiile cu colegii de breaslă şi mulţimea de admiratori care i-au intuit şi preţuit superbele revărsări de creativitate elevată, originală, în patrimoniul culturii române.

Pe parcursul anilor '50 – '70, pictorul Anton Lazăr se va impune stăruitor atenţiei publice prin expunerea la importante sinteze de artă contemporană, regională şi republicană a unor ample compoziţii de inspiraţie istorică şi socială. Suprafaţa picturală impresiona prin nervul precipitat al conturelor ferme ce configurau în spaţiu robuste volumetrii, alături de sobrietatea unor game cromatice atent modulate, în acord cu specificul pretextului inspirativ. Această predispoziţie către factura unor forme solid construite îl ajută la implicarea în referenţiale lucrări de artă monumentală, finalizate în colaborare, transpuse în tehnici diverse: frescă la Casa Tineretului Cugir (1959-1960) şi Căminul Cultural din Valea Drăganului, judeţul Cluj (1972), mozaic la Cantina Complexului studenţesc „B. P. Haşdeu", Cluj (1963) şi holul ce prefaţează sala festivă de la Colegiul Academic, Cluj (1967), intarsie cu polivinil la Casa de Cultură Cîmpia Turzii (1964).

Notorietate şi distincţie în ansamblul artei contemporane din România anilor '60 – '90 aveau să-i aducă maestrului Anton Lazăr inspiratele transpuneri de poetică naturală, evocînd prioritar cuceritoarea fascinaţie a climatului iradiat de prospeţimile vegetaţiei, efectul cristalin al perdelelor acvatice şi fulguraţiile diamantine ale universului celest, compuse din memorie sau surprinse în relaţie directă – pe timp de vară - cu Dobrogea natală, unde domina o luminozitate meridională. Zecile de transpuneri în variantă, niciînd repetitive, vor primi amprenta vitală a unui cromatism evocator de tensiune interioară, de sonoritate rafinat orchestrată de sensibilitatea unui colorist iubitor de esenţe spiritualizate. Asociate, aceste splendori purificate se instituie într-un capitol de major interes în contextul tradiţiei picturale româneşti. Către sfîrşitul anilor '70 a considerat ca pe o nobilă îndatorire convertirea în expresive imagini a structurilor şi pulsaţiilor diferenţiate ale spaţiului transilvan, lansîndu-se cu vădită tendinţă constructivă în armonizări dense şi viguroase, care încurajau senzaţia de afirmare a măreţiei monumentale. Gingăşia şi rafinamentul sensibilităţii cromatice, tipice viziunii şi stilului Anton Lazăr, au devenit sesizabile cu pregnanţă atît în suita de reprezentări portretistice, eternizînd chipuri, trăiri şi caractere, culese îndeosebi din mediul intim (cultivînd o tulburătoare relaţie de suflet şi cu patriarhalul prozator Ion Agârbiceanu, care locuia în vecinătate), dar mai ales în multiplele aranjamente florale sau naturi statice cu motive populare savant orînduite, difuzînd un reconfortant sentiment stenic, de senin existenţial.

Bogată şi elocventă pentru amploarea unei inspiraţii complexe se dovedeşte şi multitudinea de consemnări în diverse tehnici grafice (cărbune, tuş, acuarelă, pastel, laviu). O bună parte din ele constituiau notaţii pregătitoare pentru laborioase compuneri picturale, dar cele mai multe îşi manifestau din plin independenţa, fiind reflexe ale disponibilităţilor saie de desenator virtuoz, de fin colorist cu subtil substrat liric, fapt ce conferă fiecărei caligrafieri profunzimi de gând şi sentiment curat.

Horse in Golde, 1954, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I", București, 137x191 cm, ulei pe pânză

Către finalul deceniului opt s-a simţit puternic impulsionat spre a fixa în eternitatea vremii structurile şi luminozităţile spaţiului transilvan prin soluţii formale canalizate pe coordonatele impulsului constructiv, furnizoare de măreţie monumentală.

Pătrunsă în importante instituţii publice, în numeroase colecţii muzeale şi particulare, opera lui Anton Lazăr îi perpetuază numele alături de cei vrednici a lăsa urme definitorii în istoria umanităţii.

SPICUIRI DIN CONFESIUNILE ARTISTULUI

Decisivă pentru formarea mea ca artist a fost întâlnirea cu profesorul Camil Ressu la Academia de Arte Frumoase, Bucureşti, un mare artist, un om categoric, solid pregătit profesional, exigent. În concluzie un om superior care mi-a imprimat cultul pentru fapta de artă serios argumentată, cu refuz pentru improvizaţie şi fa-

Cafenea din provincie, 1956, Muzeul Național de Artă al României, București, 64,5x100,5 cm, ulei pe pânză

tribuţiei mele la modelarea sensibilităţii adolescentine.

Din clipa în care am ajuns profesor la Alba Iulia, în 1947, mi-am dat seama că întreg Ardealul este încărcat de istorie, de fapte pline de eroism, de sacrificiu, efectuate de români pentru a-şi păstra fiinţa naţională, pentru a-şi recăpăta drepturi legitime: greu egalabile în măreţie, dârzenie şi demnitate gânduri şi fapte ca cele încrustate pe răbojul vremii de Doja, Horea, Cloşca şi Crişan, Avram Iancu şi Axente, de memorandişti sau de cei care au desăvârşit unitatea neamului românesc la 1 decembrie 1918!

Convingerea mea a fost că o artă nu poate să nu se implice cu toată tăria în freamătul epocii în care artistul trăieşte. Fiecare timp are o pulsaţie specifică. Avem datoria morală de a-i fixa temperatura, culoarea, mişcarea autentică, pentru ca ceea ce creăm să se diferenţieze în competiţia valorilor.

Romantic din fire, nu puneam mare preţ pe o existenţă sever calculată, condusă de raţiuni orgolioase sau mercantile. Devenit profesor de desen şi caligrafie, n-am trăit sau mai bine zis n-am acceptat condiţia şi complexul dascălului de dexterităţi, străduindu-mă să transform întâlnirile cu elevii la clasă în minunat prilej de pătrundere în tainele artei, vorbindu-le despre mari artişti, curente, stiluri, obişnuindu-i cu lectura capodoperelor prin intermediul unor albume. În consecinţă, m-am simţit aşteptat cu plăcere la ore, util prin ceea ce cultivam, bucuros a vedea efectul con-

Un artist are nevoie de companie. Vă amintiţi cu câtă ardoare îl revendica Van Gogh pe Gauguin, invitându-l pătimaş la un travaliu comun la Arles. În ce mă priveşte, am admirat soliditatea culturii plastice pe care o posedau şi o afirmau cu tenacitate – la orele de atelier şi în propria creaţie – profesorii de la liceul clujean de artă: Virgil Fulicea, Coriolan Munteanu, Letiţia Muntean, Constantin Dinu-Ilea, Nistor Moţiu. Graţie încurajării lor mi-am reluat preocupările de creaţie.

Adevărul este că arta nu ascultă doar de preceptele ambiţiei, ale voinţei. Ea revendică timp pentru meditaţie şi decantarea impresiilor.

Realitatea este că sufletul şi retina mea erau încărcate de poezia locurilor de baştină. Deşi trăiam în Ardeal, luminozitatea catifelată în care mi-am petrecut copilăria şi adolescenţa îmi era mai uşor de reprezentat. O efectuam cel mai adesea din imaginaţie. În Dobrogea orizontul este jos, tematica destul de la suprafaţă. Nu trebuie să mergi mult după subiecte pentru că orice linie ai trage pe o suprafaţă îţi dă simbolul regiunii. Iar lumina e meridională. Ceruri nesfârşite, înalte şi limpezi, fără mulţi nori, adică suprafaţa nu este agitată.

N-am încercat decât în ultimii ani o transpunere a ritmicii şi tonalităţilor specifice spaţiului transilvan, mai accidentat, încărcat de motive care umplu repede pagina. Mulţi copaci, mult verde. Trebuie să fii un mare mânuitor de culoare ca să compui ceva viabil, fără concesii naturaliste. Alături de peisajul din Apuseni şi compoziţiile de inspiraţie istorică, seria naturilor statice pictate în ultimele două decenii mărturisesc cred o acomodare cu frumuseţea austeră, sobru şi subtil decantată a rusticului din această parte de ţară.

Trecerea la modalităţi de exprimare mai evoluate stilistic nu s-a efectuat brusc, pentru că aşa ceva ar fi determinat un factor de ruptură în structura operei, iar mie nu mi-au plăcut ancorările spectaculoase în vârtejul modei voiajere. Prin asimilări organice de experienţă a intervenit necesitatea unei exprimări prin modalităţi formale mai conforme cu datele propriei sensibilităţi. Posedam temperament de meridional, pasionându-mă luminozitatea, dinamica faptei precizată rezumativ.

Exponent al unei concepţii care păstrează nestrămutat cultul valorilor viabile şi în temeiul unei profunde cunoaşteri a moştenirilor, am considerat adecvat firii mele cumpănite brodarea pe structurile realităţii cunoscute şi fixate în memoria sufletului.

Apelând la natură ca pretext şi necesar impuls în declanşarea unei emoţii i-am suprins ritmurile şi vibraţiile străduindumă să o umanizez. Propunându-mi un motiv, mi-am dat seama că după o primă transpunere nu epuizam decât o infimă parte din fascinaţia pe care o trăisem cu intensitate contemplând imensitatea splendorii naturale; drept care am reluat motivul sau am revenit privindu-l din alt unghi şi într-o altă gamă cromatică.

Mi s-ar putea imputa un fel de sobrietate. Asta cred eu că am moştenit-o de la Ressu.

În faţa şevaletului nu trebuie să stai crispat, ci degajat, încărcat emoţional şi limpede conceptual, condiţie necesară care face posibilă spiritualizarea materiei picturale.

Proiecte prea ambiţioase nu mi-am propus niciodată, încercând să ard normal la temperatura unor nobile idealuri. Aş dori ca timpul să-mi îngăduie desăvârşirea altor lucrări din care să emane, mai acut decât am exprimat-o până acum, bucuria de a purta soarele în suflet.

Extrase din dialogurile purtate cu: Luciana Hâncu, George Livius Ilea, Negoiţă Lăptoiu

Anton Lazăr s-a remarcat până la finalul vieții printr-o activitate artistică prodigioasă, care se evidențiază printr-un univers vizual de o semnificativă rezonanță spirituală. Pe parcursul anilor '50 – '70 pictorul Anton Lazăr se va impune stăruitor atenției publice prin expunerea unor ample compoziții de inspirație istorică și socială. Bogată și elocventă pentru amploarea unei inspirații complexe se dovedește și multitudinea de consemnări în diverse tehnici grafice (cărbune, tuș, acuarelă, pastel, laviu).

Târgul de vite - cărbune pe hârtie

Doja la Arad, 1956, Muzeul de Artă Cluj-Napoca, M.A. 9923, 135,5x178 cm, ulei pe pânză

În cadrul expoziției Centenar la muzeu, Anton Lazar 1913-2013 vor fi expuse lucrări de pictură și grafică din patrimoniul muzeului, din colecția familiei și din importante colecții particulare clujene, în masură să releve amplitudinea unui impresionant repertoriu de reprezentări, cuprinzând expresive compoziții de inspirație istorică și socială, o peisagistică diversificată, unde prioritate o au imaginile eternizând poetica climatului din extremitatea sud-estică a țării, pătrunzătoare transpuneri portretistice și proaspete naturi statice cu motive savant orânduite. Selecția echilibrată a lucrărilor, dintre care multe vor fi expuse în premieră, pune în valoare atât complexitatea creației artistului în ansambiul său, cât și unele dintre punctele culminante ale evoluției sale. Notorietate și distincție în ansamblul artei contemporane din România anilor '60 – '90 aveau să-i aduca maestrului Anton Lazăr inspiratele transpuneri de poetică naturală.

Nume referențial în tradiția artei românești, prin Anton Lazăr arta românească înregistrează și difuzează lumii – prin expresivități picturale și grafice – probe de consonanță cu rosturile unei existențe trăită pe coordonatele atitudinii reflexive și fortificării afective, asigurând numelui perpetua și emoționanța rememorare.

La 12 iunie 2013, Muzeul de Artă din Cluj-Napoca şi-a făcut un titlu de onoare prin sărbătorirea artistului cu origini tulcene, ANTON LAZĂR

●

(Surse: Liviu Văcariu, revista „Steaua", Cluj-Napoca, cronică la Expoziţia judeţeană de pictură şi sculptură, noiembrie 1977; Extrase din dialogurile purtate cu: Luciana Hâncu, George Livius Ilea, Negoiţă Lăptoiu revista „Tribuna", Cluj-Napoca, noiembrie 1996; "Cultura", iunie 2013; www.macluj.ro/2013)

O Doamnă

a învățământului tulcean

Evocarea unor mari personalităţi ale istoriei nu poate avea decât urmări de bun augur. Reperele umane sunt necesare ca modele demne de urmat, emblematice, totodată pentru figurarea unor momente istorice. Pe altă parte, trebuie să recunoaştem: *Omagiindu-i pe înaintaşii noştri de seamă, arătăm cât de mult ne apreciem pe noi înşine...*

Sub auspiciile acestor reflecţii, Colegiul Redacţional al revistei Nord Dobrogea Cultural a pornit, încă de la prima apariţie a publicaţiei, omagierea (prin cuvântul scris sau oricare altă metodă), a unor oameni, care, deşi dispăruţi fizic, continuă să ducă o existenţă - desigur figurativă, în memoria noastră. Iată, avem toate motivele să continuăm „misiunea" ce ne-am propus-o.

Recent am apelat la bunăvoinţa unor foşti profesori şi elevi ai Colegiului Dobrogean „Spiru C. Haret" să zugrăvească în cuvinte simple figura uneia dintre cele mai exemplare dăscăliţe din Tulcea:

ELENA DUMANSCHI

Spre bucuria noastră, am primit, la redacţie, emoţionante misive. Ne-au scris: doctor în stomatologie Mihaela Pavel, celebrul chirurg Teodor Stamate, Radu Pandele, Gheorghe Ticovschi, Georgeta Haralambie, doamna Floarea Calenic, celebrul actor Radu Gheorghe. Autorii sunt foşti elevi sau profesori ai colegiului enunţat mai sus.

Doamna profesoară Teodora Dociu şi col.r. Ion Chiriac s-au oferit ca redactori de teren ad-hoc, luând interviuri, culegând informaţii.

Toate portretele înfăţişate despre Elena Dumnaschi - pedagog înnăscut şi eminent om de catedră, sunt atât de vii, emoţionante şi convingătoare, vădind un om cu totul de excepţie, încât redacţia revistei a decis organizarea unui eveniment dedicat fostei Profesoare de Limba Latină. Mai mult, să instituim ***Premiul Elena Dumanschi***, destinat celebrării sârguinţei, talentului şi persistenţei întru destoinicie a elevilor dovediţi ca atare.

„Făptura micuţă şi aparent fragilă" – cum o descrie o colegă de generaţie, era, în fapt, un om foarte puternic, o autentică Personalitate.

Pornim redarea celor primite la redacţie cu o vibrantă, simbolică evocare scrisă de doamna Floarea Calenic. Ţinem să subliniem: titlul general al materialului nostru a fost „inspirat" din cel al autoarei acestei evocări.

O DOAMNĂ A ÎNVĂŢĂMÂNTULUI TULCEAN ELENA DUMANSCHI

Scriitorul englez John Galsworthy prezintă în „Comedia modernă" un personaj, aflat la o vârstă înaintată, care priveşte ironic prezentul, îi acuză pe cei tineri de frivolitate şi elogiază trecutul. Amintindu-mi uneori acel pasaj, mă întreb: de ce prezentul pierde uneori în lupta cu trecutul?... Mergând pe fluxul memoriei afective, de ce, la Marcel Proust, imaginile unor timpuri trăite apar vii, intense, dar ne provoacă suferinţă, chiar dacă ele sunt în esenţă triste?... Răspunsul ar fi: acele momente „au fost", „s-au dus", le-am trăit, am suferit pentru ele sau ne-am bucurat, în timp ce prezentul cuprinde multă incertitudine. Suntem oarecum la voia întâmplării, ştim că vom trăi din nou, bune sau rele, dar avem temeri. Iar trecutul apare într-o aură ce-l face irezistibil...

O secvenţă din trecutul meu o reprezintă primii ani de profesorat, petrecuţi la liceul „Spiru C. Haret" din Tulcea. Absolventă a Facultăţii de Filologie din Bucureşti, proaspăt căsătorită, mă aflam deodată în mijlocul unor coloşi ai învăţământului tulcean, între doamnele Liceului „Spiru C. Haret": Simionescu, Lăzăreanu, Simion, Dima Virginia, Albotă, Marcovci, Vrifescu, Ilie Olga şi doamna Dumanschi Elena, despre care am bucuria să pot scrie puţin mai mult.

Atunci, în inconştienţa şi entuziasmul vârstei, nu realizam cu cine sunt colegă, dar de la fiecare am luat - sau mai curând „am furat" câte ceva; dumnealor erau mai puţin dornice să mă dirijeze în demersul didactic, ştiind că soţul meu, profesorul Cezar Calenic, atunci inspector de limbă română, o putea face mai uşor. Un aspect amuzant. În anul absolvirii mele, din 1969, el venise în calitate de inspector, să convingă tinerii a preda în judeţul Tulcea. Nu-mi aduc aminte „să fi recrutat" pe cineva, nu m-a convins nici pe mine, dar destinul a vrut să ne unească şi eu să vin aici „la capătul ţării" şi aici să rămân, legată prin toată fiinţa mea de acest oraş şi de oamenii lui.

Dacă am fost o profesoară bună (la finalul celor patru ani, cu prima mea clasă, elevii au luat note la fel de bune ca aceia de la clasele paralele conduse de două doamne profesoare cu multă experienţă), acest lucru este urmarea faptului că am avut norocul să am în alături în primul rând pe soţul meu, apoi pe doamna Julieta Bonjug, care mi-a fost şi prietenă - în ciuda diferenţei de vârstă, dar

şi pe doamna Virginia Dima, care a rămas toată viaţa modelul meu de directoare.

Pentru fiecare coleg am avut un respect deosebit, dar mă voi opri, cu sfială şi admiraţie, la doamna Elena Dumanschi. Ne întâlneam atunci, în toamna lu 1969, eu, la început de drum, dumneaei aproape de finalul carierei. Era modelul clasic de profesor, cu o pregătire de specialitate impecabilă, cu vocaţie în demersul didactic, deţinând secretul unei relaţii ideale cu elevii. Fiecare lecţie era un eveniment. „Latina, limbă moartă", prindea viaţă şi devenea atractivă pentru elevi. Mi-o amintesc intrând discret în cancelarie, modestă, cu trupul împutinat de vârstă, cu părul alb, dar plină de viaţă, cu ochii lucind de bucuria unei alte lecţii cu elevii pe care îi iubea.

Era o prezenţă plăcută, cu o conversaţie agreabilă de om cu o cultură vastă, totodată, un caracter puternic, de om adevărat. De la ea m-am ales cu principii de la care nu m-am abătut în anii de profesorat; de la ea am învăţat să mă respect pe mine, pentru a fi respectată de ceilalţi; să-mi iubesc elevii, fără să aşez între mine şi ei acea distanţă care omoară emoţia firească unei ore; să dau întotdeauna o a doua şansă unui elev prins poate într-un moment când nu se putuse pregăti. Am mai învăţat de la dumneaei că în demersul didactic orice metodă e bună dacă îl ajută pe elev să asimileze rapid şi eficient materiile lecţiile; am înţeles că un profesor trebuie să ofere elevilor şi posibilitatea de a-şi folosi memoria vizuală: de aceaa tabla a fost pentru mine „obiectul" folosit continuu. Ştiu că doamna Dumanschi predase înainte şi română şi se vorbea în şcoală de caietele de notiţe ale elevilor luate de pe tablă.

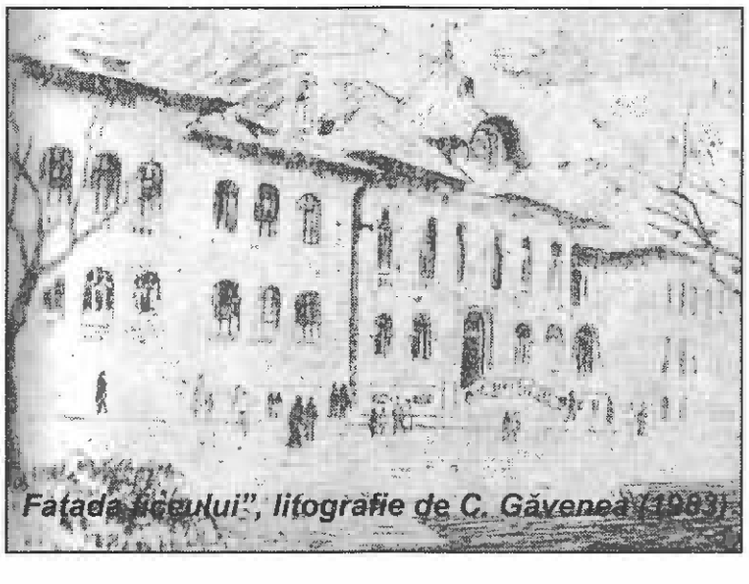
Sigur, toate aceste „învăţături" au prins pentru că şi intuiţia mă conducea spre ce era corect, iar în anii de liceu avusesem ca dirigintă, o profesoară cu un stil foarte asemănător al doamnaei Elena Dumanschi. Doamna Macovei, diriginta mea din liceul făcut la Mizil, instituţie cu profesori excepţionali, a fost de fapt primul meu model profesoral. Datorită dumneaei m-am dus la o facultate care „să mă facă" profesoară. Nu am regretat nicio clipă că am ales această cale.

Tragediile din viaţa mea, viaţa ultimilor zece ani, au putut fi trăite, iar eu am mers mai departe şi pentru că a existat această dragoste puternică pentru învăţământ, pentru elevi, pentru părinţi, pentru Tulcea ...

Când te gândeşti ce ai realizat ca profesor, când vezi bucuria unui fost elev ce te-a învăluit, când el îţi vorbeşte ca unui prieten, atunci afli în tine puterea de a învinge durerea ori suferinţa...

În monografia „Liceul Spiru C. Haret Tulcea, 1883 -1983", Dima Virginia, care a fost o lungă perioadă în fruntea acestei prestigioase instituţii, a lăsat însemnările de mai jos

Profesoară de latină şi română, cu bogată experienţă metodică, Elena Dumanschi s-a remarcat ca un pedagog deosebit, de înaltă ţinută ştiinţifică. A oferit permanent colegilor tineri un exemplu de corectitudine didactică, de promptitudine în realizarea obiectivelor procesului de formare a elevilor. A prezentat lecţii demonstrative, acţiuni-model, ore de dirigenţie deschise, fiind de un real ajutor şi stimulent pentru profesorii începători.

Fatada liceului", litografie de C. Găvenea (1983)

Împreună cu Julieta Bonjug, distinsă profesoară a şcolii, a pregătit serbări şcolare cu ocazia zilelor festive şi a diferitelor concursuri. În anul 1959 a pus în scenă cu elevii claselor V-VIII piesa scriitorului danez C. Andersen - Crăiasa zăpezilor. Cu deosebit interes, părinţii şi elevii, alături de profesori au contribuit la confecţionarea costumelor, la pregătirea decorurilor de basm.

Unul dintre celebrii elevi ai Liceului „S.C.Haret", a trăit, pe vremea când era licean, un episod cu totul special. El a cunoscut „pe viu" înnăscutul simţ pedagogic şi modul superior cum percepea Elena Dumanschi postura de profesor şi raportul elev-dascăl. Numele eroului nostru este:

RADU GHEORGHE

Pe baza relatărilor dumisale, am compilat povestea...

O DEDICAŢIE MUZICALĂ CU EFECT

Multe lucruri frumoase a făcut Radu Gheorghe ca elev de liceu. El a pus pe picioare grupul muzical „Beattehnichip-hop", în care cântau: Mircea Paţă, Eugen Rubeli şi Nicolae Sava. Trupa a cucerit multe inimi de domnişoare eleve, chiar i-a uimit pe nişte domni profesori, solicitaţi într-un juriu să dea premii; a făcut parte din fanfara liceului, alături de alţi colegi, ajunşi, unii dintre ei, personalităţi culturale sau ştiinţifice; a jucat, cu fantezie debordantă şi aplomb scenic în piesa lui Carlo Gozzi „Prinţesa Turrandot", uimindu-şi iarăşi colegii şi dascălii, prin umorul lui excepţional, cuceritor; a fost premiat la nivel naţional ca... pictor. Multe năzdrăvănii a făcut acel adolescent drag tuturor, chiar şi unor profesori. Radu Gheorghe avea - în tot ce făcea , un stil uimitor.

Uimită şi ea de fantezia bunului ei elev, doamna profesoară Elena Dumanschi, nu era deloc încântată de prezenţa la orele de Latină a uimitorului dumisale elev. Adevărul este că prezenţa elevului la acest obiect, era ... absenţa. Referindu-se la acele prezenţe... absenţe, doamna Elena Dumanschi i-a promis că-l lasă... să mai dea un examen şi-n anul următor.

Deci Radu Gheorghe cânta în fanfara liceului, strălucea la vioară, chitară şi flaut, câştigase un premiu ca pictor, altul ca şef de orchestră, încă unul ca actor cu un stil foarte grăitor, însă la cursurile de latină... tăcea precum stoicii filozofi ai antichităţii. După ce Doamna de Latină i-a comunicat cam ce gânduri are cu el, elevul şi-a zis că nu-i de glumă... Dar cum se vădea de pe atunci un valoros actor de comedie, a găsit că o „glumă" bine ticluită, i-ar fi salvatoare. La teza de Latină, ingeniosul licean-actor-muzician s-a prezentat cu un cântec. Acompaniindu-se la chitară pe o linie melodică originală, plină de dulci armonii, el a rostit un poem în Limba Latină. Prin care îşi cerea iertare că nu a reuşit să întrunească cerinţele severei sale profesoare, dar, cu toate acestea, nutreşte pentru ea o mare preţuire şi cele mai alese sentimente.

Poznaşul elev şi-a cucerit profesoara. Definitiv !... Elena Dumanschi - profesor emerit, care în acel an ieşea la pensie, după un lung răstimp petrecut la catedră, a fost copleşită de emoţie: aşa ceva nu i se mai întâmplase. Finalul acelui important episod, ni-l relatează eroul însuşi, actorul Radu Gheorghe:

„Profesoara mea a plecat de la catedră cu o dedicaţie muzicală în perfect ritm latin... de la cel mai slab elev al ei. Iar pentru dedicaţie, s-a simţit obligată să ne dea şi dumneaei ceva de neuitat: note de trecere. Tuturor! A făcut-o fără să clipească. Mai ales că ochii îi înotau în lacrimi..."

în memoria celor ce ne-au scris stăruie amintiri ce nu se pot uita.
Cum este a doamnei doctor în Stomatologie,
col. r. Mihaela Pavel

Interviul a fost realizat de col. (r) Chiriac Ion

„AD AUGUSTA PER ANGUSTA"

„Despre doamna profesor Elena Dumanschi știu că a fost șefă de promoție a *Școlii secundare* și a *Liceului de fete* din Tulcea, între anii 1924 – 1931, după care a urmat cursurile Facultății de limbi clasice din cadrul Universității din Iași- devenind profesor de Greacă și Latină la școala din care a provenit, ulterior Liceul „Spiru Haret"- unde a rămas până la pensionarea de după 1970.

Persoană delicată, talentată, atașată profund învățământului tulcean, făcea din ore lecții de viață. Traducerea, discutarea proverbelor latinești nu mai erau o corvoadă, deoarece aflarea echivalențelor românești devenea un joc ce-l antrena pe liceanul dornic de cunoaștere.

În fața chipului ei blând și a zâmbetului ce-i lumina veșnic ochii, spaima scandărilor și a declinărilor pălea.

Ochii ei de un albastru limpede precum cerul, știau să aprobe tacit, dar să și dojenească. Doamna profesor Dumanschi Elena era exigentă cu elevii. N-am fi îndrăznit să venim cu lecțiile neînvățate sau temele nefăcute, știind că avea un talent înnăscut de a-i descoperi pe cei ce învățau pe dinafară traducerile, învățau pe de rost cuvintele din vocabular, fără nici un pic de studio.

Cu o structură spirituală deosebită, marcată de specificul limbii și literaturii latine, înzestrată cu deosebite calități de dascăl, a făcut din ore un act de creație și de cultură.

Citatele din Cezar, Horațiu, Virgiliu și alți mari autori latini erau discutate cu elevii și, dintr- o dată, dificultățile limbii latine dispăreau... Muzicalitatea scandărilor în latină persistă și azi în amintirea elevilor cu mare plăcere - și nu așa cum se vorbea de latină ca de o „limbă moartă".

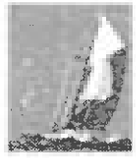
Urmărea evoluția foștilor elevi și se mândrea cu aceștia. De multe ori le-a fost dascăl copiilor acestora și la ore îi dojenea sau îi motiva, vorbindule de părinții lor.

Micuță, cu o ținută ireproșabilă, cu un zâmbet cald pentru fiecare elev al ei, o vedeam după pensionare, de multe ori, alături de neprețuitul ei tovarăș de viață, distinsul profesor de istorie Victor Dumanschi, plimbându-se prin centrul micii noastre urbe. Apoi, a rămas singură. Arăta mare bucurie când vreo fostă elevă venea să o vadă și să vorbească la o ceașcă de ceai, de timpurile trecute...

A mai trecut ceva timp și, într-o zi geroasă de februarie, tot așa de frumos și liniștit cum a trăit, a devenit o amintire...

La sfârșitul ultimei clase de liceu, obișnuia să-i scrie fiecărui elev al ei un citat în latină. Mie mi-a scris: ***„Ad augusta per angusta" („Pe căi dificile la rezultate grandioase")***

Pentru mine acel dicton a devenit poruncă !...

Din Brașov, ne-a scris doamna Georgeta Haralambie

Este soția dlui Mihai Haralambie, unul dintre cei mai buni actori ai Teatrului Popular din Tulcea. Familia Haralambie s-a stabilit în Brașov de peste patru decenii

„PER ASPERA AD ASTRA"

La „Spiru Haret" am fost elevă în clasele a IX-a - a XII-a (deci la secția „uman"), iar dirigintă, toți acei ani, mi-a fost doamna Dumanschi Elena. Am făcut parte din ultima serie de elevi cărora renumita profesoară de Limba Latină ne-a fost dirigintă, fiindcă, odată cu plecarea noastră din viața de liceeni, ea s-a pensionat.

Pe lângă faptul că preda excepțional (Latină, Franceză, Română), Elena Dumanschi era o personalitate cu adevărat, un om de cultură deosebit, o cultură clasică umanistă, dintr-un „club" select al latiniștilor români.

Chiar dacă unii elevi o considerau „rea", Elena Dumanschi era doar foarte exigentă, şi, totodată, îşi iubea cu o calmă pasiune profesia. Nici azi, când nu mai e printre noi, nu mă pot gândi la dumneaei decât ca la o „doamnă" exigentă dar și „omenoasă": chiar dacă nu o arăta fățiș.

Pentru a se releva „omenia" ei, voi aduce în „poveste" numele unui alt profesor și anume pe al domnului Voicu Firică, severul profesor de matematică, materie de care cei mai mulți „umaniști" nu prea eram îndrăgostiți, iar eu nu făceam excepție: pentru mine, numele Firică era similar cuvântului „frică". Teama față de foarte exigentul profesor, venea şi din aceea că eu, o elevă de 9 și 10 la matematică, în clasele I-VIII, mă vedeam în „scenariul" cel mai urât: corigentă la matematică.

Îngrozită de perspectivă, am mers la doamna dirigintă cu rugămintea să pună „o vorbă bună" pe lângă domnul profesor Firică. Luând în considerație „antecedentele" mele, doamna Dumanschi m-a ascultat, ba chiar m-a încurajat, dar nu mi-a promis nimic. Nimic!... Ei bine, în ultima zi a clasei a IX-a am aflat cu „stupoare" că am note de trecere la obiectul „buclucaș". Spun cu „stupoare", deoarece de câte ori eram ascultată (nu se putea spune că eram chiar o „ catastrofă"), dar notele cemi erau trecute în Carnetul de Elev, nu promiteau decât corigența. În catalog, însă, spre marea mea surprindere, aveam alte note, deci nu mă amenința corigența. Nu știu dacă diriginta a „contribuit" la asta sau nu, dar ceva îmi spune că da.

La sfârșitul clasei XII-a, toți elevii aveam caiete în care consemnam amintiri și impresii unul de celălalt, dar prima pagină era rezervată dirigintelui. Doamna Dumanschi ne-a scris fiecărui în parte și pentru toți câte un dicton latin. Mie mi-a scris: ***„Per aspera ad astra": „Prin căi grele, poți ajunge și la stele"***. Câtă dreptate avea !...

Nu am s-o uit niciodată pe acea femeie micuță, aparent firavă, ce avea ochii albaștri precum cicoarea și era de o eleganță vestimentară simplă, ceea ce arăta că venea dintr-o lume civilizată. În care s-a străduit, prin felul de a fi fost și a se fi purtat cu noi, să ne asimileze acelei lumi...

Nu am multe amintiri de la alți profesori decât foarte vagi, dar doamna Dumanschi Elena îmi este vie în minte și acum, după cei 43 de ani de la terminarea liceului.

Mulțumim, doamna noastră din alte lumi!...

Solicitării revistei N.D.Cultural a răspuns și doamna Teodora Dociu Ea s-a subtituit cu plăcere unui reporter ad-hoc

PELERIN PRINTRE PROFESORII TULCENI...

Esto quod es! Fii ceea ce ești
Oxenstiern, „Reflecții"

Fiecare dintre noi are un trecut, un prezent și un viitor. Cu alte cuvinte, o legătură vitală, cu adânci rădăcini spirituale, care amprentează veșnic nobila ființă umană. De astfel de repere avem nevoie în a ne modela conștiința, valorile materiale și spirituale și a ne ajuta în dezvoltarea noastră pământeană, de spirite luminoase, de adevărați copii ai lui Dumnezeu.

Pare o utopie, dar cei mai mulți care au fost, sunt și au rămas deschiși spre evoluție fac parte din tagma profesorilor (dascălii noştri de suflet, minte şi literatură), acelora dedicați întreaga viață catedrei, implicit slujirii aproapelui, luminării și întregirii înțelepciunii sale.

Un astfel de om a fost doamna profesor Elena Dumanschi, care a păstorit generații întregi de elevi, o adevărată emblemă a învățământului tulcean (și nu doar...)

A predat la Liceul „Spiru Haret" (actualul Colegiu Dobrogean „Spiru C. Haret") - atât

la clase de fete, cât și la clase mixte. Un adevărat „pedagog de școală veche", dar atât de actuală și de prezentă printre cei care i-au urmat exemplul!... Stau mărturie câteva gânduri a doi dintre colegii mei.

„Silva densa est"

Domnul Ticovschi Gheorghe (născut în 1950), la bază inginer navalist , profesor de Discipline Tehnice la Colegiul „Anghel Saligny" (fostul Liceu Naval), își amintește cu deosebit respect despre cum decurgeau orele de Latină ale Doamnei Profesoare. Pe care a luat-o ca model uman, de la începuturi, din clasa a IX-a.

„Silva densa est" – își amintește el, cu emoție și pietate, căci *„Pădurea este deasă"* - așa suna retorica profesorului Elena Dumanschi, la început de ciclu liceal, transmițând peste veacuri înțelesul dictolui latin.

Elena Dumanschi era de o elocință demnă de înaintașii latini, pe care a insuflat- o tuturor generațiilor de elevi ale domniei- sale! O elocvență pe care numai cei care au ceva de spus o arată, iar ea avea- ca un adevărat orator ce se afla!

„Nici un alt profesor de liceu, - continuă colegul meu -, *nu avea harul acesta de orator, puterea ei de convingere, farmecul ce ni-l insufla pentru muzicalitatea cuvântului latinesc. Ea întruchipa profesorul desăvârșit, complet ca structură psiho-socială, cu o metodică și un tact pedagogic excelente, pe care le-a preluat ca atare de la ea și le aplică și acum cu succes.*

Ne inspira într-un mod absolut misterios, plin de învățăminte. Aparenta ei fragilitate și mica-i statură precum a gingașelor siluete de Tanagra, ascundea, de fapt, un suflet uriaș, în care am încăput cu toții, noi, elevii ei – a tuturor generațiilor perindate pe la catedra sa de Tribun...

Avea parcă ceva din „Cumințenia pământului" a lui Brâncuși, făptură care, la un moment dat, s-a hotărât să coboare puțin în mijlocul oamenilor ca să-i mai înțelepțească...

La notare și ascultare era echidistantă, nefiind influențată de partea pecuniară a educabililor, sau de starea lor socială. Adevărat , erau și câțiva corigenți, dar majoritatea elevilor învăța. Nu frica sau jena față de profesor, îi îndemna să învețe, ci respectul pentru un profesor cum rar ne e dat să întâlnim.

Memoriei impecabile, i se adăuga erudiția. Știa să augmenteze firesc noțiunile predate cu maxime și cugetări ale anticilor, cu povestioare și pilde din istorie, confereau lecțiilor un farmec de care ne amintim și acum. cu dulce nostalgie. Erau, de fapt,adevărate pilde de viață cene ușurau înțelesurile celor scrise în cărți. Ca dovadă , sub abila și statornica ei îndrumare, ne metamorfozam din bine în mai bine. Mulți dintre noi i-am călcat pe urme , sperând mereu, ca învățăcei ce ne aflam (și ne mai aflăm), să nu ne dezamăgim maestrul.

Colegul meu îmi mărturisește că îi este atât de vie, în memorie!... O regăsește, fără tăgadă, în descrierea lui Cicero: *„Erit igitur eloquens is qui in foro causisque civilibus ita dicet ut probet, ut delectet, ut flectat. Probare necessitas est, delectare suavitatis, flectere victoriae: nam id unum ex omnibus ad obtinendas causas* ***potest plurimum": Va fi deci elocvent cel care va vorbi astfel, în for și în procesele civile, încât să convingă, să încânte, să impresioneze. A convinge este de domeniul necesității; a încânta - al plăcerii; a impresiona – al victoriei : căci acest singur lucru dintre toate are cea mai mare putere în ceea ce privește câștigarea cauzelor"*** (Marcus Tullius Cicero, „Îndatoririle unui orator").

Avea un calm princiar și, cu toate că era, mai degrabă, autoritară și exigentă, cu modulații de timbru (vocal) specifice diferitelor momente ale lecțiilor- era iubită și apreciată deopotrivă de elevi și părinți, pentru profesionalismul său.

Cât privește metoda de predare, era absolut modernă, comparabilă cu metodele actuale, cât se poate de moderne și eficiente (auditiv, practic, vizual). Cunoștea, de asemenea, Limbile Germană, Poloneză (soțul provenea din Polonia) și Greacă - a treia sa specializare. Cu toate că, la bază, era profesor de Română și de Latină. Soțul doamnei - profesor de istorie, o completa într-un mod minunat, el fiind mai jovial, dar la fel de impunător ca și ea).

De menționat că dl. Ticovschi a urmat și cursurile Facultății de Limbi Romanice (Engleză și Germană).

„Os homini sublime dedit"

Iată și mărturiile unui alt fost coleg, actualmente pensionar (născut în 1948), profesorul de Română **Radu Pandelea**.

Părinții mei, profesori de Limba Română, au fost colegi cu doamna Elena Dumanschi. Despre care aveau numai aprecieri și cuvinte frumoase. Spuneau că expunerile ei erau foarte clare, precise, concise, care „Au dat omului chip înălțat..." - „Os homini sublime dedit...", cum scrie poetul Ovidiu în „Metamorfozele" sale.

Bună colegă și apreciată, se bucura de excursii, alături de elevi, arătând o latură ascunsă a ei: aceea de potențială mamă, căreia Creatorul nu i-a dat proprii copii, dar i-a încredințat spre creștere, educare și învățare zeci de copii ai altora.

Era elegantă, dar fără ostentație, dând iluzia, prin fragilitatea fizică plină de grație, că a coborât în timp din stampe japoneze.

Prețuia corectitudinea, exactitatea, punctualitatea- atât la elevi, cât și la colegii de catedră. Foarte ordonată - la propriu și la figurat, sociabilă, se remarca prin perfecționism. Acest aspect s- a revăzut la toți elevii ei, fiind unică, în acest sens! Fire calmă și relaxată, inducea stare de bine celorlați, tocmai pentru că era „Sancta simplicitas!" de „o sfântă simplitate. Atât la catedră, cât și în afara orelor de curs, era de o naturaleță dezarmantă, lucru rar întâlnit la alți profesori.

Realistă, nu cerea nici unui elev mai mult decât putea, dar încuraja pe cei dornici să acumuleze informații mai multe.

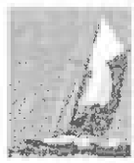
Cei care am cunoscut-o, elevi sau profesori, am rămas marcați de personalitatea sa. Poate că acum a fost chemată de Creator în alte dimensiuni galactice, să învețe alte generații de copii.

Elena Dumanschi rămâne ca o icoană, surprinsă de poetul ce ar zice:

„...pentru că zilnic trebuie să
veghez viitorul,
accept să trăiesc,
mă dăruiesc vouă,
și tot vouă vă dau
.....
și ca Iisus între tâlhari,
între copiii mei
pe care-i iubesc fără sfârșit,
pe care-i țin aici
cu câte-un lanț de lacrimi,
mă smulg durerii
și mă dăruiesc
limbii române."

Ar trebui ca în zilele noastre atât de frământate social, să apreciem cum se cuvine înaintașii noștri.

Fără îndoială, doamna profesor Elena Dumanschi ar spune că toți trecem printr-o școală, declamând, asemenea regretatului Adrian Păunescu: „Au venit potopuri să ne spele, / Tu ce faci și tu ce drum apuci? / Și, deodată, după ani năuci, / După-atâtea perioade grele, / Iată catalogul clasei mele /Este scris în cimitir, pe cruci."

Încheiem relatările cu un adevărat eseu despre misiunea Omului de la Catedră Autor, un alt profesor de frunte al învățământului tulcean:

Floarea Calenic

Frumusețea de a fi profesor

Este dureros când aud afirmații de tipul: „Învătământul din România a decăzut, tinerii nu mai sunt interesați de școală", „Nu mai e ce a fost". Iar noi, profesorii pensionari, rostim uneori cu nostalgie și dându-ne poate importanță: „Nu mai e ca pe vremea noastră". De aceea propunerea revistei Nord Dobrogea Cultural de a scrie

despre învățământul din județul nostru, despre frumusețea de a fi profesor, o consider binevenită. Nu sunt atât de radicală, privesc totul în contextul societății românești actuale, care se zbate să-și mențină identitatea. Criza aceasta a cuprins, în mod firesc, și învățământul. Ceea ce îmi permit să scriu nu este rezultatul unui studiu științific, al unor sondaje sau statistici, sunt doar observațiile unui profesor care, timp de treizeci și nouă de ani, a știut sigur că nimic nu este mai frumos ca această minunată profesie.

Am un respect deosebit pentru învățători, știu că fără munca lor nimic nu s-ar putea construi în gimnaziu , dar eu mă voi referi la ciclul gimnazic, care a fost domeniul meu de activitate.

Am fost predat limba română în trei școli foarte bune din oraș („treizeci și unu de ani de școală Alexandru Ciucurencu"); am activat douăzeci de ani înainte de 1989, 11 ani, ulterior.

Consider învățământul din județul nostru de calitate, a fost și este bun. Îmi aduc aminte de remarca unui profesor universitar din București, care i-a pus fiicei mele cele mari, studentă în 1991, o întrebare retorică: „Ce profesori aveți voi acolo, în Tulcea? Am mulți studenți din orașul vostru, care sunt foarte, foarte bine pregătiți.

Da, ce profesori avem? Ce profesori aveam? Urmărind procentele de promovare la evaluarea după gimnaziu sau la bacalaureat, am observat că în ultimii ani ne menținem la același nivel (știu că de multe ori ne-am situat mai la coadă, uneori la mijloc, dar eu văd acele rezultate frumoase, calitatea în pregătirea elevilor, cu speranța că totul se poate îmbunătăți). Constanta poate fi un semn că învățământul nu a decăzut, rămâne în sarcina factorilor de decizie să găsească soluții pentru a crește acel procent.

Știu ce tineri bine pregătiți pleacă din Tulcea. Ar fi interesant să poată urmări cineva traseul lor în studii și apoi pe cel profesional, știind că de aici pornesc multe valori. Cunosc, din diferite generații, un număr impresionant de tineri care au studiat în școlile tulcene, au făcut studii superioare și acum ocupă poziții importante care cer o pregătire temeinică, competență și dăruire.

Știu sigur că în mare parte succesul lor are la bază munca învățătorului, a profesorilor de gimnaziu și de liceu din județul nostru. În vara aceasta la Liceul „Spiru Haret" a avut loc întâlnirea de douăzeci de ani de la terminarea liceului. Este generația din 1994, prima după 1989, cu liceu făcut în „democrație". Fusesem și profesoară și diriginta unora la școală mea, dar eram acolo pentru a-i reprezenta pe cei doi ai mei, care nu mai erau: soțul meu, directorul lor în acei ani și fiica mea cea mică, Diana, colega unora dintre ei. A trebuit să fiu acolo, din dragoste pentru ei și pentru cei care mă doreau alături. Toți cei din sală au vorbit despre ceea ce sunt, despre realizările lor profesionale și în plan familial. Nu erau puține! Am înțeles încă o dată cât neadevăr este în ceea ce se spune uneori. Că tinerii nu sunt ca înainte. Sunt chiar mai mult, au de înfruntat mai multe greutăți, concurența este mai mare. Și ei au reușit, reușesc și vor reuși!

Am avut norocul să fiu profesoară la una dintre cele mai bune școli gimnaziale din județ. Unii vor gândi că e lesne să vezi partea bună, când ți-a fost poate, mai ușor ca altora. Este adevărat, dar știm cu toții că orice tip de colectiv solicită muncă, diferențială și adaptată nivelului clasei pentru a îndeplini cât mai mult din obiectivele programei. E greu să lucrezi cu un colectiv slab, dar e și mai greu să conduci o clasă de elevi foarte buni. Acolo trebuie un alt tip de efort, interior și o altă motivație, să-i duci pe acei elevi spre performanță, să le asiguri o dezvoltare pe măsura capacității lor intelectuale. Spunea odată o colegă (prietenă a mea), că „e foarte greu să ajungi sus, dar e și mai greu să te menții acolo!". Înseamnă muncă, muncă continuă, iubire și respect pentru elevi .

Cunosc greutățile învățământului din zilele noastre, știu că profesori se confruntă acum cu probleme noi, ce nu erau în urmă cu mulți ani, dar mai știu că acestea nu sunt insurmontabile. Știu mulți profesori tineri chiar de română (câteva mi-au fost eleve), le cunosc zbaterile, uneori dezamăgirea, că rezultatele nu sunt pe măsura muncii lor. Importante sunt optimismul lor, faptul că nu cedează, că încearcă, prin pasiune și dăruire să contracareze „răul" din sistem. Cred în ele, cred în viitorul lor profesional , din ce în ce mai bun! În toți ani mei după 1989 am gândit că, în ciuda tuturor schimbărilor, a incoerențelor celor de la minister, în ciuda greșelilor și a bâlbâielilor acestora - de care depinde școala românească, există cineva care poate corecta ce e greșit, care poate face ca elevul să iasă din școală bine pregătit. Acel Cineva este profesorul, cel care se află în fața elevilor, cel care prin vocație muncă și dăruire, devine un model pentru cei pe care are datoria să-i formeze.

Și învățământul din județul nostru a suferit, din aceleași cauze ca întreg sistemul: baza materială, salariile mici, mentalitatea schimbării celor trei factori de care depind succesul școlar: familie-școală-elev.

Am vorbit despre profesori, aș mai adăuga un îndemn să nu-și dozeze munca la clasă în funcție de suma de pe acel „fluturaș" (cu durere am auzit afirmația „muncesc pentru cât sunt plătit!"): elevii nu au nicio vină.

Pledez pentru o relație deschisă, sinceră cu părinți și elevii, bazată pe respect. Profesorul are o pregătire pedagogică și de psihologie, el trebuie sa știe cum sa-și adapteze comportamentul in funcție de orice situație ivită.

În legătură cu atitudinea familiei față de școală, mă voi referi doar la ceea ce nu am observat în jurul meu în anii din urmă 2000-2008 ai activității mele. Mulți părinți colaborau cu diriginții sau profesorii, înțelegeau rolul lor, căutau sprijin când apăreau situații conflictuale între ei și copii, acceptau adevărul (bine sau nedorit), și, creând o relație sinceră cu școala, ajungeau la un final fericit.

Am constatat însă cu tristețe că se mărea numărul părinților care nu se mai implicau în instruirea educației copiilor. Scăzuse respectul pentru școală, în general, nu pentru un profesor anume. Prinși în lupta pentru un trai mai bun, stresați și obosiți, nu mai găseau puterea și răbdarea de a-i înțelege pe cei care, în anii de gimnaziu, trec prin transformări fizice și emoționale, adesea greu de suportat. Se întâmpla ca uneori părinții să se situeze pe o poziție ostilă față de școală. Aici trebuia să intervină tactul profesorilor pentru ca adolescenții să nu devină rebeli de nevindecat. Știu că fenomenul s-a adâncit în unele școli,dar mai cred că în toți acești ani mulți părinți au înțeles că au o mare responsabilitate față de copiii lor, nu doar pe cea materială.

Dar ce se întâmplă în mentalul elevilor? Mă refer la cei care refuză să mai învețe, să mai citească, la cei care-și pierd timpul cu jocuri pe calculator, sau își petrec nopțile prin cluburi. În ultimii ani au fost dezbateri aprinse în urma evaluărilor sau a bacalaureatului, părinții au aruncat vina pe școală, școala pe părinți și pe elevi, doar elevii nu au acuzat pe nimeni, au recunoscut, amuzați și uneori prin glume deplasate, că pur și simplu nu s-au pregătit.

Sunt multe cauze ale acestei schimbări în atitudinea unor elevi față de propria pregătire, dar mă voi opri asupra uneia despre care se vorbește des și anume motivația, mai precis absența ei. Se spune că mulți elevi nu mai sunt motivați să se pregătească pentru că oricum nu li se vor asigura locuri de muncă, nu vor fi plătiți bine, mai există și mirajul plecării în străinătate. Consider că e o gândire greșită. Știu din constatări personale, directe, că niciun tânăr bine pregătit dornic de muncă nu rămâne fără post. Că nu e bine plătit totdeauna, că mulți pleacă tocmai din acest motiv, e o realitate românească, față de care trebuie să se lupte. Din fericire nu se ocupă toate posturile din România prin relații, orice companie, firmă, societate, orice patron sau director al unei instituții de stat, toți sunt interesați să angajeze tineri bine pregătiți.

În concluzie, chiar dacă trăim într-un județ uitat uneori de statistici, de buletinul meteo sau de politicieni de sus, avem un învățământ încă bun sau care se menține cum a fost și arată datorită muncii tuturor celor care s-au devotat școlii. Și răsplata este imensă!

Dr. Victor Henrich Baumann

Aspecte din viața satelor dobrogene la începutul stăpânirii romane

Este dificil să ne imaginăm astăzi cum trăiau oamenii din afara centrelor urbane, cu multe sute de ani în urmă, fără o cercetare atentă a mărturiilor istorico-arheologice din epoca respectivă. Este la fel de adevărat că aceste mărturii sunt încă puține, chiar și pentru epoca romană, despre care, în general, cunoaștem destul de multe, datorită unor informații cu conținut bogat și variat. Știm, de pildă, că, la venirea trupelor romane în Dobrogea, locuitorii acestui ținut erau *moesii* și *geții*, care, cu diversele lor neamuri, au reprezentat nucleul principal, pe care s-au grefat, înainte de cucerirea romană, *sciți*, *bastarni* și *sarmați*. Romanii au adăugat, ulterior, acestui fond etnic vest-pontic, diverse neamuri sud-tracice (*bessi* și *lai*) și nord-dunărene (daci și carpi), ca urmare a unui proces continuu de extindere și de sistematizare a exploatărilor agricole.

În condiții dificile, populația băștinașă a continuat să-și mențină obștea, structură socială specifică societății gentilice, în care proprietatea comună reprezenta elementul esențial. Transplantarea unui număr mare de geți nord-dunăreni, din necesități economice, la sud de Dunăre, în anul 62 p.Chr., de către *Plautius Aelianus*[1], populații aflate în același stadiu de organizare socială, a contribuit la sporirea elementului autohton, demonstrând că noua autoritate romană nu avea interes să desființeze obștea – organism care se dovedise viabil și, care, se va menține și în secolele următoare.

Așezarea unui mare număr de romani începe de timpuriu, desfășurându-se în sec. al II-lea p.Chr. într-n ritm accelerat. Ca pretutindeni, în teritoriile cucerite, și pământul Dobrogei a devenit *ager publicus* (ogor public), pe care statul roman îl putea împărți cetățenilor săi, sau îl putea arenda diferiților locuitori ai imperiului, atrași de bogățiile noului teritoriu, și veniți în speranța unei îmbogățiri rapide[2]. O primă categorie o formează veteranii, care, împroprietăriți cu pământ, se așează în apropierea centrelor militare dunărene și a coloniilor grecești de pe litoralul de vest al Pontului Euxin, încă din timpul dinastiei *Flavia*, primind, în același timp, cetățenia romană și numele de familie (*nomen gentilae*) al împăratului, în timpul căruia sunt lăsați la vatră. Paralel, se produce o colonizare individuală, urmare a siguranței și prosperității instaurate de către autoritățile romane, fenomen care va continua, cel puțin, până spre mijlocul secolului al III-lea p.Chr.

Noii veniți au impulsionat procesul de urbanizare a centrelor romane de pe *limes*-ul dunărean, dar cei mai mulți au ales să se stabilească în zone rurale, unde, alături de mai vechile sate indigene, întemeiază sate noi, *vici* și *pagi*, dar și numeroase ferme agrare – proprietăți mici și mijlocii numite *villae rusticae*, specifice societății romane[3].

Organizarea romană a teritoriului istro-pontic, începută în a doua jumătate a secolului I p.Chr., va fi definitiv realizată la începutul celui de-al doilea secol, în vremea împăratului Traian, ceea ce va aduce acestui teritoriu, odată cu *pax romana*, liniștea necesară desfășurării procesului de romanizare.

Un aspect esențial al stăpânirii romane la Dunărea de Jos are în vedere delimitarea strictă a teritoriilor aparținătoare așezărilor și proprietăților[4]. Acest fenomen va sta în atenția Imperiului de-a lungul întregii sale existențe.

Cetățile grecești dispuneau, încă de la începutul epocii elenistice, de un teritoriu rural[5], a cărei mărime, în epoca romană, era dată de importanța pe care o avea fiecare în relația cu Imperiul. Corpurile de trupe dislocate pe *limes* dispuneau de teritoriile rurale din preajma fortificațiilor, terenuri repartizare de statul roman, nu atât în vederea asigurării traiului zilnic, desigur extrem de important (*prata legionum*[6], în cazul unităților legionare), cât mai ales în scopul atragerii populației autohtone în circuitul de valori al lumii romane, factor esențial în asigurarea liniștii și prosperității teritoriilor ocupate.

Cel mai întins teritoriu rural era cel al cetății Troesmis, de lângă Turcoaia, pct. *Iglicioara*, unde se afla comandamentul armatei romane din nordul Dobrogei și prefectul legiunii a V-a Macedonica, cea mai importantă autoritate militară din zonă. Unele teritorii, ca cel al cetății Noviodunum, principalul sediu al *clasicilor* din apropierea Isaccei, și, foarte probabil, cel de pe dealul Monumentului de la Tulcea, respectiv Aegyssus, s-au dezvoltat independent de trupele

Personalități tulcene

VICTOR HENRICH BAUMANN

(n. 22 iulie 1941, în comuna Horia, jud. Tulcea)

După absolvirea cursurilor liceului „Spiru C. Haret" din Tulcea (1954-1957), a studiat la Facultatea de Istorie a Universității din București, secția Istorie Universală Veche și Arheologie (absolv. 1964). Între profesorii săi de elită au fost renumiții universitari și oameni de știință Emil Condurache și Dionisie M. Pippidi, al căror continuator întru cercetare sub auspiciile științei a devenit. În 1974 a beneficiat de o bursă de studii in Italia, iar în 1999 la Viena.

În anul 1979 își ia doctoratul în istorie la Universitatea din București cu tema *Contribuții la cunoașterea villae - lor romane din Dobrogea.*

A desfășurat (încă din perioada studenției), o vie activitate pe șantiere arheologice la: Histria (unde a lucrat sub conducerea unor cercetatori ca Petre Alexandrescu și Aurelian Petre), Ciurel și Babadag (cu Sebastian Morintz), Măgurele (cu Petre Roman), Uzum Baiir și Nalbant (cu G. Simion), dovedind interes mai ales pentru istoria veche a Dobrogei.

Din 1970 fost muzeograf principal, ulterior șef de secție, apoi director al Muzeului de Istorie si Arheologie din Tulcea, implicându-se efectiv la realizarea Muzeului de Arheologie (supraveghind construcția clădirii și departajarea spațiilor muzeale, organizând tematica de bază a expoziției, asistând concret la etalarea exponatelor muzeale). Odată cu ridicarea celui de al doilea pavilion (1981), a fost numit șeful Secției de Istorie și Arheologie, între anii 1993-2008 fiind numit director adjunct al Institutului de Cercetări Eco-Muzeale.

Din 1971 și-a ales ca temă de cercetare *Așezări rurale din epoca romană,* în baza căreia a

început investigațiile în mediul rural.

A realizat numeroase periegeze care i-au înlesnit localizarea unui mare număr de nuclee de locuire din toate timpurile istorice. S-a interesat în mod special de fermele romane și de așezările autohtone de epocă romană, întrucât teritoriul cetății Noviodunum cuprinde cele mai variate forme de locuire romană. A cercetat împrejurimile localității Niculitel între anii 1972-1977, iar din 1978 cursul superior al Telitei. A efectuat cercetări arheologice în patru așezări autohtone: Frecăței (1982), Telița/Amza (1987-1988), Sarichioi/Sărătura (1989), Revărsarea/Cotul Tichilești (1990).

Din 1995 Comisia Națională de Arheologie i-a încredințat responsabilitatea șantierului arheologic Noviodunum. În ultimii ani, prin strădania cercetatorului Victor Baumann, acest șantier s-a transformat într-un Centru de cercetări arheologice, având amenajată o bază arheologică la care au fost invitati cercetători din țară și din străinatate pentru a participa la campaniile arheologice. Are meritul de a fi contribuit la cercetările privind Bazilica Paleocreștină de la Niculițel.

Aparținând elitei dascălilor tulceni, i s-a încredințat Catedra de Istorie în învățământul liceal, pentru rezulatele remarcabile fiind desemnat inspector de specialitate la Inspectoratul Școlar Județean Tulcea.

Spirit viu și om deosebit de vrednic, a făcut parte dintre actorii de frunte ai Teatrului Popular, alături de bunul său prieten și dascăl eminent, regretatul Cezar Calenic.

Erudit specialist în istorie universală veche și arheologie, a publicat opere remarcabile, receptate elogios de specialiștii din întreaga lume.

- Ferma romană din Dobrogea, Tulcea, 1963
- Aspecte ale romanizării populației autohtone din zona Dunării de Jos în secolele I-IV p. Chr., București, Editura Universitas, 1992
- Așezări rurale antice în zona Gurilor Dunării. Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului rural (sec I-IV p. Chr), Tulcea, 1995
- Sângele martirilor, Constanța, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, 2004, 232 p.+ 9 planșe
- Prezența elenilor la Tulcea, București, XPRESS Printing, 2005, 159 p.

A publicat, deasemenea, peste 40 de studii în reviste românești și din străinătate, a susținut zeci și zeci de comunicări la diferite sesiuni sau congrese științifice (Velico - Târnovo, Berna, Chișinău, Viena).

Pentru cititorii interesați de activitatea prezentă a distinsului om de știință, îi pot scrie pe adresa de internet:

victor_bauman@yahoo.com

cantonate aici, prin coloniști civili romani, veterani și peregrini, stabiliți în satele și fermele rurale dimprejur, atrași de noile localități urbane formate împrejurul castrelor militare și în relație cu lumea barbară de la nordul fluviului. Teritoriile rurale ale cetăților erau conduse de un consiliu, cu rol și caracter administrativ (*ordo decurionum*). Circumscripțiile rurale romane, alcătuite din sate conduse de unul sau doi *magistri*, cu funcție de primar, și din ferme rurale, aveau în frunte un magistrat numit *decurio*, ales pe un an, sau un *quinquennalis*, când alegerea se făcea pe cinci ani. În sate, primarii erau ajutați în îndeplinirea tuturor obligațiilor de câțiva funcționari sătești, numiți *questores vici*[7]. În zonele populate masiv de băștinași, erau desemnați conducători locali romanizați, cunoscuți ca *principes locorum*, în epigrafele moesice, pentru a îndeplini și funcția publică de *quinquennalis*[8]. Rolul magistraților din mediul rural era acela de a aduce la îndeplinire obligațiile către stat ale tuturor unităților administrative din teritoriile pe care le aveau în subordine. Ei erau împuterniciți cu atribuții fiscale și social-culturale. Strângeau dările, mobilizau pe săteni la diferite prestații și corvezi în folosul statului, strângeau fonduri, angajau forța de muncă și aveau în grijă construirea unor edificii și localuri publice.

O inscripție de pe la mijlocul sec. al II-lea p.Chr. ne înfățișează o interesantă secvență din viața satului roman. Sătenii din *vicus Petra, vicani Petrenses* din apropiere de Ibida (Slava Rusă), construiesc un *balineum*, o baie pentru nevoile comunității sătești, în anul când era primar al satului (*magister vici*) *Nymphidius Maximus* ajutat de *Ulpius Romanus* și *Cassius Primativus*, în calitate de *questores vici*, perceptori sătești însărcinați cu strângerea dărilor. Baia a fost construită de doi săteni pricepuți în domeniul construcțiilor – *Titius Maximus* și *Aelius Iulius*. Atât trebuințele curente ale acestor vicani, cât și posibilitățile locale de ale înfăptui, dar mai ales modalitatea de a puncta momentul respectiv printr-o inscripție votivă, relevă un mod de viață tipic roman[9].

Aceste *territoria*, cu aspectul și în accepțiunea de circumscripție rurală, capătă o organizare asemănătoare centrelor urbane, cu reședința, de cele mai multe ori, în interiorul cetății unde se afla autoritatea militară, sau într-unul din sate.

În prezent sunt atestate epigrafic, ca *vici*, numai 26 de sate romane[10], cu toate că numărul lor trebuie să fi fost mult mai mare[11]. Denumirea lor ne amintește numele celor care au pus bazele acestor așezări rurale[12], alcătuite din familii de cetățeni romani, veterani și peregrini, traci sudici – *bessi* și *lai* – colonizați în zonele cu minereuri din Moesia Inferior. Denumirea altor sate romane relevă ocupația locuitorilor, sau întemeierea unora în vecinătatea altor localități mai vechi, sau numele unor populații colonizate de autoritatea romană[13].

Numeroasele așezări rurale romane au jucat un rol determinant în apariția unor forme noi de raporturi agrare, mai potrivite structurii societății romane din secolele II și III p.Chr., când munca servilă a sclavilor nu mai era rentabilă. Având în vedere tradițiile oferite de coloniile grecești de pe litoral, ale căror teritorii rurale erau lucrate de băștinași, trebuie să admitem că o mare parte a fermierilor romani foloseau mâna de lucru din așezările indigene[14].

Pe pământul Dobrogei romane, populația autohtonă era inclusă în categoria *dediticilor*[15], fiind lipsită de drepturi și îngrădită în limitele obștilor, ale căror teritorii restrânse, urmare a întemeierii noilor așezări romane, nu permiteau satisfacerea nevoilor cotidiene de hrană În acest context, așezările autohtone reprezentau rezerva de forță de muncă ieftină și foarte necesară economiei provinciei romane Moesia Inferior, de la Dunărea de Jos[16].

Putem afirma, în prezent, că cercetările arheologice aduc argumente în favoarea ipotezei, conform căreia așezările rurale ale indigenilor, în primele secole de stăpânire romană, nu erau concepute după modele urbane, precum *vici*-i romani, ci continuau tradiția satelor din epoca latène-getică[17].

Locuințele de epocă romană timpurie, respectiv din secolele I-III p.Chr., cercetate în așezările autohtone[18], sunt semiîngropate, sau de tipul bordeielor cu adâncime medie, și locuințe de suprafață cu pereți din pământ pe temelii superficiale. Poziția lor în teren relevă o grupare de două-trei, la intervale de aproximativ 50 m, situație valabilă, din a doua jumătate a sec. I și până în primul pătrar al secolului III p.Chr. Se pot distinge locuințe mari, mici și mijlocii. Cele mici au o suprafață de locuit cuprinsă între 9–12 mp; locuințele mijlocii au între 13–15 mp pe când cele mari au între 18– 20 mp. Cele mai mari locuințe ocupă o suprafață totală de aproximativ 20 mp, au formă ovală, cu podeaua ușor adâncită și prevăzută la NV cu

Bordei cu gârlici din câmpia Dunării, ilustrat de artistul francez Dieudonné Auguste Lancelot, în călătoria sa prin Țările Române din 1860.

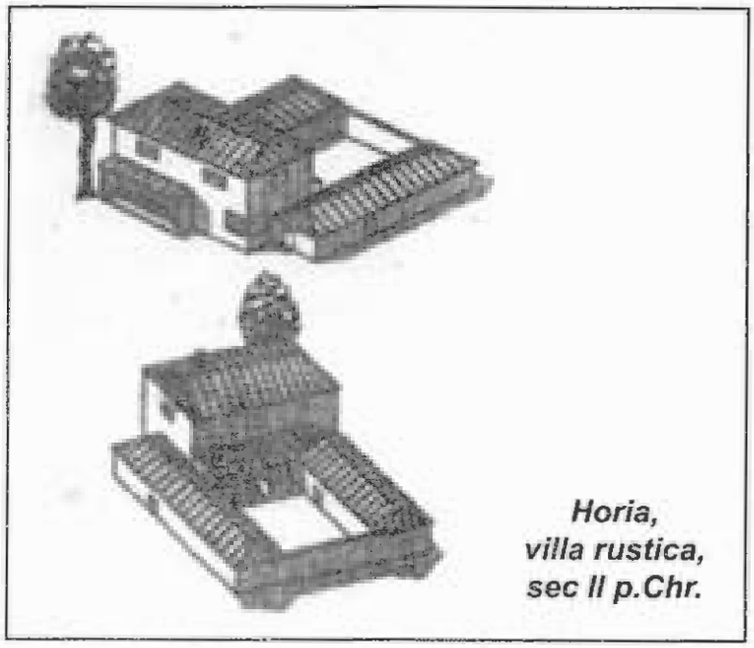
instalaţie de foc. În conformitate cu elementele de care dispunem, aceste locuinţe monocelulare erau construite cu pereţi din paiantă pe schelet de lemn, sprijiniţi direct pe sol, sau în tranşee uşor adâncite pentru temelii superficiale şi posedau un acoperiş conic din materiale uşoare. Uneori scheletul din lemn al locuinţelor era aşezat pe tălpi de lemn care înlocuiau temelia. Sistemul de construcţie amintit are origini în Latène-ul dacic târziu[19]. În ambele cazuri, avem de-a face cu tehnici tradiţionale care s-au păstrat până târziu, în epoca modernă.

Considerăm că locuinţa monocelulară semiadâncită îşi are obârşia în străvechea „**casa**", de care amintea Ovidius[20] la începutul primului mileniu creştin. Având în vedere spaţiul locuibil cuprins între 9 – 15 mp, în cazul locuinţelor mici şi mijlocii, se poate considera că patru din şase erau locuite de familii puţin numeroase[21]. Casele mari aparţineau unor familii, nu mult mai numeroase, ci mai avute. Materialele arheologice descoperite în interiorul acestor locuinţe sunt foarte variate. Numeroase forme ceramice, piese metalice, obiecte din os şi piatră şi sticlă, unelte, ustensile şi podoabe, întregesc imaginea familiilor care locuiau în aceste semibordeie. Evident, suntem în faţa unui aspect al fenomenului de diferenţiere socială întâlnit în aşezările autohtone de epocă romană. Încercăm să reaşezăm, ca atare, în drepturile sale, de principal ansamblu de locuire, acest gen de locuinţă, întâlnit în aşezările autohtone de epoca romană.

Bordeiele cercetate aparţin unor tipuri diferite: de formă ovală, cu plan trapezoidal, sau rectangular, cu vatra cuptorului plasată în afară. Toate au amenajări interioare: plinte, trepte, gropi, evidenţiind experienţă şi nu improvizaţie în realizarea lor. Remarcăm că bordeiul rectangular prevăzut cu cuptor în afara spaţiului locuibil este specific atât aşezărilor dacoromane, în cursul secolelor II – IV p.Chr.[22], cât şi aşezărilor aparţinând sintezei culturale de tip Ipoteşti-Cândeşti, realizată de populaţia romanică din stânga Dunării, în secolele V – VII p.Chr[23].

Cercetările arheologice au evidenţiat faptul că, puternicele şi întinsele sate autohtone din zona *limes*-ului nord-scythic, aveau în epoca romană timpurie o populaţie numeroasă care, în mod sigur, reprezenta, aşa cum am mai precizat, şi principala forţă de muncă în teritoriile fortificaţiilor romane.

Unul dintre cele mai vechi meşteşuguri practicate pe aceste meleaguri, olăritul, a cunoscut în epoca romană o evoluţie aparte, favorizată de necesităţile tot mai mari ale unei populaţii numeroase şi cosmopolite. Meşterii olari locali imită la început o mare parte a importurilor ceramice solicitate de reprezentanţii păturilor avute, dar menţin ceramica tradiţională ieftină şi pe gustul populaţiei autohtone. Tot atât de adevărat se relevă fenomenul practicării olăritului tradiţional-autohtone, un fenomen de preluare a unor tipuri ceramice locale de către olăria romană provincială. Preluarea tradiţiilor autohtone de către olarii romani reflectă un dublu aspect: pe de o parte, o continuitate în producerea ceramicii autohtone, în paralel cu puternica industrie a ceramicii romane, pe de altă parte, existenţa unui regim alimentar care implica obiceiuri de masă însuşite de, şi de la populaţia autohtonă. Astfel, vechiul fond moeso-getic îşi pune amprenta pe vesela de masă folosită de societatea romană de la Dunărea de Jos. Fenomenul relevă, pe de o parte, necesităţile sporite ale populaţiei, pe de altă parte, stadiul simbiozei culturale în curs de desfăşurare la Dunărea de Jos.

Horia, villa rustica, sec II p.Chr.

în satele autohtone de pe valea Teliţei, de la Frecăţei[24] şi Teliţa–*Amza*, din teritoriul noviodunens, şi de la Sarichioi-- *Sărătura* din teritoriul argamens, unde, cea mai mare parte a materialelor ceramice sunt produse locale. Această producţie ceramică cuprinde tipuri variate de oale, castroane, străchini, căni, opaiţe şi căţui, cratiţe şi afumătoare etc., lucrate cu mâna sau la roată, şi, în primele două secole ale romanităţii timpurii, este procentual preponderentă în aceste aşezări.

Realitatea arheologică de la Gurile Dunării evidenţiază, la sfârşitul sec. al II-lea şi începutul sec. al III-lea p.Chr., în contextul existenţei unei cantităţi apreciabile de recipiente ceramice care îmbină forme,

Am afirmat, şi cu un alt prilej[25], că geţii cunoşteau zonele cu minereuri de fier şi se ocupau cu metalurgia fierului, înainte de venirea romanilor. Ei sunt cei care continuă această tradiţie şi în epoca romană, în slujba unor proprietari romani, fermieri deţinători de pădure, aşa cum, de altfel, o dovedeşte şi descoperirea complexului de cuptoare metalurgice de la Telița/ *Izvorul Maicilor* [26].

Continuând să trăiască după modele tradiţionale, cu o economie mixtă, bazată pe cultivarea plantelor şi creşterea animalelor, pe terenurile cele mai sărace din vecinătate, cu diverse meşteşuguri, în cea mai mare parte casnice, fiind nevoiţi să-şi asigure cu greutate traiul zilnic, în cadrul unor strânse şi mai variate cu lumea romană, (în general coloniști, militari, autorități), băştinaşii vor sfârşi prin a fi contaminaţi de elementele civilizaţiei romane.

Viaţa băştinaşilor pare greu de reconstituit, una din cauze fiind şi raritatea mărturiilor scrise care să ateste denumirea aşezărilor în care locuiau, menţionate doar în situaţii excepţionale, în condiţiile în care romanii se întreceau în a lăsa, înscrise în piatră, nume şi evenimente, pentru posteritate.

O inscripţie descoperită lângă satul Cetate, pe dealul Azarlâc, în sudul Dobrogei, ne informează asupra rezolvării unui litigiu de hotărnicie între băştinaşi şi o populaţie sudtracică, colonizată pe fostele lor teritorii. Aflăm, cu acestă ocazie, că băştinaşii, folosindu-se de dezordinea provocată de invazia costobocilor din anul 170 p.Chr., au reintrat cu forţa în posesia unui teritoriu care fusese cândva al lor. Ca și în cazul litigiului de la Azarlâc, în partea de sud-est a actualului sat Mihai Viteazul, din jud. Constanța, întrezărim aplanarea unui conflict mai vechi, datorat restrângerii teritoriului agricol, destinat asigurării hranei locuitorilor autohtoni din satul *Buteridava*, prin vinderea unor terenuri de către stat unei coloniste romane, *Messia Pudentilla*, proprietara *villa*-ei *rustica* din vecinătate. Mari abuzuri se făceau simțite mai ales cu prilejul frecventelor mișcări de trupe și a trecerii misiunilor oficiale pe drumurile din preajma satelor. În acest sens, o inscripție din teritoriul cetății Tomis, din vremea împăratului Antoninus Pius, anul 159 p.Chr., cuprinde petiția locuitorilor din așezarea autohtonă *Choradagis*, adresată guvernatorului provinciei, în care se plâng de prestațiile și corvezile apăsătoare pe care le îndurau în astfel de ocazii, cerând o ușurare a acestor sarcini și, amenințând că, în caz contrar, se vor așeza în altă parte. Inscripția conține și rezoluția favorabilă a guvernatorului, ceea ce arată că autoritatea romană era conștientă de defectele practicilor adminis-

flictelor cu populația autohtonă.

Formațiunile teritoriale ale localnicilor, integrate în rețeaua administrativ-fiscală a teritoriilor romane, și-au dovedit vitalitatea vreme de multe secole, dar, treptat, au fost supuse unui proces progresiv de romanizare. În cultura lor materială se constată arheologic, o tot mai mare afluență de mărfuri romane, la început de import, apoi prelucrări locale, variate și calitativ superioare.

Se observă, însă, la populația locală, o preluare selectivă de elemente romane, care, odată asimilate, rămân ancorate definitiv în existența ei. Este și cazul limbii latine vorbite, devenită în secolul al II-lea p.Chr. unicul mijloc de comunicare în teritoriul roman de la gurile Dunării, prin care romanitatea se va impune decisiv. Pentru a ilustra modul în care băștinașii preluau și asimilau, uneori integrându-se complet modului de viață roman, câteva exemple din sec.al II-lea p.Chr., sunt edificatoare.

O inscripție descoperită în dărâmătura unui zid al fortificației „iustiniene" de la Ibida, dar provenită, foarte probabil, dintr-un nucleu de locuire de pe valea Slavelor, din apropierea cetății, aparține unei familii de meso-geți. Ne reține atenția faptul că toți cei pomeniți în epigrafa funerară – *Othis, Seutes, Bithidia* și *Bitus* – poartă autentice nume autohtone, dar se înmormântează la fel ca romanii, cu lespede funerară și epitaf scris în latinește[27]. Familia unui băștinaș, din apropierea cetății Tomis, cu o bună stare materială, este posesoarea unei ferme rurale. Capul familiei, *Saturninus*, și cele două fete ale sale, *Valeria* și *Sabina* poartă nume romane. Cu toate acestea, Saturninus este fiul unui băștinaș, pe nume *Bitus*, fiind căsătorit cu o băștinașă – *Ziles*, iar fiul său, *Curithie*, purta, de asemenea, un nume curat autohton. Monumentul funerar al lui *Saturninus Biti*, reflectă romanizarea treptată a populației băștinașe din Dobrogea, care continuă vreme îndelungată să-și păstreze tradițiile și obiceiurile[28].

în apropiere de *vicus Ulmetum*, lângă Capidava, se afla în sec.al II-lea p.Chr. moșia lui *C. Iulius Quadratus*, despre care am amintit mai sus. Numele său roman și faptul că era, ca și Saturninus, proprietar de *villa rustica*, ne-ar putea duce în eroare, dacă n-am ști că deținea, alături de funcția de primar al întregului ținut al cetății Capidava, ales pe o perioadă de cinci ani, calitatea de *princeps loci*, conducător și reprezentant al populației băștinase din teritoriu, recunoscut oficial de autoritatea romană[29]. În dubla sa calitate, Quadratus apare ca unul dintre cele mai interesante personaje provinciale ale lumii sale. Scenele de pe altarul său funerar pun în lumină principalele activități ale unei ferme cu pronunțat caracter mixt: agricol și pastoresc, bazate pe mâna de lucru a populației indigene. Quadratus trebuie să fi fost la origine un localnic, descendent al uneia dintre primele familii aristocratice de geți, care au primit cetățenie romană încă din prima jumătate a secolului I p.Chr., și totodată, avantajele economice care decurgeau din această calitate. Păstrându-le titlul nobiliar de *princeps loci*, romanii erau interesați în a menține, prin intermediul acestor reprezentanți romanizați, în ordine și ascultare, populația băștinașă.

O serie de mărturii din această epocă evidențiază existența unor așezări rurale în care indigenii conviețuiau alături de coloniști, în forme tipice de organizare romană. Integrându-se acestor structuri economice, băștinașii își însușesc cultura și modul de viață roman, sfârșind prin a fi complet romanizați.

Satele și fermele romane, prin compoziția, structura și rolul lor erau purtătoarele elementelor romane colonizatoare, multe dintre ele fiind atestate în inscripții diverse, descoperite pe teritoriul Dobrogei.

Villae-le romane din zona istro-pontică erau ferme agricole care aparțineau unor proprietari mici și mijlocii, care primiseră pământul în condițiile colonizărilor efectuate de autoritatea romană, sub impactul necesității dezvoltării

acestor teritorii. *Villa rustica* moesică a reprezentat, astfel, o soluție *sui generis* pentru provincia de la Dunărea de Jos. Majoritatea acestor celule agrare de producție era grupată în zonele cele mai fertile și în apropierea principalelor drumuri comerciale, pe lângă Dunăre, pe văile râurilor (Carasu, Saraiu, Casimcea, Topolog, Telița, Taița) și pe litoral, în apropierea marilor centre grecești. În cea mai mare parte, producția lor era destinată pieții. Cei mai mulți proprietari își conduceau singuri ferma, ajutați de câțiva servitori și sclavi, folosind pe proprietățile lor mâna de lucru a băștinașilor din întinsele așezări autohtone din vecinătate[30]. Mulțumită săpăturilor arheologice, dar și unor valoroase piese votive, basoreliefuri și stele funerare, cunoaștem care erau ocupațiile agricole și ce alte activități economice desfășurau fermele rurale din zona istro-pontică. Scenele agricole de pe monumentul funerar al qvinqvenalului lui *C. Iulius Quadratus*, de lângă Capidava, descoperirea depozitului de unelte agricole la Moșneni, lângă Callatis, a unor unelte agricole în așezările sătești și în fermele cercetate în nordul Dobrogei, în zona Telița – Niculițel, evidențiază agricultura și păstoritul ca ocupații de bază. Acestora li se adăuga viticultura și meșteșugurile legate de prelucrarea pietrei, a varului și

Făgărașu Nou, scenă dionisiacă, sec.II p.Chr.

a ceramicii. Stau mărturie, în privința cultivării viței-de-vie, instrumentarul specific acestei îndeletniciri, descoperit în fermele rurale cercetate[31], cultul lui *Dionysos* și a unor divinități arhaice, precum *Priapus* și *Silvanus*[32], legate de vegetație, ca și magistica unor bronzuri figurate și a unor frumoase piese sculpturale descoperite la Tomis și Callatis, la Făgărașu Nou, la Telița, pe valea Cilicului și în zona nordestică a orașului Tulcea.

Mulți dintre proprietarii de *villae rusticae* de mărime mijlocie, dispuneau de resurse naturale ușor de prelucrat în ateliere meșteșugărești proprii[33], ceea ce va produce, din epoca Severilor, începutul unei specializări a activităților economice în interiorul acestor ferme.

Un interesant aspect al vieții locuitorilor din mediul rural se referă la credințele magico-religioase ale acestora. Pietre funerare sau votive, mici obiecte sculptate și bronzuri figurate au fost închinate unor divinități greco-romane, precum *Liber-Pater*, sau lui *Dionysos* și acoliților săi, divinităților arhaice *Silvanus, Priapus, Pan*, zeiței *Diana, Ceres* și *Nimfelor*.

Cinstirea acestor divinități legate de fertilitatea solului pune în lumină o populație a cărei îndeletnicire de bază era de a stoarce pământului roadele sale binecuvântate.

Deosebit de răspândite erau cultele străvechi legate de căminul familial, respectiv cultul focului și al vetrei, un loc deosebit revenindu-i cultului morților, născut din teama ancestrală a omului în fața necunoașterii, din neputința de a-și explica trecerea în neființă.

În funcție de starea lor socială, defuncții erau depuși în gropi simple, acoperite cu țigle, în gropi amenajate cu cărămizi sau pietre, sau, în cazul unor fermieri bogați, în sarcofage acoperite cu capace ornamentate, peste care se ridicau movile funerare, în care erau depuși, în timp, și ceilalți membri ai familiei. Cultului morților îi datorăm numeroase inscripții, stele și altare – pietre de morminte care amintesc peste milenii numele locuitorilor acestui pământ. Cercetările arheologice scot în evidență faptul că marea masă a băștinașilor a continuat, cel

puţin până la victoria creştinismului, să-şi ardă morţii, înmormântându-i după ritualul tradiţional în urne funerare.

Legat de cultul morţilor, cultul *Cavalerului Trac*, sau al *Eroului-Cavaler*, veche divinitate balcanică[34], adorată de geţi, preluată de greci şi romani, răzbate până în zilele noastre sub imaginea creştină a Sfântului Gheorghe ucigând balaurul. Reprezentat ca un călăreţ războinic, înarmat cu suliţă, însoţit de câine, ucigând un animal sălbatic, sau oprindu-se paşnic în faţa unui altar, imaginea Cavalerului reflectă credinţa vechilor locuitori ai acestor meleaguri în viaţa de apoi, unde defuncţii devin eroi.

Până la victoria creştinismului, fenomenul perpetuării cultelor tradiţionale ale *Eroilor*, în special al *Eroul-Cavaler* şi al *Eroului-Hercules*, mântuitori şi ocrotitori ai satelor, culte legate de mântuire şi nemurire, constituie un aspect particular al spiritualităţii autohtonilor din zona istro-pontică care reflectă grefarea unor noi concepţii religioase pe fondul intim, afectiv al autohtonilor. Şi *Silvanus*, divinitate arhaică, a fost iniţial un erou eliberator, transformat într-un geniu protector al vegetaţiei. Simbolismul religios relevat în iconografia acestor divinităţi[35], reprezintă un aspect particular al credinţelor religioase despre viaţă şi moarte ale populaţiilor rurale romane din Dobrogea, pentru care moartea echivala cu o nouă zămislire[36].

În a doua jumătate a secolului al III-lea p.Chr., însă, în condiţiile crizei Imperiului roman, agravată de pericolul extern, viaţa locuitorilor din satele dobrogene devine precară. Decăderea economică, înrăutăţirea nivelului de trai, mizeria şi decadenţa culturală, se fac puternic simţite în această provincie care, prin poziţia sa geografică, va suferi devastări permanente, din care cu greu se va ridica, şi niciodată în starea anterioară.

În această perioadă de anarhie militară, agravată de permanentele invazii ale carpilor şi goţilor, religiile orientale au căpătat în Dobrogea un mare număr de credincioşi. În mediul tradiţionalist al satelor, creştinismul pătrunde încet dar sigur. Din această vreme provin şi primii martiri atestaţi arheologic în cripta de la Niculiţel[37].

---

[1] CIL XIV, 3608 (*Elogiul tiburtin*); V. Pârvan 1982 (1926), *Getica. O protoistorie a Daciei*, Bucureşti, 61-62 (AARMSI, s.III, t.3, mem.2, 103-104); D.M.Pippidi 1967, *Contribuţii la istoria veche a României*, ed.a II-a, Bucureşti, 1967, 349-385.

[2] *Agri viritim adsignati*, când pământurile erau acordate veteranilor şi cetăţenilor romani constituiţi în *vici, pagi* sau ferme agricole de tip *villa rustica* (J. Marquardt 1889, *Organisation de l' Empire Romain*, I, Paris,131-133; vezi şi V.H. Baumann 1983, *Ferma romană din Dobrogea*, Tulcea, 13 şi 29, n.3).

[3] Baumann 1983, *passim*.

[4] René Cagnat 1890, *Cours d'épigraphie latine*, 276-279

[5] D.M.Pippidi 1967, *Contribuţii la istoria veche a României*, ed.a II-a, Bucureşti, 362-365.

[6] Emilia Doruţiu-Boilă 1972, *Teritoriul militar al Leg.a V-a Macedonica la Dunărea de Jos*, SCIV, 1, 45 şi urm.

[7] Bărbulescu, M. 2001, *Viaţa rurală în Dobrogea romană (sec. I-III p.Ch)*, BibliotecaTomitana 3, Constanţa, 35

[8] Em.Popescu 1967, *Aspecte ale colonizării şi romanizării în Dacia şi Scythia în lumina unor inscripţii din muzee bucureştene*, Studii Clasice, 9, 187 şi urm.; Vezi şi Bărbulescu 2001, 107.

[9] Em.Doruţiu-Boilă 1980, *Inscripţiile din Scythia Minor*, 5, nr.222, cu toată bibliografia.

[10] M. Bărbulescu 1998, *Les villages attestés par des sources épigraphiques dans la Dobroudja Romaine*, în *Actes du IIIe Colloque Roumano-Suisse. La vie rurale dans les provinces romaines: vici et villae romaines:* (Tulcea, 8 octobre 1995), BibIIP-A 3, 233-242.

[11] În acest sens, putem exemplifica, amintind câteva din aceste aşezări: Niculiţel, în teritoriul noviodunens; Cerna, în teritoriul castrului *Arrubium*, Neatârnarea şi Fântânele, în *regio Histriae*.

[12] De exemplu: *vicus Secundini* şi *vicus Quintionis*, în *regio Histriae*; *vicus Clementianensis* şi *vicus Narcissiani*, în teritoriul tomitan; *vicus Scenopesis*, în teritoriul Capidavei.

[13] Vezi, în acest sens, *vicus Petra* din teritoriul Ibidei; *vicus Novus*, lângă Babadag; *vicus Carporum*, în teritoriul castrului de la Carsium.

[14] Niciun document nu ne permite să afirmăm că a existat în Dobrogea o exploataţie agricolă în care rolul precumpănitor să-l fi jucat sclavii.

[15] D.M. Pippidi 1967, *Contribuţii la istoria veche a României*, ed.a II-a, Bucureşti, 122-160; M. Rostovzev 1973, *Storia economica e sociale del' Impero Romano*, Firenze, 399; 484; Al. Suceveanu 1977, *Viaţa economică în Dobrogea romană*, Bucureşti, 35,36; 44,45. Al. Suceveanu, 1998, *Fântânele. Contribuţii la studiul vieţii rurale în Dobrogea romană*, Bucureşti, 91-92.

[16] Astfel, aşezarea de la Teliţa/*Amza*, situată în zona *limes*-ului dunărean, era dependentă de cetatea *Noviodunum*, comunitatea sătească fiind supusă regimului de *adtributio*. Sătenii au statut de peregrini, locuiesc într-o aşezare deschisă, fără drept de cetate. Autonomia lor administrativă este limitată la dreptul de a-şi alege magistraţii, iar cea economică, la dreptul de a practica comerţul. Deţin terenuri în afara zonei împrejmuite cadastral, locuri nearpentate oficial (*extra clusa loca* sau *loca relicta*), trecute în rândul *subsecivelor*. Ca şi la Teliţa, aceste aspecte trebuie să fi fost valabile pentru majoritatea satelor indigene, cel puţin în cazul celor investigate în sudul Dobrogei, la Bugeac–*Valea lui Marinciu*, lângă Durostorum şi în nordul Dobrogei, la Frecăţei şi Revărsarea–*Cotul Tichileşti*, din teritoriul noviodunens, la Sarichioi–*Sărătura*, în teritoriul argamens.

[17] Cercetarea ansamblurilor de locuire din epoca romanităţii timpurii în aşezarea de la Amza, aduce noi precizări în problema densităţii de locuire. Se evidenţiază faptul că, puternicele şi întinsele sate autohtone din zona *limes*-ului nord-scythic aveau în epoca romană timpurie o populaţie numeroasă care, în mod sigur, reprezenta şi principala forţă de muncă în teritoriile fortificaţiilor romane.

[18] Avem în vedere, în special, rezultatele cercetărilor arheologice din nordul Dobrogei, efectuate în aşezările autohtone de epocă romană de la Sarichioi/*Sărătura*, Frecăţei, Teliţa/*Amza* şi Revărsarea/*Cotul Tichileşti*, publicate de autor în volumul monografic *Aşezări rurale antice în zona gurilor Dunării*, Tulcea, 1995.

[19] I. Glodariu 1981, *Aşezări dacice şi daco-romane la Slimnic*, Bucureşti, 66.

[20] P. Ovidius Naso, Tristia, III, 10, 66. Pentru acest tip de locuinţă, folosit de autohtonii daci înainte de cucerirea romană, vezi I. Glodariu 1983, *Arhitectura dacilor, civilă şi militară*, Cluj-Napoca, 10, 15. În acelaşi scop, pentru epoca romană, vezi, Gh. Bichir 1973, *Cultura carpică*, Bucureşti. 19 – 21; Gh. Bichir 1984, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Bucureşti. 7 – 8.

[21] Familii alcătuite din cel puţin trei persoane, în cazul locuinţelor mici care puteau aparţine familiilor foarte tinere şi de cel mult şase persoane în cazul locuinţelor de până la 15 mp.

[22] Bichir 1984, *passim*; S. Dolinescu-Ferche 1974, *Aşezări din secolele III şi IV în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, Bucureşti, *passim*.

[23] R.Harhoiu 1996, s. v. *Ipoteşti – Cândeşti*, în *Enciclopedia Arheologiei şi Istoriei Vechi a României (D-L)*, (coord. C. Preda), Bucureşti, 266.

[24] Analiza macroscopică relevă întrebuinţarea ca degresant a rocilor locale sfărâmate, cu incluziuni de oxizi de fier, în prepararea argilei destinate olăriei casnice, în aşezarea de la Frecăţei, în perioada secolelor II – IV p.Chr.

[25] Baumann 1983, *Ferma romană din Dobrogea*, 90-91.

[26] În privinţa regimului juridic al exploatării minelor şi carierelor de extracţie a minereurilor feroase, vezi Wollmann, V. 1982, s.v. *mineritul*, în Enciclopedia Civilizaţiei Romane, coord.şt.: Prof.univ.dr.doc. Dumitru Tudor, 498-503.

[27] V.-H. Baumann 1971, *Note epigrafice*, SCIV, t.22, 4, (593-599), 595 (3).

[28] D-tru Tudor 1956, *Inscripţii romane inedite din Oltenia şi Dobrogea*,în *Materiale şi Cercetări Arheologice*, 2, 616 şi urm., nr.157.

[29] CIL III,12491; Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu 1958, *Capidava. Monografie arheologică*, I, Bucureşti, 19.

[30] Cercetările arheologice de la Horia, Niculiţel, Teliţa, Topolog, Mihai Viteazu, Moşneni etc., au evidenţiat faptul că aceste proprietăţi se aflau în vecinătatea unor sate autohtone, ale căror pământuri fuseseră arendate de către statul roman unor colonişti. Mărimea unor astfel de proprietăţi individuale romane varia între 10 şi 50 hectare.

[31] Mai multe lame de fier , cosoare şi cuţitaşe (*falcis vineatica*), folosite în viticultură, s-au descoperit în fermele rurale de la Niculiţel, Teliţa. Vezi, în acest sens, Baumann 1983, 171; 1995, 282. Acestora li se adaugă un număr impresionant de amfore, folosite în transportul şi păstrarea vinului de masă, descoperite pretutindeni pe teritoriul Dobrogei romane, demonstrând o practicare largă a culturii viţei-de-vie în zone unde, ca şi în prezent, existau condiţii optime pentru viticultură.

[32] V.H.Baumann 2006, *Culte romane agreste – divinitati arhaice pe teritoriul Dobrogei – Silvanus si Priapus*, în L. Mihailescu-Bîrliba, O. Bounegru (eds.), *Studia Historiae et religionis dacoromanae.In honorem Silvii Sanie*, Bucureşti, 225-242.

[33] Cu o producţie destinată în principal pieţii, fermele romane de la Horia, Teliţa şi Niculiţel posedau în sec. II-III p.Chr. instalaţii pentru arderea cărămizilor şi a materialului tegular. Proprietarul de la Horia, veteran al *Legiunii a V-a Macedonica*, produce în sec. II cărămizi cu ştampila legiunii, iar în sec. III, proprietarul unei *villa rustica*, situată pe valea Teliţei, în punctul *Livada Maicilor*, în vecinătatea drumului roman care ducea la Noviodunum şi unea două aşezări rurale autohtone, aflate la cca.3 Km N, cea de la Teliţa/*Amza*, şi la cca. 5 Km E, cea de la Frecăţei, şi-a specializat ferma, în secolul al III-lea p.Chr., în prelucrarea materialului tegular (ţigle şi olane) necesar construcţiilor din mediul rural.

[34] Gh. Kazarow, G. 1918, s.v. *Heros* (Ἥρως), în A.Pauly, G.Wissowa, W.Kroll, *Real-Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft*, Suppll. III, Stuttgart, col. 1132-1149.

[35] R. Vulcănescu 1987, *Mitologie română*, Bucureşti,89: *Pomul Vieţii* şi creanga de conifer veşnic verde, ca *arbore totem-parţial*, la care, putem adăuga câinele, „animal chtonian..., vestitor al morţii şi călăuză a sufletelor" (*apud* I. Evseev 1994, *s.v. câine - asociat focului, purtător al energiei pământului etc.*, în *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*, Timişoara, 22-23,)

[36] Ceea ce, Mircea Eliade 1949, Le Mythe de l'Eternel Retour, Paris, 133,definea *eterna întoarcere*.

[37] Vezi, V.H. Baumann 2004 (2005), *Sângele martirilor*, Constanţa (Bucureşti).

Radu Gheorghe

„Eu sunt actor de plăcere, nu din obligaţie sau din vreo greşeală”

Radu Gheorghe

actor, compozitor, textier, instrumentist virtuos,

artist român fără egal

Radu Gheorghe s-a dovedit totdeauna mărinimios din fire. La întâlnirea cu barza a rugat-o să-l aducă pe lume direct în localitatea Filimon Sârbu din judeţul Tulcea. Aşadar, pe 16 ianuarie 1951, Gelu a poposit în casa unor oameni de treabă: Ana şi Ion Radu, în calitate de fiu. După ce i-a făcut să se spargă de râs cu şotiile lui de copil repede spărgător de ceşti, farfurii şi alte obiecte gospodăreşti, fiul unic al familiei a luat decizia să devină un actor unic... în felul său. Pentru aceasta, s-a apucat de studiul viorii cu doamna profesoară Bolgar. Fiindcă se cam plictisea, a pornit de unul singur să înveţe chitara, flautul şi alte instrumente bune la casa omului. Apoi luă decizia să fie un pic şi pictor. Participând la un festival naţional de artă plastică rezervat elevilor de liceu, cu o lucrare foarte originală, foarte îndrăzneaţă, pictată pe o bucată de carton cu... cremă de ghete, el a izbutit să obţină Premiul I pe ţară. Dar tot se plictisea. Atunci, doamna Simion, profesoară de limbă şi literatură română, i-a propus rolul *Doctorului* în piesa ***„Prinţesa Turandot”*** de Carlo Gozzi. A reuşit să... „se facă de râsul lumii”... din sala de spectacole, uimindu-şi profesorii, colegii, prietenii, familia. Dar Radu Gheorghe tot se plictisea. Tocmai atunci (în anul 1970) **Teatrul Popular** din Tulcea îl invitase pe regizorul Mihai B. să pună în scenă ***„O noapte furtunoasă”***. Solicitând un interpret pentru rolul *Spiridon*, s-a pomenit, în distribuţie (bietul om!) , cu un ins mărunţel, dar atât de vioi că regizorul... a albit peste noapte. Era - cum de aţi ghicit? - Radu Gheorghe. Şi de această dată „s-a făcut de râs” - fireşte, dar acum mai tare ca niciodată. Eroul întruchipat de el te cucerea prin sinceritate, duioşie şi, cu deosebire, printr-un umor natural, încântător şi molipsitor.

Tot din „plictiseală”, la Liceul Spiru C. Haret, ale cărui cursuri le urma, a pus pe picioare, grupul muzical ***„Beattehni-chip-hop”*** în care cânta cu Mircea Paţă, Eugen Rubeli şi Nicolae Sava. Trupa a cucerit multe inimi de domnişoare eleve, chiar i-a uimit pe nişte domni profesori, solicitaţi într-un juriu să dea premii. Uimită şi ea de fantezia bunului ei elev, doamna profesoară de limba latină Elena Dumanschi, una dintre marile dăscăliţe ale învăţământului tulcean, i-a promis că-l lasă... să mai dea un examen şi-n anul următor, dacă nu se „plictiseşte” la obiectul Latină, cum numai el ştia să se plictisească atât de grăitor în atâtea domenii.

Radu Gheorghe strălucea la vioară, chitară şi flaut, câştigase un premiu ca pictor, altul ca şef de orchestră, însă la cursurile de latină... tăcea precum... stoicii filozofi ai antichităţii. La teza de Latină, ingeniosul şi talentatul licean s-a prezentat cu un cântec. Acompaniindu-se la chitară pe o linie melodică originală, plină de dulci armonii, el a rostit un poem în limba latină. Prin care îşi cerea iertare că nu a reuşit să întrunească cerinţele severei sale profesoare, dar, cu toate acestea, nutreşte pentru ea o mare preţuire şi cele mai alese sentimente. Poznaşul elev şi-a cucerit diriginta definitiv. Doamna profesoară Dumanschi urma să predea catedra, în acel an ieşea la pensie. A fost copleşită de emoţie: aşa ceva nu i mai se întâmplase.

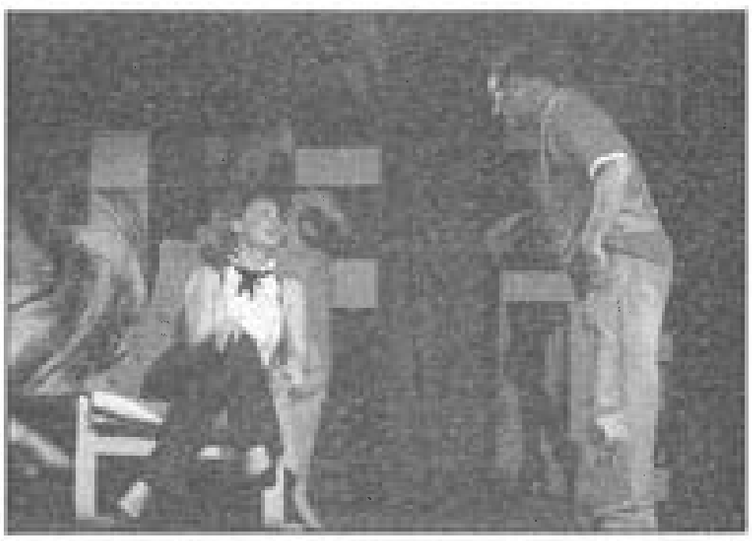
Nicolae Sava, Radu Gheorghe, Eugen Rubeli, Mircea Paţă

„Profesoara mea a plecat de la catedră cu o dedicaţie muzicală în perfect ritm latin... de la cel mai slab elev al ei. Iar pentru dedicaţie, s-a simţit obligată să ne dea şi dumneaei ceva de neuitat: note de trecere. Tuturor. A făcut-o fără să clipească. Mai ales că ochii îi înotau în lacrimi...”

Ulterior, Radu Gheorghe şi-a zis, aşa, ca variaţie, că n-ar strica să dea examen la Conservatorul de Muzică din Bucureşti. Zis şi făcut. A urcat în trenul spre capitală. Însoţit de mama, ambii foarte hotărâţi: mama să deţină pe lângă casă un profesor de muzici, iar Gelu, să... „ - Să ce... ?” s-a-ntrebat el... „ - Oare n-ar fi mai bine să încerc la Teatru ?” Spre uimirea mamei , s-a înscris la examenul de admitere în I.A.T.C. (Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică)

„ - Eşti pregătit să dai la teatru?" l-a întrebat preparatorul Petrică Gheorghiu, unul dintre „greii" teatrului „L.S. Bulandra". „ – Bineînţeles!" , a răspuns hotărât candidatul „mai ales că-s un om cu pile".

Legenda spune că tânărul candidat s-a prezentat în faţa Comisiei de Examinare cu o geantă enormă. A făcut un pas, încă unul, şi, din nebăgare de seamă (pentru care muncise toată noaptea) s-a împiedicat de ceva, răsturnând geanta din care s-au revărsat tot soiul de pile: rotunde, pătrate, triunghiulare, mă rog, nişte pile. De pilit fierul. Văzând acestea, profesorii Sanda Manu şi Octavian Cotescu şi-au zis că nu-i de şagă cu omul din faţa lor, că el nu glumeşte cu teatrul. Cam pe atunci Gelu a uitat ce-i plictisul, iar noi, spectatorii, numai ce-l vedem, uităm şi noi de toate plictiselile, fiind foarte ocupaţi... să-l adorăm pe acest Puck genial, trimis de Domnul să ne uimească... Dar am bătut destul câmpii. Să-i mai dăm cuvântul şi lui Radu Gheorghe.

- În liceu, ai avut primele experienţe scenice sub regia profesoarei de limba română.

- Da, însă primul rol adevărat l-am jucat pe scena Teatrului Popular din Tulcea. În capodopera lui Caragiale ***O noapte furtunoasă*** am jucat *Spiridon*.

- Ce anume ţi-a inspirat refrenul cântecului „Broasca ţestoasă"? Este ceva legat de fauna Dunării?

- Versurile aparţin poetului Cristian Mosgenstern. Le-am descoperit în volumul „Antologia inocenţei" editat de Iordan Chimet. Textul m-a fermecat, m-a inspirat, m-a pus pe jar. Nu neg însă influenţele subtile ale mişcătoarelor frumuseţi aparţinând acestui unicat spaţiu geografic: Delta Dunării.

- Ce semnifică refrenul „Ciumdabarligarlagarlomciumdapaticatapatoparalaling"?

- Nimic altceva decât un simplu refren la cântecul meu „Broasca ţestoasă". Încearcă să-l reproduci, e atât de uşor...

- Mulţumesc, sunt şi aşa destul de bâlbâit. În timpul studenţiei ai jucat în spectacole, mizând mereu pe improvizaţie. Îmi aduc aminte ce vâlvă ai stârnit în piesa lui Brecht „Opera de trei parale" unde „improvizai" printre altele, la ... flaut.

- Improvizaţia face parte din pachetul de exerciţii absolut necesare formării unui actor. Cum va înţelege să folosească un absolvent acest bagaj de cunoştinţe în profesia sa, va fi după talentul şi disponibilităţile sale. În ce mă priveşte, m-am folosit şi mă folosesc în continuare de această modalitate de expresie care te păstrează mereu proaspăt şi mereu tânăr. Uneori funcţia creează organul...

- Ai absolvit Institutul de Artă Teatrală şi Cinematografică „I. L. Caragiale" în 1975, la clasa profesorilor Sanda Manu şi Octavian Cotescu. Ca diplomat în Arte, cu specializarea actorie teatru şi film. Suplimentar, ai urmat cursurile postuniversitare de pantomimă şi music-hall, ale aceluiaşi institut. Ce ai mai făcut ulterior?

- Am fost fericit... În 1975 jucam la unul dintre cele mai bune teatre din ţară: „Lucia Sturdza Bulandra" – o adevărată academie de artă teatrală. Devenisem coleg de teatru cu marii actori ai momentului: Mariana Mihuţ, Marin Moraru, Florian Pittiş, Gheorghe Dinică, Victor Rebengiuc şi alţi mari artişti pe care nu am să-i uit niciodată...

- Ai jucat şi în filme memorabile: *Mireasa din tren*, *Căsătorie cu repetiţie*, *Grăbeşte-te încet*, *Alegerea*, *Căruţa cu mere*, *Lotus* (în regia lui Ion Cărmăzan).

- Concomitent am fost un „sârguincios" colaborator al postului naţional de televiziune, în emisiuni de varietăţi dar şi actor în piesele: ***Nunta lui Figaro***, ***Institutorii***, ***Actorul care l-a jucat pe Hamlet***. ***Apoi în filmul-tv Trenul de noapte*** şi serialul ***Un trio formidabil***.

- Ce doreşti de la viaţă?

- Niciodată n-am cerut mai mult decât am simţit că pot duce. Ceea ce nu înseamnă că mă mulţumesc cu puţin. Eu sunt actor de plăcere, nu din obligaţie sau din vreo greşeală. Am bafta că pot să îmbin utilul cu plăcutul. Fac ce-mi place şi mai şi trăiesc din asta. Cu amendamentul că sunt realist, îmi asum situaţiile mai puţin confortabile: nu mă plâng dacă scena e nemăturată, iar eu trebuie să mă târăsc pe burtă de la un cap la celălalt, fiindcă aşa cere rolul. Nu am crezut niciodată că totul merge la infinit, ca uns. Trebuie să mai fie şi nişte şurubele care să scârţâie. Important e să încerci mereu să găseşti partea bună, pozitivă, a oricărui lucru. În felul acesta, oferi celorlalţi ocazia să te privească poate din alt unghi.

- Ce-i trebuie unui actor de comedie?

- Toţi actorii trebuie să fie înzestraţi cu simţul umorului, după cum şi spectatorii trebuie să aibă simţul umorului. Capacitatea de a improviza cere o anumită relaxare şi curajul de a te arunca în valurile genului, cu riscul de a te îneca. Nu e uşor, e o responsabilitate pe care ţi-o asumi, pentru că nu ştii cum va reacţiona publicul. Asta cere siguranţă şi încredere. Puterea de a răspunde la orice provocare venită din partea spectatorilor şi credinţa că poţi trece peste posibilele probleme. Secretul meu este că niciodată nu aştept din partea publicului o reacţie anume, tocmai ca să nu fiu surprins.

- În 1991 ai emigrat în America.

- Nu am emigrat!...Am plecat pur şi simplu într-un turneu de trei săptămâni, invitat de nişte colegi, pe coasta de est a Americii. Nu ne aşteptam ca spectacolul nostru să se bucure de un succes atât de mare. Plăcut surprins de gradul de civilizaţie al „Lumii noi", dar şi de entuziasmul spectatorilor de acolo, am hotărât să-mi prelungesc şederea, conştient că în viaţă nu întâlneşti de două ori o astfel de şansă. M-am stabilit la Chicago, unde, din actor a trebuit să mă „reprofilez". Mi-am găsit un job ca învăţător la o şcoală de stat. Mai târziu am lucrat ca operator într-un studio de procesare foto-video, bucurându-mă de o mare libertate. Aceasta nouă ocupaţie mi-a adus mari satisfacţii, amintindu-mi de una dintre pasiunile mele mai vechi: arta plastică. A fost o experienţă extraordinară. Am învăţat limba engleză, dar şi alte lucruri care îmi vor folosi mai mult ca sigur în viaţă. Printre care şi acela de a fi LIBER. Poate nu ştii, dar şi asta se învaţă... Să munceşti şi să trăieşti acolo este altceva decât să fii turist. Mie unuia mi-a plăcut America şi sunt sigur că i-ar plăcea oricui doreşte să o cunoască.

- În America umblă câinii cu colaci în coadă?

- Una e să te vânturi prin lume ca turist sau ca actor în turneu şi alta e să trăieşti într-un anume loc, lăsându-te inundat de ceea ce înseamnă viaţa de zi cu zi. Nu am văzut în toată America pe cineva alergând câinii să-i caute în coadă dacă au colaci. Acolo există o cu totul mentalitate în ce priveşte munca şi rezultatele ei. Nu m-am aşteptat să fiu întâmpinat de vreun mare producător sau regizor care să-mi spună: „ - *Poftiţi, domnu' Radu Gheorghe!...V-am pregătit un rol într-o supraproducţie. Partener direct o să vă fie Robert de Niro*". Nu am plecat acolo cu pretenţii absurde. Eu trec experienţa americană la capitolul „cadouri divine". Nu că aş fi trăit în toţi acei ani ca-n puf. Am muncit, am avut şi perioade grele, am suferit ca orice om care se desprinde de la sânul ţării-mame, dar am cunoscut o altă lume. Din interior... Ceea ce e un câştig extraordinar.

●

Deşi cu un număr impresionant de apariţii cinematografice, Radu Gheorghe a strălucit mai mult în teatru si radio-televiziune. As al improvizaţiei, unul din promotorii genului ***Stand-Up Comedy*** în România, cu modalităţi de exprimare artistică ce îmbină actoria, pantomima, interpretarea muzicală vocală şi instrumentală (virtuos la pian, vioară, chitară şi flaut), acest mare artist român, încă mai are multe de spus şi sunt sigur că o va face. Toate realizările sale artistice, împlinirea sa ca artist, se datorează publicului pe care niciodată nu l-a dezamăgit (şi de care este foarte iubit).

N.B. Aşchia nu sare departe de... Radu Gheorghe. **Stanca Radu** alintată de prieteni „Buru", este fiica actorului, mamă fiindu-i regizoarea şi profesoara Doina Maximilian (nepoată, după soţ, a actriţei Stela Popescu). Stanca Radu, absolventă a Academiei de Teatru şi Film din Bucureşti, este regizor de cinema, deţinătoare deja a două premii importante: ***CineMalubit*** şi ***Next***-ul (festivalului Next Film) ceea ce pentru un tânăr absolvent este un lucru extraordinar.

În prezent, Radu Gheorghe este om de afaceri, producător, scenarist şi actor solicitat de marile scene ale teatrelor româneşti.

Mesageri de excepție ai cântului și dansului tradițional

A XIV-a ediţie a FESTIVALULUI MINORITĂȚILOR NAȚIONALE petrecută în vara acestui an la Sulina, a fost un eveniment cu totul remarcabil. Prin seriozitate, har şi temeinică pregătire, concurenţii au dovedit că graniţa dintre amatorism şi profesionalism poate fi depăşită cu brio. Artiştii, majoritatea copii şi adolescenţi, au meritat aplauzele prelungite şi admiraţia plină de înflăcărare a publicului. Turiştii şi localnicii au întâmpinat, virtuozitatea celor de pe scenă cu strigăte entuziaste, cele două seri de adevărată gală, stârnind o mare animaţie şi emoţie.

Toate formaţiile artistice participante au fost distinse cu premii.

Juriul prezidat de maestrul coregraf Ştefan Coman, alături de maestrul coregraf Jora Roman, Nelu Serghei – consilier artistic în cadrul Centrului Cultural „Jean Bart" Tulcea, Magdolna Rusu – expert în cadrul Ministerului Culturii şi Oana Roşca, realizator de emisiuni TVR, a avut de luat o decizie dificilă: cărei formaţii artistice să-i atribuie Marele Premiu. Dificultatea consta în faptul că artiştii de la Techirghiol şi cei din județul Suceava au evoluat remarcabil, ambele formaţii fiind de înaltă ţinută artistică.

La un scurt dialog cu domnul Boris Pătraşcu, instructor artistic la „Kozacioc" şi delegatul formaţiei „CanSu" din Techirghiol, am aflat „un secret" lămuritor: artiştii au lucrat cu mari profesionişti: bucovinenii cu un coregraf din Kiev, cealaltă echipă - cu un meşter în datini din Mongolia. Aşa se explică virtuozitatea dansatorilor, dar şi originalitatea gestualităţii lor.

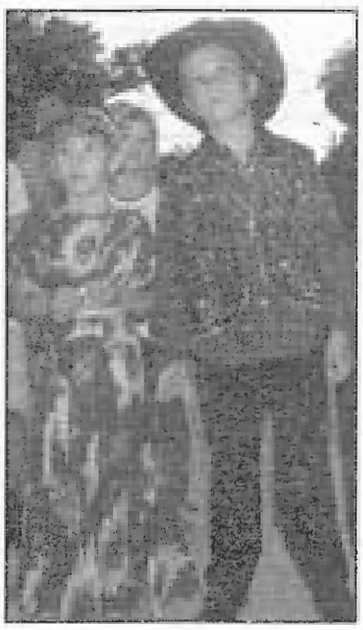
În final, juriul, apelând la un procedeu obişnuit la jurizare în cazuri similare celui de la Sulina, a acordat ***Marele Premiu*** - ex aeqvo (la egalitate):

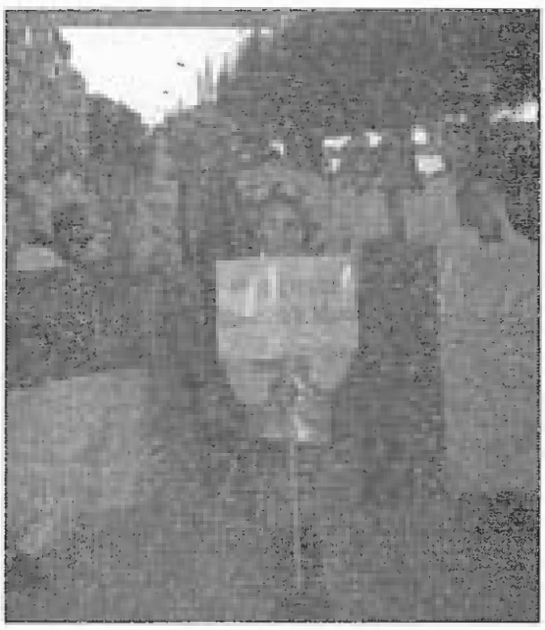
- Ansamblului de Dansuri Tătăreşti din Tekirghiol, județul Constanţa (echipă de dansuri iniţiată sub patronajul Uniunii Democratice a Tătarilor Turco-Musulmani din România)
- Ansamblului „Kozacioc" al Uniunii Ucrainenilor din România, din comuna Bălcăuţi, judeţul Suceava.

Am mai aflat că cele două formaţii au cutreierat lumea, figurând drept celebre pe toate continentele. Fain! – ar zice ardeleanul.

Premiul pentru PromovareaTtradiţiilor l-a primit Ansamblul „Phralipen", al Comunităţii Rrome din Tulcea;

Premiul pentru Conservarea şi Promovarea Tradiţiilor a fost acordat Ansamblului „Tuna" al Uniunii Democrate Turce din Tulcea;

Premiul pentru Interpretarea Cântecului Tradiţional a fost înmânat Ansamblului „Ceaika" al Casei de Cultură din Sulina;

Tot din Sulina (bravo!,bravo!) au mai fost distinse cu premii încă patru formaţii artistice:

- ***Premiul I - pentru Cea Mai Bună Coregrafie:*** Ansamblul „Apollonas";
- ***Premiul Pentru Valorificarea Scenică a Tradiţiilor*** l-a obţinut Ansamblul „Posidonas", al Comunităţii Elene, filiala Sulina;
- ***Premiul de Popularitate:*** Ansamblul „Artemis";
- ***Premiul pentru Frumuseţea Spectacolului Scenic:*** Formaţia de Dansuri Ruseşti a Casei de Cultură Sulina

Altă importantă distincţie - ***Premiul pentru Autenticitate*** - a fost acordată Ansamblului „Edelweiss", reprezentând Forumul Democrat German din Piatra Neamţ;

Evenimentul, organizat de Casa de Cultură Sulina, a primit un sprijin concret din partea Primăriei locale, dar şi din partea Guvernului României, Departamentul pentru Relaţii Interetnice.

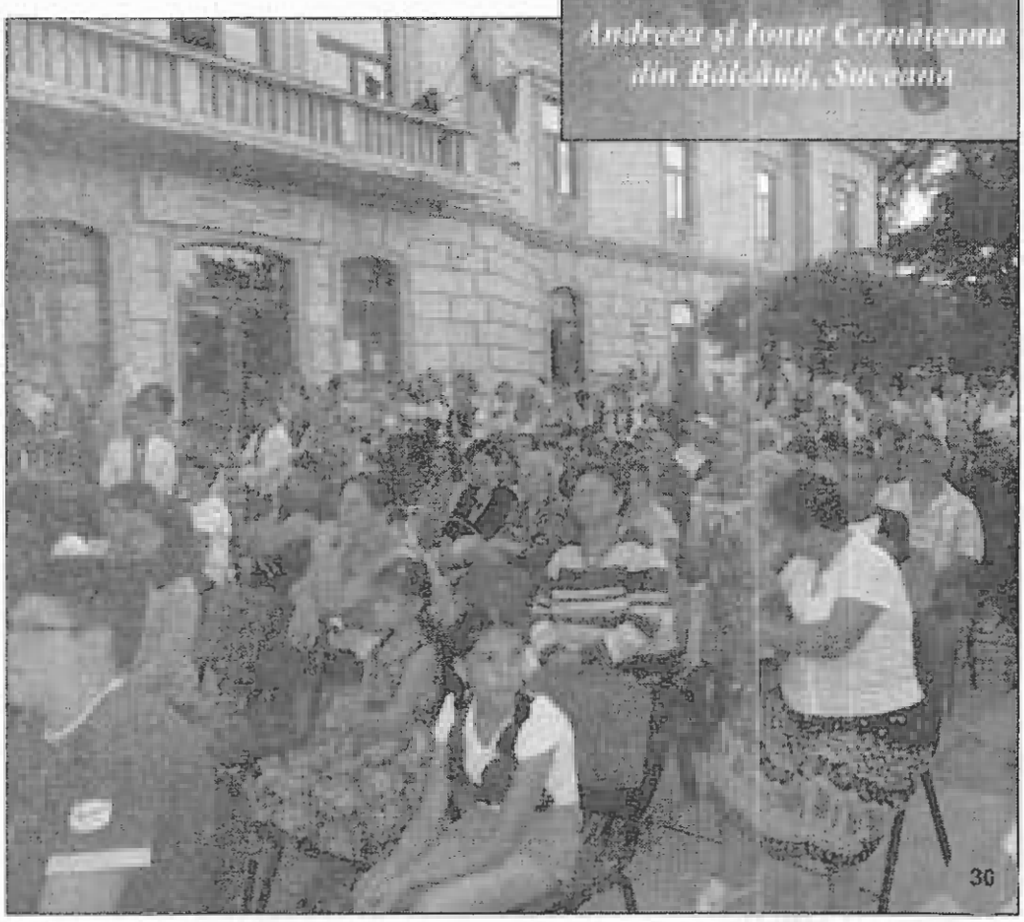
Felicitări domnule Primar Aurel Dimitriu!

Felicitări, domnule director al Casei de Cultură - Paul Nour, pentru entuziasmul tău!

Andreea şi Ionuţ Cernăianu din Bălcăuţi, Suceava

Petru Ţincoca

dobroJazz

o tulburătoare sărbătoare muzicală

Timp de trei seri, la Teatrul „Jean Bart", consumatorii autohtoni de jazz au fost răsfăţaţi de şase grupuri muzicale pe care nu le vor uita curând. Iată-le, în ordinea apariţiei pe scenă:

Călin Grigoriu Group: Călin Grigoriu (chitară), Cezar Knihinschi (bass), Daniel Iliescu (cajon), Cezar Cazanoi (flaut);
Moscow Art Duo: Arkadyi Shilkloper (corn, bucium), Sergey Starostin (clarinet, vocal) / featuring Vadim Neselovskyi (pian);
Mircea Tiberian Group: Mircea Tiberian (pian), Cătălin Milea (saxofon, flaut), Nadia Trohin (voce);
Bodurov Trio: Dimitar Bodurov (pian), Mihail Ivanov (contrabas), Jens Düppe (tobe);
Maria Răducanu & Niko Meinhold: Maria Răducanu (voce), Niko Meinhold (pian);
Trigon - Chişinău: Anatolie Ştefăneţ (violă), Valentin Boghean (trompetă, saxofon, flaut, caval, fluier), Dorel Burlacu (clape, muzicuţă), Gari Tverdohleb (percuţie, xilofon).

Florian Lungu, omul care ştie să explice muzica mai bine decât muzica însăşi

Prezentatorul festivalului a fost inegalabilul **Florin Lungu –„Moşu"**. Fără nicio ţară de înfumurare, cu darul de a face captivant orice ar spune, cu haz şi prezenţă de spirit, Moşu a fost o încântare. Povestirile sale despre jazz au fost adevărate lecţii de introducere în acest gen muzical, în care domnia sa este cel mai avizat comentator. Erudiţia muzicală şi umorul de substanţă, a oferit tulcenilor informaţii sintetice împănate cu glume şi anecdote. Paul Tutungiu, consultantul artistic al festivalului, a spus că *„Florian Lungu este omul care ştie să explice muzica mai bine decât muzica însăşi".*

Despre **Călin Grigoriu Group** Florian „Moşu" Lungu a vorbit aşa cum ştie mai bine, adică să „intrige" publicul: *„Chitaristul – protagonist Călin Grigoriu s-a născut, aşa cum vă spuneam, în 1981, la Tulcea; aici a făcut şi liceul. El a urmat Conservatorul, a urmat şi un masterat. S-a specializat în chitară clasică, nu este neapărat chitarist jazz. El cochetează cu jazz – ul, în sensul bun al cuvântului, încearcă o fuziune cu ceva muzică mediteraneeană. După cât mi-a spus, el s-a 'sucit', aşa cum se spune acum în politică. De ani buni, el a cântat cu Sebastian Burneci, un excelent trompetist, compozitor şi aranjor, Cătălin Milea, un saxofonist care trăieşte la Amsterdam, dar care vine des în România, şi care este iniţiatorul şi editorul revistei ‚Jazz Compas'; mai este un chitarist foarte bun, George Dumitriu, care şi el trăieşte în străinătate, în Olanda; o foarte bună solistă vocală, pe care unii dintre dumneavoastră o cunosc, pentru că a mai cântat pe aici, şi care mâine va apărea, împreună cu Mircea Tiberian – e vorba de Nadia Trohin. A mai cântat cu un pianist născut pe la Roman, care este şi doctor – Sorin Terinte. Şi aşa mai departe... Călin Grigoriu va interpreta compoziţii proprii, precum cele intitulate ‚Levant', ‚Never ending journey', ‚We were in love', dar şi altele. Ceilalţi componenţi ai cvartetului sunt Cezar Knihinschi, care cântă la chitară bass: el este contrabasist în Orchestra Naţională Radio, deci se ocupă de muzică simfonică; a făcut Liceul de Artă la Botoşani şi are mai multe proiecte pop la activ. Percuţionistul formaţiei, care se numeşte Daniel Iliescu, e cel mai tânăr, are 21 de ani, încă este student; vedeţi aici o cutie, care se numeşte ‚cajon', şi pe care se bate stând pe ea; mai sunt aici mici instrumente de percuţie, precum un cinel ş.a.m.d, pe care le va mânui. Un foarte important membru al grupului este Cezar Cazanoi – vine din Chişinău, a fost copil – minune, încă de la cinci ani a apărut pe scenă, a fost prim – solist la Opera din Cluj. Multe proiecte pe folclor, şi ca dirijor, şi ca orchestrator. El cântă la flaut, la duduk, un instrument care are un timbru frumos şi îmbietor, iar pe el l-am apreciat ca partener al unui extraordinar ţambalagiu român, dar care trăieşte în Olanda: Marius Preda. Dar nu despre acesta este vorba aici, ci despre Călin Grigoriu Group. Îi invit în scenă pe Călin Grigoriu (chitară), Cezar Knihinschi (chitară bass), Daniel Iliescu (percuţie) şi Cezar Cazanoi (flaut, fluier, duduk)".*

După o pauză de aerisire, petrecută în curtea „de sus" a „Casei Avramide", spectatorii au revenit în sală pentru a doua reprezentanţie, cea a **Moscow Art Duo**. Prezentată, fireşte de Moşu:

„Este un trio foarte bun. Doi ruşi şi un ucrainean. Am văzut un L.P. al lor, în hol, care este AAA. Adică e analogic total, nimic nu e digital, a fost direct înregistrat pe două canale stereo şi trecut direct pe disc. E acolo şi schema de instrumente... probabil că sună foarte bine. Cei doi ruşi cântă de foarte multă vreme împreună. De fapt, era un trio. Pianistul lor, unul dintre cei mai importanţi artişti din estul Europei, Mikhail Alperin, fondator al ‚Moscow Art Trio', a păţit un necaz, are o mare problemă de sănătate. Dacă, pe plan politic, sunt nişte adversităţi şi nişte conflicte, ruşii Shilkloper şi Starostin l-au cooptat pe talentatul pianist ucrainean Neselovskyi. Este cel bun grup de jazz etnic din Rusia, o ţară imensă, cât un continent. Aşa cum îmi spunea clarinetistul grupului, Starostin, care are 58 de ani şi care a trăit la ţară, dar s-a născut la Moscova, bunica lui era cântăreaţă de folclor; de mic, el a cântat în corul şcolii, a învăţat apoi să cânte la clarinet. În această ipostază, de instrumentist, cochetează şi cu muzica academică, şi cu folclor, şi cu jazz. A cântat în multe grupuri etnice, grupuri de avangardă, de rock, de muzică clasică şi cu orchestre simfonice. Are vreo cincisprezece albume pe care şi-a înscris numele. De 23 de ani, grupul Moscow Art Trio activează pe scene, în studiouri de înregistrări. Starostin cântă la un clarinet special, dar şi la diverse fluiere, şi la un corn de vacă. Chiar şi la ţiteră, instrument cu coarde. V-am vorbit de corn pentru că al doilea membru al acestui duo, Shilkloper, cântă şi la bucium, dar şi la corn francez. Când auzi corn, te întrebi de care e? De vacă, de taur, englez, francez? Dar de unde vine această denominaţie, de ‚corn englez' şi de ‚corn francez', e interesant. Cornul englez e o variantă la oboi; un instrument făcut în unghi obtuz. O confuzie între ‚anglé' şi ‚anglais'... Ca să nu se confunde cu celălalt corn, care este un instrument care aparţine alămurilor, i s-a spus ‚corn francez'. Shilkloper a terminat Academia de Muzică din Moscova, cântă şi muzică clasică, dar s-a dedulcit şi la jazz, cântând cu foarte multe formaţii. Cât despre pianistul Neselovskyi, el îşi trăieşte viaţa în trei locuri: o treime la New York, unde a cântat cu cel mai mare vibrafonist al lumii, Gary Burton, o parte în Germania, uneori şi în Ucraina".

Şi acum vă momim cu prezentarea lui Moşu despre **Mircea Tiberian Group**:

„Mircea Tiberian, un pianist care a văzut lumina zilei la Cluj, a petrecut copilăria şi primii ani de şcoală la Sibiu, după care a ajuns la Bucureşti, unde a urmat Conservatorul Ciprian Porumbescu. În 1974, la prima ediţie sibiană a Festivalului Naţional de Jazz (pentru că prima a fost la Ploieşti. în 1969, două ediţii tot acolo, după aia ani de pauză, după care numerotarea a continuat de la Sibiu), atunci acest tânăr a fost urcat pe scenă de însuşi Johnny Răducanu, care l-a apreciat foarte mult, care i-a rămas prieten o viaţă întreagă, până când Johhny a trecut în nemurire. Fapt e că acest muzician, care – aşa cum ar fi spus Johnny Răducanu – „este un artist în evantai", Mircea Tiberian este un foarte bun pianist, dar, în acelaşi timp, un remarcabil compozitor, cu sute de compoziţii la activ, o discografie impozantă. Numai discurile de pian solo sunt patru la număr! De asemenea, este un profesor reputat. La Conservator, începând din 1990, a înfiinţat o clasă de jazz care fiinţează şi acum, având un număr mare de studenţi (la un moment dat, avea peste 120). Apoi, el şi cu mine am deschis un modul de jazz la Academia de Muzică din Cluj, fiind implicat în multe proiecte culturale, cum ar fi ‚Interzone', cu muzicieni germani – Maurice de Martin, la baterie, şi basistul Horst Nonenmacher -, şi cu o formulă interpretativă deschisă, la care au fost invitaţi tot felul de muzicieni europeni. Mircea Tiberian este şi un distins muzicolog, doctor în muzică, a scris mai multe lucrări, cele mai recente fiind ‚Jazz inside out', pentru care a primit unul dintre numeroasele premii dintre cele primite în viaţa sa de la Uniunea Compozitorilor. Altă lucrare importantă este „Sunetul de referinţă şi arca muzicii occidentale", apărută la finele lui 2013, lucrare teoretică foarte bine scrisă, summum de gândire raportată la elementele fundamentale ale muzicii.

Câteva vorbe şi despre ceilalţi doi componenţi ai acestui trio sui – generis. Este vorba de o tânără vocalistă, care iniţial a cochetat cu muzica uşoară, a ajuns şi pe la ‚Cerbul de Aur'. Ea vine din Chişinău, dar acum e cetăţean român cu toate drepturile oficial recunoscute. A avut o activitate bogată interpretativă, pe multe scene, în diverse formule. A cântat mult şi cu Mircea Tiberian, a realizat un disc interesant, numit ‚La margine de Bucureşti', unde a reunit câteva dintre şlagărele muzicii pop din perioada interbelică. Apoi, între timp, a absolvit Conservatorul, a făcut masterul şi acum este doctorand. Este profesoară în domeniul muzicii la Academia de Teatru şi, în acelaşi timp, este profesoară asociată la Conservator. O perfecţionistă, o interpretă cu multă personalitate, care are ceva de spus şi temperament, care încearcă să ofere celor care o ascultă o imagine a preaplinului ei sufletesc.

Cât despre cel de-al treilea membru al grupului, el a făcut Conservatorul la Bucureşti, a făcut parte şi din Big Band – ul Radio, la un moment dat; este saxofonist şi flautist. A ajuns în Olanda a făcut din nou Conservatorul acolo, la una dintre cele mai mari şcoli de jazz din Europa: Groningen. După aceea, a făcut un master la Amsterdam. Este recunoscut în ţările scandinave, dar şi pe plan European. Foarte talentat şi plin de fantezie la saxofon alto, dar şi la flaut. Are multe compoziţii şi aranjamente interesante. Domnia sa este şi iniţiatorul şi editorul – şef al revistei ‚Jazzcompas'".

Treptat, cei trei au băgat publicul în priză, mare „vină" având la succes interpretările absolut particulare ale „vocalistei nepereche" Nadia Trohin, mai cu seamă la piesele de filon folcloric.

A doua secvenţă a serii, cu **Bodurov Trio**, a fost anticipată de Florian Lungu astfel:
„Oaspeţii bulgari şi din Germania, pe lângă această zonă levantină, de margine de Dobroge şi de relaţie cu ţările limitrofe, există şi două incluziuni de muzică germană, astă seară şi mâine seară.

Liderul grupului, Dimitar Bodurov, este un foarte bun pianist, care provine din Varna. De 14 ani, el trăieşte la Amsterdam, având tot felulde proiecte. Cel mai recent se numeşte ‚Seven Stamps', acest al treilea album constituind baza materialului pe care aceştia îl vor prezenta în seara aceasta în faţa dumneavoastră.

Basistul, Mihail Ivanov, este din Sofia, dar şi el cântă, cu diverse formaţii, la Amsterdam; a avut un demers interpretativ special cu un acordeonist.

Cât îl priveşte pe baterist, Jens Düppe, este originar din Stuttgart, dar trăieşte la Köln; a făcut studiile de jazz la Amsterdam. De 12 ani, cântă împreună cu Bodurov, au făcut şi un disc împreună, au făcut şi recitaluri absolut... improvizate: au intrat în scenă fără să aibă un program prestabilit mintal, pur şi simplu au improvizat. Încearcă să răspundă cât mai multor tentaţii de stiluri şi de tendinţe, orientări. A cest baterist redutabil – şi eu îl ascult acum pentru prima dată – a cântat şi cu unul dintre cei mai mari trombonişti ai lumii, Albert Mangelsdorff, care cu mulţi ani în urmă a fost şi oaspetele nostru la Festivalul de la Sibiu; a fost şi membru al Bundesjazzorchester, Orchestra Federală de Tineret a Germaniei (Jugendjazzorchester), care mulţi ani a fost condusă de compatriotul nostru, regretatul dirijor, compozitor, orchestrator şi mentor al tinerei generaţii – Peter Herbolzheimer. De asemenea, a făcut parte şi din Brussels Jazz Orchestra, a cântat cu Kenny Werner, un foarte mare pianist, şi a scris şi o carte ce a fost tradusă şi în română, ‚Măiestrie fără efort'. Mă bucur că e primul grup care are baterie, până acum au fost doar percuţionişti pe această scenă".

Într-adevăr, multe momente au fost acelea în care cei trei componenţi au improvizat cu duiumul, ceea ce nu i-a împiedicat să se sincronizeze de minune!

Referitor la **Maria Răducanu & Niko Meinhold**, Florian Lungu ne-a spus că este un privilegiu să asculţi o mare cântăreaţă, mare interpretă, mare creatoare.

„Aşa cum ştiţi, în jazz, orice interpret e şi creator, pentru că îl ajută pe compozitor improvizând peste ce a compus cel care semnează o temă. Maria Răducanu este născută pe undeva pe la Huşi, pe 3 noiembrie(n-o să spun niciodată anul, când e vorba de o doamnă), deşi rămâne o tânără speranţă. Este o vocalistă acreditată pe plan european, dar nu numai. Are vreo nouă discuri până acum, s-a specializat atât în jazz, cât şi în tălmăcirea unor teme de esenţă folclorică sau preluate de la alte mari artiste, cum ar fi Maria Tănase. Este, totodată, şi o foarte mare interpretă de fado, gen muzical specific Portugaliei. Aş aminti trei dintre discurile sale: «Rosa das Rosas», un disc foarte frumos, realizat nu de mult cu Mircea Tiberian, altul realizat cu Marc Ribot şi girat de marlee saxofonist american, John Zorn, şi încă un disc foarte frumos, numit «Ziori». Piesa «Ziori» este de o oarecare influenţă folclorică, dar este compoziţia sa.

A fost premiată de Senatul din Berlin, pentru Maria Răducanu Quartet,premiu care s-a concretizat în sponsorizarea unui disc care va fi înregistrat la sfârşitul acestei luni.

Acum, cel care o însoţeşte în demersul ei interpretativ este un foarte bun pianist german, care s-a născut la Berlin, care a colaborat cu multe formaţii, are mai multe înregistrări pe discuri, a cântat şi la Londra; a colaborat cu muzicieni care au venit şi pe la noi, cum ar fi Michael Griener sau Chris Dahlgren. Este cel care, împreună cu «Pirouet Records», a realizat un disc foarte interesant (este şi compozitor) – «Koko». Mie mi-au arătat un teanc întreg de partituri. I-am întrebat dacă le cântă pe toate, că ne apucă dimineaţa! Au spus că nu, că există o alegere în funcţie de curba de răspuns a publicului, de dispoziţia de moment. Jazz – ul nu înseamnă doar improvizaţie pur muzicală, ci de multe ori este şi improvizaţie a alcătuirii repertoriului de recital. Pot să vă spun că sigure sunt doar primele două piese al programului, prima fiind «Ziori», compoziţia Mariei Răducanu. Mai departe vor vedea ei...".

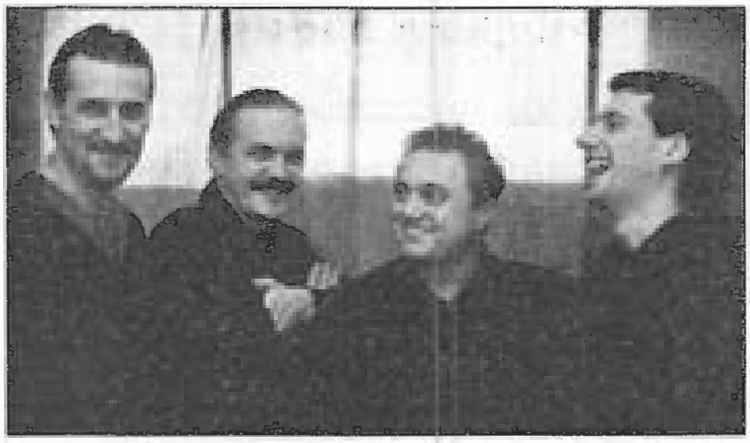
Şi aşa a fost. După primele două bucăţi muzicale, cei doi s-au înţeles repejor prin câteva cuvinte. Maria Răducanu a avut prestaţii egal de măiastre, indiferent de piesele abordate, cu pronunţat dramatism la moştenirea Mariei Tănase, în vreme ce pianistul Meinhold a surprins prin simţul muzical românesc („Tulnicul", de ex.). Consonanţe desfătătoare!

După lungile aclamaţii, răplătite de cei doi cu o piesă suplimentară, pe scenă a revenit Florian „Moşu" Lungu să ne prezinte Grupul Trigon.

„ Grupul Trigon s-a înfiinţat în 1992, la Chişinău, la iniţiativa liderului acestui grup, Anatolie Ştefăneţ, care cântă la violă. Viola este un instrument folosit destul de rar în jazz, ca şi vioara. Există şi foarte multe bancuri cu viole, mai ales prin orchestrele simfonice. Ştiţi că viola e puţin mai mare. « - Care-i diferenţa dintre vioară şi violă?"; "- Nu-i niciuna, e o iluzie optică. Doar capul violo¬nistului e mai mic...». Cei de la Trigon au avut de la început ideea de a valorifica acest patrimoniu minunat, numit folclor românesc. De care noi, după ani de zile de «Cântarea României» şi de muzică patriotică, ne-am cam săturat. Dar pentru ei, moldovenii de peste Prut, contează foarte mult această sorginte; ţin la ea, şi la Eminescu... Trigon dă patrimoniului folcloric o tentă creativă specifică jazz – ului. De la început au avut succes: se numesc «Trigon», care e o imagine geometrică cu trei colţuri; la început erau trei: Anatolie Ştefăneţ (violă), Sergiu Testemiţanu (bas) şi Oleg Baltaga (baterie). Componenţa s-a schimbat între timp, dar foarte puţin: sunt foarte stabili, probabil că ăsta este şi motivul pentru care au succes şi valoare. Este ceva interesant: românii au foarte mulţi muzicieni talentaţi, dar foarte puţine formaţii stabile.(Sándor Benkó, un prieten în Ungaria, are o formaţie de jazz tradiţional, Benkó Dixieland Band, cu care cântă de... 53 de ani!)

La început, Trigon a fost prin

Franţa, unde au făcut un veritabil şoc când au cântat; au primit în 1994 Premiul Academiei Franceze, «Charles Cros», apoi au realizat un disc, «Nuntă moldoveni în Jazz», apoi un altul, «Oglinda», au cu totul opt albume. Trigon a scos şi «Free Gone», după care un

album la care şi eu am contribuit, realizat în România împreună cu Clubul «Green Hours» – «Glasul pământului». A urmat un proiect, «Sea Zone», cu chitaristul Enver Izmailov; apoi, Anatolie Ştefăneţ a scos singur un album, «Solo»; în 2005, «Seven Steps», iar cel mai recent este «Opt-I-Mistic».

Băieţii de la Trigon au hălăduit pe toate meridianele lumii. Au fost din Noua Zeelandă până în Canada, din Japonia în Portugalia. Peste tot au avut mare succes. I-am întrebat cum sunt atât de sincroni, atât de bine legaţi, iar muzica e atât de coerentă. Mi-au răspuns că-n fiecare zi, la zece dimineaţa, ei se întâlnesc şi repetă; cum alţii merg la serviciu. În afară de talent, care e un dar de la Cel de Sus, restul nu e decât muncă. Pentru asta, merită toate aplauzele noastre! Iată şi componenţa Trigonului în patru colţuri: Anatolie Ştefăneţ (violă), Valentin Boghean (trompetă, saxofon sopran, flaut, caval, fluier, voce), Dorel Burlacu (clape, muzicuţă) şi Gari Tverdohleb (baterie, percuţie, xilofon)".

Iar cei de la Trigon au câştigat publicul înainte chiar să ajungă la intrumente... A urmat un spectacol care ar trebui povestit în note muzicale, nu în cuvinte fade. Melodii ca „Şchiopătata", „Hăulita de la Gorj" – la cererea lui Florian Lungu, o piesă cu... pumnul în piept -, „Obiceiuri de iarnă" ori un „Blues japonez", în al cărui final trei dintre instrumentişti bat măsura într-o chitară – bas, au ridicat de fiecare dată sala în picioare. Final „apoteotic", cum l-a definit Florian Lungu, cu urale prelungi. În acest punct final, prezentatorul a apreciat *„sala superbă de aici, nici prea mare, nici prea mică pentru ce avem noi nevoie, şi bine dotată, inclusiv cu pian".*

„Dobrojazz" nu a însemnat doar concerte. În programul pus la cale în sala şi grădina „Casei Avramide, s-au prevăzut sesiuni de autografe, ateliere, jam-sessions şi alte cele". Această clădire istorică a fost, de asemenea, gazda a două evenimente „bonus". Sâmbătă, de la ora 12.00, Florian Lungu a conferenţiat, în modul său inconfundabil, pe tema „Unora le place jazzul"; duminică, tot de la 12.00, reputatul jazzman Virgil Mihaiu, sub genericul „Jazz Side Stories", a vorbit (servindu-se de proiecţii video) despre întâietatea bossanovei printre stilurile jazz-ului. Atractiva pledoarie ne-a plimbat muzical prin cele colţuri de lume, toate potecile ducând, evident, în Brazilia.

La finalul festivalului, Moşu l-a adus pe scenă pe Dan Hornoiu, reprezentantul Fundaţiei ParteR, organizatorul festivalului. Cu braţul în ghips (fracturat după o căzătură de pe scena din Piaţa Civică, unde s-au făcut prezentările artiştilor...), Dan Hornoiu a mulţumit în puţine cuvinte spectatorilor, îndreptându-şi deja gândul spre ediţia următoare.

Toate cuvintele de laudă organizatorilor, Fundaţia Culturală ParteR din Bucureşti şi Primăria Tulcea, şi gazdei, Teatrul „Jean Bart"!

Florian Lungu „Moşu" a avut bunăvoinţa să ne spună câte ceva despre jazz şi, mai ales, despre „Dobrojazz" (pentru cine nu ştie, singurul festival de etno – jazz din ţară)

Florian Lungu: Foarte bună ideea lui Dan Hornoiu, să facă un astfel de festival. Nu mai are alt corespondent în România, fiind unic pe etno – jazz. A mai fost o ediţie, singura, la Arad, tot ceva cu etno – jazz, dar nu cine ştie ce... „Dobrojazz" e bine organizat şi a adus nişte nume importante, ceea ce dovedeşte că omul ştia despre ce e vorba-n propoziţie. În acest spaţiu geo – cultural al acestei părţi sud – estice a României, în conexiune cu Bulgaria şi cu Rusia şi cu Moldova... există foarte mult folclor specific, cu anumită tentă. Intenţia organizatorilor a fost să fructifice acest tip de folclor, prin redimensionarea, prin regândirea lui în jazz. Au fost şi câteva formaţii româneşti, precum Călin Grigoriu Group. Absolvent de muzică clasică, chitară clasică, la Conservator, a cochetat cu jazz – ul şi cântă foarte frumos, cu suflet, cu participare de interior.

În prezentare, aţi spus că „s-a sucit ca politicienii"...

El continuă şi muzică clasică. Acolo, în formaţia lui, e un băiat foarte talentat, îl cheamă Cezar Cazanoi, din Chişinău. Cântă la flaut şi la un instrument armenesc special, numit „duduk", cu un sunet foarte cald şi plăcut. Foarte talentat, specialist în muzică clasică, dar şi în jazz. Combinaţia aceasta de trio, cu profesorul, compozitorul, doctorul în muzică şi pianistul Mircea Tiberian, care cântă, în ultimii ani, împreună cu Nadia Trohin, o cântăreaţă foarte talentată, cu foarte mult temperament şi personalitate. E o fiinţă care fuge de suficienţă, este păscută de sfânta îndoială; mie mi se pare chiar prea depresivă, e o perfecţionistă, mereu i se pare că nu a făcut ceea ce trebuie şi că mai trebuie să facă... Şi e foarte bine: ea a făcut masterat, acum e şi doctorandă, predă muzică la Institutul de Teatru, dar şi la Conservator.

Iar Cătălin Milea este un foarte bun saxofonist, compozitor şi organizator de concerte, face şi Revista „Jazzcompas". Trăieşte la Amsterdam, unde şi-a dat masteratul, după ce a făcut Secţia de jazz, din cadrul Conservatorului Regal din Groningen.

S-au „legat" bine cei trei, deşi era un program foarte „crud", de-abia cu câteva zile înainte stabilit. În ultima vreme, ei au făcut prelucrări după nişte muzică pop din perioada interbelică, au scos şi un disc numit „La margine de Bucureşti", cu piese – foarte cunoscute – ale unor compozitori ca Ion Vasilescu, Vasile Vasilache, Radu Şerban ş.a. Apoi, au mai avut un proiect, care s-a numit „Aleea Cosmonaţiunilor", unde au încercat să prelucreze în jazz nişte piese de succes, din anii '60, ai muzicii pop româneşti, una dintre piese fiind cea compusă de Edmond Deda, „Inimă, nu fi de piatră!".

Apoi, s-au „referit" la subiectul festivalului, adică la partea de etno, şi au prelucrat o melodie din Moldova, una din Maramureş, una din Dobrogea, „Ochii tăi, măsline negre".

Maria Răducanu, o cântăreaţă foarte interesantă, o fiinţă cu totul specială; va evolua, sperăm, în nota ei caracteristică, de feeling special, intens şi de originalitate a manierei de a cânta, împreună cu un pianist german, pe care nu l-am auzit niciodată până acum, Niko Meinhold, şi sunt şi eu curios.

Pe lângă aceste prezenţe româneşti, autohtone, mai este una, pe care o aştept cu nerăbdare, mai ales că în ultimii ani nu i-am mai auzit pe aceşti români de peste Prut. E vorba de Grupul Trigon, o figură geometrică în trei colţuri, dar care acum are patru... Sper să n-ajungă... pentagon! Nişte băieţi senzaţionali, foarte serioşi. (În formula iniţială cânta cu băiat care nu mai este: Sergiu Testemiţanu) Sufletul acestui grup este Anatol Ştefăneţ, care cântă la un instrument destul de rar în jazz, violă; mai e Gari Verdohleb, care e baterist, Valentin Boghean şi Dorel Burlacu. Sunt patru muzicieni foarte dotaţi, cu multă imaginaţie, specializaţi în acest areal al etno – jazz – ului, pe care-l slujesc cu devoţiune şi cu discernământ. Încă de când s-au lansat, au fost imediat remarcaţi pentru originalitate şi pentru fervenţa cu care accesează acest patrimoniu foarte bogat al folclorului autohton; pentru discul „Nuntă jazz moldovenească" au primit un mare premiu francez, „Charles Cros". Au ajuns până-n Australia, au tot cântat peste hotare. Pe vremuri, le-am făcut un disc în radio, prin Clubul „Green Hours", cu Voicu Rădescu, s-a numit „Glasul pământului". Au multe discuri, au fost şi la Gărâna, şi la Sibiu, mi se pare că şi la Cluj,... la multe festivaluri. Virgil Mihaiu i-a dus şi la Lisabona. În general, unde cântă, lasă o impresie foarte puternică, sunt interesanţi. Unul dintre secretele reuşitei lor este că repetă zilnic, dar chiar zilnic. Cum merge lumea la serviciu, aşa merg ei la repetiţii. Studiază în fiecare zi, indiferent dacă au concert mâine sau peste o lună.

Exerciţiul se simte în calitatea produselor.

Sigur că da! Toţi marii muzicanţi ai lumii, mai ales în domeniul jazz – ului, au trăit numai prin studiu şi prin perfecţionare continuă. Adică, nu poţi lăsa, aşa, „am învăţat destul, acum nu mai fac nimic...".

Din păcate, este singurul festival de etno – jazz din România. Dumneavoastră sunteţi doldora de jazz. În „sumă", pe unde aţi situa formaţiile care cântă la Tulcea? Sunt în medie, peste, în prima parte a clasamentului...?

Dacă tot vorbiţi în termeni fotbalistici, ceva între Liga I şi Liga a II – a. Interesant e că, în general, jazz – ul însuşi este o muzică etno, fiindcă a pornit de la folclorul negrilor, blues, ragtime ş.a.m.d. Dar întotdeauna a fost o muzică foarte deschisă, permeabilă, a primit „sugestii" de la tot felul de genuri muzicale: a făcut relaţie şi cu muzică clasică, şi cu folclor, şi cu rock... Tot felul de fusion.

Pe de altă parte, nu e jazz – ui un gen cumva elitist, fiind sincopat, are contratimpi, ruperi de timp. Nu e greu de metabolizat? Vorbeaţi de acele măsuri dificile...

De ce să fie elitist? Nu este o muzică la îndemână – nu-i nici manea, nici muzică pop. În general, atractivitatea unei producţii de jazz stă în creativitatea ei, în faptul că nu este niciodată egală cu ea însăşi. Întotdeauna, pornind de la un material comun, care e o temă pe care o ştiu toţi dintr-o formaţie, acei interpreţi de jazz aduc contribuţii de creativitate spontană, improvizează. De altfel, noi suntem acum foarte aproape de a întemeia Asociaţia Română de Jazz şi Muzică Improvizată. „Improvizaţia" nu este un apanaj exclusiv al jazz – ului, dar aici este cel mai bine reprezentată.

„János «Jancsy» Kőrössy şi Johnny Răducanu au introdus mămăliga-n jazz"

În mod paradoxal, în anii '60, János „Jancsy" Kőrössy şi Johnny Răducanu au fost cei care au introdus, cum zicem noi, „mămăliga-n jazz", adică au plecat de la nişte teme de esenţă folclorică. Pe vremea aceea nu era folosit termenul de „etno – jazz". Nu mai zic de Harry Tavitian, din Constanţa, care a făcut asemenea prelucrări, fructificând această bogăţie spirituală a noastră, muzica folclorică românească. Din toată aria, s-a legat şi de muzica armenească, şi de muzica levantină, din zona asta, de aici, de conexiune culturală între mai multe stiluri şi genuri muzicale. Şi Johnny Răducanu a făcut o groază de melodii fie scrise în stil popular, fie preluate direct ca citate din teme folclorice gata făcute. Acum, de vreo zece, cinşpe ani, a devenit o modă să faci muzică etno. Există „etno" nu doar în jazz, ci şi în rock, şi în pop. Dar în jazz este o efervescenţă, un palpit de participare sufletească şi de inventivitate, mai greu întâlnit în altă muzică.

Spuneai că jazz –ul ar fi elitist. Nu este. Eu spun că superioritatea jazz – ului pleacă tocmai de la faptul că muzica de jazz nu se repetă: de fiecare dată, muzicantul de jazz dă de la el şi investeşte într-o nouă creaţie spontană. Chiar dacă şi-ar propune, nu ar ţine minte ce a cântat acum cinci minute, acum o zi sau acum o săptămână! Şi în pop se mai improvizează, dar, de obicei, muzicantul pop cântă aceeaşi piesă în acelaşi fel până te plictiseşti... Este ca muzica clasică, muzica scrisă, nu mai ai ce să faci, nu mai ai voie să intervii: aşa cum a fost concepută, aşa rămâne! Or, la jazz, interpretul este şi jumătate compozitor. Dacă e o temă, să zic „Love for sale", de Cole Porter, cel care o cântă „colaborează" cu Cole Porter şi pune şi el de la el, adică improvizează şi compune şi el, e o compoziţie spontană. În sensul ăsta, ceea ce numim „creativitate", adică acea capacitate de a crea spontan, este foarte intensă, foarte puternică în jazz. Şi la bossanova, pe undeva.

Care au fost cele mai importante până acum ?

O excepţională formaţie de la Moscova, care la început a fost trio: „Moscow Art Trio", cu un muzician foarte special, pe numele său Mihail Alperin, care, din păcate, are mari probleme cu sănătatea. Au rămas ceilalţi doi, dintre care unul cântă la voce, clarinet, corn de vacă, fluiere, ţiteră şi alte cele, Starostin; celălalt este posesorul unui instrument foarte rar folosit în jazz, se numeşte „corn de alamă", plus că mai cântă cu o imensitate de ţeavă lungă, „bucium" – Shilkloper. Ei doi au rămas fără pianist, cei care-i ducea înainte, iniţiatorul formaţiei. Acum şi l-au alăturat pe un foarte, foarte talentat pianist ucrainean, Neselovschi; el trăieşte la New York, unde este şi profesor, şi lucrează cu marele vibrafonist Gary Burton, dar mai trăieşte şi prin Germania, dar câte puţin şi prin Ucraina. Iată că, dincolo de vicisitudini şi conflicte interetnice pe care, de obicei, politicienii le generează, ei trei s-au înţeles foarte bine.

De aceea, la sfârşitul recitalului, am spus: „Trăiască prietenia ruso – ucraineană!". E foarte interesant ce au făcut ei, pianistul e excepţional.

Aseară nu credeam că voi avea o surpriză mai mare decât acest trio, dar au venit bulgarii de la Bodurov Trio... Mi-a părut rău că nu avem şi noi o formaţie de talia celei bulgăreşti. Ruşii ca ruşii, au o ţară foarte mare, cu multă tradiţie muzicală, da' uite că bulgarii m-au impresionat: pianistul e foarte bun, basistul e foarte interesant şi foarte determinat, aplicat pe ceea ce făcea, iar bateristul german (prima formaţie cu baterie la acest festival!) a fost foarte bun.

Pe lângă melodia aia cu foarte multe „floricele", cu „sunete alunecate", bulgarii s-au arătat specialişti în măsuri alternative şi într-un ritm numit „aksak", adică „şchiop". De obicei, jazz – ul şi marea muzică, în general, se fac în măsura de patru timpi sau, uneori, în măsura de trei timpi, ritmul ternar, cum e la vals, de pildă. Dar bulgarii cântă tot felul de măsuri alternative: cinci, şapte, nouă... Eu am auzit pe un disc realizat după performanţa big – band – ului „Don Ellis", în 1966, la Festivalul Internaţional de Pop de la Monterey (California, S.U.A.) ... (se auzea şi un avion când trecea pe deasupra) ... Ei, această formaţie era condusă de un trompetist cam smucit, dar foarte bun. La el a venit un pianist evreu din Bulgaria, Micho (Isaacov) Leviev, care a avut o formaţie, „Jazz Focus '65", atunci când a cam fost şi primul festival de la ei, la Sofia, după care s-a renunţat din cauza comuniştilor, mă rog... Leviev a emigrat, a ajuns în America şi, ajuns la Don Ellis, l-a învăţat să cânte măsurile astea trăsnite ale lor. Mi-aduc aminte că mi-a plăcut foarte mult o piesă numită „Three, three, two, two, two, one, two, two, two", ceea ce înseamnă o măsură de 19 timpi! Cu patru straturi ritmice: întâi începeau contrabaşii, care cântau un ritm pe această măsură, după aia venea secţia ritmică, pian şi ce mai era percuţie, care suprapunea un alt ritm, apoi veneau saxofoanele, la sfârşit veneau trompetiştii şi tromboniştii; peste ei toţi, cu al cincilea ritm, venea Don Ellis, care făcea solo! Formidabilă piesă! I-a întrebat un reporter: „Dar voi mai ştiţi să cântaţi în măsura 4/4?". Răspunsul a fost aşa: „Foarte rar şi ne vine foarte greu..."... Această valoare a muzicii bulgăreşti a fructificat-o foarte bine Dimitar Bodurov, excelent, absolut excelent pianist! Însă relaţia dintre el şi basist, pe de o parte, cu bateristul a fost excepţională, probabil că au cântat şi mult împreună. I-am ascultat aici, la Tulcea, cântând nişte măsuri impracticabile, imposibile, nişte chestii de o virtuozitate ieşită din comun. Nu atât „virtuozitate" în sens de viteză, ci faptul că erau nişte ritmuri foarte complicate. Nu ştiu cum făceau, că fiecare era de capul lui, dar, la un moment dat, „cădeau" toţi împreună. Extraordinar! Sincronismul ăsta ritmic infernal... Este o formulă nemaipomenită. La sfârşit, la al doilea bis, ne-a cântat şi o piesă standard, cu swing, cu nu ştiu ce, nu mai era o ciudăţenie, era în măsura de patru timpi, arătând că ştiu să facă foarte bine şi treaba asta. Bine, Bodurov trăieşte la Amsterdam, bateristul trăieşte la Köln...

Cum vi se pare această primă ediţie a „Dobrojazz"?

Este o sărbătoare muzicală foarte binevenită, foarte bine realizată. Mai trebuie făcut ceva în privinţa promoţiei şi a încercării de aducere a publicului. Poate la anu' se face un soi de turism cultural, pentru că merită să vină şi de la ei, de la bulgari, de la ruşi, de la moldoveni, din alte colţuri ale lumii. La toată zbaterea asta şi la tot efortul ăsta imens, la complicatele reguli financiare, măcar să merite investiţia. Să nu cânţi la scaune!...

Mi-a plăcut publicul tulcean, care a fost foarte pe fază, simţind pulsul real şi valoric al cântării: unde a fost bine, s-a aplaudat cu urale; unde a fost mai aşa, s-a aplaudat de circumstanţă... A fost un public nu ştiu cât de educat în jazz, dar sigur intuitiv. Şi curioşii merită să fie aduşi la chestia asta. Adică, nu numai cei declaraţi, dar hai să aducem oameni prin curiozitate: „Uite, se întâmplă ceva care nu a mai fost până acum, vino, poate-ţi place şi, cu timpul, o să devii şi tu fan!".

Să speculăm această creativitate, faptul că în jazz tot timpul se improvizează.

Îmi spunea Bodurov că ei au momente când cântă numai el cu bateristul, merg amândoi şi dau spectacole în care habar nu au ce o să cânte! Totul e improvizat. Improvizaţie absolută. Încep să cânte şi, pe drum, se orientează. E un fel de comunicare parapsihologică, definită cu un termen consacrat: „interplay". Adică interacţiune liberă a ideilor muzicale. Trebuie să-l asculţi pe celălalt, să te înţelegi cu el şi să fie tot timpul o ştafetă de idei între muzicieni.

Recunoscut pentru umoru-i foarte personal şi vastele cunoştinţe muzicale, „Moşu" este adesea citat de mass-media. Ceea ce facem şi noi, ca o ilustrare a personalităţii acestui distins intelectual, model al unei lumi ce nu mai este...

„Pentru mine, jazzul semnifica viaţa, amanta, raţiunea mea de a exista"

„Se zvonea că atunci când Matusalem a împlinit 945 de ani se ţinea atât de bine, încât nu-i dădeai mai mult de 371. Aşa şi eu, sunt un Moş încă tânăr şi mândru a fi contemporan cu soţia, cu sora, verişoarele şi nepoţii mei, cu mult numeroşii prieteni."

„Pot spune că am fost un om norocos în viaţă: mai întâi fiindcă m-am născut pe această lume; apoi că am ajuns cu numărătoarea la şapte decenii pe răbojul vârstei – şi asta fără multe reparaţii capitale; că am parte de o parteneră de viaţă (a doua şi definitivă) şi iubitoare, şi iubăreaţă, şi certăreaţă, şi împăciuitoare, şi isteaţă, şi interesantă, dar mai ales frumoasă, răspunzând la prenumele de Carmen şi la supranumele de Bimbirica; că am moştenit de la părinţi nu doar dragostea pentru muzică, ci şi minunata vocaţie care mi-a adus incomparabile împliniri afective şi totodată mulţi prieteni."

„Cu băutura am terminat-o în 1979, iar de fumat m-am lăsat (şi bine am făcut!), după 45 de ani de tras în piept, în schimb la admiraţia pentru sexul frumos nu am renunţat vreodată."

„Am încercat să nu fac umbră pământului degeaba, drept care, cu preţul a mii de nopţi nedormite, am realizat vreo 8.000 de emisiuni de radio, peste 1.000 de emisiuni de televiziune, câteva mii de articole publicate, multe prezentări de festivaluri şi concerte de jazz, precum şi câteva compoziţii cântate de solişti şi formaţii notorii."

„Ce mi-aş dori ? – să câştige spiritul constructiv şi să piară intenţiile malefice."

Florian Lungu îndeplineşte, în muzica de jazz, rolul avut de Iosif Sava în muzica clasică şi de Florian Pittiş, în rock.

Prieten al tulcenilor și admirator al Deltei Dunării

Are 60 de ani, dar nu-i arată. Pe scenă este mai exploziv ca oricând, exuberant, simpatic, iar ca instrumentist strălucitor.

S-a născut la Brăila din părinţi greco-macedoneni. Pe 31 mai 1954, la încrengătura dintre zodiile Taur şi Gemeni. Prima zodie, care guvernează gâtul, ceafa şi urechile, i-a dăruit harul artistic, dar şi gustul pentru deliciile culinare; a doua, i-a dat firea boemă, dragostea pentru ideal, forţa de creaţie artistică, magnetismul cuceritor, gestica naturală. Cu alte cuvinte, a fost hărăzit cu tot ce au bun şi reprezentativ cele două ursite. Nu ştiu dacă şi-a propus să-şi conducă destinul conform ursitelor, dar a urmat calea vieţii, parcă urmărindu-le pas-cu-pas. Munca fără preget, răbdarea şi simţul practic conferite de Taur; temeritatea, energia, forţa psihică şi raţiunea definitorii Gemenilor, au fost căile prin care el şi-a făurit cariera artistică.

Primul contact cu scena

s-a petrecut în 1973. Lejeritatea şi viteza dovedite în compunerea unor bucăţi muzicale cu statut foarte personal, abilitatea de a alege texte taman potrivite stilului său (din poezia marilor noştri aezi), i-au creat rapid reputaţia unui tânăr muzician care ştie ce vrea. În anul 1975, Teatrul Maria Filotti din Brăila l-a angajat cu contract permanent, fără să-l întrebe nimeni de ce nu are studii de specialitate. Persuasiv şi modest, dar pus pe fapte mari, a căpătat destul de repede aură artistică. Avea deja un public al lui, care îi fredona cu încântare melodiile. În acelaşi an se mută la Bucureşti. Va fi curând între celebrităţile actoriceşti ale Teatrului Mic. Pe ce funcţie, credeţi? actor, cântăreţ, compozitor? Nu, conform legilor de atunci, i s-a găsit un post la... tâmplăria teatrului. Dar asta nu i-a fost vreo pricină de supărare, el voise Capitala.

„În 1975 am pornit spre Bucureşti – satul cu miniştri, să mă fac artist de capitală", mărturiseşte el în placheta ataşată elegantului pachet „MOZAIC NICU ALIFANTIS" editat la începutul acestui an.

Succesul de public dar şi buna primire a criticii de specialitate, determină Casa de Discuri „Electrecord" – unica, de altfel, să-i editeze, în 1976, primul single: „Cântec de noapte".

Presa se întrece în a-i estima laudativ creaţiile. *„Nicu Alifantis a fost fenomenal. Acest cântăreţ de o extraordinară vigoare, cu texte de sublimă inspiraţie, cu melodii tulburătoare, când se află la microfon are vehemenţa unui mesager".* (Adrian Dohotaru, Flacăra, 5 iulie 1975)

O veche zicere românească spune că „în viaţă trebuie să ai şi puţin noroc". Niculae a avut. Mai tot timpul. Chiar de la sosirea în Bucureşti, a avut norocul să stea în gazdă la nimeni altcineva decât la o glorie a scenei româneşti: regizorul Alexandru Tocilescu (zis „Toca"). Fireşte, s-au împrietenit. Pe lângă nitel noroc , Alifantu a primit în dar de la Domnul talent cu caru'. Dintotdeauna a compus cu mare uşurinţă... mici capodopere.

Pe care bunul lui prieten Toca le-a fructificat cu succes, muzica scrisă de tânărul brăilean pentru spectacolele puse în scenă de marele regizor, întrunind, în egală măsură elogiile criticii, dar şi ale publicului.

„Acel mucalit, adeseori senzaţional radiolog al sentimentelor contemporane, pe nume Nicu Alifantis". (Ecaterina Oproiu, Contemporanul, 1978)

Mari regizori români s-au întrecut să câştige bunăvoinţa acestui muzician deosebit de prolific. Începând cu un maestru glorificat încă înainte de 1944 - Harry Eliad, continuând cu Vlad Mugur, apoi cu doamnele Zoe Anghel Stanca, Sanda Manu, Cătălina Buzoianu, cu tinerii Cristian Hadji-Culea, Dragos Galgotiu, Mircea Corniştеanu, Horaţiu Mălăele, Lucian Giurchescu. De ce se bat regizorii pentru el? Muzica lui Nicu Alifantis scrisă pentru piesele de teatru, înseamnă succes garantat.

Aurel Mitran

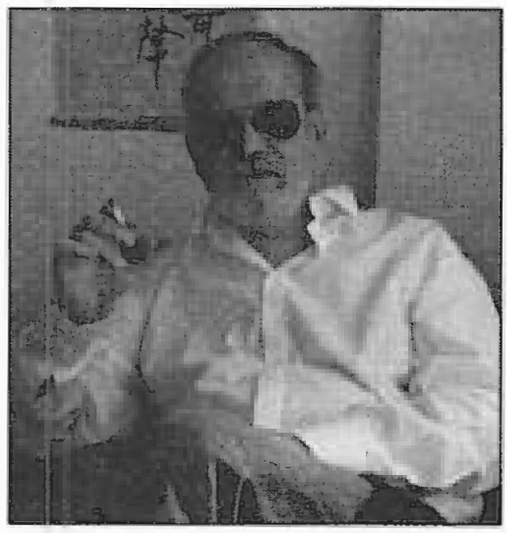
Norocul i-a surâs mereu. Când a fost luat sub arme - pe atunci armata era obligatorie, l-a cunoscut pe singurul impresar autentic: Aurel Mitran. Acest manager înnăscut, impresarul cel mai renumit din România, cult, cu o rafinată inteligenţă, înzestrat cu perceperea rapidă a valorii, şi de aceea „tatăl" multor formaţii muzicale, avea să se ocupe cu pricepere de cariera sa artistică.

Aurel Mitran despre Alifantis: ***„Ne-am cunoscut în armată, am lucrat 27 de ani cu el, este prietenul şi naşul meu, relaţia noastră este cu totul şi cu totul specială. Uneori m-a scos din minţi. (Nădăjduiesc că şi eu pe el.) Un grec bolnav de nervi, înspăimântător de talentat"...***

„Aurel Mitran a organizat peste 10.000 de spectacole în România, cunoscând rock-ul românesc aşa cum se vede el din spatele scenei. A fost în turnee alături de marile formaţii ale României: Iris, Holograf, Compact, Direcţia 5 sau Pasărea Colibri". (Special Arad, 31 august 2014)

.....

Când Adrian Păunescu, iniţiatorul şi coordonatorul celui mai longeviv cenaclu literar-artistic - Flacăra, a pornit turnee fără sfârşit prin toată ţara, l-a invitat să cânte la „întâmplările artistice" . Unde se produceau „monştrii sacri" ai artelor româneşti, în frunte cu legendarii Florian Pittiş, Nichita Stănescu, Doru Stănculescu, Dan Andrei Aldea, secondaţi de alte nume sonore: Anda Călugăreanu, Zoia Alecu, Tatiana Stepa, Mircea Vintilă, Ştefan Hruşcă, Vasile Şeicaru, Adrian Ivanitchi, Valeriu Sterian, Evandro Rosetti, Alexandru Zărnescu. În anii 1977 şi 1978, când Electrecord a editat compilaţiile Folk 1 şi Folk 2, melodiile lui Alifantis figurau ca emblematice în evoluţia Cenaclului Flacăra.

În 1982 Nicu Alifantis, era considerat cel mai popular cantautor român

În 1983, la apariţia casetei de discuri care marca 10 ani de activitate a cenaclului, Nicu Alifantis este cel mai bine reprezentat cantautor de pe acest album.

În 1995 fondează grupul Alifantis & ZAN, ca trupă de studio pentru albumul sau "Voiaj". În 1996, după înregistrarea albumului Alifantis "Nichita", ZAN devine o trupa de proiecte din care mai fac parte: Virgil Popescu (chitara Bass, voce), Sorin Voinea (keyboars, voce), Răzvan Mirică (chitare el. ac., sitar, mandolina, voce), Relu Bitulescu (tobe). Cifra concertelor susţinute este impresionantă, Nicu Alifantis însumând circa 5000 de apariţii, singur sau alături de ZAN.

În aprilie 1999 înfiinţează Fundaţia Nicu Alifantis cu scopul de a promova „proiecte artistice în care valoarea, forţa şi autenticitatea vor fi primordiale".

Printre celebrităţile culturale pe care le-a cucerit, cu vervai muzicală, s-a aflat Nichita Stănescu. În stilu-i inconfundabil, Nichita a strigat către ziarişti: „ - Să smulgem fildeşii din Alifantis„. Tresărirea lui Alifantis la întâlnirea cu Poetul este motivată: cantaautorul are simţul poeziei cum îl mai aveau câţiva dintre artiştii generaţiei lui, precum Doru Stănculescu, Mircea Vintilă, Mircea Florian, Dorin Liviu Zaharia, Nicu Vladimir, o generaţie cu totul extraordinară. Iar Nicu Alifantis a dovedit dintotdeauna vibraţie la poezie şi nu la rime versificate, fapt observat de glorii ale muzicii.

...Alifantis ridică sala în picioare

„De mulţi ani de zile răsfăţat al scenelor de concerte, Nicu Alifantis este printre puţinii interpreţi îndrăgiţi de spectatori, indiferent de preferinţele lor muzicale sau de genul muzical agreat. Că intră în scenă într-un concert folk, de muzică uşoară, jazz sau rock, Alifantis ridică sala în picioare, transformând instantaneu publicul într-un cor de câteva mii de voci care-i ţine isonul până la ultimul bis". (Paul Rogojinaru, Jurnalul Naţional, 10 mai 1996)

...Cel mai mare cantautor român

„O colecţie pe care celebrul cantautor român, cel mai mare, după părerea mea, o merita pe deplin, 25 de melodii scrise de Nicu Alifantis în perioada 1969-1995 care aparţin, fără doar sau poate, categoriei evergreen, melodii care au bucurat generaţii de melomani. Care este secretul acestui artist total? Îl cunoaşteţi cu toţii: sinceritatea!" (Music box, Magazin, 8 iulie 1999)

„La „Tic-Tac" cânta şi Nicu Alifantis. Dintre cei care cântau acolo, noi numai pe el l-am îndrăgit, pentru că el cânta aşa de frumos poezia românească." (Johnny Răducanu, Formula AS, 3 - 10 aprilie 2000)

Mărturisile lui Nicu Alifentis către publicaţia Tango

Nu cred că artistul trebuie să fie sărac, dimpotrivă, trebuie s-o ducă bine financiar, ca să se poată gândi la ale lui. Deci, teoria aia că artistul trebuie să sufere, să fie vai de capul lui ca să aibă inspiraţie, o detest, o urăsc şi o desfid. Nu cred în ea nici o secundă. Într-o meserie ca asta pe care o fac eu, trebuie să ai un anumit răsfăţ, să-ţi permiţi un instrument bun, să poţi intra în studiouri bune, să poţi colabora cu artişti de care ai nevoie, să-i şi plăteşti ca atare, să poţi produce nişte albume. Toate astea le fac pe banii mei. E un efort. Dar pot spune cu bucurie şi cu mândrie că trăiesc numai din meseria asta. Sigur, nu mă sparg în figuri, n-am SLK – uri şi alte maşini superfiţoase. Duc o viaţă normală.

Ai făcut vreodată pentru cariera ta compromisuri pe care le regreţi?

Nu, categoric. E unul dintre puţinele motive pentru care îmi sunt simpatic. Ar fi un singur lucru care poate fi discutat, dar pe care eu nu-l consider un compromis, pentru că s-a întâmplat trecând uşor pe lângă mine. M-am găsit în nu ştiu ce ziar, menţionat pe o listă dată de un ministru al Culturii: eu sunt ăla de-am făcut cântecul „Trăiască România!". Care se cânta înainte de '89. Deci m-au pus pe lista neagră. Eu am compus un cântec patriotic şi nu mi se pare jenant în nici un fel sa faci un cântec patriotic: - una la mână; apoi, nu este vina mea că acel cântec a căpătat alt text, într-o anume conjunctuă, dar nu e vina mea că a trebuit să-l cânt. La vremea aia, nu prea aveai ce face. Deci ăsta ar fi singurul lucru care îmi lasă, aşa, un uşor gust amar, dar asta-i cauzată de tâmpenia asta care e acum la modă şi e facută de nişte oameni care nu mai ştiu ce să inventeze.

.....

Am avut bucuria să-l cunosc pe Alifantu în anul 1978, cu prilejul primului turneu organizat de subsemnatul pe meleagurile noastre, când s-au petrecut două evenimente care l-au legat de Tulcea definitiv, „iremediabil, pentru totdeauna şi pour toujur" – cum ar spune Caragiale (din spiritul căruia moşteneşte umorul şi ironia subţire).

Într-un interviu acordat lui Dan Arhire (ziarul Delta, 1992), Nicu Alifantis relatează amănunte picante despre turneul cu pricina, organizat sub egida Şcolii Populare de Artă, în anul 1978. Turneul a fost plin de surprize. Iată-le: 1) când am coborât de pe vapor la Crişan, cineva l-a întrebat teribil de surprins pe cântăreţ: „ - Domnule Alifantis, ce faceţi pe la noi?... sunteţi în concediu?". Nicu m-a privit cu mută, dar expresivă interogaţie; eu, de mirare, i-am arătat o figură de idiot... când am constatat că lumea nu ştia nimic de vreun spectacol. Directorul Căminului Cultural, care o ţinea tot într-

o beţie, uitase să facă afişajul. Când a aflat că sosisem, s-a ascuns; 2) spre norocul meu, în satul Caraorman se afla o tabără de muncă, unde lucrau – la viitoarea fabrică de cărămidă, vreo 400 de constănţeni. Un bun prieten al lui Paul Prisada, era diriginte de şantier acolo. Aşa se făcu de am dat spectacol la Caraorman. A doua zi, primăriţa din Crişan, ca să spele ruşinea comisă de adjunctul ei, ne-a dat o şalupă. Am călătorit de la Caraorman la Sulina prin deltă, prin locuri de vis, pe unde nici unul dintre noi nu mai fusese vreodată. La Sulina, solicitarea publicului a fost imensă. În cele trei spectacole, Paul şi Nicu au avut un succes extraordinar. Dar cea mai mare surpriză, de care Nicu Alifantis nu-şi aminteşte, este că în prima zi a turneului a aflat de existenţa lui Paul Prisada. Paul nu cântase până atunci decât în Tulcea, încă nu participase la vreo competiţie naţională, nici nu înfiinţase grupul Accent. Alifantu m-a admonestat dur că l-am programat în turneu cu un necunoscut, dar... după primul spectacol el a descoperit în Paul un artist de valoare. De atunci, cei doi sunt prieteni.

„Unul dintre cele mai frumoase turnee din viaţa mea l-am făcut în Delta Dunării cu Paul Prisada. Tot timpul am avut surprize neaşteptate. Într-un sat, nu-mi amintesc în care, cântam pe un fel de scenă. În acelaşi turneu am cântat pentru prima oară la Sulina. Trebuia să dăm un spectacol şi am dat trei. Cred că au fost toţi locuitorii. La ultimul spectacol care a început la orele 22.00, spectatorii, majoritatea de vârsta a treia, au venit în ţinută de seară. Erau foarte eleganţi. Cred că atunci am realizat - poate pentru prima oară, câtă responsabilitate implică profesia mea". (fragment din interviul realizat de Dan Arhire)

Ne aflam tustrei pe o şalupă pe lângă Lacul Roşu, în drum spre Sulina. La un moment dat, Niculae – fire deosebit de comunicativă, a tăcut. Îndelung. Ce-o fi cu el?, ne-am întrebat. El ne privea zâmbind şi tăcut. În cele din urmă, a glăsuit, cu emoţia în gât: „ – Măi, băieţi, vă sunt dator pe viaţă, că de n-ar fi fost turneul acesta, nu aş fi văzut ce minune de nedescris este Delta Dunării. Capac la toate, m-am născut pe malul gârlei, la Brăila..."

În seara acelei zile trebuia să dăm la Sulina un spectacol. Dar, mare surpriză: publicul a solicitat 1000 de bilete. Cum sala avea doar 300 locuri, s-au susţinut trei spectacole. Ultimul a început la orele 22.30. Iar Nicu Alifantis şi Paul Prisada au cântat, într-un soi de dialog muzical, aproape trei ore. Din acel an, cu Nicu Alifantis - invitatul nostru perpetuu, am cutreierat judeţul Tulcea necontenit, până prin 1988.

Aurel Ifrim

Surse: interviu de Alice Năstase Buciuţa, 2007; I alifantismusic< Mozaic Nicu Alifantis " – 2014; materiale puse la dispziţia revistei noastre de bunul prieten al tulcenilor NICU ALIFANTIS

„Descântec" a câştigat trofeul ediţiei a VII-a a festivalului „Tulcea FolkEST"

Desfăşurată în perioada 6-7 septembrie a.c., cea de-a VII-a ediţie a Festivalului Naţional de Folk „Tulcea FolkEST" şi-a desemnat câştigătorii duminică, pe scena Sălii Mari a Centrului Cultural „Jean Bart" Tulcea, evenimentul fiind organizat în parteneriat cu Primăria Municipiului Tulcea, sub egida Consiliului Judeţean Tulcea.

Cele două zile de concurs, adică sâmbăta şi duminică, au adus pe podium opt concurenţi la secţiunea interpreţi individuali, din judeţele Vaslui, Olt, Prahova, Iaşi şi Tulcea, la secţiunea grupuri vocal instrumentale participând şase trupe de folk, atât din municipiul nostru, dar şi din judeţele Neamţ şi Iaşi. În ceea ce priveşte recitalurile, publicul a putut urmări performanţele artistice ale artiştilor Costel Vlase, din Tulcea, care a susţinut un minirecital sâmbătă, 6 septembrie a.c., în deschiderea formaţiei „Strada Mare", din Galaţi, iar duminică aplauzele recitalurilor au fost culese de talentaţii Cosmin Vaman şi Alexandra Andrei, care au cântat în deschiderea spectacolului oferit de artistul Emeric Imre, acompaniat de virtuosul Jimi Laco.

Juriul, prezidat de Emeric Imre, alături de care s-au aflat Jimi Laco, referentul Bogdan Pascal, din partea Centrului Cultural „Jean Bart" Tulcea, directorul festivalului, cantautorul tulcean de muzică folk Mircea Iordache, şi, nu în ultimul rând, Ovidiu Mihail Stângă, reporter al Radio România Cultural, a avut la dispoziţie premii în valoare de 5200 lei, cheltuielile întregii manifestări fiind suportate atât de Centrul Cultural „Jean Bart" Tulcea, cât şi de Primăria Municipiului Tulcea. Festivitatea de premiere a avut loc duminică, 7 septembrie, după evoluţia concurenţilor din seara a doua de concurs şi după recitalurile menţionate, iar pentru secţiunea interpreţi individuali au fost acordate două menţiuni în valoare de 200 lei fiecare concurenţilor Andrei Dunaev, din Sulina şi Ştefan Balaş, din Câmpina, Prahova. La secţiunea grupuri vocal instrumentale, menţiuni în valoare de 300 lei au primit trupele tulcene „Scherzo" şi „More than words". Premiul pentru popularitate, în valoare de 300 de lei, a fost oferit tulceanului Cristian Mihai, fost membru al cunoscutei formaţii „Foişorul de Folk", iar concurenta Raluca Gabriela Marinescu, din Caracal, a primit Premiul Special al Juriului, în valoare de 400 de lei. Premiul secţiunii interpreţi individuali, în valoare de 800 de lei, a fost decernat concurentei Ştefana Ganea, din Iaşi, iar premiul secţiunii grupuri vocal instrumentale, în valoare de 1200 de lei a fost câştigat de duetul format de ieşenii Ciprian Cotruţă şi Claudiu Cârstean.

Pe departe, cea mai bună intrare în festival a fost dovedită pe scenă de membrii formaţiei „Descântec", tot din Iaşi, care au câştigat Marele Premiu, în valoare de 1500 de lei şi trofeul festivalului, adică interpreta Cristina Dima, chitaristul Radu Andrei şi percuţionistul Cătălin Albu.

Bogdan Pascal

Gheorghe Munteanu

PRO MUSICA

un etalon al rock - ului românesc

Pro Musica este una dintre formaţiile rock avangardiste care au adus spiritul occidental într-o epocă ce se voia de aur, dar pe care Marin Preda a numit-o „Era ticăloşilor".

Anul acesta trupa timişoreană a sărbătorit 41 de ani de la primul concert. Pentru Ilie Stepan – liderul şi întemeietorul formaţiei, este data la care s-a emis certificatul de naştere al trupei.

Pro Musica with Lica Dolga, Grigore-Bujor Hariga, Dixie Krauser, Horea Silviu Crisovan, Ilie Stepan and Mario Florescu.

ILIE STEPAN: M-a atras muzica „beat" a anilor '60 din filmul „Tinerii" cu Cliff Richard şi The Shadows. Acest film a tuşat teribil o întreagă generaţie. În momentul când i-am văzut, cu chitarele elctrice în mână, mi s-a părut ceva fantastic şi, deatunci, a devenit visul meu să învăţ să cânt la chitară. Ai mei, spre bucuria mea şi spre cinstea lor, mi-au făcut rost de un profesor de chitară excepţional ***Adrian Popescu****. Cu el au studiat de altfel şi* ***Nicu Covaci****,* ***Loţi Herdina*** *de la* ***Progresiv TM*** *şi celebrul chitarist de jazz* ***Dan Ionescu****. El a fost un mentor şi apoi, încetul cu încetul, ne-am conectat cu ajutorul ghitărilor, atât cât s-a putut la muzica mare, care venea din Occidenti, prin intermediul discurilor şi al revistelor din Yugoslavia. Acolo apăreau The Beatles cu câte o piesă. Apoi am început să ascultăm Europa Liberă, unde erau nişte legende:* ***Cornel Chiriac*** *şi* ***Radu Theodoru****, oameni care au contribuit foarte mult la educaţia noastră.*

Nu este lipsit de adevăr şi faptul că am beneficiat înaintea noastră de o generaţie foarte tare de muzicieni, ***Phoenix****,* ***Olimpic '64****,* ***Sideral****,* ***Chromatic****, lucru foarte important pentru că de la ei am învăţat mult... Această formă empirică de a intra în lumea miraculoasă a muzicii beat, care, ulterior s-a transformat în muzică rock, a fost o formă benefică de a învăţa muzică.*

După Adrian Popescu, am avut imensul privilegiu de a mă perfecţiona, cu profesorul ***Eduard Panfil****, eminent poet, psihiatru, eseist remarcabil. El urmase, în perioada interbelică, cursurile de chitară clasică la Conservatorul din Paris. Studiul cu domnia sa mi-a deschis ochij spre marea muzică. Aşa am înţeles că muzica rock nu este cu nimic mai prejos decât muzica clasică, că sunt surori, sunt două genuri muzicale. Lucrul ăsta mi s-a întipărit în felul meu de a gândi, iar într-un interviu din anii '87, '88, am spus ceva ce cred şi acum:* ***„Beethoven este la fel de tânăr ca şi John Lennon"****.*

În Pro Musica, au cântat, de-a lungul celor patru decenii: Dixie şi Erland Krauser, Nick Krakovski, Ştefan Inczedi, Zoltan Homoki, Ionel Tarnoczi, Richard Schoring, Cristian Podratzky, Alex Perin Boian, Erwin Şarfulea, Mişi Farkas, Doru Iosif-Titz, Doru Apreotesei, Dorin Doroftei, Adina Dimitriu, Florin Călinescu, Bujor Hariga, Vasile Dolga, Gigi Pavel, Tinel Petroşel. În grup era şi textierul Marian Odangiu. Dar – îşi aminteşte Ilie Stepan, Pro Musica nu a fost primul lui grup muzical.

Primul grup l-am făcut în parcul din Piaţa Maria, din Timişoara: se numea ***G Boys****, nume dat de tatăl meu... În acel grup se producea un fost „pro musicist" -* ***Doru Iosif****, actor la Teatrul Naţional din Timişoara. El participă pe toate cele trei albume ale trilogiei* ***Sensului Vieţii****. A urmat grupul* ***Marţienii****, undeva prin anul 1967, aveam 14 ani... După care,* ***Rivoli Grup*** *- , eram un qaurtet; ulterior alt grup -* ***Archaeopteryx****. În toamna lui 1972, în septembrie, în timpul unei ore de chimie, o materie pe care eu nu am suportat-o, mi-a venit în minte* ***Pro Musica Experimental Super Grup****, ăsta fost numele iniţial. Erau la modă numele astea pompoase cu multe denumiri, ăsta a fost primul nume cu care am început să lucrăm în Liceul Pedagogic Carmen Silva. Să lucrăm, să lucrăm, să lucrăm şi am finalizat totul pe* ***15 ianuarie 1973****, de ziua poetului nostru,* ***Mihai Eminescu****: am dat primul recital în sala Liceului Carmen Silva. Noi considerăm ca dată de referinţă, nu ziua când ne-am format, ci ziua primului concert. De aceea, în 15 ianuarie 2014 vom sărbători 41 de ani de la înfiinţarea grupului* ***Pro Musica****.*

Prin anii '80 se spunea: „Timişoara deranjează pentru că este un oraş vestic"

Timişoara avea mereu legături cu spaţiul vestic, cu ungurii,

cu sârbii. În 1966 mi-a căzut în mână un LP al celor de la Omega. Când l-am deschis, am crezut că visez. În timp ce după noi alerga Miliţia să ne tundă, muzicienii de la Omega purtau nişte plete extraordinare. Pe plan muzical erau foarte valoroşi. Mă întrebam, cum se poate? Pentru că şi ei făceau parte din socialism. Dar la ei era altceva. Dar aşa am crescut noi. Şi înaintea mea, de exemplu cei de la Phoenix, au avut influenţe din lumea liberă. Pentru asta a fost Timişoara leagănul priorităţilor şi în muzică. Din păcate Timişoara a deranjat şi deranjează şi acum, pentru că este un oraş vestic care funcţionează pe alte principii. Aici se şi munceşte, nu doar se dă din gură.

„Spiritul Timişoarei" şi cenzura

În perioada de început cântam un folk de protest, atât cât se putea protesta. Aici trebuie să facem nişte delimitări, nu aş vrea să facem o exegeză a metodelor pe care le folosea cenzura, dar trebuie spus un lucru, ca să înţeleagă cei mai tineri. Existau mai multe tipuri de cenzură, mi-am dat seama personal de acest lucru. Când lucrai la un spectacol care se juca într-un mediu studenţesc era o cenzură, poate mai blândă aş putea spune, mai permisivă, când începeai să imprimi pentru radio sau televiziune se înăsprea puternic, iar când am ajuns să imprimăm pentru Electrecord, a fost nemiloasă. Când scăpa câte-un text, la o emisiune de radio sau TV, dar mai ales la radio - la TV nu prea am filmat pentru că aveam părul mare şi nu prea ne filmau -, era suficient cine asculta piesa, un tovarăş, care să zică: „Ce căută piesa aia acolo? Afară cu ea!" Şi se ştergea piesa imediat, în schimb dacă scăpa textul ăla pe un disc şi apuca lumea să-l cumpere, nu aveau cum să recupeze toate discurile vândute şi atunci erau înfricoşaţi de perspectiva că pe un disc a fost aşa scăpare, aşa câte un text din ăsta care să întoarcă pe dos sensul. Să-ţi dau un exemplu de ce însemna pentru ei întors pe dos. Eram la Electrecord, în 1985, lucram la faţa aceea de disc **Formaţii rock nr. 9**. Piesele care apar pe acel disc sunt arii din opera rock **„Introducere pentru un concert barock"**. Era un text acolo care acum creează hilaritate. Să stai cu ochii pe el ca să nu se întâmple ceva. „Cum ar fi de-ar fi un om? / Când în pulbere ne vom risipi, etc, etc..." Când au auzit ăştia UN OM, de-ar fi **un singur om**, deja pentru ei atacul era clar, deşi nu era nici o aluzie. Cine era un singur om pe vremea aia, era unul singur? „Imediat să schimbaţi!" au zis. Am vorbit cu textierul, cu **Marian Odangiu**, care a creat un alt sens al acelor versuri, şi a ieşit ceva nostim... „Cum ar fi de-ar fi un pom?" ... dar nu la modul zeflemist, că nu aveam atâta inconştienţă să ne autozeflemim, el crease un alt concept al piesei vis-a-vis de pomul ideal, etc... Până acolo se ajungea apropo' de cenzura textelor... Le era frică şi de umbră. Trăiau cu spaima că pot fi doborâţi, şi până la urmă au fost doborâţi... provizoriu...

1974 şi opera folk „Creanga de cireş"

Este o lucrare pe care eu o port în sufletul meu. Nu pot vorbi mai mult despre ea pentru că nu-mi pot autoaprecia muzica.

„Creanga de cireş" pleacă de la mitul japonez al crengii de cireş, al nonviolenţei, al demnităţii. Nouă ne-a trebuit atunci un motiv, un pretext muzical ideatic, ca să nu fie un lucru sută la sută desprins din realitatea românească, pentru că era imediat interpretabil şi era decapitată ideea (sau tăiată rădăcina). Mitul crengii de cireş a plecat de la o realitate zdrobitoare, cruntă, vis-a-vis de cele întâmplate. Mă refer la cele două bombe atomice care au căzut la Hiroshima şi la Nagasaki, care este o realitate pe care nu o poţi nega şi nici să o treci cu vederea. Acel concept ideatic ne-a ajutat să spunem ce aveam de spus. A fost o operă folk pe care am cântat-o cu o mini orchestră de corzi, chiar simfonică, pe spate şi alte instrumente, cu joc dramatic, juca **Florin Călinescu** - avea 17 ani. A avut un rol foarte important. Rostea texte cu nişte incantaţii anume, pe care le rostea din spatele unui ecran alb, pe care se proiectau lumini şi se creeau nişte umbre, efecte pe care le-am văzut apoi dezvoltate foarte frumos mai târziu în altă parte.

„Creanga de cireş" am cântat-o în Club A. Era aprilie 1974. A fost foarte multă lume, printre care şi poeta **Nina Cassian** cu soţul. Ea a venit îmbrăcată într-o rochie vaporoasă, albă, s-a aşezat pe jos şi a ascultat. Era o femeie interesantă, misterioasă, în ciuda înfăţişării. Spectacolul a fost un succes.

Cu Pro Musica a cântat (violoncel şi percuţie) Adrian Daminescu, elev pe atunci. Ilie Stepan era „cel mai bătrân" din trupă, avea 20 de ani... Fraţii Krauser, şi ei nişte puştani: Dixie avea 14 ani, Erlend 15. Atunci Ilie cânta în celebra Progresiv TM, care s-a spart după marele succes „Dreptul de a visa"!

În 1975 existau în Timişoara două grupuri mari ca vârstă, ca potenţă muzicală, dar şi ca dotare tehnică: **Phoenix** şi **Progresiv TM**. Cei de la Pro Musica neavând scule şi nici prea multe finanţe, am zis că ne despărţim o perioadă. Eu am trecut la **Progresiv TM**, Erlie la **Phoenix**, **Doru Apreotesei** la **Gramophon** (din care ulterior a făcut **Post Scriptum**). La Progresiv am întâlnit muzicieni de mare clasă. între primele trupe din România acelor ani, existau trei: **Phoenix, Sfinx** şi **Progresiv TM**. A fost o şcoală foarte bună, am cântat cu mare plăcere, am pus tot sufletul şi am fost foarte onorat că, la nici trei luni după ce-am ajuns în trupă, am intrat în studiourile Tomis, aici la fosta biserică Sfânta Vineri, unde era Electrecordul şi am înregistrat „Dreptul de a visa". Am cântat cu ei până-n vara lui 1977 . Am fost în turnee, cu fetele de la **Catena**, o perioadă cu **Mondial** - ul lui **Iuliu Merca**: era o voce atunci!... Turneau prin toată ţara, a fost o şcoală grozavă.

În 1978 ne-am reîntâlnit şi am început să ne pregătim pentru refacerea Pro Musicii. Grupul **Progresiv TM** se mutase la Bucureşti. Au făcut melanjul cu **Roşu şi Negru** şi au creat un supergrup. În 1979 am avut deja primele concerte cu **Pro Musica**, în Bucureşti, la Sala Palatului. S-au făcut şi primele imprimări, la Bucureşti la Televiziune, pentru că era cel mai bun studio muzical. Ne-a ajutat **Dumitru Moroşanu**, care lucra acolo, un timişorean de mare cinste, absolvent de muzică.

1995. Stepan Project – „vehicul pentru călătorie în universalitate"

Am simţit nevoia să fac şi să cânt alt gen de muzică, dar să nu derutez şi să creez o umbră de nesiguranţă vis-a-vis de ce este **Pro Musica**, ce înseamnă ea. Eu am format-o, dar **Pro Musica** înseamnă o sumă de muzicieni care au creat acest brand şi îndrăznesc să spun, acest stil. Nu mă pot juca cum vreau eu, să compun muzică de fuziune şi să fie tot **Pro Musica**.

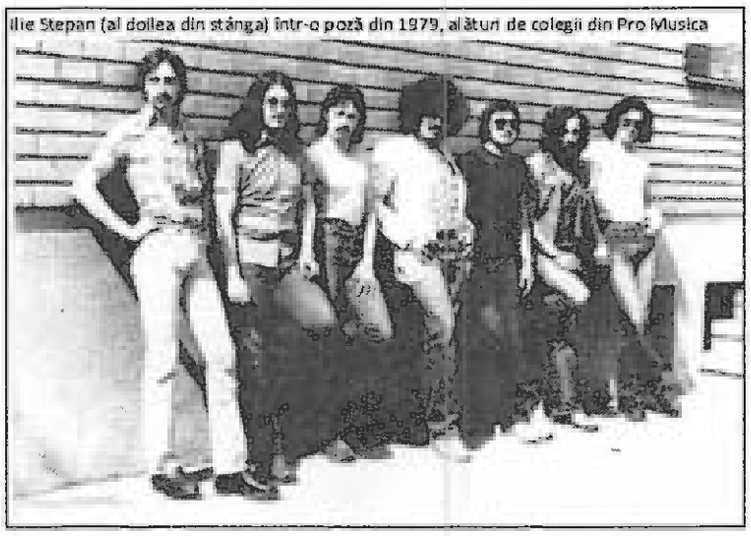
Pentru muzica de fuziune am format un nou grup, **Stepan Poject**, pe care l-am făcut în 1995 şi cu care am început

abrupt să lucrez la trilogia **Sensul Vieţii**. Pe primele două titluri **Sensul Vieţii** şi **Undeva în Europa**, latura de protest poate că este mai estompată, au fost puse în evidenţă drumurile şi trăsăturile stilistice care trebuie să definească ceea ce am lucrat noi... Acele trei dimensiuni ale muzicii, muzica cosmică, muzica religioasă a Credinţei, cosmogonia, muzica ancestrală, muzica arhaică, muzica trecutului.

Benefic vorbind, nimic nu se naşte din nimic. Nu am venit pe lumea aceasta singuri, în afară de bagajul genetic, avem amintiri, avem bunici, avem tot ce se bazează pe ceva şi elementul ăsta de zi cu zi, elementul urban, care crează în muzică trăirile fireşti ale contemporaneităţii.

Pe primele două discuri am implementat toate cele trei trăsături şi am insistat mai mult pe cele două extreme dacă le pot numi aşa, pentru că nu sunt extreme, mai presus de cer şi de credinţă nu există nimic, dar în detrimentul părţii de mijloc, mediene. Pe discul **„Lumina"** se găsesc câteva piese dure, chiar şi cu cuvinte mai dure, împotriva celor care se imixtează în viaţa noastră, care ne ascultă, ne tăvălesc prin mizeria zilei, etc... Credinţa înseamnă un lucru asumat. În artă, ca să realizezi frumosul, partea pozitivă, trebuie să ai puncte de referinţă, să ai comparaţia. Ca să simţi că este un lucru frumos trebuie să ai o comparţie cu ceea ce nu este de calibrul ăsta, ceea ce este urât. Numai cunoscând şi urâtul îţi dai seama de frumos. Cântecele astea de protest şi zona asta urbană şi-au găsit mult mai bine aplicaţia în esenţa lor în discul **„Lumina"**.

După anii '90, am simţit nevoia să cânt şi alt gen de muzică. Fascinat de posibilităţile multiple pe care le oferă muzica de fuziune, precum fuziunea dintre jazz şi rock, care a scos un curent de mare forţă, iar mai târziu de colaborarea dintre **Freddie Mercury** şi **Montserrat Caballé**. Oricum, au fost suficiente trupe de la **The Beatles** încoace, care au experimentat şi creat punţi, **Deep Purple** cu **Concerto for Group and Orchestra**, etc.

Ilie Stepan (al doilea din stânga) într-o poză din 1979, alături de colegii din Pro Musica

„Artistul trebuie să creadă în Dumnezeu"

„Lumina" este un dar pe care-l primim zilnic de la cel care ne-a creat. **„Lumina"** înseamnă bunătate, energie pozitivă. În general trebuie să fie o energie pozitivă, chiar dacă arată şi lucruri care nu sunt atât de pozitive. Mesajul ei trebuie să fie definitoriu pozitiv, adică un artist care nu are credinţă în Dumnezeu, mai ales un muzician, nu cred că ar putea face un lucru benefic din arta lui. Trebuie să poţi să te adresezi unor semeni de-ai tăi şi să le împărtăşeşti bucuria de a relaţiona cu ei, chiar şi prin intermediul energiilor muzicale. Asta înseamnă **„Lumina"**.

Hristos s-a sacrificat pentru noi! S-a urcat pe cruce să arate triumful vieţii asupra morţii. Tot pentru noi a făcut-o, trebuie să învăţăm din asta.

Partea a doua a fost mai grea, pentru că pe **„Lumina"** sunt câţiva artişti şi din domeniul graficii, al tehnoredactării care au lucrat şi pe celelate două. Osatura a existat. Dificultate nu pot să spun că a fost în a-i aduce pe album, sunt muzicieni deosebiţi şi oameni de la care am avut foarte mult de învăţat. Am lucrat aproape 11 ani la acest proiect, nu aş vrea să se creadă că am lucrat zi de zi numai la acesta, dar a fost pe prima pagină a minţii mele şi a lui Dixie, a celor cu care am lucrat. Între timp, am mai făcut nişte lucruri, am scris muzică de teatru, am mai realizat spectacolul acela mare de integrare a României în Uniunea Europeană, în Piaţa Operei, unde am avut 100 de mii de spectatori: Undeva în Europa..., cu muzică de pe „Sensul vieţii" şi „Undeva în Europa"..., balet cu lasere, cu scanere, etc. Apoi, am cântat la 16 decembrie 2009 într-un club de mărimea clubului A, cu **Horia Crişovan** şi cu **Dixie Krauser**, un concert unplugged, dedicat memoriei eroilor revoluţiei, materializat într-un DVD (**„Live în Timişoara - După 20 de ani"**) dar, repet, pe prima pagină a fost **„Lumina"**. Spre bucuria mea şi spre şansa noastră, nici nu a durat atât de mult până să găsim oamenii care să zică DA!

„Am avut norocul să lucrez cu profesionişti adevăraţi"

M-am făcut bine înţeles şi am putut să transmit şi o empatie, un factor care să-l ajute pe colegul meu să înţeleagă ce vreau eu de la el. Mă întreba **Sanda Guţu**, o violoncelistă de excepţie, în timp ce lucram la **Undeva în Europa**: „- Cum vrei să vibreze aici, că poate să vibreze în 12 feluri?", şi atunci am explicat rolul ei, ce personaj este... Poate asta m-a ajutat, că au înţeles care-i mesajul şi, acolo unde nu am avut instrumentele sau capacitatea de a le capta, am mai strâns din dinţi şi am mai creat câte un studio mic, de exemplu, de masterizare sau pentru mixajul 5.1 - DVD-ul are normă şi 5.1 -, iar acolo nu avut nicio referinţă. Atunci l-am luat pe cel mai tare, pe Alan Parsons (Project), care are nişte albume 5.1 foarte bune şi l-am pus ca referinţă în mixerul video cu care lucram. Aşa cum spuneam, am făcut un studio dedicat mixajului 5.1, am citit tot felul de lucrări şi am avut noroc că un prieten foarte bun, inginerul **Horaţiu Nica**, este un fan înrăit de 5.1. şi m-a convins. El a făcut primii paşi din cele 15 piese ale DVD-ului, de panoramare, şi apoi am început să lucrăm împreună. El ne-a tras după el.

„Vox populi, vox dei". Revoluţia din 1989 l-a inspirat pentru un imn care l-a făcut mai celebru decât activitatea din Pro Musica sau Progresiv TM. A trăit revolta din plin, un motiv în plus pentru ca fanii Pro Musica să iubească Timişoara şi pe oamenii săi.

Aşa a fost să fie. Ca Timişoara să se ridice prima, apoi Bucureştiul să confirme şi să croiască acea mişcare care a dărâmat pilonii principali ai zidului şi ai Cortinei de Fier. Piesa **„Timişoara"** a fost scrisă aşa cum spune vorba poetului,

„dintr-o suflare", este singura piesă muzicală la care nu am ce să adaug şi nu aş face nicio corectură, nicio virgulă muzicală nu aş schimba-o... Este

rodul unei trăiri intense de atâţia ani, care s-a mărit şi s-a aprofundat, în acelaşi timp dilatându-se, ca să încapă în acea săptămână, din 16 până-n 22, câteva zile după. A fost o trăire formidabilă şi, apoi, o respiraţie grea, plină de tot ce am avut în mine. Ce pot să zic, neutral spun, nu cu patos, în Timişoara, probabil şi în Bucureşti, au murit, foarte mulţi tineri! Tineri care erau iubitori de muzică rock, tineri care, în întunecimea unei săli de spectacol - poate erau singurele momente când erau împreună -, se simţeau cât de cât liberi. La un concert rock, era acel freamăt de bucurie, era un moment de libertate. Iar tinerii aceia au ieşit în stradă cu piepturile goale şi au făcut acele acte de curaj năpraznic, pline de dramatism şi de eroism. Să nu uităm asta! Să nu uităm, de asemenea, că muzica **rock** - vorbesc la modul general, nu a făcut compromisuri majore niciodată. **Muzica rock** nu a creat falşi idoli şi deziderate abracadabrante, de alde cincinale, magistrale, etc.

Muzica rock nu s-a înclinat în faţa sistemului, cum ar fi vrut sistemul să se încline. De aceea sunt mândru - în ciuda faptului că în toate cele trei titluri ale trilogiei Sensului Vieţii, muzica de fuziune îşi face din plin simţit efectul -, să mă consider muzician rock. Sunt mândru să spun oricui mă întreabă de ce am ales rock-ul.

Rock-ul a fost o formă de protest al unei generaţii, nu împotriva altei generaţii, ci împotriva tarelor şi a lucrurilor care nu funcţionează în societatea în care trăim. Pe de altă parte, muzica rock, printr-un **Bono**, printr-un **Sting**, printr-un **Waters** sau **Peter Gabriel** are proiecte umanitare de un real folos şi de o copleşitoare dărnicie.

Grupul timişorean Pro Musica a luat naştere pe 15 ianuarie 1973 ca trupă de folk. „Glossa" este una din piesele de atunci care rezistă şi astăzi. Printre membrii formaţiei din aceea perioadă îi amintim pe Doru Apreotesei, Dorin Doroftei, Doru Iosif, Dixi şi Erland Krauser, Adina Dimitriu, Florin Călinescu, Alex Perin Boian sau textierul Marian Odangiu. În 1974-74 apare schimbarea spre rock şi simfonic, după venirea toboşarului Mihai Farcaş. Au început să cânte aşa numitul rock baroc. A urmat o pauză în care Ilie Stepan a plecat la Progresiv TM, iar fraţii Krauser la Phoenix. În 1978, Stepan reface Pro Musica, alături de Dixie, Nicolae Krakovski, Ştefan Inczedi, Erwin Şarfulea şi Zoltan Homoki. În 1981 cu Ionel Tarnoczi la voce, Richard Schoring şi Bujor Hariga la chitară apar pe un LP Rock nr.9. În 1988 este editat primul album întreg cu Tinel Petroşel (voce) şi Cristian Podratzky (bas), Bujor Hariga (chitară), Vasile Dolga (tobe), Gigi Pavel (saxofon) – „Rockul baroc".

Ca o confirmare (dacă mai era nevoie...), a credinţei lui Ilie Stepan în forţa muzicii, redăm un capitol din volumul „Cea mai frumoasă poveste" a istoricului

ADRIAN CIOROIANU

Cultura rock şi rezistenţa anticomunistă

A fost odată ca niciodată în România o epocă în care un cântec putea să fie o armă de luptă. O vreme în care o chitară era mai puternică decât o mitralieră, iar o baterie de tobe era mai eficientă decât un tanc. În povestea ce urmează voi reaminti câţiva eroi care nu apar în cărţile de istorie. Este vorba despre nişte tineri care au fost mai cunoscuţi şi poate mai eficienţi împotriva comunismului decât mulţi disidenţi politici. Vă propun, aşadar, să intrăm în tainele istoriei underground a României comuniste. În limba engleză, termenul underground înseamnă propriu „Sub pământ". Chiar aşa începe povestea noastră: într-o pivniţă, pe strada Blănari nr. 14 din Bucureşti. Aici, în luna martie a anului 1969, lua naştere „Clubul A" al Facultăţii de Arhitectură. Ideea plecase din partea studenţilor, care văzuseră cluburi similare în Polonia comunistă. Mobilierul „Clubul A" a fost plătit dintr-o chetă studenţească: mese şi scaune de stejar, asamblate într-un atelier care făcea butoaie pentru murat varză. Acest mobilier avea să reziste aproape 30 de ani.

Legenda "Clubului A" dăinuie până astăzi.

De fapt, „Clubul A" al studenţilor de la Arhitectură apărea într-un peisaj românesc în care cultura pop-rock prinsese oricum rădăcini. Pornită ca o muzică a protestului în lumea occidentală, cultura rock avea deja adepţii ei în România. Trupe precum Roşu şi Negru, Olimpic 64, Sideral sau Mondial luaseră naştere în ani '60 – din iniţiativa unor studenţi îndrăgostiţi de muzică. Aceşti tineri, ca toată generaţia lor, au profitat din plin de relativa deschidere politică din a doua jumătate a anilor '60. Faptul că ei erau la curent cu tot ce se cânta atunci în Occident arată că, cel mai adesea în ciuda sistemului politic la putere, legăturile României cu lumea liberă nu a fost niciodată rupte cu totul.

În decembrie 1969 şi în mai 1971 au avut loc la Bucureşti primele două ediţii ale Festivalului Naţional de Muzică Pop „Club A". Serile muzicale aveau loc la Casa Studenţilor din Capitală, iar gala avea loc la Sala Palatului. Pe lângă trupele rock amintite mai sus, pe afişul festivalului dn 1971 apăreau numele altor formaţii: din Bucureşti, Cluj, Iaşi, Târgu-Mureş, Sighişoara sau Arad – Modern Grup, Metronom, Sfinx, Cromatic, Carusel ş.a. Dar cea care avea să marcheze anii '70 era o trupă de băieţi din Timişoara: formaţia rock Phoenix.

Un detaliu mai puţin cunoscut este că organizatorii Festivalului de Muzică Pop din anul 1971 au fixat în mod intenţionat ziua de deschidere chiar pe 10 mai – adică fosta zi naţională a regatului României. Cenzura comunistă a sesizat coincidenţa, dar nu a dorit să dea amploare unui posibil scandal. La această ediţie a Festivalului „Clubul A" din anul 1971 formaţia Phoenix era doar una dintre multele trupe rock prezente, cu un mesaj pe care cenzorii epocii l-au considerat foarte dubios. Formaţia de muzică rock Phoenix luase naştere în anul 1962 la Timişoara, iar în câţiva ani a ajuns la deplina maturitate artistică. În anul 1974, trupa Phoenix lansează albumul Mugur din Fluier, care rămâne până astăzi un clasic al rockului românesc.

Apoi, în vara anului 1975, apărea albumul Cantofabule – un alt produs de referinţă al epocii. Dar, în anul 1977, trei dintre cei patru membri ai formaţiei Phoenix decideau să fugă în Germania. Lua astfel sfârşit, cel puţin temporar, o legendă a muzicii româneşti.

Anii '80 au adus o altă producţie (...) în ţară: Compact, Metropol, Celelalte Cuvinte, Voltaj şi multe altele.

Preferata mea rămâne cea care a fost trupa Iris, cu solistul Cristi Minculescu.

Deseori le povestesc studenţilor mei următoarea întâmplare: la sfârşitul anilor '80, unul dintre sloganurile propagandei comuniste era un apel

către mineri, care spunea „Țării cât mai mult cărbune", care a fost parafrazat „Țării cât mai mult Metal!" – o aluzie la muzica Heavy-Metal, atunci la modă în Occident și cu mulți fani și în România. Deja, în acel moment, muzica rock era în mod fățiș o formă de protest politic. Rețineți că toate acestea se întâmplau pe când Nicolae Ceaușescu era încă la putere.

Competiția dintre muzica rock a anilor '60, '70 sau '80 și regimul comunist seamănă cu lupta biblică între micul David și uriașul Goliath. Trupele rock românești erau alcătuite din câțiva băieți, două chitare, o orgă electrică și câteva tobe. Dar ei au dat constant un mesaj de libertate pe care partidul unic nu a avut cum să-l suprime. Drept care, morala poveștii noastre este că, la fel ca în Biblie, rockul a ieșit învingător asupra comunismului.

Încă o dată, David l-a învins pe Goliath.

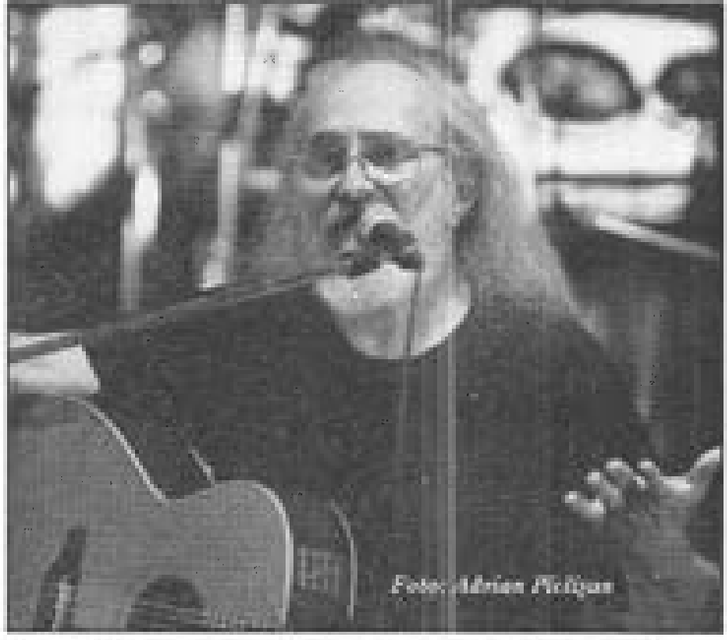
Moment istoric în lumea rock-ului românesc

Concertul de comeback după 21 de ani de pauză al trupei Pro Musica, desfăşurat la începutul lui octombrie a.c. pe scena Filarmonicii Banatul din Timişoara, va rămâne mult timp întipărit în memoria melomanilor, legendara formaţie oferind un spectacol realmente fascinant. Recitalul desfăşurat sub logo-ul „Pro Musica 41", cu motto-ul *„Vreme trece, vreme vine... Toate-s vechi şi nouă toate"*, primele versuri din *Glossa* lui Mihai Eminescu, a avut parte de un public cât se poate de numeros, care a savurat pe îndelete, numeroasele „bunătăţuri" muzicale pregătite cu migală de creatorii acestui eveniment.

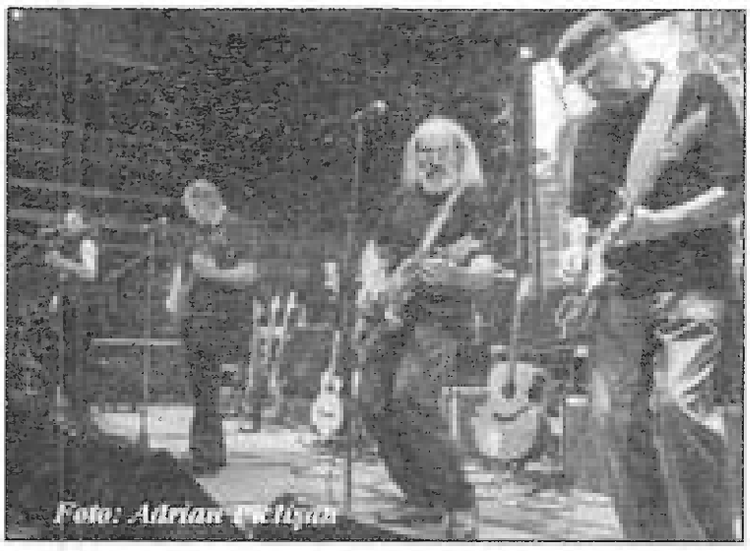
În timpul celor două reprize distincte ale acestui spectacol, pe scenă au urcat: Ilie Stepan, Dixie Krauser, Grigore Bujor Hariga, Lică Dolga, Mario Florescu, Doru Apreotesei, Doru Eugen Iosif, Horea Crişovan, George Găină, alături de invitaţii Radu Rotaru, Dana Borteanu şi Vera Ciocan. În zilele noastre greu împovărate de mediocritate, realizarea unui spectacol complex, menit să reflecte cele două părţi distincte din activitatea legendarului grup Pro Musica nu e defel o treabă uşoară. Cei care îl cunosc pe liderul trupei - Ilie Stepan, ştiu cât de perfecţionist este acesta. Fiecare amănunt al acestui concert de comeback a fost atent studiat, nu a existat nimic nelalocul lui, piesele au „curs" fără nicio hibă, iar feelingul pe care l-au avut spectatorii care au asistat pe viu la acest spectacol a fost unul deosebit.

Absolut toţi artiştii care au pus umărul la realizarea acestui eveniment au transmis emoţii pozitive spectatorilor, iar aplauzele furtunoase ale celor aflaţi în sală i-au uns la suflet la rândul lor pe cei care au stat în lumina reflectoarelor.

După cum a spus şi prezentatorul spectacolului, Bogdan Puriş, în speech-ul de început, *„am asistat la un moment istoric în lumea rock-ului românesc"*, iar feedback-ul fanilor din sală a fost unul copleşitor. Prima parte a spectacolului, cea care a ilustrat perioada „folk" a trupei, a fost una cât se poate de spectaculoasă. Fie că a fost vorba de piesa *Glossa* (cântată şi la final, cu toţi cei implicaţi în acest proiect) sau de *Creanga de cireş*, compoziţiile de început ale trupei au demonstrat că au trecut testul timpului. Un plus de şarm a fost adăugat şi prin prestaţia muzicală şi teatrală a lui Doru Eugen Iosif, alintat cu porecla de „Castravete" de mai multe ori de către unii spectatori din sală.

Repriza a doua a debutat cu un moment special, un intro cu vocea lui Marian Odangiu. Un alt moment care a generat aplauzele sincere ale celor prezenţi a fost acela în care muzicienii, prin intermediul proiecţiilor de pe ecran, au adus un omagiu timişorenilor importanţi pentru oraş, trecuţi în altă lume, precum Petru Umanschi, Nae Tarnoczi, Oscar Berger sau Bela Kamocsa. Pe parcursul spectacolului care a durat peste trei ore şi jumătate, membrii trupei au cântat şi două compoziţii nou – nouţe, dar şi câteva melodii din repertoriul internaţional, printre care şi celebra *Satisfaction* a celor de la The Rolling Stones. Au fost şi mici probleme tehnice, dar bucuria spectatorilor care au asistat la spectacolul de revenire al celor de la Pro Musica a făcut ca acestea să treacă aproape neobservate. Basistul Dixie Krauser a făcut „spectacol" cu câteva solo-uri menite să-ţi taie respiraţia. Ilie Stepan, Horea Crişovan şi Bujor Hariga au introdus în „schemă" sound-uri de chitară memorabile, iar Lică Dolga şi Mario Florescu au punctat cu tobe şi elemente de percuţie. Doru Apreotosei, stabilit de mai mulţi ani în Suedia şi Radu Rotaru au colorat cu sunete de pian şi orgă compoziţiile trupei, iar invitatele speciale Dana Borteanu şi Vera Ciocan au oferit şi ele o prestaţie de excepţie. Fiecare muzician prezent pe scenă a dat ce a avut mai bun din el, iar acest lucru s-a simţit din plin din partea publicului. A fost o seară – maraton în care Pro Musica a demonstrat că este un reper important în existenţa şi spiritul oraşului Timişoara.

Concertul a fost transmis în direct şi pe Internet, iar în viitor trupa va lansa un DVD cu acest eveniment. Nu ne rămâne decât să sperăm ca pe viitor Pro Musica să revină cât mai des în faţa timşorenilor. Nu doar la momente aniversare, ci şi cu materiale discografice noi. PRESSALERT.ro a fost partener media al acestui spectacol memorabil, oferindule cititorilor săi 11 invitaţii la acest concert, în urma unui concurs derulat pe site-ul nostru.

SURSE: PRESSALERT.ro; Radu Lupaşcu, interviu cu Ilie Stepan; Adrian Cioroianu, „Cea mai frumoasă poveste", editura Curtea Veche, Bucureşti, 2014; Pro Musica.adevărul.ro; presă scrisă

Andrei Oișteanu

Ius primae noctis

Privilegiile sexuale ale boierilor asupra roabelor țigănci

(I)

Robia romilor a fost desființată în Moldova la 23 decembrie 1855 de domnitorul Grigore Ghica Vodă, iar la 20 februarie 1856 domnitorul Barbu Știrbei a decretat dezrobirea romilor în Țara Românească. La 20 februarie 2006 s-a celebrat împlinirea a 150 de ani de la acest important eveniment istoric. La o emisiune TV a fost invitat președintele Partidei Romilor, Nicolae Păun, reprezentantul comunității rome în parlament. Printre altele, liderul rom a descris cu legitimă indignare modul în care boierii români practicau *ius primae noctis*. În sensul că, atunci când avea loc pe moșie o nuntă țigănească, boierul se folosea de privilegiul de a se culca primul cu mireasa, înaintea mirelui, în noaptea nunții. *„Vă dați seama ce traumă era pentru mire?!"*, a întrebat retoric reprezentantul romilor. *„În primul rând era o traumă pentru mireasă"*, l-a corectat cu bun-simț moderatorul emisiunii. *„Mda, sigur, și pentru mireasă"*, a adăugat nu prea convins Nicolae Păun, încercând să repare o gafă uzuală pentru un anume tip de mentalitate falocrată (*puțocrată*, cum spun ironic activistele feministe).

Un fel de „ius primae noctis" sau privilegii sexuale

Se amintește destul de des despre un fel de *ius primae noctis* practicat de boierii români și despre privilegiile sexuale exercitate de aceștia asupra roabelor țigănci. Totuși, după știința mea, nu există niciun studiu care să trateze această temă delicată și importantă pentru cultura română (în sensul larg, antropologic, al termenului). Este vorba de o cutumă arhaică, de o *lex nonscripta*. O lege nescrisă care datează în Europa din Antichitate. Artemidor din Ephes (*Oneirocritica*) definea ca fiind *„legături potrivite cu norma" (kata nomon)* relațiile sexuale dintre stăpân și sclavă.

*

În martie 1840, tânărul ardelean Ion Codru Drăguşanu (1818-1884) îi scria din București unui *„amic din patrie"* (din Transilvania) o scrisoare în care încerca să-i *„zugrăvească societatea românească"* din Valahia. Vreo două pagini din epistolă sunt dedicate *„bieților țigani"*, robi pe moșiile boierești *„monstruoase de mari"*. Un pasaj din aceste pagini se referă la anumite privilegii sexuale pe care le exercitau boierii munteni: *„Țiganii sclavi sunt mai ales servitori în casă și în curte. Singura certitudine de a se putea vinde ca simple animale îi face destul de nenorociți. Asupra acestora exercitează boierii toate drepturile feudale, cu nume și fără nume, precum «ius primae noctis» sau «droit de cuissage»"* [1].

Nicolae Grigorescu, *Țiganca de la Ghergani*, 1872, ulei pe pânză, Muzeul Național de Artă al României.

Chiar așa lapidar, textul de mai sus este foarte important, fiind un document primar în privința „drepturilor" sexuale pe care și le permiteau boierii români până la jumătatea secolului al XIX-lea. Codru Drăguşanu era bine racordat la marea cultură europeană. Așa se explică și termenii străini folosiți de el. Privilegiile sexuale ale boierilor români nu se încadrau propriu-zis în sintagma *ius primae noctis*. El a folosit o formulare generică, dar binecunoscută, așa cum am făcut și eu în titlul acestui studiu. Ion Codru Drăguşanu este un informator credibil. Era un intelectual foarte instruit și poliglot, dotat cu o *„inteligență deosebită, strălucitoare și originală"*, după cum l-a descris Nicolae Iorga. Cunoscut sub porecla *„Peregrinul transilvan"*, el a ținut la jumătatea secolului al XIX-lea un foarte prețios jurnal epistolar în timp ce străbătea Europa în lung și-n lat, de la Londra la Sankt Petersburg și de la Frankfurt la Neapole.

În ceea ce privește Moldova, istoricul Radu Rosetti (1853-1926) confirmă existența în secolele XVIII-XIX a privilegiilor sexuale pe care le exercitau boierii. O face pe baza celor *„auzite de la alții"*, mai ales de la părinții săi, logofătul Răducanu Rosetti și domnița Aglae Ghica, fiica lui Grigore Ghica, domnitor al Modovei (1849-1853 și 1854-1856). Cum am mai spus, Grigore Ghica Vodă, bunicul boierului Radu Rosetti, este cel care decretase dezrobirea țiganilor din Moldova. Radu Rosetti vorbește despre *„drepturile regaliene ale stăpânilor asupra țigancelor"*. Din această formulare, rezultă faptul că el știa destule despre privilegiile sexuale ale regilor medievali, dar și despre transferul acestor privilegii la feudali. *„Cu desăvârșire odios* – continuă Rosetti – *era chipul în care se uza de fetele și de femeile acelor nenorociți. Plecând de la principiul că trupul robului este lucru al stăpânului, țigancele, fete mari și femei măritate în toată regula, în fața altariului, erau privite de stăpâni ca adevărată carne pentru plăcere. Se uza de ele în această însușire cu știrea părinților și a soților."* [2]

Într-un roman istoric plasat în secolul al XVIII-lea (*Păcatele slugerului*, 1912), tot Rosetti vorbește despre *„datini* [sexuale] *înrădăcinate în curs de mai bine de trei veacuri: era lucru firesc pentru Catrina ca roabă să mulțumească poftele stăpânului; ea știa că așa făcuse și mama și bunica, și toate rudele ei"* [3].

La rândul său, scriitorul moldovean Gheorghe Sion (1822-1892) a abordat şi el, în memorii, problema „dreptului" sexual al boierului asupra roabelor ţigănci (*Suvenire contimpurane*, 1888). Şi a abordat-o, evident, de pe poziţiile unui boier „progresist", chiar dacă a fost un revoluţionar paşoptist minor: *„Generaţiile de astăzi nu-şi pot face idee despre soarta acestor dizgraţiate creaturi, numite ţigani, care (...) se aflau sub jugul sclaviei. (...) Boierul dispunea de robul său cu putere nemărginită".*

„Frecarea picioarelor boierului"

Gheorghe Sion a dat un exemplu interesant, de pe la începutul anilor 1830, referindu-se la obiceiurile marelui logofăt Dimitrie Cantacuzino-Paşcanu (cel cu palatul din Iaşi). Acesta îşi alegea din când în când câte o fată *„dintre cele mai frumoase ţigăncuşe de la moşie"*. Una dintre ele, adolescenta Maria, îi freca în fiecare seară picioarele în dormitor, pentru ca boierul să aibă un somn liniştit. Vom mai întâlni acest obicei cvasi-somnifer, de masare a picioarelor boierilor de către tinere roabe ţigăncuşe. Un *„obicei obştesc* [= uzual] *în ţară, ca şi în Rusia"*, după cum se exprimă Radu Rosetti în nuvela *Ţigăncuşa de la ietac*.

Era, într-adevăr, o practică uzuală în epocă, dar era şi o formulă comodă în spatele căreia se ascundeau anumite privilegii sexuale ale boierilor asupra roabelor ţigănci. Tânguirea unui rob ţigan e limpede: *„Catrina lui se afla în ietacul boieriului, şi boieriul se bucura acuma de frumuseţile fără păreche ale trupului ei. Ştia doară el ce însamnă frecarea picioarelor unui boier de către o roabă frumoasă! Mama, mătuşile şi surorile lui îi povestise[ră] nopţile petrecute de ele în ietacele boierilor cu toate amăruntele lor"* (Rosetti, Păcatele sulgerului).

Această formulă eufemistică, această „parolă" (*„frecarea picioarelor boierului"*) ne arată că, spre jumătatea secolului al XIX-lea, astfel de privilegii trebuiau, cel puţin formal, să fie ascunse de ochii lumii. Nu doar veşmintele românilor se modernizau în acea epocă, ci şi mentalităţile şi moravurile lor. [4] Fiind considerat cvasi-abuziv, „dreptul" sexual al boierului începea să fie pus sub semnul întrebării de către societate. De către rudimentele de societate civilă care îşi făceau atunci apariţia. Primele militante feministe au început să-şi spună cuvântul. În *Amintiri*, Radu Rosetti a întrevăzut fenomenul: *„Acest obicei* [= masarea picioarelor boierilor] *nu a încetat decât* [atunci] *când fetele de boieri cari avusese*[ră] *parte de o educaţie europeană, prin pensioane din ţară sau din străinătate sau de la guvernante străine distinse, li s-au pus cu hotărâre împotrivă"*.

Revenind la memoriile lui Sion, boierul Cantacuzino-Paşcanu a dezvirginat-o pe roaba Maria (atunci în vârstă de vreo paisprezece ani), care a rămas însărcinată. Evenimentul a fost tratat ca ceva normal. Nimeni din familia Mariei sau din familia conaşului nu s-a impacientat. Dimpotrivă, soţia boierului, *„cocoana Profiriţa"* (fiica marelui vornic Alexandru Beldiman), a avansat-o pe ţigăncuşă pe post de *„prima ei cameristă"*, iar pe băiatul Dincă, născut din relaţia necuvenită, practic l-a înfiat.

În 1849, roaba Maria a primit de la boierul Cantacuzino-Paşcanu o *„carte de slobozire"*. Şi asta pentru că – aşa cum a motivat boierul – „[Maria] *a slujit cu credinţă şi vrednicie, cu tragere de inimă şi cu neadormire, aşa încât a atras totdeauna mulţumirea mea"*. Textul scrisorii de dezrobire ne-ar putea suna cam ironic (nesomnul Mariei producea mulţumirea boierului), dar cam aşa procedau boierii în astfel de situaţii: ajutau pe roaba pe care o necinstiseră (îi căutau un „bărbat bun", o înzestrau pentru nuntă, o dezrobeau etc.) şi pe copilul care (eventual) rezulta din această relaţie. Povestea boieroaicei Profiriţa şi a lui Dincă, fiul ei vitreg, este lungă şi complicată. Nu o voi rezuma aici. Este suficient să spun că ea s-a încheiat tragic. La sfârşitul anului 1855, tânărul Dincă s-a sinucis din cauza umilinţei de a fi tratat ca un rob ţigan. Grigore Ghica Vodă a aflat toată această tristă istorie (începută cu exercitarea privilegiilor sexuale ale boierului) chiar de la mătuşa sa, coana Profira Cantacuzino-Paşcanu. Gheorghe Sion susţine că anume această poveste a fost picătura care a umplut paharul, convingându-l pe vodă să propună Divanului Moldovei emanciparea robilor ţigani. Miniştrii au votat pentru dezrobire şi, pe 23 decembrie 1855, Ghica Vodă a promulgat această lege. Uzul şi abuzul de privilegii sexuale exercitate de moşieri asupra *„roabelor boiereşti"* a grăbit luarea unei astfel de decizii.

Baş-boierul Iordache Filipescu, xilogravură după un desen de Charles Doussault, 1843

În bună măsură, putem să ne încredem în veridicitatea informaţiilor cuprinse în memoriile lui Sion, mai ales că povestea fostei roabe Maria şi a fiului ei Dincă (făcut cu logofătul Cantacuzino-Paşcanu) o ştie memorialistul chiar de la roaba slobozită de boier. Ea a devenit îngrijitoare de vie (*„vieriţă"*) la podgoria de lângă Iaşi a lui Gheorghe Sion.

Stereotipuri etnico-erotice

Vorbind despre *„ţiganii boiereşti"*, Neagu Djuvara a atins *„unul din aspectele cele mai dureroase, iar pentru noi cele mai surprinzătoare"* ale robiei, şi anume *„dreptul pe care şi-l luau stăpânii de a abuza de tinerele roabe"*. Istoricul a explicat atracţia boierilor români către tinerele ţigănci prin senzualitatea şi frumuseţea deosebită a acestora: *„Se spunea că ţigăncile sunt pline de foc, şi unele dintre ele, când erau tinere de tot, erau foarte frumoase"* [5].

Fraza de mai sus conţine un stereotip etnico-erotic de care m-am ocupat cu un alt prilej, scriind despre clişeul privind *„evreica frumoasă"* [6]. În spaţiul cultural românesc, ca şi în cel european, surplusul de senzualitate este asociat în mod special cu femeia exotică (ţiganca, turcoaica, evreica etc.). Este un fenomen paradoxal: persoane discriminate negativ din punct de vedere social sunt discriminate pozitiv din punct de vedere sexual. Erotismul exotic pare să fie mai puternic decât naţionalismul şovin. Pentru imaginea-clişeu privind *„ţiganca focoasă"*, vezi tablourile foarte „populare" şi cel mai adesea *kitsch*, reprezentând *„regina şatrei"*: *„Fecioara cu ochii sprinţari, / Cu sâni ca de piatră"*, cântată de lăutari şi de poeţi minori.

În mentalitatea populară românească s-a constituit un fel de specializare pe criterii etnice a femeii. Cel mai adesea, ţiganca este asociată cu erotismul. Vezi zicale din folclorul românesc, de tipul *„O am pe romîncă / Pentru că ştie să gătească / Şi pe ţigancă / Pen-*

tru că ştie să iubească" sau „La tinereţe omul, fiind dornic de dragoste, îşi ia o ţigancă, pentru că sunt mai focoase; mai încolo, vrând să strângă avere şi să înainteze, îşi ia o evreică, pentru că sunt frumoase şi le duce mintea; apoi, dorind să mănânce bine, îşi ia o unguroaică; iar la bătrâneţe, vrând să i se facă pomenile după ce moare, îşi ia o româncă" [7].

Theophille Schuller, *Familie de ţigani*, gravură, 1863

Exista şi o altă teorie privind frumuseţea unor *„roabe boiereşti"*. Şi anume faptul că unele dintre ele erau născute din împerecherea boierului cu frumoase ţigăncuşe care slujeau în casa acestuia. Se produceau astfel (chiar dacă adesea inconştient) relaţii sexuale incestuoase. Principalul istoric care a susţinut această teorie veridică a fost Radu Rosetti, în volumul său de *Amintiri*. Istoricul a observat producerea unui fenomen aparte. Uneori, tânăra roabă ţigancă făcea copii cu boierul. Ulterior, se întâmpla ca fiul boierului să se culce, la rândul lui, cu fiica roabei ţigănci, fără să ştie că astfel participă la relaţii incestuoase cu sora sa paternă: *„Acest tratament* [sexual] *al femeilor roabe era cu atât mai odios cu cât multe din ele, mai ales din acele cari aparţineau unui şir de mame, de bunici şi de strămoaşe frumoase, aveau prea puţin sânge ţigănesc în vine şi erau rude de aproape cu stăpânii"*.

Şi Neagu Djuvara a vorbit despre apariţia unei *„rase amestecate"*, în mijlocul căreia se putea naşte *„o ţigăncuşă cu ochi albaştri, cu părul blond, care doar prin pielea ei ceva mai închisă la culoare amintea că se trage din poporul nomad"*. Anterior, Radu Rosetti (*Ţigăncuşa de la ietac*) se referise şi el la acest fenomen de metisaj, într-o formulare cu unele inflexiuni rasiste: *„Obiceiul stăpânilor de a întrebuinţa acele roabe* [ţigănci] *pentru plăcerile lor fiind vechi de veacuri, introdusese în vinele multor ţigani «vătraşi» o proporţiune însemnată de sânge boieresc şi avusese drept urmare prezenţa, în multe curţi, a unor tipuri, atât bărbăteşti cât şi femeieşti, de o deosebită frumuseţă, uimitor de fine şi deosebindu-se cu desăvârşire de acel ţigănesc primitiv, care şi astăzi se întâlneşte printre rămăşiţele împrăştiate ale ursarilor, lingurarilor şi căldărarilor"*.

Evident, situaţii similare de metisaj se produceau şi în alte societăţi care practicau sclavia în epocă. Cu reprezentări corespunzătoare în literatură: Harriet Beecher Stowe, Coliba Unchiului Tom (1852), Bernardo Guimarães, Sclava Isaura (1875) etc.

Ţigăncuşa de la iatacul boierului

Cu textul de mai sus al lui Radu Rosetti începe nuvela sa *Ţigăncuşa de la ietac*. Ea a apărut în 1921, în volumul *Alte poveşti moldoveneşti – „un adevărat decameron, cu subiecte de predilecţie erotice"*, cum susţine George Călinescu, subiecte preluate de autor din *„anecdote auzite"*. Este o povestire care s-a bucurat de oarecare succes în epocă. De altfel, în 1923, s-a turnat un film artistic omonim, cu un scenariu adaptat de Victor Beldiman după nuvela respectivă. Voi prezenta din poveste doar câteva elemente, care se intersectează cu tema abordată.

Prin 1836, marele vornic Sandu Hortopan (*„trecut de şăsezeci de ani"*) a văzut în curtea conacului său *„de la ţinutul Sucevei"* o roabă ţigăncuşă foarte drăguţă, Anica, în vârstă de cincisprezece ani. În pofida faptului că fata era nespălată şi îmbrăcată în zdrenţe, boierul i-a întrevăzut frumuseţea chipului şi a trupului: *„O adevărată minune"*. Vornicului i s-au aprins călcâiele şi s-a gândit că i-ar plăcea să o dezvirgineze şi să o păstreze *„la ietac"* pe post de ţiitoare.

Interesându-se, boierul Hortopan a aflat că Anica este fiica spălătoresei Dochiţa, pe vremuri şi ea o fată frumoasă şi foarte bine făcută. În urmă cu vreo cincisprezece ani, boierul Alecu Crivea obişnuia să vină la vânătoare la moşia Hortopeni, din Bucovina. Era un boier conservator şi tradiţionalist, care umbla, chiar şi la Paris, *„în straie moldoveneşti"*. Când trăgea la conacul prietenului său Hortopan, Alecu Crivea o cerea mereu pe tânăra roabă Dochiţa *„să-l frece sara pe picioare"*. În astfel de împrejurări a fost concepută Anica. Conform autorului, nu numai frumuseţea fizică a fetei ţigănci, ci şi cea spirituală s-ar datora strămoşilor săi *„de neam ales"*. Cum am spus, avem de-a face cu un discurs cu accente rasiste: *„Sămne neîndoielnice arătau că în această roabă, crescută în gunoiul curţii de la Hortopeni, în mijlocul ţigănimii corupte prin veacuri de robie, ţigănime de care murdăria, minciuna, beţia, imoralitatea cea mai cumplită şi furtul erau nedespărţite, trăia un suflet ales, înzestrat cu simţurile cele mai nobile, roade ale unui atavism datorit fără îndoială sângelui introdus în vinele ei de un număr însemnat de suitori de neam ales"*.

Vestea că boierul Hortopan doreşte să o aducă pe Anica la iatacul său a declanşat o mare bucurie în familia ţigăncuşei. *„Anica era şi ea mulţămită"*, cu toate că *„ştia foarte bine ce fel de slujbă avea să îndeplinească pe lângă vornic"*. Pentru fată, era şi o problemă de mândrie, o probă de frumuseţe. *„Numai roabele cele urâte nu văd ietacul boieriului"*, spune o roabă, personaj într-un alt text al lui Rosetti (*Păcatele sulgerului*, 1912). Pentru mentalitatea sălaşului de ţigani, privilegiile sexuale de care va beneficia vornicul erau nesemnificative faţă de marile privilegii materiale de care va beneficia Anica. Şi, implicit, *părat fu Grigore surugiul"*, băiatul rob îndrăgostit de Anica şi care o vroia de nevastă. Era însă „dreptul" de necontestat al marelui vornic să acteze astfel şi, ca atare, lui Grigore *„nici nu-i trecea prin gând să se expuie mâniei boierului"*.

Dar, înainte de a se înfrupta din Anica, marele vornic a murit subit. Moştenitorul întregii averi (inclusiv al sălaşului de ţigani) a fost un nepot al boierului, Vasile Hortopan, întors intempestiv de la Paris, unde urmase tot soiul de studii neregulate. Tânărul bonjurist, chiar dacă animat de oarece idei reformiste (adversar al bătăii robilor etc.), va fi adevăratul beneficiar al situaţiei. El va uza de „dreptul" de a o dezvirgina pe Anica, pregătită cu atâta sârg pentru *„boierul ăl bătrân"*. După o relaţie pasională de câteva luni, Anica este părăsită de conaşu' Vasile. Până la urmă, frumoasa ţigancă se va sinucide, aruncându-se în iazul morii. Se va sinucide şi surugiul Grigore, trăgând după el pe lumea cealaltă şi pe tânărul boier Vasile Hortopan.

Note:

1. I. Codru Drăguşanu, *Călătoriile unui român ardelean în ţară şi străinătate (1835-1844)*, prefaţă de N. Iorga, *Tip. Cultura Neamului Românesc*, Bucureşti, 1923, pp. 87-88.
2. Radu Rosetti, *Amintiri. Ceam auzit de la alţii*, ediţie îngrijită de Mircea Anghelescu, *Ed. FCR*, Bucureşti, 1996, p. 153.
3. *O mie de ani de singurătate. Romii în proza românească*, antologie de Vasile Ionescu, *Ed. Aven amentza*, Bucureşti, 2000.
4. Andrei Oişteanu, *Schimbarea la haine a României*, 22, nr. 749, 2004, p. 11.
5. Neagu Djuvara, *Între Orient şi Occident. Ţările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, *Ed. Humanitas*, Bucureşti, 1995, p. 272.
6. Andrei Oişteanu, *Imaginea evreului în cultura română*, ediţia a 3-a, revăzută şi adăugită, *Ed. Polirom*, Iaşi, 2012, pp. 109-113.
7. *Idem*, p. 113

Venirea ţiganilor printre români şi situaţia lor juridică de sclavi

Lingviştii au demonstrat încă din secolul al XVIII lea traseul aproximativ al ţiganilor spre Europa: India, Persia, Armenia, Imperiul Bizantin. Patriarhul Constantinopolului Gregorios II Kyprios (1283-1289) scria despre taxele care trebuiau luate de la „aşa numiţii egipteni sau aţigani". Găsim aici ambele nume date în Europa acestor triburi venite din India: egipteni şi aţigani (ţigani). Numele Athinganos sau Atsinganos însemna „de neatins" şi este menţionat în numeroase surse bizantine din secolele XIII – XIV.

Venirea ţiganilor în Balcani este slab documentată în acest moment şi nici nu este de mirare: în secolul al XIV lea regiunea a fost zguduită de invaziile otomane care au distrus ţaratele sârb şi bulgar. Avem două documente: unul din 1348 de la ţarul sârb Ştefan Duşan care îi menţionează pe meşterii cingarije aflaţi în proprietatea mănăstirii Prizren; al doilea de la ţarul bulgar Ivan Şişman din anul 1378 care aminteşte de „bordeiele egiptenilor" deţinute de mănăstirea Rila.

Primul document care îi aminteşte pe ţigani printre români datează din anul 1385: este un document emis de voievodul Ţării Româneşti Dan I prin care sunt dăruite mănăstirii Tismana proprietăţile deţinute de fosta mănăstire Vodiţa – printre aceste proprietăţi se numără şi 40 de sălaşe de „aţigani". Mănăstirea Vodiţa a fost ctitorită în 1371 de voievodul Vladislav I şi a fost desfiinţată probabil în 1376, iar în primul act de donaţie al cărui text a fost păstrat nu sunt amintiţi robii ţigani. Rezultă că ţiganii au intrat în proprietatea mănăstirii Vodiţa undeva între anii 1371-1376. Următorul document din ţările române îi aparţine lui Mircea cel Bătrân care a donat în 1388 mănăstirii Cozia 300 de sălaşe de ţigani, iar de aici înainte confirmările de proprietate a ţiganilor şi donaţiile noi se înmulţesc din ce în ce mai mult. Mai trebuie subliniat un aspect: ţiganii sunt denumiţi în documentele din Ţara Românească cu numele împrumutat de la bizantini „aţigani" vreme de aproape 100 de ani, abia după 1478 începe să se fixeze numele „ţigan".

Una din greşelile perceperii istoriei în spaţiul public este „izolaţionismul" – impresia că românii s-au dezvoltat de capul lor. În realitate spaţiul românesc a constituit până în secolele XIII-XIV periferia Imperiului Bizantin (sau zona tampon de securitate în faţa barbarilor) de la care au fost preluate multe din instituţii (voievodul transilvănean Menumorut îi ameninţa pe unguri cu puterea bizantinilor). În Imperiul Bizantin ţiganii erau sclavi ai statului – iar această instituţie a fost preluată de statele balcanice, unde monarhul făcea donaţii de ţigani, iar mai târziu de Imperiul Otoman. Robia ţiganilor din Ţara Românească este un „împrumut" bizantin. Cronologia următoare este grăitoare, chiar dacă sunt puţine documente: 1348 ţigani robi la mănăstirea Prizren din Serbia, 1371-1376 – ţigani robi la mănăstirea Vodiţa din Ţara Românească, 1378 – ţigani robi la mănăstirea Rila din Bulgaria, 1388 – ţigani robi la mănăstirea Cozia din Ţara Românească. Pentru mine nu există prea multe dubii că ţiganii au ajuns în ţările române în secolul al XIV lea fiind preluaţi ca robi din Imperiul Bizantin, în condiţiile dizolvării acestuia.

Bineînţeles, ceva cercetări noi prin arhivele bulgăreşti şi sârbeşti ar putea aduce documente noi care să întărească această ipoteză. Situaţia din Moldova este puţin aparte din cauza confuzie dintre robii ţigani şi robii tătari, ceea ce l-a făcut pe Nicolae Iorga să spună că ţiganii au fost aduşi ca robi în timpul invaziei tătare din 1241 (doar că primul document din Moldova referitor la ţigani datează din 1428).

(Sursa: Viorel Achim, „Ţiganii în istoria României", Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998)

Ius primae noctis (II)

În nuvela comentată în prima parte a articolului, scrisă de Radu Rosetti (*Ţigăncuşa de la ietac*, 1921), avem de-a face cu o ecuaţie narativă corespunzătoare unei ecuaţii existenţiale: bătrânul moşier conservator *versus* tânărul boier reformator, precum şi atitudinile lor referitoare la privilegiile sexuale faţă de roabele ţigănci. Acest tip de scenariu se regăseşte şi în alte scrieri din proza românească. Un roman publicat de „boierul socialist" N.D. Cocea (*Vinul de viaţă lungă*, 1931) surprinde pricipalele coordonate ale fenomenului. [1]

Boierul conservator vs. boierul reformator

Toader Arcaşu, vistiernic moldovean de la jumătatea secolului al XIX-lea, deţine – printre altele – un conac şi o moşie cu podgorie la Cotnari. El este o *tombateră* tipică, un boier retrograd din protipendada Moldovei. N. D. Cocea îl descrie în mod stereotip: el stă în iatac, în *„fundul divanului"*, între *„psaltiri, ciuboace, ceasloave şi narghilele"*. Pe fiul său, Manole, boierul *„a făcut pasă-mi-te greşeala să-l trimeată prea de timpuriu la Paris"*. Conu' Manole *„se întoarce în ţară o dată cu cei dintâi paşoptişti"* şi participă la mişcările revoluţionare de la Iaşi. Reformator fiind, el se înfruntă cu tatăl său retrograd pe motive ideologice: ţiganii trebuie dezrobiţi, ţăranii trebuie împroprietăriţi etc. Cu alte cuvinte, *bonjuristul* Manole *„dă de sminteală tradiţia"* familiei şi a rangului.

„Dreptul" sexual al boierului asupra fetelor ţigănci de pe moşie nu este iniţial asumat de junele reformator. Însă cutuma este prea puternică şi prea adânc înrădăcinată în mentalul colectiv. Legendele comunităţii se ţes anume în jurul arhaicelor obiceiuri tradiţionale. Gura târgului este slobodă să dea naştere la legende: „[Conu' Manole] *s'a îndrăgostit de-o ţigancă roabă; a luat-o ibovnică în casă, a făcut un copil cu dânsa şi, când s'a săturat şi de copil şi de dragostea ţigăncii, unii spun că a pus argaţii s'o arunce cu copil cu tot în fântâna părăsită de la poarta viei. (...) Mai curând era de crezut că ţiganca ea singură se aruncase de inimă rea. (...) Gura târgului mai spuea că [boierul] a trimis pe lumea cealaltă şi alte fete, mai de soi şi mai de viţă, după ce-şi bătuse joc de dânsele".*

Ba chiar şi la bătrâneţe, la peste 90 de ani, târgoveţii şoptesc în taină zvonuri precum că boierul Manole Arcaşu şi-ar face de cap: *„Avea câteva fetişcane pe lângă dânsul, numai codănace de câte doisprezece şi treisprezece ani, ba unele şi mai mici chiar, alese însă pe sprânceană. (...) Putea conu Manole să le batjocorească, cum susţineau unii; să le ia sângele, ca să întinărească, cum afirmau alţii; să le trimeată cu picioarele înainte, cum or fi plecat atâtea altele din casa lui".*

Avem aici clasicul portret robot al boierului (şi al beizadelei) care are „drept" de deflorare asupra fetelor comunităţii şi drept de viaţă şi de moarte asupra lor. Tânărul boier Manole se îndrăgosteşte, într-adevăr, de Rada, o fecioară adolescentă din sălaşul robilor ţigani de pe moşia sa, dar nu îndrăzneşte nici măcar să o atingă. Toţi oamenii din târg, români şi ţigani, bogaţi şi săraci, autorităţi şi oameni simpli, se aşteaptă ca boierul să profite de frumoasa Rada. Ba chiar îl îndeamnă s-o facă. Până şi şi vătaful ţiganilor este uimit de reţinerea acestuia: *„Atunci pentru ce mai eşti boier!"*, se miră acesta. Cu alte cuvinte, la ce e bună boieria, dacă nu uzezi de privilegii sexuale?! Tradiţia trebuie respectată, dar – în această privinţă –

lui Manole îi este *„silă şi oroare de el însuşi"*. Chiar vătaful ţiganilor se oferă să i-o trimită pe tânăra ţigancă: *„Dacă porunceşte boierul, o să i-o trimet mai pe seară"*. El îl învaţă pe boier cum să o siluiască: *„Zăvoreşte uşa. Pune-i* [Radei] *mâna în beregată. Şi dă-i poalele peste cap"*.

De fapt, conu' Manole nici nu trebuie să o violeze pe Rada. Chiar dacă iubeşte pe altcineva (un ţigan rob), ea însăşi îl îndeamnă pe conu' Manole să o dezvirgineze. Vorbindu-i la persoana a treia, ea îl invită pe tânărul boier să-şi aroge „dreptul" stabilit de tradiţie: *„Boierul e stăpân. Boierul poate să facă ce vrea din mine. Sunt roaba boierului"*.

Până la urmă, Manole cedează convenţiei generale şi cutumei omnipotente. El este strivit de un mecanism mentalitar implacabil, pe care voise să-l evite, ba chiar să-l schimbe. Tânărul boier devine o victimă a mentalităţii tradiţionale. Până la urmă, conu' Manole îşi arogă „dreptul" sexual al boierului şi o siluieşte pe ţiganca Rada, împotriva dorinţei ei intime. Ca şi tatăl său, Manole devine, la propriu şi la figurat, *o tombateră* (din ngr. *tón patéra* = „[care-l imită] pe tata").

Dezvirginarea se produce într-un spaţiu neconvenţional: în „călcătoarea" din cramă, adică într-un butoi uriaş, plin cu ciorchini, în care se „calcă" strugurii cu picioarele goale. Acolo se produce *„divina agonie a fecioarei rănite"*. Amestecul straniu de zeamă de struguri, sânge himenal, lichid seminal şi sudoare erotică va produce prin fermentare elixirul, „vinul de viaţă lungă", licoarea de taină a longevităţii boierului Manole. Un balsam cu proprietăţi stimulatoare, euforizante şi stupefiante: *„Parfumul vinului, nu vinul, îmi pătrundea până'n fundul sufletului. Îmi uşura trupul. Vedeam limpede, parcă n'aş fi văzut numai cu ochii, ci cu fruntea, cu urechile, cu vârful degetelor. Nu eram beat. (...) Pluteam într'un fel de beatitudine infinită. Şi cu toate astea, contrast admirabil, simţeam cum se ridică în mine valuri de sănătate, de exuberanţă, de tinereţă."* Un pasaj care merită să fie introdus în viitoarea ediţie a cărţii *Narcotice în cultura română*. [2]

Nuvela se termină previzibil, conform clişeului existenţial şi literar. Frumoasa ţigancă Rada se sinucide, aruncându-se în fântână. Simptom al fecioarei dezonorate.

Iniţierea erotică a fetelor

Cvasimemorialistice, cvasificţionale, prozele lui Radu Rosetti şi N.D. Cocea, prezentate anterior, confirmă coordonatele morale şi mentalitare ale epocii, aşa cum le-am comentat în prima parte a articolului. Un aspect inedit apare totuşi în nuvela lui Radu Rosetti (*Ţigăncuşa de la ietac*, 1921).

Boierul Hortopan îi ordonă unei ţigănci bătrâne, vătăşiţa Nastasia, să o pregătească pe ţiganca adolescentă Anica pentru a face faţă cu brio noilor ei atribuţii sexuale: *„În starea în care este astăzi fata, nici gândesc să mă ating de dânsa, dar la anul, dacă* [Anica] *va avea parte de îngrijire bună, are să fie tot ce se poate dori. Prin urmare, chiar din astă-seară, vei lua-o la tine în odaie şi vei începe să mi-o cureţi şi să mi-o poleieşti (...). Ştii că mă pricep să răsplătesc munca bine făcută. La anul s-o găsesc curată, grasă, cu pielea ca mătasa, cu palmele şi cu tălpile moi ca bumbacul; să aibă trup de cucoană mare"*.

Pare a fi aici descrisă o rem-

iniscenţă a unui arhaic obicei tradiţional: pregătirea şi iniţierea sexuală a foarte tinerelor fete pentru a fi deflorate de stăpâni şi pentru a le servi în continuare drept *„carne pentru plăcere"*, cum se exprimă chiar Radu Rosetti. Femeile bătrâne care le iniţiau pe fete (cum este ţiganca Nastasia) fuseseră la rândul lor iniţiate de alte femei învăţate (cum este grecoaica Hariclea). Pare a fi vorba, dacă nu chiar de o profesiune, cel puţin de o îndeletnicire. O îndeletnicire cu rădăcini orientale: *„Să mi-o cureţi şi să mi-o poleieşti* [pe Anica] *cum ai învăţat de la chera Hariclea să cureţi şi să poleieşti fetele menite pentru patul stăpânului"*.

În trecere, Radu Rosetti a abordat acest motiv şi într-un roman istoric, plasat în secolul al XVIII-lea (*Păcatele sulgerului*, 1912), în care o roabă ţigancă bătrână o pregăteşte pentru iatacul boierului pe ţigăncuşa Catrina în vârstă de cincisprezece ani: *„Boieriul o poroncit mătuşii Irinii să aducă pe Catrina la curte, s-o leie, s-o spele, s-o clătească cu apă de cimbru, s-o îmbrace cu o cămeşă de borangic şi cu o fustă curată şi s-o ducă în ietacul boierului ca să-i frece picioarele"*.

În romanul lui N.D. Cocea comentat înainte, *Vinul de viaţă lungă*, umblau zvonuri prin târg că boierul nonagenar Manole Arcaşu ţine la conac un întreg harem de *„codănace"* mai mici de doisprezece-treisprezece ani. Aceste ţigăncuşe erau *„alese pe sprânceană"* din sălaşul boierului şi pregătite adecvat: „[Erau] *hrănite de bună seamă ca gâştele la îndopat, fiindcă toate păreau fete mari în toată puterea cuvântului, chipeşe, desgheţate şi durdulii. (...)Putea conu Manole să le batjocorească"*.

Anume în acest caz nu apare vreo femeie bătrână, experimentată şi autoritară (de tipul vătăşiţei Nastasia sau a cămărăşiţei Irina), dar ea poate fi presupusă pe fundalul naraţiunii. Cineva trebuia să aleagă *„codănacele"* şi să le pregătească pentru patul conului Manole. În afară de iniţierea lor erotică, ele erau îndopate *„ca gâştele"* ca să devină *„chipeşe"* şi *„durdulii"*. Fiind foarte tinere, practic nişte copile, ele riscau să fie costelive. De aceea preocuparea bătrânelor ţigănci era ca fetele selecţionate să devină *„grase"* (ca la Radu Rosetti) sau *„durdulii"* (ca la N.D. Cocea). Este vorba aici şi de o veche mentalitate populară cu aspect socio-economic (grasă = înstărită *versus* slabă = sărmană), dar şi cu aspect estetico-erotic, care a generat zicale de tip *„Grasă şi frumoasă"* sau *„Mândră ca o păuniţă,/ Grasă ca o prepeliţă"*. Vorba poetului Nichita Stănescu, care circula în folclorul urban al anilor '70: *„Îmi plac femeile grase pentru că au o mare suprafaţă de pupat"*.

Este evident faptul că bătrânele ţigănci experimentate nu se ocupau doar cu spălarea, îmbrăcarea şi hrănirea tinerelor fecioare menite să intre în „haremul" stăpânilor. Era vorba şi de (sau mai ales de) o anumită iniţiere sexuală. Într-unul dintre romanele sale (*Maidanul cu dragoste*, 1933), prozatorul G.M. Zamfirescu a abordat acest motiv. [3] Nu întâmplător, protagonistă este bătrâna ţigancă Safta, fostă cântăreaţă de taraf prin tavernele de la periferia Bucureştilor. O matroană cândva bine făcută şi foarte frumoasă, *„cu garoafă între dinţi"*, care *„cunoscuse pe toţi donjuanii oraşului"*. În casa ei, tronând *„în vârful patului, pe câteva perne"*, Safta – acum bătrână şi mătăhăloasă – prezida *„ca o zeitate păgână"* un *„sobor de ţaţe"*, care se aduna periodic *„în şedinţe solemne"*. Fecioarele şi nevestele neexperimentate din mahala veneau la acest sobor ca să fie iniţiate în ale eroticii. Merită să redau câteva pasaje: *„Novicele* [= fecioarele] *şi în general toate nevestele tinere, ce veneau pentru întâia oară la taifas* [= sobor], *erau datoare, cu sau fără voia lor, să se supună unui ceremonial grotesc. Când nu voiau să se desbrace singure şi să se expună, goale, în mijlocul soborului de ţaţe, în atitudinile, una mai scabroasă ca alta, pe cari le comanda Safta, novicele şi nevestele* [tinere] *erau prinse fără veste de mâini, răsturnate pe marginea patului, desgolite şi reduse la nemişcare, în timp ce ţiganca* [Safta] *le despărţea picioarele mult şi le cerceta, în amănunţime şi expertă, toate tainele trupului"*.

Safta cerceta cu atenţie părţile intime ale fetei crucificate pe marginea patului şi mai ales *„comorile şi metehnele"* pe care le prezenta vaginul (*„fructul crud sau răscopt al trupului descoperit"*). În funcţie

de acestea, ea primea o poreclă din partea *„soborului de ţaţe"*. Pare că avem de-a face cu un simulacru de ceremonial de iniţiere a unei fete, oficiat de *„marea preoteasă"* (ţiganca Safta), de la care primea un nume nou de neofită.

Apoi, novicele erau chestionate în ceea ce priveşte cunoştinţele lor sexuale şi, dacă *„soborul"* se arăta nemulţumit, *„ţaţele"* şi mai ales Safta le *„învăţau meşteşuguri de dragoste"*: *„Proastele, cari nu înţelegeau uşor simplele sfaturi, erau urcate în pat şi puse în numeroase atitudini explicate, în timp ce una din tinerele tovarăşe împrumuta atitudinile şi uneori ritmica bărbatului. Acesta era momentul aşteptat, culminant, impresionant, al ceremonialului. Ţaţele ţipau o bucurie sălbatică, strânse în jurul patului, în timp ce novicea şi sora competentă, în pat, înlănţuite, cu sânii striviţi în îmbrăţişare, oficiau – gâfâind, încolăcindu-se, muşcându-se adânc – un act sterp dar suficient de desgustător ca să încânte şi să bucure ochii aprinşi ai spectatoarelor"*.

Apoi, *„cu sângele aprins"*, novicele erau date de Safta unui flăcău vecin de mahala, Tănăsică, *„sluga birtaşului"*. Acesta ducea fata în pivniţă, într-un *„alcov subteran"*, unde se împreuna cu ea de-adevăratelea. Se producea deflorarea rituală.

Iniţierea erotică a fetelor în Orient

Pentru a reconstitui această importantă cutumă sexuală, ar trebui să apelăm la o civilizaţie cu un alt palier de timp, ceva mai arhaic, şi de pe un alt meridian, ceva mai oriental. Evident, mentalităţile şi moravurile din cadrul civilizaţiei otomane din secolele XVII-XVIII au influenţat substanţial pe cele din civilizaţia românească din epocă. Majoritatea exemplelor date anterior privind „dreptul" sexual al boierilor români asupra roabelor ţigănci datează din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în epoca de tranziţie de după perioada fanariotă.

În cartea sa privind *„întocmirea religiei muhamedane"* (1719), Dimitrie Cantemir comentează rolul jucat de mama sultanului (*valide sultana*) în ceea ce priveşte fecioarele care intră în haremul monarhului. Trăind la Istanbul vreo două decenii (1688-1690 şi 1693-1710), Dimitrie Cantemir a cunoscut foarte bine moravurile marilor dregători turci. Cu ocazia celebrării *Bairamului* (la sfârşitul postului de *Ramadan*), notează Cantemir, *„toţi paşii şi beii întregului imperiu"* aduceau daruri de preţ sultanului. În prima zi a sărbătorii religioase, mama sultanului aducea în dormitorul fiului ei *„o tânără nouă* [= o fecioară] *foarte împodobită şi întrecând pe toate* [cadânele] *în frumuseţe"*. A doua zi de *Bairam*, sultanul primea de la mama sa în dar o a doua fecioară pentru a fi deflorată. Şi principele moldovean adaugă următoarele: *„Sultanul nu primeşte însă tânăra decât după ce mama lui va cerceta dacă* [fata] *este bună, cinstită şi*

cu moravuri bune" [4].

Avem aici, foarte sumar prezentat, obiceiul oriental ca o femeie în vârstă şi cu autoritate să o „cerceteze" cu atenţie (din punct de vedere estetic, etic şi erotic) pe tânăra fecioară, înainte ca aceasta să fie dusă în dormitorul stăpânului. Cantemir a intenţionat să reia şi să amplifice subiectul într-un capitol intitulat *Despre ţiitoarele sultanului*. Din păcate, prinţul nu a mai apucat să redacteze capitolul promis. Un text care cu siguranţă s-ar fi dovedit extrem de important pentru înţelegerea cutumelor sexuale ale sultanilor şi ale aristocraţilor turco-greci de la Istanbul, dar şi – *mutatis mutandis* – pe cele ale domnitorilor şi boierilor fanarioţi din Ţările Române.

Dacă vrem să ne raportăm la o civilizaţie şi mai orientală, dar şi mai arhaică, ne putem referi la informaţiile consemnate la sfârşitul secolului al XIII-lea de călătorul veneţian Marco Polo. Este vorba de moravurile sexuale ale marelui împărat chinez Kubilai Han (1260-1294), nepotul lui Genghis Han. Pe lângă cele patru neveste oficiale, împăratul chinez beneficia şi de sute de fecioare, pe care le dezvirgina, câte şase fete în trei zile: *„Există o frumoasă rasă de tătari numiţi unguţi care trimite în fiecare an Marelui Han o sută dintre cele mai frumoase fecioare din ţara lor"* [5].

În secolul al IX-lea, cu vreo patru veacuri înainte de periplul lui Marco Polo, *„fecioare mongole, cu sâni delicaţi şi cozi lungi pe spate"*, erau trimise din aceeaşi zonă a Asiei la Bagdad, ca să fie deflorate de marele suveran Şahriar, după cum se spune în culegerea de povestiri arabe *O mie şi una de nopţi*. Dar nu despre asta este vorba acum. Mai important este faptul că Hanul Kubilai punea fecioarele mongole *„să fie păzite de către doamne bătrâne, care locuiesc la palat"*: *„Şi aceste doamne se culcă în pat cu ele* [= cu fecioarele] *spre a vedea dacă nu le miroase gura şi dacă au trupul sănătos. Şi cele care sunt frumoase, bune şi sănătoase în toate cele sunt astfel puse în slujba împăratului: timp de trei zile şi trei nopţi, şase dintre fecioare slujesc împăratului în odaia şi în patul său şi au grijă de tot ce doreşte; şi el le foloseşte după placul inimii"*.

Şi în Tibet – consemnează Marco Polo – femeile bătrâne gestionau problema dezvirginării fecioarelor din acea provincie. Este evident faptul că una dintre probele la care erau supuse fecioarele (ele trebuiau să fie *„frumoase, bune şi sănătoase în toate cele"*) era proba virginităţii. Dar pentru asta nu era neapărat necesar ca bătrânele specializate de la palatul Marelui Han chiar să se culce cu fetele în pat. Probabil că, în aceste condiţii, femeile bătrâne le supuneau pe fecioare la anumite iniţieri sexuale.

În loc de concluzii

Sunt relativ puţine reminiscenţe culturale care să ateste exercitarea în spaţiul românesc a unui *ius primae noctis* clasic. Cele mai multe dintre ele se referă la un posibil arhaic rol de iniţiator sexual al mirilor jucat de naş în noaptea nunţii. [6] Astfel de informaţii au supravieţuit în mod miraculos (ca nişte „fosile vii", cum le-a numit Mircea Eliade în 1939) în obiceiuri rituale din cadrul ceremoniei nunţii tradiţionale, în unele balade populare (*Cântecul nunului*) şi în proverbe de tipul *„O dată vede naşul pizda finei"*, *„Înaintea mirelui trece naşul"* etc. În schimb sunt destule informaţii privind privilegiile erotice pe care le exercitau, în spaţiul românesc, aşa-numiţii „bărbaţi *alfa*". „Drepturile" sexuale ale domnitorului erau transferate simbolic beizadelei, boierului, dregătorului, vătafului, arendaşului, jupânului, învingătorului (*ius occupantis*), oaspetelui ş.a.m.d. De aceste abuzuri sexuale, dar şi de formele de supravieţuire prin transfigurare în epoca modernă, mă ocup în cartea la care lucrez acum, *Sexualitate şi societate*. Este vorba de cutume care au lăsat urme adânci în mentalul colectiv şi care, într-un fel sau altul, ies şi azi la suprafaţă, manifestându-se dizgraţios.

Note:

1. N.D. Cocea, *Vinul de viaţă lungă. Ed. Cultura Naţională*, Bucureşti, 1931.
2. Andrei Oişteanu, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie şi literatură*, Polirom, 2011. O nouă ediţie este în pregătire.
3. G.M. Zamfirescu, *Maidanul cu dragoste, Ed. Naţională Ciornei*, Bucureşti, 1933, vol. 1, pp. 207-218.
4. Dimitrie Cantemir, *Sistemul sau întocmirea religiei muhamedane*, ediţie V. Cândea, *Ed. Academiei*, 1987, p. 441.
5. *Cartea lui Marco Polo*, Ediţie de A. T'Serstevens, *Ed. Eminescu*, 1972, p. 163.
6. Andrei Oişteanu, *Ius Primae Noctis? The Wedding Godfather and Archaic Sexual Customs in Romanian Traditional Culture, Archaeus. Studies in the History of Religions, Institute for the History of Religions, Romanian Academy*, vol. XVI, 2012, pp. 137-161.

Ilustraţiile cu romi din acest articol sunt din fondul Aven Amentza; îi mulţumesc lui Vasile Ionescu, liderul organizaţiei.

NOTA REDACŢIEI REVISTEI

NORD DOBROGEA CULTURAL

Ius primae noctis (I şi II) , au fost preluate, cu acordul autorului, din Revista 22.

Mulţumim, şi pe această cale domnului Andrei Oişteanu pentru creditul acordat publicaţiei noastre cu înţelegere şi bunăvoinţă.

.....

Andrei Oișteanu

s-a născut în București la 18 septembrie 1948, ca fiu al lui Mihail și Bella Oișteanu.

Personalitate culturală proeminentă - etnolog, antropolog, istoric al religiilor și al mentalităților - **Andrei Oișteanu** are meritul de a fi membru fondator al Institutului de Istorie a Religiilor din cadrul Academiei Române (unde îndeplinește funcția de cercetător); este și membru în Consiliul științific al Institutului; deasemenea este profesor asociat la Centrul de Studii Ebraice, Universitatea din București) făcând parte din Consiliul Științific al Centrului); pentru preocupările dumisale privind străvechile civilizații, a fost numit în Comisia de Folclor și Etnologie a Academiei Române și al *International Union of Ethnological and Anthropological Sciences*.

Fire foarte dinamică, este una dintre personalităţile Grupului pentru Dialog Social şi colaborator permanent al publicaţei grupului, strălucita Revistă „22" , unde s-a remarcat prin prestaţia de acid şi lucid comentator al evenimentelor social-politice (şi nu doar...).

Sigur, o atare personalitate puternică, dublată de o adevărată enciclopedie la purtător", care se implică în viaţa societăţii cu ardoare, este o rara avis. Râvnită de editori, şi de organizaţii cu scop umanitar, a fost cooptat în per board-ul editorial al publicaţiilor *Journal for the Study of Antisemitism* (USA), *Studia Hebraica* și al editurii *Hasefer*, dar şi în Comitetul educațional al *Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România "Elie Wiesel"* și membru al *European Association for Jewish Studies* (Oxford, UK).
Andrei Oișteanu este președintele Asociației Române de Istorie a Religiilor.

STUDII

cursuri post-universitare de studii orientale la Universitatea din București (1974); cursuri de studii ebraice la Central European University din Budapesta (1997); bursă de cercetare la Universitatea Ebraică din Ierusalim, *Centrul Internațional de Studiere a Antisemitismului* (1997-1999); bursă de documentare în Germania (Berlin, München, Frankfurt, Düsseldorf), oferită de Institutul Goethe, cu tema „Identitate evreiască și antisemitism în Europa Centrală și de Sud-Est" (2002); bursă de cercetare („guest of the rector" Andrei Pleșu) la *New Europe College - Institute for Advanced Studies*, cu tema „Istoria religiilor în România" (2005-2006);

OPERA

Din mai 2012, Editura Polirom a început să publice "Seria de autor «Andrei Oișteanu»", din care până acum au apărut următoarele volume: 1). "Grădina de din-colo. Zoosofia. Comentarii mitologice" (2012); 2). "Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central european" (2012); 3). "Cutia cu bătrâni" (roman) (2012); 4). "Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească" (2013); 5) "Narcotice în cultura română. Istorie, religie si literatură" (2014);

Lucrările acestui tânăr savant (eseuri, studii), au fost traduse și publicate în S.U.A., Franța, Marea Britanie, Germania, Italia, Austria, Olanda, Belgia, Israel, Croația, Polonia, Cehia, Ungaria, Republica Moldova etc. A participat cu studii la peste 30 de volume colective publicate în Romania, Germania, Olanda, Belgia, Italia, Franța, Suedia, SUA.

A fost invitat să-și lanseze cărțile la târgurile internaționale de carte de la București, Budapesta (2005), Paris (2008, 2013), Torino (2009), Ierusalim (2011), Frankfurt (2011) ș.a.

DISTINCŢII

Ordinul Stella della Solidarietà Italiana, 2005

Ordinul Național Steaua României, 2006;

Premiul Asociației Scriitorilor din București, 2001;

Premiul "A.D. Xenopol" al Academiei Române, 2009;

Premiul Special al Uniunii Scriitorilor din România, 2010

.....

Fratele său **Valery (Valeriu) Oişteanu** (n.1943) trăieşte la New-York – S.U.A. Este unul dintre puţinii practicanţi, la noi, ai dicteului automat moştenit de la suprarealişti, de care uzează, după toate aparenţele, fără voinţa unei „corectări" ulterioare, menite să confere textelor rezultate fie şi o relativă unitate. Între artiştii americani contemporani, Valery Oişteanu continuă să fie o ilustră şi exotică figură culturală. Versurile lui Valery Oişteanu au fost folosite de Mircea Florian *„cu mereu alte imagini ce explodează în faţa noastră"*, cum comenta un cronicar al anilor 1970.

.....

Despre Andrei Oişteanu, vă mai comunicăm o surpriză: în deplin acord cu elementul familial spiritual, dar şi cu sine însuşi, tânărul boem (de viţă veche) a făcut parte, la începutul anilor 1970, din „Ceata melopoică", trupă de muzică folk & rock condusă de Mircea Florian.

La finele lunii septembrie, la Teatrul „Jean Bart", a avut loc o originală lansare de carte. Noua apariţie editorială a scriitorului tulcean Ned Orson „Braconierii", a fost tălmăcită în imagini cinematografice de regizoarea Marianei Pachis. A fost un eveniment important pentru Tulcea, la care, alături de pasionaţi de carte, foşti profesori ai autorului şi spectatori curioşi dornici să vadă şi un alt tip de lansare carte, decât cel obişnuit, a participat domnul primar Constantin Hogea.

Redăm o prezentare a cărţii sub semnătura profesorului Gheorghe Bucur, care se arată, de la o prezentare la alta, tot mai inspirat şi obiectiv.

Gheorghe Bucur

Braconierii lui Ned Orson

După romanul exotic şi de aventuri *Arhipelagul* din 2010, a cărui acţiune se petrece în Indiile de Est în jurul anului 1589, al doilea roman al lui Ned Orson (pseudonimul juristului tulcean Florin Istrate), *Braconierii* este tot un roman al mediului şi unul istoric. De data aceasta, cadrul este naţional, centrat pe universul pitoresc al Deltei Dunării, cu o lume aparte, a pescarilor ucrainieni şi lipoveni, exotică şi ea, cu obiceiuri bine fixate într-o tradiţie de secole, cu o viaţă grea şi oameni aspri, dar demni.

Text ficţional, romanul include numeroase aspecte reale, fapt ce asigură veridicitate istoriei înfăţişate. Între altele, dincolo de situaţii, aspecte, evenimente concrete din epoca totalitară, se poate da ca exemplu pentru preocuparea autorul pentru real, cântecul autentic oltenesc, „zis" la nunta Tamarei.

Cartea se înscrie pe linia naraţiunilor de tip modern. Construcţia romanului este una complexă. Se disting în sfera întâmplărilor din trecut două planuri narative principale, distanţate temporal la aproape 30 de ani.

Epoca aleasă este una frământată şi tensionată, căci aparţine unei perioade de tranziţie, „obsedantul deceniu" – cum o numeşte Marin Preda –, acţiunea nucleu, centrală, petrecându-se începând cu 1957, când regimul comunist, instalat în România după Al Doilea Război Mondial, impunea cu forţa noua ideologie de viaţă, folosind pentru aceasta instrumentele de represiune ale statului, Miliţia şi Securitatea. Intruziunea brutală şi arbitrară a noilor forţe într-o lume condusă de secole de norme tradiţionale, aplicate şi respectate cu stricteţe de membrii ei, provoacă reacţii de respingere, culminând cu adevărate tragedii ale omenescului. Comunitatea umană din Deltă se confruntă cu un duşman neaşteptat, puternic şi fără scrupule. Cei care se împotrivesc sunt striviţi, prin încălcarea tuturor legilor morale şi umane, după care se conducese această lume până acum. Este lumea pescarilor din Sf. Gheorghe, localitate pe braţul cu acelaşi nume al Dunării, aproape de malul Mării Negre, unde oamenii pentru a prinde peştii rari şi valoroşi – sturionii, morunii – se luptă cu forţele naturii şi cu marea puternică şi neiertătoare. Aici se formează şi se călesc caractere. Oamenii sunt drepţi, puri şi frumoşi, cu nestrămutată credinţă în Dumnezeu, trăind aproape de natură, de la care împrumută calităţi şi putere. Astfel de oameni sunt pescarii ucrainieni Tudor Cernencu, protagonistul romanului, şi Palade Nicolae, zis Colea, prietenul lui, ori femei precum Sanda sau Mamuşka, cum îi zic oamenii preşedintei fermei piscicole din sat. Frumoasa ţigancă Zina, cea de care tatăl ei se plângea că refuzase multe cereri avantajoase în căsătorie, se îndrăgosteşte de Tudor din primul moment, care o imprersionase, spunându-i, când a văzut-o prima dată, că priveşte chipul nevastei lui, găsindu-şi, astfel, şi el perechea, pe care o căuta şi o aştepta de mult.

Ned Orson alături de actorul Ionuţ Paul Ştefan , managerul Centrului Cultural Jean Bart, la lansarea cărţii Arhipeleagul

Acest univers, cu oameni deosebiţi şi un cadru aparte prin frumuseţea şi pitorescul peisajului mirific, numit de Sorina cu o formulă simplă, populară, dar plină de semnificaţie, „ograda lui Dumnezeu" (formulă fericit găsită de autor), devine scena unor confruntări sociale şi ideologice dramatice. Fiul secretarului de partid din sat, Mihai, poreclit Fostec, îi dezvăluie lui Tudor esenţa noii ideologii: *„Trebuie să-l făurim pe omu' nou, un om care să nu mai creadă în bazaconiile ăstea religioase învechite. Ele ţin în loc omenirea de la progresu' ei. Partidu' comunist îi va conduce pe toţi."* Răspunsul acestuia sintetizează punctul de vedere al colectivităţii de pescari: *„Dacă ai credinţă în Dumnezeu, n-ai nevoie să te*

laşi mânat de la spate ca o turmă de animale. Voi asta vreţi. Să îndobitociţi omu' până se leapădă de credinţa în Dumnezeu şi îşi pierde încrederea în el, în soarta lui." Se defineşte, astfel, conflictul ideologic dintre viziunea generală a comunităţii de pescari şi cea a reprezentanţilor utopiei comuniste, care va avea ca urmare directă un puternic conflict social. Acestui conflict îi vor cădea victime oameni deosebiţi, destoinici în meseria lor şi integri moral, ca Tudor şi Colea, şi familiile lor. Cei doi sunt arestaţi pentru braconaj la peşte. Sunt bătuţi şi umiliţi mai mult pentru demnitatea de care dădeau dovadă şi pentru că erau cei care se împotriveau făţiş noii ordini comuniste. Condamnaţi cu ajutorul unor declaraţii false, smulse prin şantaj sătenilor, pentru că *„au uneltit împotriva ordinii sociale"*, la 25 de ani de închisoare, înfruntă bătăi, torturi şi umilinţe de neînchipuit, la Jilava, Piteşti şi apoi sunt duşi să lucreze în regim de exterminare la mina de plumb de la Cavnic. În lumea închisorilor se disting două comunităţi: cea a condamnaţilor politic, care, în ciuda atrocităţilor şi condiţiilor inumane, încearcă să-şi salveze credinţa şi demnitatea, şi cea a torţionarilor josnici, ieşiţi din sfera normalităţii. Evadarea unui grup de deţinuţi, organizată de Tudor, aduce speranţa. Reuşind să se întâlnească cu Zina, care îl căuta, după o serie de adevărate aventuri, decid să părăsească ţara, odată cu retragerea Armatei Sovietice din România în 1958, cu o tabără de nomazi basarabeni. Tudor, urmărit permanent de locotenentul major Ciuclin şi căpitanul de securitate Mărăscu, este prins lângă Baia de Aramă. După ce naşte un băiat, botezat Iuri, Zina hotărăşte, pentru a-şi salva bărbatul, să se predea lui Ciuclin, care făcuse o obsesie pentru ea, depăşind prin faptele lui nu numai legile, dar şi condiţia umanului. Există gesturi de omenie şi solidaritate ale unor oameni simpli cu cei închişi şi năpăstuiţi. Chiar între slujbaşii regimului totalitar, există ofiţeri, care, văzând încălcarea flagrantă a legilor elementare ale statului şi nevrând să fie părtaşi la crime şi atrocităţi, săvârşite de firi care ies din normalitate, încearcă să apere condiţia umană şi uneori, datorită inteligenţei şi abilităţilor profesionale, reuşesc.

Scriitorul primit cu afectuoasă amiciţie de primarul Constantin Hogea, vibrant ca întotdeauna când este vorba despre spiritualitate

Naratorul principal, alături de Tudor şi Sanda, al acestor întâmplări extraordinare este Colea. Eliberat, odată cu o anumită relaxare a opresiunii regimului comunist după 1960, s-a reîntors în satul natal şi aşteaptă la fiecare cursă a pasagerului, sosit la Sf. Gheorghe, întoarcerea lui Tudor şi a Zinei, de care nu mai ştie nimic. Se zvoneşte că au pierit. Au trecut 26 de ani de când a început calvarul lor şi bărbatul s-a însingurat, nu mai vorbeşte cu oamenii şi, acum la cei 70 de ani, trăieşte îngrijit de Sanda (o nepoată de-a lui, femeie care-l iubise cândva pe Tudor, tovarăşul lui de muncă şi de suferinţă), aproape ca un pustnic, într-un fel de penitenţă şi aşteptare letargică.

Când într-o zi de vară a anului 1983 – al doilea plan temporal – coboară din nava pasager două perechi de tineri, Colea se repede la unul dintre ei, îl îmbrăţişează, strigându-l, spre nedumerirea tuturor, Tudor. Tânărul, pe nume Iuri, povestind gazdei lor întâmplarea şi aflând ceva din drama lui Colea, devine curios. Surprinzător, bătrânul îl invită, pe neaşteptate, la el să discute. Aici, Sanda, nepoata, când îl vede pe băiat, este cutremurată, nevenindu-i să creadă, şi va participa şi ea la nararea istoriei celor doi pescari năpăstuiţi. Zina, care, ca ţigancă deosebită, avea intuiţii premonitorii privind destinul ei, îi spusese Sandei că va avea un băiat, ce va semăna perfect cu Tudor. Coincidenţa numelui şi izbitoarea asemănare fizică îi fac pe cei apropiaţi să creadă că Iuri este chiar fiul celor doi dispăruţi. Vizita la „Sf. Gheorghe" este percepută de el, însă fără să-şi dea seama, ca un fel de întoarcere la obârşii. În sufletul tânărului medic Iuri se naşte dorinţa de a afla ce s-a întâmplat cu Tudor şi Zina, presupuşi părinţi ai lui. Într-o excursie în insula Creta din Grecia la propunerea şi cu ajutorul tatălui Anei, logodnica lui, Iuri află adevărul.

Romanul este o naraţiune incitată şi interesantă. Universul pescarilor din deltă, viaţa aspră a oamenilor, intruziunea brutală a regimului totalitar în existenţa lor, tragediile din închisorile comuniste, lupta pentru o existenţă demnă, întâmplările extraordinare prin care trec eroii sunt aspecte pline de autenticitate, înfăţişate cu talent, într-un registru al firescului şi extraordinarului totodată.

Protagoniştii sunt eroi memorabili, care rămân în mintea cititorului. Oameni simpli, bărbaţi şi femei din medii şi etnii diferite (români, ruteni, lipoveni, ţigani), pescari, ciobani,

Profesorul Gheorghe Bucur

funcţionari, secretari de partid, politruci, securişti, gardieni, deţinuţi politici, preoţi, medici, şoferi, lăutari etc., devin personaje autentice, bine conturate, fără a se face exces pentru aceasta de portretul auctorial. Pentru a fi definite, sunt folosite faptele, comportamentul şi, mai ales, concepţiile şi limbajul acestora.

Bine condusă, acţiunea nu trenează, iar, prin schimbarea neaşteptată a planurilor temporale, a naratorilor şi a perspectivei narării, care îi solicită lectorului eforturi de logică, se asigură un orizont de aşteptare incitant pentru cititor.

Vocabularul utilizat este divers, corespunzător mediilor şi tipurilor umane. Vom găsi numeroşi termeni şi expresii pescăreşti (cârmace, taliene, moşanu), cuvinte din limbajul lipovenilor (hardelo, obela, ciokuşka, zdrova, Dai Bog), din graiul muntenesc (de-al dreacu), moldovenesc (la şe orăcăi aşe di gâjâit de parc-ai hi un brotac?) sau din limba ţiganilor (Lasă, şefule, nu fi şucărit), nefiind ocoliţi nici termenii şi imprecaţiile din limbajul frust, periferic, argotic.

Stilul romanului poate fi calificat drept modern prin combinarea multiplelor resurse lexicale, bine stăpânite şi folosite de autor potrivit specificului diferitelor situaţii prezentate. Enunţul comunică precis şi clar ideea, dar nu o face simplu, ci cu nuanţări şi detalii interesante şi deseori neaşteptate. Este un stil elaborat, fără a fi preţios şi supărător prin încărcătura de cuvinte. Evocator, într-o povestire alertă şi mereu interesantă,

stilul reuşeşte să creeze atmosfera epocii trecute, fără stridenţe lexicale supărătoare. Spre exemplu, imaginea mulţimii strânsă în faţa pontonului la sosirea pasagerului este creată prin narare auctorială la persoana a III-a, dar apare sugestia că acest tablou este văzut de sus, de pe puntea vasului prin ochii celor patru tineri călători veniţi în vizită: *„Oamenii se înghesuiau lângă pasarela debarcaderului, lungindu-şi gâturile, aruncându-şi privirile spre fiecare pasager, atenţi pentru a le oferi salutul de bun venit ori pentru a le ghici gândurile cu care veniseră în satul lor. Mijlocul mulţimii se deschise odată ce primii coborâră pe uscat şi treceau printe ei. Doi subofiţeri, însoţiţi de patru soldaţi de la unitatea de grăniceri, legitimau persoanele străine de sat.*

– Buletinu'!

– Gata, treaba la oraş, Ilie?

– Gata, gata, Tanti Paşa! Măi, Mihai, să vii deseară la Terasă! Ţi-am luat plutele alea!

– Tanti Olena, dă-te mai aproape! Ţi-a trimis fata sacoşu ăsta!

– Oi, oi, maică! Slavă, Domnului! Poate-a găsit şi med'camentu'!

– A găsit, tanti, aşa mi-a spus, că l-a găsit.

– Buletinu'!

– Măi, Victore, ce te clatini aşa!?..."

Constatăm capacitatea autorului de a surprinde mişcarea, „vânzoleala" oamenilor, dinamismul scenei. În partea dialogată se observă succesiunea rapidă a replicilor, fără a fi numite personajele. Se aud doar voci. Se poate deduce cine răspunde, dar aceasta nici nu interesează. Scena este plină de viaţă, de mişcare, de autenticitate. Oral în esenţă, stilul include caracteristicile exactităţii şi proprietăţii, la care se adaugă o evidentă forţă sugestivă.

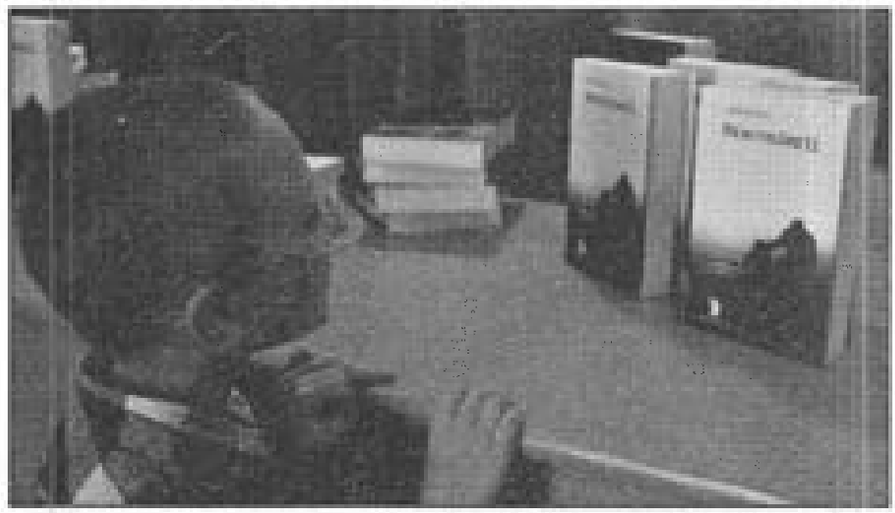
Deşi pare derutant, titlul este interesant prin multiplele sugestii pe care le conţine, din care se desprind, însă, două semnificaţii principale. Mai întâi, braconieri sunt pescarii care îşi însuşesc peştele şi icrele negre în folos personal pentru hrană sau pentru a obţine bani să susţină o nuntă ori să asigure vinul pentru o chermeză în sat. Dar, tot braconieri sunt, sugerează autorul, şi slujbaşii regimului totalitar, care fură, prin minciună, crimă şi teroare, libertatea, demnitatea şi viaţa omului.

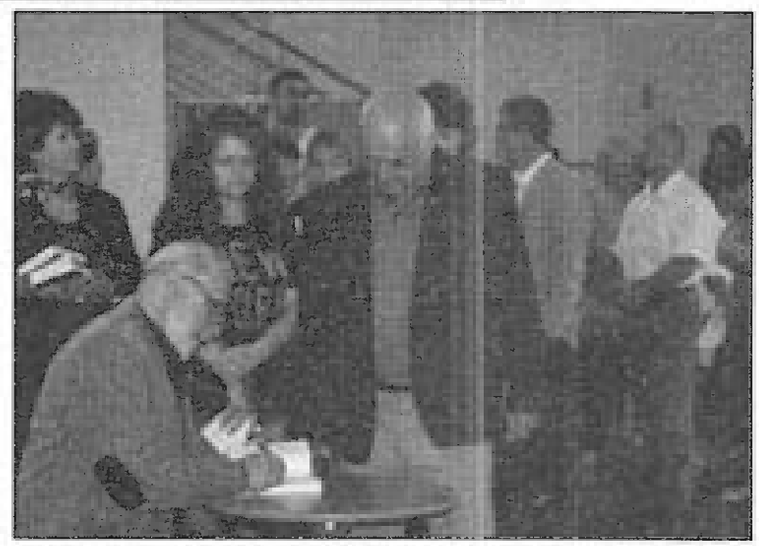
Nu este numai un roman istoric şi al mediilor deosebite, ci, prin întâmplările extraordinare înfăţişate, este şi unul de acţiune şi aventuri. Este şi un roman poliţist. Poate fi făcută, într-un anume sens, o apropiere de romanul *Baltagul* lui Mihail Sadoveanu, unde Vitoria îl caută pe Nechifor Lipan, bărbatul dispărut. Aici, parcă se redeschide un dosar pentru a fi găsiţi nişte indivizi dispăruţi cu ani în urmă. Este, însă, o investigaţie „la lumină", făcută de Iuri, pentru că adevărata investigaţie fusese realizată anterior de altcineva, care ştia deja adevărul, şi-l conduce „din umbră" pe Iuri pentru a afla acest adevăr. Pe de altă parte, este nu numai un roman al individului şi al colectivităţii, ci este şi unul al cuplului erotic. Ca poveste de iubire, este una exemplară. Înfruntând vitregiile sorţii, nenumărate adversităţi ori prejudecăţi etnice, iubirea dintre Tudor şi şi ţiganca Zina biruie. Romanul poate fi considerat şi ca o caldă pledoarie pentru înţelegere între diferite etnii. Meritul autorului poate fi privit şi dintr-o altă perspectivă. Comunitatea ucraineană din Delta Dunării este urmaşa zaporojenilor refugiaţi aici cu secole în urmă, ca urmare a prigoanei religioase la care au fost supuşi. Doar M. Sadoveanu realizase o evocare artistică prin romanul istoric *Nicoară Potcoavă* din 1953 a cazacilor zaporojeni. Acum, peste mai bine de jumătate de veac (61 de ani), Florin Istrate, continuându-l, într-un fel, pe Sadoveanu, ne dă într-o creaţie amplă o nouă imagine a etniei ucrainiene, de data aceasta din Delta Dunării şi în alte condiţii social-istorice.

Naraţiunea este una complexă. Este mult mai profundă decât pare la prima vedere prin problematica omului adusă în discuţie şi prin mesajul ei. Este un roman de meditaţie asupra condiţiei umane. Valorile omenescului înfrâng până la urmă, prin luptă, iubire şi credinţă în ideal, adversităţi felurite, forţele întunecate iscate din bestiarul uman şi chiar destinul potrivnic. „Dacă dragoste nu e, nimic nu e!" ar zice Marin Preda. Am putea spune că întregul roman este străbătut ca un fir roşu de la un capăt la altul de sentimental dragostei. Aici, există, însă, şi iubire pentru semeni, şi iubire pentru Dumnezeu, şi iubire pentru părinţi sau copii, şi iubire pentru fiinţa aleasă. Ele vor birui şi, în acest sens, naraţiunea exprimă şi sădeşte încrederea în om şi fericirea lui. Mesajul scriitorului tutcean este tonic, fundamental optimist.

Publicul căruia i se adresează acest roman este unul larg, incluzând toate vârstele – adolescenţi, tineri, maturi, vârstnici –, de diferite etnii sau religii, de pregătire culturală sau ideologie, căci se dau informaţii despre o epocă dramatică, dificilă, bulversantă, „obsedantul deceniu" 60 al secolului trecut, din existenţa poporului nostru.

Prozatorul se încadrează în familia scriitorilor importanţi din literatura noastră, precum M. Sadoveanu, Mircea Eliade, Radu Tudoran, Marin Preda, Panait Istrati ori Fănuş Neagu. Cu acest al doilea roman al său, *Braconierii*, scriitorul Ned Orson face o nouă dovadă a capacităţii sale de creaţie, a adâncimii meditaţiei asupra vieţii şi omului, a puterii de evocare a mediilor şi a conturării personajelor, a mânuirii cu abilitate a forţei de sugestie a limbajului, marcând trecerea într-o nouă etapă, de maturitate, a scrisului său. Credem că romanul istoric şi de acţiune, roman al demontării mecanismelor instaurării unei utopii ideologice şi sociale, al meditaţiei asupra condiţiei umane, al dramaticei lupte a individului cu forţe sociale brutale, al iubirii şi al destinului individual ori al colectivităţii, *Braconierii*, va fi cu siguranţă un roman de succes al literaturii române actuale.

(foto : Petru Şolcă)

„C'ARTE DANUBIUS"

ediția a II-a

Fondatori festival: Constantin Hogea & Dan Mircea Cipariu & Ioan Cristescu
Director festival: Suzan Mehmet
Director executiv: Cristian Ioniță
Art director: Orbán Anna-Mária
Director PR&comunicare: Anamaria Spătaru
Coordonator Târg de carte: Valentin Ajder
Organizatori: Consiliul Județean Tulcea, Primăria Municipiului Tulcea, APLER (Asociația Publicațiilor Literare și Editurilor din România)
Proiect cofinanțat de Consiliul Județean Tulcea.
Parteneri: ICEM Tulcea, Art Cafe „La scena", Centrul Cultural „Jean Bart", Biblioteca Județeană „Panait Cerna", Hotel Delta, Hotel Esplanada, Editura Eikon.

Editurile prezente la Festival au propus titluri onorante :

- *EMINESCU, Securitatea și Siguranța națională a României,* de George Ene
- *Cărțile vieții,* autor: Horia Bădescu
- *Clujul interbelic. Anatomia unui miracol,* de Petru Poantă
- *Ferestrele Clujului. Exerciții de memorie culturală,* de Mircea Popa
- *Suflet ardelean – publicistică din perioada 1936-1944,* de Constantin Hagea
- *Maria cea fără de moarte,* de Gaby Michăilescu;
- *Etnosofia; Etnoestetica; Etnofrumosul sau cazul Mărie; Moartea formei.* Petru Ursache
- *Nae Ionescu și discipolii săi în arhiva Securității. Volumul V:*
- *Mircea Vulcănescu; Universalism românesc,* de Sandu Tudor;
- *ISTORIA TRANSILVANIEI* – autori: Ioan-Aurel POP, Ioan BOLOVAN
- *Eminescu și Transilvania (sau elogiul culturii române),* Ioan-Aurel Pop
- *Eminescu și Transilvania (sau Elogiul culturii naționale românești);*
- *Locul românilor în Europa – la confluența Occidentului latin cu Orientul bizantin*
- *Lecția de românism a românilor de la răsărit (sau Cum am devenit moldovean...)*

Timp de cinci zile pe scena din Piața Civică, la Teatrul „Jean Bart", la Biblioteca Județeană „Panait Cerna" și în spațiul generos moștenit de la familia unui armean, azi numit „Casa Avramide", tulcenii au trecut prin mai toate zonele industriei editoriale, a cinematografului, muzicii, artei plastice. În plăcute întâlniri cu regizorul David Esrig și actori mult prețuiți precum George Mihăiță (un medalion cinematografic cu cel mai recent film al său - „Undeva la Palilula", regia: Silviu Purcărete); cu poeții Mircea Dinescu și Florin Iaru. Li s-a alăturat un spirit viu, Valentin Ajder, coordonatorul prestigioasei Edituri Eikon (dar și un excelent interpret de balade de bun gust, cântate inspirat la chitară și voce).

Cantautorul Mircea Vintilă, prieten vechi al tulcenilor, a făcut o splendidă incursiune în repertoriul propriu, făcându-ne să vibrăm cu emoție la reluarea unor piese muzicale de frumoasă aducere aminte

O sărbătoare literar-artistică a fost de carte-obiect "Nichita Stănescu, gândită și finalizată de maestrul Mircia Dumitrescu.

O întâlnire cu fermecătorul Nicolae Bacalbașa. S-a prezentat recenta dumisale apariție editorială „Opriți dricul, mortu'ăsta n-a dat plicul!".

Concertul FLAUTUL FERMECAT, ediția a IV-a, cu flautistul Ion Bogdan Ștefănescu și pianistul Horia Mihail.

Un eveniment de neuitat a fost spectacolul „Câte-n lună și în stele – Caramitru Mălăele" prezentat de celebrii actori, într-o întrecere cu delicioase momente de umor și incursiuni în poezie.

Actorul tulcean Mihai Gălățan „servit" cu umor și talent de ziariștii Dan Arhire și Petre Țincoca (referenți sui-generis), și-a arătat lumii forța de dramaturg prin volumul „Scenarii".

DAN ARHIRE

„Scenariile" lui Mihai Gălățan

De curând am primit un mesaj pe care, probabil, mulți dintre dumneavoastră l-ați găsit pe internet, care suna cam așa: „Prieteni, mai sunt cinci zile până la lansarea cărții mele de „Scenarii"! Vă aștept pe toți la Avramide, aduce maică-mea vin de la Niculițel să ajungă la tot gospodarul! Cartea costa 25 de lei. Pentru cine nu are bănuți, dar și-o dorește, i-o dăruiesc așa. În limita numărului disponibil. Mă duc să lipesc afișele prin oraș".

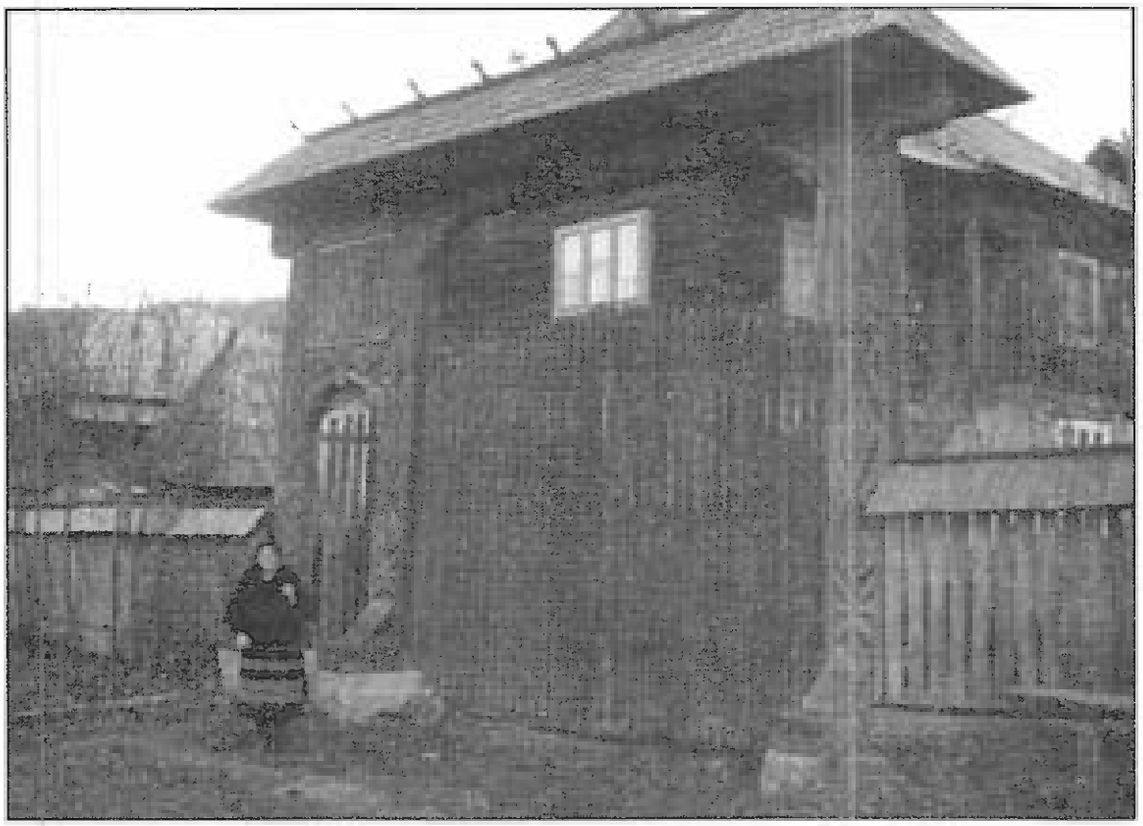
Parșiv anunț! Cum Dumnezeu să ratezi lansarea?!... Venind mai devreme spre Casa Avramide m-am tot uitat în jurul curții cu o vie preocupare să văd TIR-ul cisternă cu număr de Niculițel, deoarece mesajul era adresat „prietenilor" și știm cu toții câți prieteni are Mișu. Doamne, și ce prieteni! N-am văzut nici un TIR, ce-i drept, dar l-am văzut chiar pe Mișu, semn clar că epuizase afișele!

Despre Mișu știu că prin anul 1998, când era prin clasa a VI-a, purta pantaloni scurți, dar încă nu știa ce vrea să se facă el când va crește mare, un alt tulcean a început delicatele demersuri pentru transformarea cinematografului local Patria în teatru, precum și pentru înființarea primei trupe de teatru profesionist. Demersurile astea tenace, încăpățânate, după metoda clasică de lucru cu autoritățile „afară pe ușă, înapoi pe fereastră ", au ținut vreo cinci ani, până prin 2003, când Mișu era deja un adolescent în anul III de liceu, poate chiar fuma și visa să ajungă actor. Până să se finalizeze lucrările de transformare și modernizare ale clădirii, au mai trecut vreo cinci an, iar în 2008, Mihai Gălățan tocmai terminase facultatea și devenise actor, un tânăr ducând cu el nerăbdarea, speranța și o lume de vise. Poate unul din visele sale a fost să poată fi actor în orașul său, în Tulcea și acest vis s-a putut împlini după zece ani și trei mandate de discretă abilitate ale altcuiva care, deși cu vreo treizeci de ani mai vârstnic, n-a încetat, la rândul său, să viseze. Cred că și bunica lui Mihai, cea care, într-un fel, e personaj în această carte, a visat și-a dorit ca el să vină în Tulcea.

„Scenariile" lui Mihai, ce par a fi ușor expediate din timiditate, parcă din dorința de a nu deranja, de a nu plictisi, mi-au plăcut mie foarte mult. Am descoperit în ele, din frânturi, un oraș și un om - Tulcea și autorul - așa cum nu îi știam până acum, pentru că nu îi văzusem niciodată cu acești ochi. Atâtea povești neștiute am găsit în scenarii, atâta sensibilitate și atâta delicatețe! Aceste bântuitoare delicateți, pline de sensibilitate din textele lui Mihai Gălățan sunt ingredientele care învăluie, uneori, într-o blândă și mângâietoare ceață de tragism poveștilor zărite în prea des și nemeritat numitele lucruri mărunte. Și ca să vezi unde să se întâmple povestea cu tragismul? Tocmai în Tulcea! Paginile cărții sunt familiare tulceanului, mai ales, personajele reale care au inspirat personajele fictive, deși purtând alte nume, pot fi totuși, recunoscute. La o primă plimbare a privirii prin această sală, de exemplu, pot recunoaște.....astfel de prototipuri alese de Mișu cel necruțător!

Dan Arhire

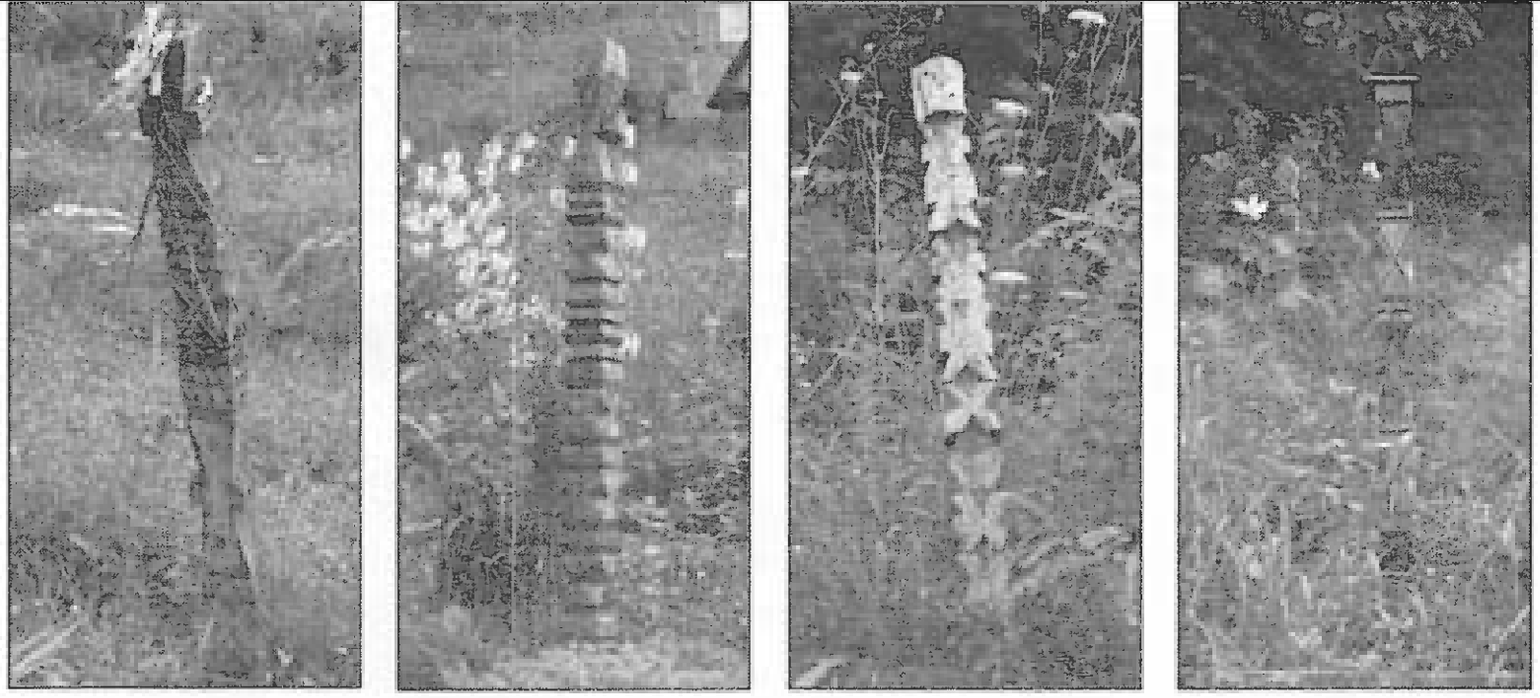
O enigmă și un miracol istoric în voia sorții

Afirmația potrivit căreia „o mie de cuvinte nu fac cât o imagine" mi-a venit în minte atunci când am văzut, pentru prima dată, Harta nr. 33 – *Europa în timpul migrațiunii popoarelor (sec. VI – XIII)* din Atlas Istoric, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, în coordonarea profesorului universitar Stefan Pascu. Prezentând situația în Europa începând cam la două sute de ani după retragerea aureliană și sfârșind cu marea invazie tătară de la 1241, ea constituie tot ce poate fi mai sugestiv în materie de „mileniu întunecat", în ce ne privește. Săgețile colorate reprezentând traseele diverselor popoare (adică avarii, slavii, bulgarii, ungurii, pecenegii, cumanii și tătarii țâșniți din insondabila Asie) care au călcat viitorul teritoriu românesc se întrepătrund și se curbează, toate, doar în Carpați, lăsând restul lumii aproape liber. Și asta timp de o mie de ani! Harta nu conține chiar toate hoardele, cele trecute pe aici între sfârșitul secolului al III-lea și începutul secolului al VI-lea (adică vizigoții, ostrogoții, vandalii și hunii) făcând obiectul unei alte planșe. Istoricii ne încredințează că în secolele ce au urmat retragerii aureliene, adică până prin secolul VI, daco - romanii au mai trăit în orașele părăsite de administrația romană sau în apropierea lor, dar în condiții modeste, putându-se considera că a existat la nivelul acestor orașe o continuitate de locuire, dar rusticizată. De fapt urbanismul roman aici a dispărut de tot - cu excepția orașelor din sud, de la Dunăre, aflate încă pe orbita romană - în Dacia pierzându-se pentru mult timp acest mod de viață. Era normal, căci tocmai orașele, care presupuneau aglomerări de bogăție erau vizate în primul rând de migratori. Există mai multe dovezi de înființare ale unor noi așezări, dar rurale. După retragerea administrației romane, abia după un mileniu de la acest eveniment au apărut și pe teritoriul actualei Românii primele orașe. În schimb, în toată această perioadă, au dispărut și numele vechilor orașe romane. S-au stins prin nefolosire, astfel că la venirea slavilor, în a doua parte a secolului VII, ele erau deja uitate! Premisele apariției marelui popor de țărani, cel român, erau deja întrunite, slavii împrumutând de la autohtonii latinofoni - și la venirea lor, deja creștini - numele râurilor mari, dar al niciunui oraș. Ascunși prin cătunele lor mici din codri („codru-i frate cu românu'"), afară din calea migratorilor deprinsă de-a lungul atâtor secole și în nici un oraș, acești prin miracol creștini ai pădurii au trăit un mileniu aproape fără a folosi moneda, banul. Ar merita vorbit despre ce a însemnat pentru viitorul popor român mia de ani fără oraș și fără ban! Toate acestea, cu consecințe adânci în timp, adică până astăzi, s-au tras din rotogolul acelui iureș fantastic al hoardelor în jurul Carpaților și prin Carpați, timp de o mie de ani!

Creștinism românesc

Creștinarea în aceste condiții va fi fost pentru daco - romanii lăsați fără administrație și organizare statală cu totul altceva decât va fi fost ea pentru popoarele din jurul lor. Acestea erau organizate, la început doar în hoarde și apoi în state, și creștinarea lor s-a făcut la ordin, fiecăruia de la regele lui, ceea ce n-avea cum să se întâmple în cazul daco-romanilor și românilor. Astfel, în jurul nostru primul stat creștinat politic prin Bizanț a fost cel bulgar, la sfârșitul secolului IX, apoi cel rus, tot politic, la sfârșitul secolului X, apoi cel ungar - politic, cum nu, dar în rit latin - pe la anul 1000, și tot în rit latin, așișderea politic, cel al sârbilor, după anul 1050. Nu se știe cu precizie cum s-a înfăptuit creștinarea daco – romanilor, dar ce e sigur este că în nici un caz politic, statele românești Moldova și Țara Românească urmând să apară abia în secolul XIV, la aproape 700 de ani

Stâlpi funerari în cimitirul Strungari, județul Alba

de la venirea slavilor, moment la care istoricii consideră că procesul deja se încheiase. Izvoarele scrise în acest sens fiind dacă nu inexistente, atunci extreme de frugale, ne putem imagina că încreștinarea s-a făcut de la om la om și de la familie la familie, nu întotdeauna de preoți misionari (căci dacă ei le-ar fi găsit cătunele prin păduri, atunci și năvălitorii le-ar fi găsit!), dar și fără ordin și fără presiuni, din convingere: la bucurie pe la rugi și pe la nedei, pe crestele munților protectori și la necaz prin codri, pe la sfaturi de taină. Nu știm cum se rugau și unde anume se rugau, nu știm câți dintre ei puteau asista la slujbe ținute de preoți, cât de des și unde, nu știm cine și cum îi boteza, îi cununa și îi prohodea, nu știm cum sărbătoreau prin cătunele din păduri, ascunși o mie de ani de năvălitori, Nașterea și Învierea Domnului; nu știm cum țineau posturile și de unde știau duminica din an a Paștelui, nu știm cum se rugau, cu ce rugăciuni. Căci „Acolo (Țara Românească. n.n.), ca de altfel și în Moldova mai depărtată, o adevărată rețea de preoți și biserici parohiale va fi constituită abia după începutul secolului al XVI-lea, în urma reformelor întreprinse de Radu cel Mare și ierarhii săi". (Dr. Adrian Andrei Rusu, *Nobilimea românească şi biserica în secolul al XV-lea (exemplul haţegan)*, în *Nobilimea românească din Transilvania*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1997, pp 131 – 151). Ce știm, însă, este că periodic întâi-stătătorii celor două biserici surori din Moldova și Țara Românească mai dădeau câte un soi de circulară, de sfoară în țară, condamnând obiceiurile poporului „cele elinești", adică păgâne, cerând cu ardoare renunțarea la ele sub diverse amenințări și obținând de la domnitorii vremelnici chiar și schimbarea unor pravile în acest sens. Astfel, în Manualul juridic elaborat de Mihai Fotino în Țara Românească la sfârșitul secolului al XVIII-lea se cere ferm, la solicitarea mitropoliei locale, să nu se mai serbeze, printre altele, Rusaliile, întrucât „sunt sărbători păgânești și se înfățișau cu același nume și la păgâni", domnitorul întărind solicitarea și cu pedepse: „Poruncă domnească. Cine de acum înainte ar îndrăzni să țină aceste eresuri și superstiții, fiind femee să se închidă în mănăstire de femei sau în schit, după ce întâi o vor trece prin piață. Bărbații să fie bătuți și trimiși la ocnă. Deci poruncim preasfinților episcopi ca pe niște asemenea să-i pedepsească cu afurisiri și cu epitimii și să le împiedice, iar ispravnicii văzându-i că iar săvârșesc după afurisire, să-i prindă și în butuc și în fiare să-i trimită la noi ca să îi pedepsim". (Prof. Dr. Pavel-Mircea Florea, *Obiceiuri populare de sorginte păgână și drept canonic în Țara Românească la jumătatea secolului al XVIII-lea*, în Hrisovul/Buletin al Facultății de arhivistică/VIII/serie nouă, Editura Ministerului de Interne, 2002). Și cum să nu ceară întâi–stătătorii stârpirea obiceiurilor păgâne și cum să nu dea bieții domni pravile să îi pună pe nemernicii de țărani în butuc și fiare, când iată ce zice D. Țichindeal, citat de Vasile Avram în Chipurile divinității (Editura Etnologica, Baia Mare, 2006, pag. 3410): „din vremile cele de demult s-au obișnuit românii cu descântece şi vrăji şi până în ziua de astăzi le ţin (însă prostimea), aşa când se nasc vrăjesc, când se botează vrăjesc, când se însoară sau măritã vrăjesc, când intră în biserică, când stau în biserică şi când ies din biserică tot vrăjesc, la sărbători mari vrăjesc, când se bejenesc, când mor încă vrăjesc şi pentru ca să poată merge sufletul la Dumnezeu încă vrăjesc, când cumpără, când vând, când merg să fure, când merg la judecată vrăjesc şi toată întâmplarea şi tot beteşugul au a lor osebite descântece şi farmece". Și mai spune Vasile Avram: „Pasajul e semnificativ pentru adânca înrădăcinare în mentalitatea tradiţională a gândirii şi practicilor magice pe care, spune mai departe Ţichindeal, cei proşti le ţin şi le cred ca pe nişte legi fireşti şi dumnezeieşti". Astăzi aceste „rătăciri" constituie farmecul sărbătorilor și tradițiilor românești a căror bogăție ne conferă un portret cu totul aparte pe continent, unicitatea și diversitatea acestora fiind încă, la început de mileniu trei, o importantă componentă a dorului de acasă pentru milioanele de români plecați în bejenie spre a trăi. Acest creștinism ortodox românesc, cu totul aparte, a fost numit cosmic și este ca un soi de amprentă unică și inconfundabilă prin istorie. Despre acest tip de creştinism însemnând unicitatea noastră spune Vasile Avram în cartea mai sus citată următoarele: „Există în tradiţia românească suficiente date care să ne permită reconstituirea sistemică a unui univers religios situat la interferenţa dintre creştinismul teologic şi vechile mitologii ale acestui spaţiu. Cu toate că nu e vorba de ceea ce etnologii şi filosofii culturii numesc *sincretism*, ci de *sinteza* unor credinţe şi rituri perpetuate în timp de la origini până astăzi – şi care şi-au găsit, prin decantare istorico-teologică, expresia maximală în ortodoxia creştină, aşa cum a fost ea mărturisită şi practicată încă înainte de a deveni – acolo unde a devenit – o ideologie dogmatică riguroasă şi intransigentă (...). Din această perspectivă putem afirma cu certitudine, în ciuda speculaţiilor unor antropologi de ocazie, că poporul român este un *popor prin excelenţă creştin*. Dacă în sistemul său ritualic persistă reminiscenţele unor

mituri precreştine, nu înseamnă că încă n-a încheiat procesul de evoluţie spre un stadiu pur (cât de *pur*?) al religiei, cum se insinuează adesea, ori că ar fi înclinat spre o percepţie eclectică a lumii. Ci că osatura simbolică pe care îşi sprijină credinţa – asimilată organic încă din primele secole ale manifestării creştinismului – are consistenţa şi continuitatea garantate de experienţa milenară a unei viziuni cosmice asupra lumii: relaţia triadică *om-natură-divinitate* (...).Mai mult: etnotipul românesc este rezultatul unei convieţuiri multimilenare a aceleiaşi populaţii în unul şi acelaşi topos, structurat în jurul unui axis cu valenţe ordonatoare şi orientat spre receptarea semnelor divinităţii. Fie că a asimilat, fie că a fost asimilată în timp de tipuri etnice sau religioase diferite, populaţia din spaţiul carpato-danubiano-pontic a rămas credincioasă semnelor şi semnalelor cosmice care au modelat în timp specificul ei spiritual fundamentat pe datini, obiceiuri sau rituri cu rădăcini *in illo tempore* (şi care au primit în cele din urmă, după expresia lui Blaga, configuraţia *transcendentului care coboară*) (...). Pentru a înţelege specificul religiozităţii româneşti e nevoie, prin urmare, nu numai de o coborâre adâncă în timp, mult dincolo de orizontul pe care ni-l relevă documentele arheologice sau epigrafice identificate până la această oră de specialişti, ci şi de o sondare a structurilor arhetipale ale fiinţei comunitare(...). Nu dogma, ci ritualurile (cultul, datinile, credinţele, obiceiurile, practicile religioase) fundamentau climatul teologic în comunitatea tradiţională (...). De fapt nici credinţa, nici cultul, nici ritualurile nu se reduceau la relaţia dintre oameni şi preot. Marea liturghie, liturghia cosmică, se desfăşura în largul lumii, sub soarele, luna şi stelele care împodobesc veşmântul lui Dumnezeu, în mijlocul câmpurilor unde, primăvara, acelaşi veşmânt se umple de flori şi verdeaţă, în adâncul pădurilor unde brazii primesc spovedania iar fagii oferă cu generozitate împărtăşania de muguri, în preajma ogoarelor care freamătă vara de rod precum pântecele sfânt al Fecioarei Mamă, pe uliţele satului unde, în zile de sărbătoare, Dumnezeu merge alături de cetele flăcăilor colindători sau căluşari. La Bobotează şi la Rusalii Duhul Sfânt coboară în struţul de busuioc al preotului spre a sfinţi apele şi ţarina, a le feri de spurcăciune şi a le asigura rod bogat. La Armindeni Dumnezeu se înveşmântă în frunzele de mesteacăn înfipte lângă poartă; la Duminica Floriilor pătrunde în mâţişorii sfinţiţi la biserică şi în brazda înierbată aşezată pe prag; la solstiţii se metamorfozează în focul viu aprins la răscruci de uliţă ori pe dealuri. Peste tot pulsează Fiinţa Lui – o Fiinţă vie, atotcunoscătoare şi atotbiruitoare, gata să-i ajute pe oameni la necaz ori să-i pedepsească dacă încalcă „legea", să mângâie, să ierte, să dea speranţă, să îndulcească o existenţă prea adesea chinuitoare şi grea".

Pălăguţa Hodor din Maramureş, torcând

Din nou singur, ţăranul român

Lipsiţi prin vitregia vremurilor atât de organizare statală cât şi de instituţii - printre acestea enumerându-se şi cea bisericească - timp de peste o mie de ani, daco-romanii şi mai apoi românii au traversat cea mai neagră şi mai lungă istorie a continentului, fără oraşe şi aproape fără bani, clădind, în tot acest timp, în interior prin încreştinare, dar şi prin păstrarea vechilor obiceiuri, ritualuri şi sărbători. Dacă unele popoare au o singură colindă, în timp ce altele nu au deloc, profesorul Ioan Bocşa şi studenţii săi de la Conservatorul clujean au cules numai în Apuseni 1484 de colinde şi variante româneşti, după cum afirma domnia sa într-un mai vechi interviu. În ele e toată povestea credinţelor noastre din negura unor neprecizabile timpuri, din neolitic şi până la creştinism. Acolo este scrisă istoria românilor, mai bine poate decât ar fi scris-o orice istoric, căci aşa ea poate fi memorată şi transmisă din generaţie în generaţie ca substanţă şi neîncărcată de amănunte (proba veritătii este făcută!), chiar dacă ar dispare toate bibliotecile din lume şi într-o bună dimineaţă ne-am trezi fără curent electric şi fără internet pe vecie! Siliţi un îndelungat timp istoric de a trăi pe dedesubtul oricăror forme de organizare care nu le aparţineau şi care le erau ostile, românii au deprins supravieţuirea ca mod de viaţă, din păcate, căci prea adesea istoria i-a silit să-şi exercite această deprindere. Dar, citându-l tot pe Vasile Avram, „Credinţele şi deprinderile vechi, statuate printr-o experienţă religioasă modelată de stil, au uneori o forţă pe care nu şi-o închipuie câtuşi de puţin reformatorii şi care determină, de altfel, continuitatea riturilor, datinilor, practicilor şi ceremonialurilor religioase. Atunci când nu e posibilă manifestarea lor publică, ele găsesc o cale subterană de supravieţuire". Astăzi, această creaţie minunată şi de dramatică istorie, ţăranul român, după cei o mie de ani descrişi puţin mai sus, după încă şase sute de ani de iobăgeală pentru sistem şi de murit prin campanii pentru ţară, după vreo patruzeci şi cinci de ani de comunism în care i s-a luat demnitatea odată cu pământul şi a fost silit să fure pentru a trăi (explicându-i-se, totodată, că este anacronic şi retrograd, căci Moş Crăciun nu există, ci doar Moş Gerilă poate fi admis!), se vede din nou pus în contradicţie cu sistemul: în primul rând trăieşte, ceea ce este extrem de enervant pentru cei din birourile cu aer condiţionat ale Bucureştilor care fac socotelile şi alcătuiesc bugetele anuale, căci se tot împiedică pe la zecimale în el; în al doilea rând se încăpăţânează să nu se asocieze, ca să poată înspăimântătoarea cohortă funcţionărească să-l jupoaie de bani şi să-i explice cât e de prost, atunci când va veni la subvenţii; în al treilea rând, habar n-are să completeze o documentaţie de solicitare de fonduri europene nerambursabile şi să o trimită prin net!

Într-unul din articolele mai vechi publicate de revista La Drum Peter Hurley, irlandezul îndrăgostit de Maramureş, a explicat ce se poate face, cum vede el problema unui succes economic în lumea satului românesc, fără a fi distrusă această unică, extraordinară, contribuţie românească la civilizaţia lumii! Peter Hurley, cel care, înainte de Crăciunul trecut, timp de douăzeci şi cinci de zile şi douăzeci şi patru de nopţi a călătorit pe jos între Săpânţa, din nordul Maramureşului şi Bucureşti, pe cât s-a putut doar pe cărări şi poteci, din dorinţa de a vedea cu ochii lui dacă lumea aceea mirifică a satului românesc încă mai există. El spune că da, că mai există, că toate porţile la care a bătut în fiecare din cele douăzeci şi patru de nopţi i s-au deschis şi a fost poftit în casă, hrănit şi culcat. A văzut încă femei torcând şi ţesând la război şi bărbaţi, la roată, făcând oale de lut. Dar despre toate astea, poate, în numărul viitor.

P.S.

Am uitat să vă spunem că Rusaliile n-au fost înlăturate dintre sărbătorile poporane, în ciuda pravilei din secolul XVIII, dată cu ameninţări şi îngrozitoare pedepse de un domnitor la solicitarea unui mitropolit. Mai mult, astăzi le găsim trecute chiar în Calendarul Creştin Ortodox, cu roşu, în ziua de praznic a Coborârii Duhului Sfânt şi, de vreo doi ani, ziua de Rusalii este proclamată zi nelucrătoare de Guvernul României!

Preot Felix Neculai

Chipuri de sfinți și oameni politici pe scena istoriei lumii

Constantin cel Mare și Iustinian

Nu sunt deloc rare cazurile când în paginile sinaxarelor Bisericii întâlnim numele unor oameni sfinți, pe care istoria laică îi reține în analele ei doar ca iluștri conducători și Mecena ai artelor, focalizând cercetările și reținând doar anumite aspecte ale vieții și activității lor.

În sprijinul celor afirmate mai sus, menționez faptul că la peste douăzeci de ani de la canonizare, încă se mai vorbește despre Ștefan cel Mare și nu despre *Sfântul voievod Ștefan cel Mare*, despre Constantin Brâncoveanu și nu despre *Sf. Martir Constantin Vodă Brâncoveanu.*

Deși trecuți în rândul sfinților de foarte mult timp, pe același ton secularizat se vorbește frecvent despre Constantin cel Mare și nu despre *Sf. Mare Împărat și întocmai cu apostolii, Constantin*, ori despre împăratul Iustinian și nu despre *Binecredinciosul Împărat Iustinian.*

Nu ne propunem în cele ce urmează să trecem în revistă numele tuturor eroilor credinței creștine până astăzi, care au ocupat demnități împărătești, ci mă rezum doar la două mari nume care, pe lângă remarcabila viață și carieră politico-militară, au fost înscrișii cu litere de aur în analele istoriei, iar pentru credința și serviciile aduse Sfintei Biserici și-au câștigat un binemeritat loc atât în cer, cât și în Calendar- pentru evlavia populară.

Constantin cel Mare este primul care, dintr-un lung șir de împărați romani persecutori ai Religiei Creștine, emite în ianuarie 313 un edict de toleranță religioasă pentru toți supușii imperiului, inclusiv creștinii, pentru ca ulterior, progresiv, să se apropie de credința în Iisus Hristos și chiar să se convertească la ea, ca, în ajunul morții să ceară a fi botezat.

Perioada constantiniană (306 -337) , a însemnat cea mai favorabilă pentru Biserică tânără, care abia după anul 313 ieșise din catacombe și putea să respire cel mai curat aer: al libertății.

La adăpostul legilor imperiale, Creștinismul a putut să se dezvolte din plin. Lumea romană se umple de biserici (Roma, Alexandria, Antiohia, Ierusalim etc), iar în sânul comunităților creștine locale se dezvoltă o impresionantă activitate teologică. În această perioadă are loc la Niceea în anul 325, sub înaltul patronaj al Împăratului Constantin, primul sinod ecumenic, care combate crezia ariană, arătând că Fiul este de o ființă cu Tatăl (homoousios to Patri). Împăratul Constantin formulează în scris primele opt articole din Simbolul de Credință sau Crezul Niceean.

Acestea sunt doar câteva aspecte ale activității religioase a Împăratului Constantin în serviciul Bisericii. Sigur, figura sa istorică este deosebit de complexă, îmbinată cu atitudini, moravuri și racile ale societății romane păgâne, uneori potrivnice total religiei creștine.

Peste toate acestea, reținem însă din domnia lui Constantin cel Mare următoarele: creștinii n-au mai fost persecutați, ci tratați favorabil; Religia Creștină n-a mai fost interzisă, ci licită; Creștinismul n-a fost situat mai presus de păgânism, dar a fost pus, în fapt, în situația de a-l înfrânge definitiv; el nu a fost religie de stat, ci religie privilegiată; și, pentru prima dată în istorie, un împărat a primit botezul creștin, iar statul s-a interesat de treburile interne ale Bisericii.

Toate acestea sunt, fără îndoială, argumente suficiente pentru îndreptățirea locului eminent pe care tradiția creștină i-l acordă Sf. Împărat Constantin, „isapostolon"- întocmai cu apostolii.

În privința operei politice, administrative și culturale, Sf. Constantin cel Mare a fost un vizionar. Printr-o inspirație de geniu, el alesese încă din 324 o nouă capitală pentru imperiu, în detrimentul vechii Romei decăzute și permanent amenințate de barbari.

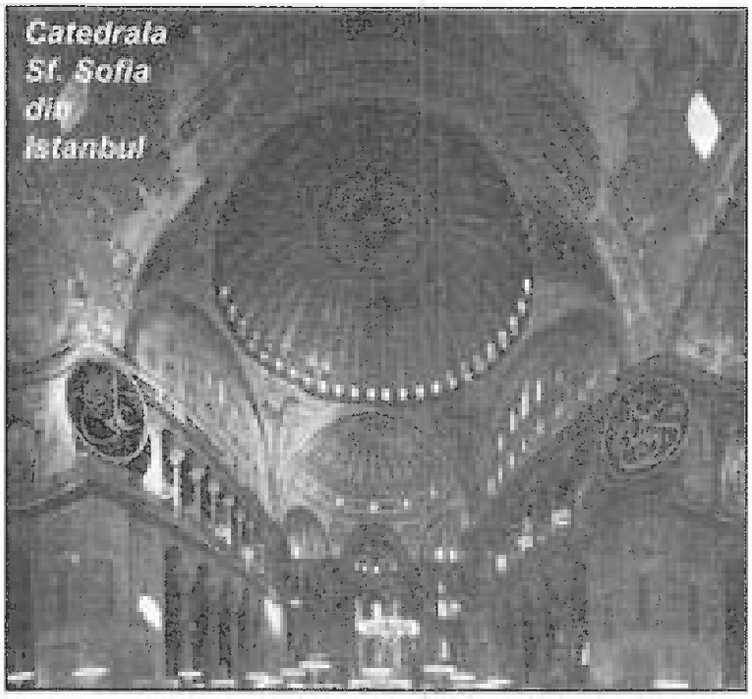
După numele Împăratului Constantin, noua cetate Constantinopol - sau *Noua Romă*, ale cărei porți s-au deschis la 10 mai 330, a devenit pentru aproape unsprezece secole, centrul lumii, spre care râvneau toate neamurile dimprejur, până și cei din recea și cruda Scandinavie. Abila mutare a capitalei de la Roma la Constantinopol a însemnat salvarea întregului patrimoniu al civilizației antice,

(1) Paul Lemerle, Istoria Bizanțului, Editura Teora, 1998, p. 30.

de aceea, cel mai mare titlu de glorie al Împăratului Constantin este acela de a fi salvat, prin actul oportun de deplasare a centrului Imperiului, tot ce era de salvat. [1]

trecut, spre Occidentul pierdut încă din anul 476, şi se ambiţionează să-l recucerească.

Pentru acest motiv, Iustinian secătuieşte efectiv tezaurul şi forţa vitală a imperiului în

Triumful lui Iustinian I asupra barbarilor

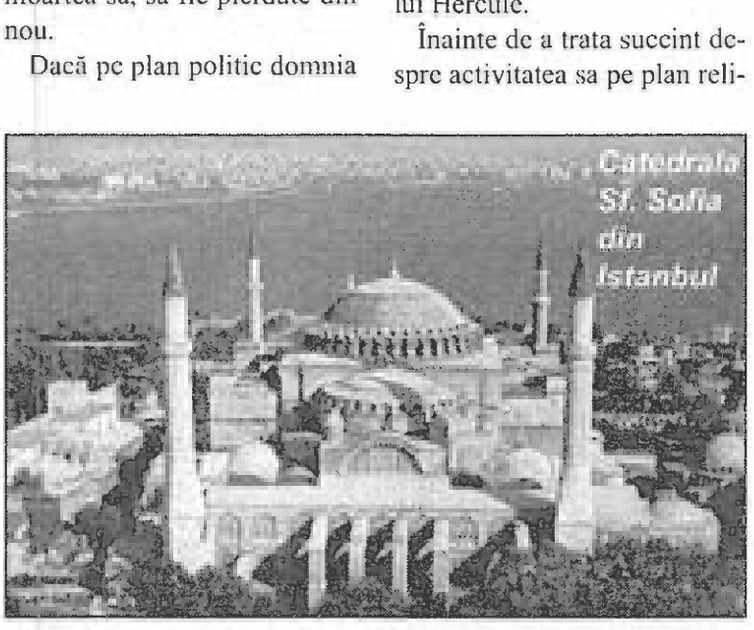
Trebuie precizat că, sub toate presiunile istoriei, până la 29 mai 1453, când Semiluna Otomană i-a dat oraşului lovitura de graţie, la adăpostul zidurilor lui, în palatele lui, în mănăstirile şi atelierele lui, se va produce acea fuziune de elemente greco-latine, orientale şi creştine, al cărei produs este **Civilizaţia Bizantină**.

Alături de Constantin cel Mare, Bizanţul a oferit lumii creştine alte numeroase figuri de sfinţi care au urcat şi ocupat cu demnitate tronul, sceptrul, purpura şi diadema împărătească.

Dintre acestea se remarcă de departe Iustinian (527 - 565), împăratul cu cea mai lungă domnie din secolul al VI-lea, motiv pentru care istoricii l-au şi numit „Secolul lui Iustinian".

Interesant de remarcat şi de reţinut, este următorul fapt antagonic: în timp ce Constantin cel Mare îşi îndreaptă vizionar privirea spre partea orientală a imperiului şi mută capitala în anul 330 la Constantinopol, Iustinian, încă de la începutul domniei priveşte înapoi, spre luptele de recucerire a teritoriilor pierdute. Victoria este parţială (sunt recâştigate Italia, sud-estul Spaniei şi nordul Africii), pentru ca după moartea sa, să fie pierdute din nou.

Dacă pe plan politic domnia

lui Iustinian apare ca o grandioasă greşcală în istoria Bizanţului, nu acelaşi lucru se poate spune despre politica sa religioasă şi culturală. Iustinian era un creştin ortodox convins, înzestrat cu o solidă cultură teologică, rugător, postitor şi evlavios. Totodată era şi un neîntrecut iubitor de fast, artă, şi ctitor a numeroase monumente, biserici, mănăstiri, palate şi fortăreţe, poduri, apeducte şi spitale. Ruinele acestor ctitorii se văd şi astăzi împrăştiate între vechile graniţe ale imperiului de odinioară: de la Dunăre până la Munţii Altas şi de la malurile Eufratului până la Coloanele lui Hercule.

Înainte de a trata succint despre activitatea sa pe plan religios-cultural este necesar să reţinem şi următorul aspect: în timpul domniei sale se realizează o importantă operă legislativă: *CORPUS JURIS CIVILIS*, legislaţie care preia tot ceea ce era mai solid din civilizaţia romană. Importanţa legislaţiei lui Iustinian pentru istoria şi evoluţia omenirii este covârşitoare, dacă ne gândim numai la faptul că ea este valabilă şi astăzi, stând la baza Dreptului Civil modern.

Aidoma înaintaşului său Constantin, Iustinian a patronat şi el desfăşurarea unui sinod ecumenic, al V-lea, la Constantinopol, în anul 553. Titlul de glorie al lui Iustinian este însă „Catedrala Sfânta Sofia" - *Sfânta Înţelepciune (Divină)* sau *Marea Biserică* - o capodoperă a arhitecturii. Această construcţie genială reprezintă idealul pe care arta bizantină s-a străduit să-l realizeze atât prin formele sale arhitecturale, cât şi prin splendoarea ornamentaţiei.

Legătura dintre Iustinian şi Constantin se realizează nu numai pe linie directă, ca ocupanţi ai aceluiaşi scaun al Imperiului Romano – Bizantin, ci şi prin faptul că ambii sunt ctitori pentru Biserica Sfânta Sofia – Simbol a imperiului.

În anul 532, în timpul celebrei răscoale Nika, Sfânta Sofia, biserica veche ctitoriţă de Sf. Constantin, este distrusă de un puternic incendiu. Pe locul ei, Iustinian, hotărăşte să

[2] Constantin Ionescu - Boeru, *Arta Bizantină*, Prietenii Cărţii, 2000, p. 48 -49.

[3] Alexandru Naum, *Istoria artei de la începutul creştinismului până în secolul al XIX-lea*, Editura Paideia, 2000, p. 265.

ridice un nou sfânt lăcaş, care mai păstra doar numele celui vechi. Potrivit ambiţiilor sale, clădirea trebuia să fie monumentală, uriaşă, împodobită cu o strălucire nemaiîntâlnită, reflectând fastul şi strălucirea Bizanţului care orbea neamurile Antichităţii.

Ca să fie decorată pe placul său, Iustinian a poruncit guvernatorilor din toate provinciile să-i trimită tot ce era mai frumos din monumentele antice şi, se spune, curând, au început să curgă spre Constantinopol, râuri- râuri de minuni din Atena, Roma, Efes, atât din Europa, cât şi din Asia. Din renumite cariere s-au adus materiale de construcţie şi de ornamentare: marmură albă din Proconeza, verzuie, albă şi roşie din Caria, cu patină gălbuie din Numidia, roz cu nervuri colorate din Frigia, porfir din Egipt, conglomerate verzi din Tesalia şi Laconia. Constructorii au realizat compoziţii policrome din cele mai diferite pietre. Acestora li s-au adăugat aurul, argintul,

Justinian. Mozaic din Bazilica San Vitale, Ravenna

Constantin. Mozaic din Sf. Sophia

ildeşul, gemele şi nestematele, care au sporit splendoarea edificiului. [2]

Cei mai renumiţi arhitecţi (mechanikoi - ingineri) ai vremii, Anthemius din Tralles şi Isidor din Milet au izbutit să ridice, pe un plan derivat din acela al bazilicii, o cupolă care măsoară nu mai puţin de 31 m. în diametru şi care se înalţă la 50 de m. deasupra pământului.

După un efort imens, care a secătuit în mod real vistieria imperială, după cinci ani de activitate neîntreruptă a celor zece mii de muncitori, prin înfăptuirea celor mai îndrăzneţe probleme arhitectonice, s-a realizat această „A Opta Minune a Lumii Antice". [3]

La 27 decembrie 537, Iustinian „Suit într-un car cu patru cai, a mers de la palat la biserică, unde a fost întâmpinat cu mare fast de către patriarh. Ajuns la poarta imperială, după ce a privit, în întregul lui, visul său realizat, s-a dus în amvonul de sub marea cupolă şi de acolo, cu mâinile întinse, a strigat: - *Slavă lui Dum nezeu care m-a socotit demn să realizez o asemenea operă! O, Solomon, te-am învins!*" [4]

Sentimentele lui Iustinian pot fi retrăite aievea, de oricine păşeşte dincolo de marile porţi ale Catedralei Sfintei Sofia. Mai ales dacă eşti slujitor al Domnului, în ciuda faptului că astăzi ea este muzeu - după ce timp de mai multe sute de ani fusese moscheie, îl înţelegi pe deplin pe marele bazileu de pe Bosfor: în interior simţi atmosfera divină; spaţiul este de necuprins ca şi Dumnezeu, iar duhul de rugăciune şi chemarea spre sfinţenie este o realitate imediată.

Procopius, scriitorul contemporan lui Iustinian, referindu-se la Marea Biserică, scria: „Când intri să te rogi în Sfânta Sofia, simţi îndată că nu este un lucru datorat puterii şi meşteşugului omenesc, ci însăşi opera dumnezeirii; şi sufletul ce se ridică spre cer înţelege că aici Dumnezeu este foarte aproape şi că îi place să sălăşluiască în această casă pe care singur şi-a ales-o." [5]

Vieţile celor doi împăraţi sfinţi, Constantin şi Iustinian, pot fi judecate şi evaluate în multe feluri, însă să nu uităm că din ele nu trebuie observate numai minusurile, deoarece ei - ca şi alţii - au fost proclamaţi sfinţi, nu pentru păcatele lor, ci pentru virtuţile prin care au depăşit şi copleşit păcatele.

De la ei ne rămân în istorie două idei majore: Constantin cel Mare este primul împărat roman care a acordat pace Bisericii, iar Iustinian este strălucitorul bazileu care a construit cea mai mare şi exuberantă biserică ortodoxă, neîntrecută de alta, când şi metodele, şi idealul artistic s-au schimbat, şi condiţiile de viaţă n-au mai fost aceleaşi. Palidele imitaţii, cu oarecare simplificări în plan, ale moscheilor lui Baiazid şi Soliman Magnificul din Constantinopol nu pot sta lângă ***Biserica Sfintei Înţelepciuni Divine***, ce exprimă idealul şi misticismul Creştinismului Ortodox ajuns la apogeu. [6]

[4] Constantin Ionescu – Boeru, *op.cit.* p. 49.
[5] Charles Delvoye, *Arta bizantină*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1976, p. 98.
[6] Alexandru Naum, *op.cit.* p. 268.

„Spovedania și euharistia - tainele luminării sufletului"

Episcopia Tulcii în parteneriat cu I.C.E.M. Tulcea, a organizat în luna septembrie o Expoziţie de Artă Religioasă cu tema *„SPOVEDANIA ŞI EUHARISTIA – TAINELE LUMINĂRII SUFLETULUI"*. Locaţie: Muzeul de Istorie şi Arheologie din Tulcea. Au participat reprezentanţi ai autorităţilor locale, preoţi, elevi seminarişti, un numeros public. S-au putut viziona peste 150 de obiecte liturgice: vase Sfinte, cărţi de ritual, cruci, veşminte, antimise. Obiectele sunt în patrimoniul cultural si bisericesc al Eparhiei Tulcii.

Corala „Carpe in Deum" a Seminarului Teologic din Tulcea a prezentat un buchet de cântări religioase adecvate momentului. În expunerea ţinută de PS Visarion, Episcopul Tulcii, a subliniat că evenimentul este urmarea proclamării de către Sfântul Sinod a anului 2014 ca An Omagial Euharistic.

În emoţionantul său cuvânt, PS Visarion a ţinut să precizeze că este anul Sfintei Spovedanii şi al Sfintei Împărtăşanii, îndemnând enoriaşii să meargă la Spovedanie, deoarece aceasta constituie o Taină a iertării, reconcilierii şi vindecării spirituale iar Sfânta Euharistie, este o altă taină a sfinţirii şi înnoirii vieţii, prin împărtăşirea cu Hristos.

Într-un proiect comun de colaborare dintre Episcopia Tulcii şi Muzeul ASTRA din Sibiu, expoziţia va fi găzduită, la începutul anului viitor şi de instituţia sibiană de mare prestigiu.

Din învățăturile Sfintelor Scripturi

Bărbatul și Femeia. Familia

La toate popoarele lumii actului căsătoriei îi este consacrat un moment special. Religia ortodoxă consfinţeşte căsătoria, ca o unire pe vecie. Prin cununia religioasă creştină, familia este binecuvântată cu Sfintele Taine. Din acel moment, spune Sf. Apostol Pavel, soţii „Nu mai sunt parte bărbătească şi parte femeiască, pentru că sunt una întru Hristos Iisus".

Unii gândesc căsătoria ca pe un chin, gândind: „Cum o să stau eu toată viaţa lângă aceeaşi persoană?"

Istoria a observat că societăţile în care familia era neglijată au decăzut, deoarece în sânul familiei se nasc virtuţile, care devin vector al moralităţii şi norme sociale. Numai în familie copiii găsesc afecţiune şi protecţie; numai familia poate oferi continuitate, mai mult, creează tradiţie. Datinile şi tradiţiile care acţionează ca un liant social de nezdruncinat, s-au ivit în sânul popoarelor unde familia a avut rol primordial.

Una din cauzele prăbuşirii imperiului roman a fost totala decădere morală.

Când fiinţa omenească îşi pierde simţul moral, ea nu mai crede în nimic, nu mai respectă nimic, nici pe sine. Toate îi devin indiferente, iar omul se transformă într-un animal sălbatec rătăcit într-o turmă de alte animale sălbăticite.

Ce înseamnă pentru un preot civintele „obşte" şi „naţiune"?

Căsătoria dintre bărbat şi femeie conduce la formarea obştei. Copiii, nepoţii şi strănepoţii formează în timp o familie tot mai mare, o comunitate, mai târziu, o naţiune. Iată însă că se solicită imperativ legiferarea pe plan global a căsătoriei persoanelor de acelaşi sex.

Ce „obşte" va rezulta din asemenea împerechere?

În toată curgerea lumii Dumnezeu a acordat omului rolul de Stâlp al bolţii cereşti, de coloană între pământ şi cer. Cine nu înţelege acest lucru atât de grăitor, prin cele văzute, este bolnav: oamenii care doresc atari alianţe sunt fiinţe bolnave. Poftele lor sunt împotriva firii.

Dacă omenirea va înţelege eronat toleranţa şi îngăduinţa, se va pomeni condusă de acei oameni bolnavi. Spre piere!...

Educaţia religioasă - apanajul omului civilizat

„Credinţa este instrumentul dat de Dumnezeu făpturilor noastre spre a-L cunoaşte, aşa cum cu ajutorul telescopului vedem stelele" - scria Maurice Druon (în superbul roman „Marile familii"). La ce vârstă poate conştientiza omul acest adevăr universal valabil?

Educaţia religioasă prezintă teren fertil la vârsta inocenţei, când sufletul este cel mai aproape de Dumnezeu. Chiar în timpul sarcinii, rugându-se şi spovedindu-se, mama transmite fătului Darul Vieţii Dumnezeieşti. S-a observat că Biserica are o influenţă benefică asupra copiilor: ei dovedesc milă, toleranţă , bunăvoinţă, o bună colaborare cu părinţii şi cu profesorii.

Pentru a reuşi în viaţă, Credinţa devine obligatorie?

Credinţa este o opţiune. Care îţi deschide perspective spre cunoaşterea raţională - o uşă despre care mulţi oameni nici ştiu că există. Este alegerea ta să te laşi îndrumat de perspectivele oferite de Sfintele Scripturi, sau să trăieşti într-o lume lipsită de orizont, fără acces la cunoaşterea marilor înţelesuri ale existenţei. Iar Legile Morale Creştine sunt repere pe drumul dobândirii încrederii în tine – fiu al Creatorului.

Care sunt căile acestor Legi?

Respectarea celor Zece Porunci te vor face să trăieşti o viaţa cumpătată, să înţelegi de ce este necesar să oferi ajutor celor loviţi de năpastă, ce sunt milostenia şi compasiunea, postul benefic, rugăciunile trezitoare de revelaţii, modestia şi smerenia. Legile Morale Creştine te vor face să trăieşti un alt mod de viaţă, să cunoşti o altă lume

Cum poate percepe Credinţa un om care intră prima dată în biserică?

Dacă intră în Casa Domnului ca la muzeu, să privească o pictură celebră, va fi dezamăgit, însă de va veni cu încredinţarea că taina cea mare a lumii este universul creat de Ziditor, iar omul zidirea Lui, va avea o mare revelaţie.

Ieşind în spaţiul cosmic am aflat că suntem singuri în univers. Să fie doar o aparenţă?...

Zborul în spaţiul cosmic - năzuinţă firească şi vis împlinit, s-a făcut fiindcă Domnul a sădit în noi o sete de cunoaştere fără margini. Poate unii au sperat să ni se arate Cele Nouă Ceruri văzute de apostolul Pavel... însă zborul în cosmos nu s-a făcut spre aflarea locului unde se află Tronul Ceresc. Omul a zburat de pe Pământ fiindcă în conştiinţa lui se află o sete neostoită de cunoaştere. Este un înscris dumnezeiesc...

Pentru ateul convins că toate acestea sunt simple vorbe, iar Creatorul o speranţă vagă, există pentru el o cale de mijloc?

Altă cale?... Între înger şi demon?... între bine şi rău?... între viaţă şi moarte?...

Festivalul Internațional de Folclor pentru Copii și Tineret

„PEȘTIȘORUL DE AUR"

7-12 august 2014

MĂRTURII

Maestrul Theodor Vasilescu, decanul veteran al Dansului Tradiţional Românesc:

Am avut ocazia să-mi îmbogăţesc cunoştinţele spirituale despre cei care fac folclor. Şi aş vrea să subliniez faptul că pentru toţi participanţii este o oportunitate, într-adevăr, valoroasă de a vedea ce fac ceilalţi, cum ajung pe scenă în portul tradiţional, iar această oportunitate este dată de festivalurile care se întâmplă şi în Tulcea. Dar sunt festivaluri şi festivaluri. Ar trebuie să spun, cu experienţa pe care o am până acum, că aici, la Tulcea, este un festival mai bun, deasupra celorlalte. Dar nu atât ca participare.

Domnul Coman a subliniat în treacăt ce eforturi se depun pentru organizare. Nu sunt doar eforturi umane, dar şi eforturi financiare. Costuri.

Pe de altă parte, aceste condiţii sunt într-un loc deosebit pentru cei care vin şi vizitează Tulcea, fiind o zonă de excepţie. Nu doar Dunărea şi Delta, nu numai fauna şi flora deosebite ale acestui loc care atrage foarte mulţi turişti.

Acesta este elementul stimulativ: concursul. De aceea, e bine ca un festival să aibă şi concurs. Din acest punct de vedere, cei care s-au situat pe primele locuri, merită; dar dl. Coman, cu grija deosebită ca toată lumea să plece mulţumită, n-a omis nici o formaţie. Toate au o apreciere nu doar verbală, ci şi în scris. Dar pentru toţi este ocazia săi vedem pe cei mai buni, cum a fost şi spectacolul din această seară, şi să avem şi concluzii pentru viitor. Folosiţi această ocazie, deci, şi în acest sens. Eu vă doresc mult succes şi-n această seară, şi pe viitor!

Marin Barbu, coordonatorul Asociaţiei Coregrafilor Profesionişti:

Mă bucur că din an în an vin ansambluri, cu idei de valorificare din ce în ce mai bune. Eu am o singură problemă. Şi o spun ori de câte ori mă întâlnesc cu coregrafii şi cu toată lumea care se ocupă de jocul tradiţional: ce vom face de aici încolo? Mă uit la coregrafi, directori, dirijori. Ce facem cu

generaţia care vine după noi? Dacă voi nu-i apropiaţi de voi, nu-i faceţi să iubească jocul, instrumentul, orice se leagă de tradiţie, va dispărea mult mai repede ceea ce nu ne dorim noi să dispară, adică acest fenomen extraordinar. La sfârşitul acestui an, eu sunt obligat – împreună cu câţiva colegi ai mei – să facem o clasificare a ansamblurilor din România, care ne vor reprezenta în străinătate. Va fi foarte greu, pentru că nici eu nu pot merge la toate festivalurile. De aceea, mă voi consulta cu cei care sunt lângă noi în Asociaţia Coregrafilor ca să vedem cum facem clasificarea ca, e fiecare dată când ansambluri din România ne reprezintă în străinătate, să ne reprezinte măcar aşa cum vin aici ansamblurile din toată lumea. Aţi văzut ce frumuseţe de costume, ce frumuseţe de jocuri, ce interes din partea spectatorilor noştri! M-aş bucura ca multe ansambluri din România să fie atât de ridicate calitativ şi să reprezinte ţara noastră aşa cum fac ceilalţi când vin în România. Ştiu că este o perioadă grea pentru voi, coregrafii, dar puteţi face şi voi eforturi, cum au făcut şi alţii înaintea voastră, să-i învăţaţi pe tineri şi să-i faceţi să le placă jocul. Să-i determinaţi să vină cu plăcere să joace!

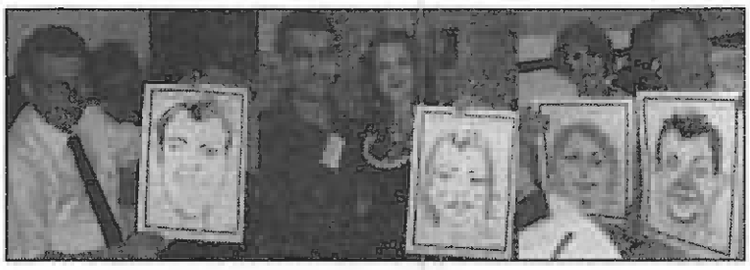
Sorin Petre, coregraf, profesor la Palatul Copiilor din Ploieşti, catedra de dans popular:

Admirabila ţinută artistică a acestei ediţii. Când vezi atâta frumuseţe şi măiestrie în exprimarea scenică a folclorului, realizezi că acesta trebuie promovat şi transmis, cum îşi transmit regii din tată în fiu coroana regală. Festivalul de la Tulcea, unde trăiesc de veacuri atâtea semiţii omeneşti, este cu atât mai binevenit: aici nu este doar o competiţie artistică, aici se cultivă gustul estetic prin ceea ce este reprezentativ tuturor etniilor.

Maestru coregraf Angela Drăguşin, Ansamblul „Măgura", Braşov

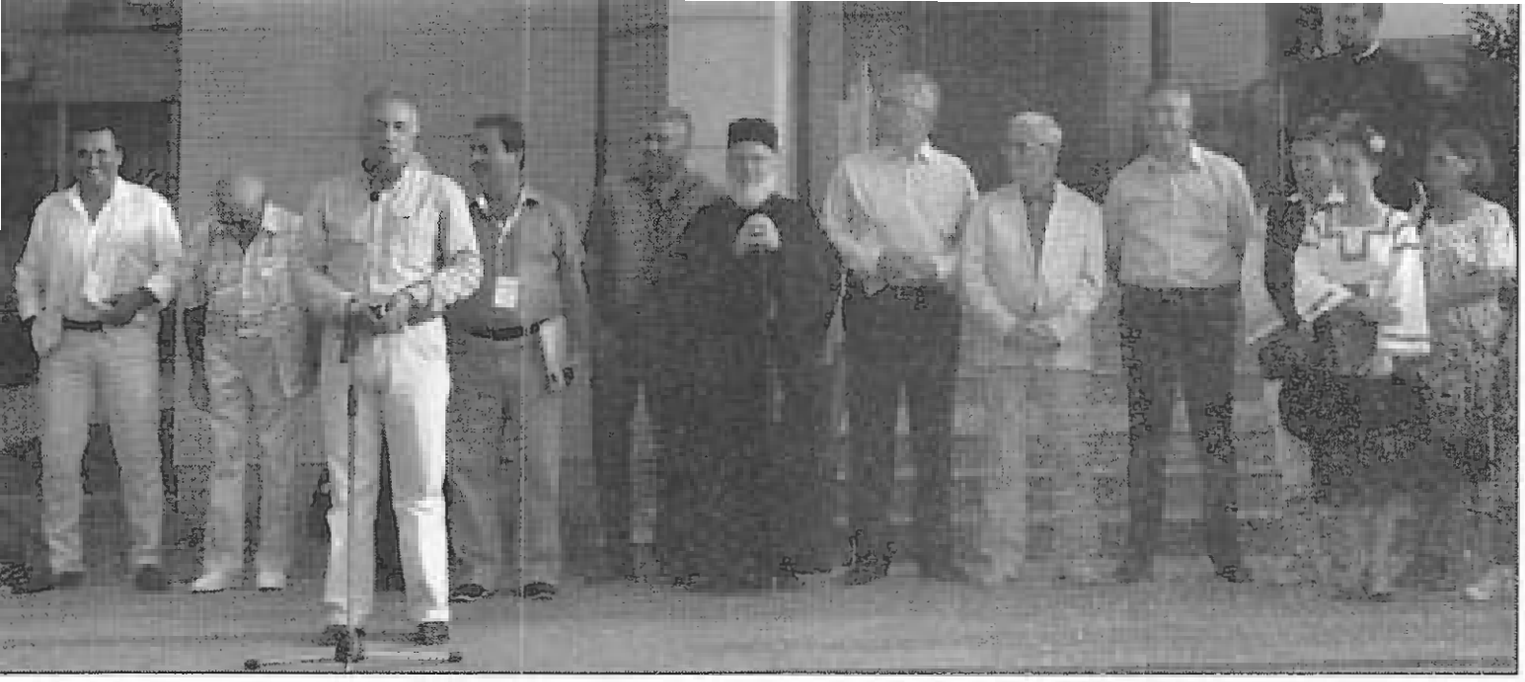
Îmbucurător este faptul că la ediţia aceasta majoritatea formaţiilor au venit cu datini şi obiceiuri. Chiar şi cele străine, precum Serbia şi Macedonia. Ceea ce ne dă speranţa şi încrederea că folclorul începe să-şi arate forţele, impunându-se ca factor cultural major. In comparaţie cu festivalurile din urmă cu două decenii, când li se impunea formaţiilor politicul, acum, din fericire , suntem martorii valorificării tradiţiilor strămoşeşti ca factor civilizator.

La această ediţie, Ştefan Coman a avut ideea să-l invite pe caricaturistul Gogu Neagoe. Spre deliciul publicului, el a făcut o serie de portrete , atât spectatorilor, unor oficialităţi şi organizatorilor. Alăturăm câteva imagini în care apar: domnul vicepreşedinte al C.J. Tulcea – Vasile Strat; Gogu Neagoe alături de Raluca Popescu, nora lui Dumitru Caimacan Popescu; Elena Anastase şi Ion Chiriac, componenţi ai Studioului Z.

Laureații Festivalului

ANSAMBLURI FOLCORICE PREMIATE

Secţiunea străină

Marele premiu și Trofeul festivalului: „KUD VINCA" – Belgrad, Serbia

Premiul I: „SRMA – STERLING SILVER" – Kumanovo, Republica Macedonia;
„VOLYNJANOCHKA" – Lutsk, Ucraina

Premiul II: „SPERANȚA" – Chișinău, Moldova
„ZIEMIA CESZYŃŃSKA" - Cieszyn, Polonia

Premiul III: „TRAKIICHE" – Sliven, Bulgaria

Secţiunea română

Marele Premiu: „CUNUNA APUSENILOR" – Gilău, jud. Cluj

Premiul I: „MĂGURA" – Codlea, jud. Brașov
„CUNUNIŢA NĂZDRĂVANĂ" – Satu-Mare
„PLAIURILE DORNELOR" – Vatra-Dornei
„DOINA CASIMCEI" – Casimcea

Premiul II: „PĂSTRĂTORII TRADIŢIEI" – Pecica, jud. Arad
„RAPSODIA PRAHOVEI" – Ploiești, jud. Prahova
„CHINDIA" - Ploiești, jud. Prahova
„RAPSODIA" - Iași, jud. Iași
„PLAI DE DOR" - Niculițel

Premiul III: „PURTATA AVRIGULUI" – Avrig, jud. Sibiu
„MĂRŢIŞORUL" – Avram Iancu, jud. Bihor
„CĂLUŞUL JUNIOR" – Scornicești, jud. Olt

Premii de Excelenţă: Fanfara „MUZICA APELOR" – Constanța
Ansamblul folcloric „DORULEŢUL" – Tulcea

Premiul Special al Juriului – Ansamblul folcloric aromân „DOR"– Sarighiol de Deal, jud. Tulcea

Premiul Special pentru Promovarea Folclorului Transilvan: Ansamblul folcloric „BARCĂUL" – Șimleul Silvaniei, jud. Sălaj

Premiul Special pentru Promovarea Dansurilor Tradiționale Grecești: Ansamblul folcloric „APOLLONAS" – Sulina

Menţiune: Ansamblul folcloric „ALTIȚE DOBROGENE" – Jijila

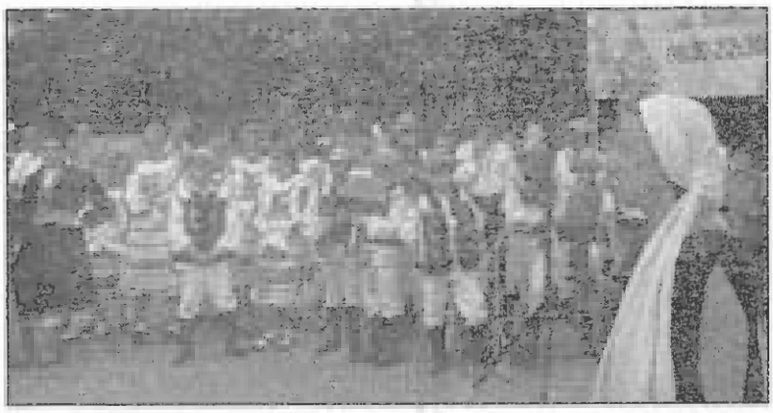

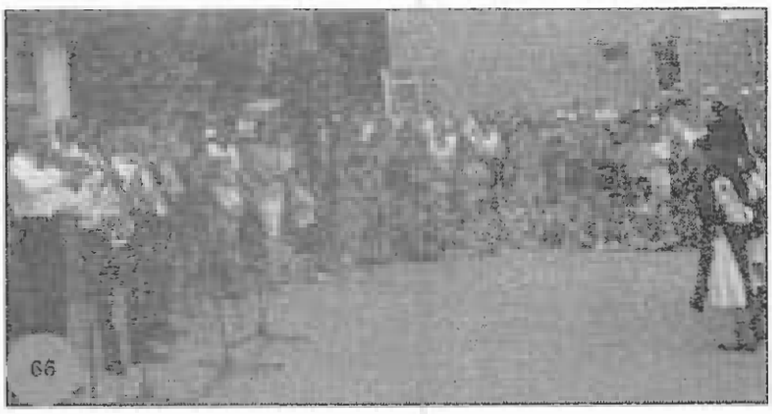

Entuziasmat de reuşita festivalului, sub toate aspectele, domnul Constantin Hogea, primarul minicipiului nostru, s-a adresat reprezentanţilor ansamblurilor, prezenţi la Sala Mihail Kogălniceanu, cu un discurs relaxant, din care citãm:

Este impresionant câte relaţii de amiciţie s-au dezvoltat între copiii de pretutindeni în cei 22 de ani. Acest aspect extrem de important funcţionează ca un vector al păcii - visul dintotdeauna al înţelepţilor lumii, ca toate naţiunile să conveţuiască armonios. Pe altă parte, tulcenii au avut bucuria să vizioneze cele mai bune formaţii artistice prezente până acum aici, totodată, să-i revadă pe maeştrii folclorului autohton în funte cu Teodor Vasilescu şi Marin Barbu. În fond, ce-i aduce pe spectatori la festival, este spiritul unei lumi pe care o credeau apusă, dar iată, acel spirit este viu, ne cheamă la ordine morală şi ne face să vibrăm la sedimentele culturale din folclor. Iată aşadar, ce înseamnă „CULTURA", iată rostul ei superior, de îmblânzire a fiinţei omeneşti. Este lucru ştiut, răzoinicii lumii sunt spirite barbare, feroce şi nemilostive, în contradicţie cu spiritul de blajin, tolerant şi înţelept al Creatorilor Folclorului. Mulţumim tuturor oaspeţilor acestui festival ! Daţi-mi voie să folosesc o sintagmă a cărturarului basarabean Nicolae Dabija: „Ne-a fost dor de dumneavoastră, ca unui zid de o fereastră". Vă aşteptăm să ne faceţi bucuria revederii la ediţiile viitoare: vă vom primi - cum se spune în popor. „Cu sufletul în palmă".

Spre bucuria locuitorilor din cartierele mărginaşe, micii artişti au susţinut spectacole... la faţa locului. Prezentatori: Mădălina Andrei, Elena Anastase, Ion Chiriac.

Festivalul - concurs de interpretare a muzicii tradiționale românești

Natalia Șerbănescu

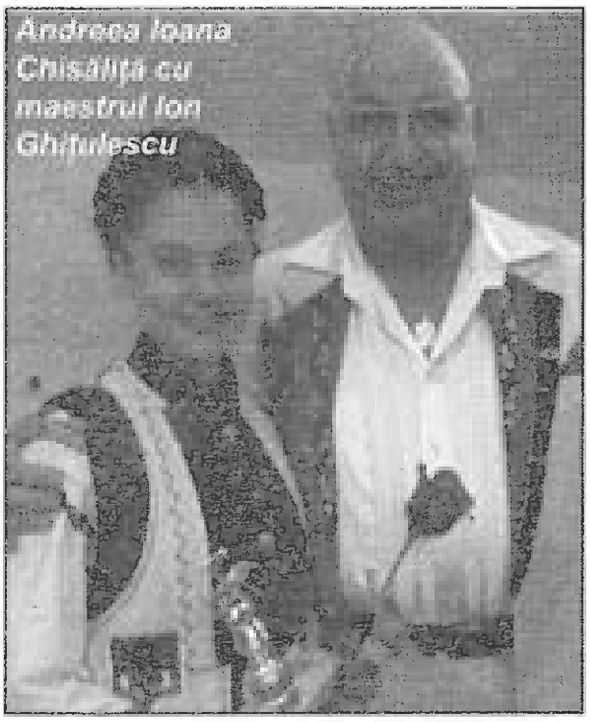
Sub patronajul Primăriei şi a Ansamblului Artistic Profesionist „Baladele Deltei", sprijinit de Consiliul Judeţean, spre sfârşitul lunii iunie, la Tulcea s-a desfăşurat Ediţia a V-a a acestui eveniment muzical.

Prima ediţie din anul 2010 a fost doar „UN ELOGIU ADUS CÂNTĂREŢEI TULCENE ŞI FOLCLORULUI DOBROGEAN". Ediţiile ulterioare au adus tot mai mulţi concurenţi din toată ţara, unii foarte bine pregătiţi muzical. Prestaţia lor artistică a convins specialiştii că festivalul este o competiţie binevenită promovării muzicii tradiţionale. Reliefată prin ineditul elaborat (pe parcursul a multe de ani), a textului cuviincios, de mare frumuseţe poetică, adesea cu substrat filozofic, în vădită contrapondere cu multe producţii actuale antimuzicale, obscene, vulgare şi triviale (care nici nu merită amintite).

Buna pregătire şi talentul majorităţii participanţilor au cucerit inimile spectatorilor. Fapt cu totul şi cu totul remarcabil: de la o ediţie la alta, tinerii spectatori, unii încă prunci de 7-8 ani, se arată tot mai interesaţi de muzica tradiţională. Pentru vigoarea spirituală a unei naţiuni, este de maximă importanţă apropierea copiilor de ceea ce îndeobşte numim „folclor" - o culme a unei lumi dispărute: Civilizaţia Folclorică. O lume care încă nu şi-a aflat ecou deplin în acest secol tehnicizat, perceput tot mai tare ca o anihilare a sentimentelor profunde şi a receptării Esteticului, dar, ce-i mai grav, a pierderii sensului religios al Creaţiunii.

Mircea Eliade spunea: *„Omul care nu a fost preocupat,cel puţin o dată în viaţa lui, de problemele teologice – este iremediabil mediocru".*

Iubitorii de folclor au ascultat muzică autentică, interpretată de artişti cu har, care, anul acesta s-au întrecut în a-şi etala performanţele, marea lor majoritate vădind înclinaţii muzicale deosebite, unii dintre ei – spre cinstea lor, prezentându-se în costume moştenite de la străbuni. Un costum ţărănesc se coase numai manual, cu multă migală, necesită timp îndelungat, dar şi simţ artistic.

Andreea Ioana Chisăliţa cu maestrul Ion Ghiţulescu

Interpreţii, de la copii de 12 ani până la cei de 35, au venit foarte bine pregătiţi, vocile lor dovedind studiu sistematizat şi responsabilitate pentru autenticitate. În contextul muzicii actuale tot mai tehnicizate şi manelizate, imunde şi lipsite de orice urmă de fior artistic, demersul concurenţilor cu totul matur privind redarea frumuseţii fără egal a cântecului de odinioară a, oferă speranţa că muzica românească , în întregul ei, poate reveni la normal, la firesc.

Juriul Festivalului

Fericitele premiante

Public.

Festivalul a fost prezentat de Emilia Dorobanţu, câştigătoarea Primei Ediţii a Festivalului de la Tulcea, moderatoare acum a emisiunii „Ceasuri de Folclor" de la Tv Favorit. La prima ediţie din anul 1990, Emilia declara: *„Festivalul de la Tulcea va deveni de mare audienţă, fiindcă sunteţi nişte organizatori extraordinari, orchestra este una de profesionişti , aveţi o înaltă protecţie la Primărie şi sunteţi foarte apropiaţi de tineri"*. Adevărată predicţie!

Juriul ediţiei actuale: Florentina Szathmary-Danciu, o adevărată legendă a televiziunii şi radioului, formatoare de oameni de televiziune şi „făuritoare" de artişti; Elise Stan, producător tv şi realizator al emisiunii „O dată-n viaţă"; Adriana-Florentina Mihai –realizator emisiuni la Societatea Română de Radiodifuziune; Mihai Hagiu, îndrăgitul redactor muzical de la Radio Antena Satelor (ginerele Nataliei Şerbănescu); profesorul de muzică dr. Cristian Obrejan, directorul Centrului Judeţean pentru Conservarea şi Promovarea Culturii Tradiţionale Ialomiţa; omul de televiziune Dorin Grama, director de producţie la Favorit Tv. (fost învăţăcel al doamnei Szathmary); profesorul Aurelian Croitoru, dirijor; maestrul coregraf Ştefan Coman – director la festivalului (şi subsemnatul, cu modestul rol de secretar al Comisiei de Jurizare), a avut dificila, dar onoranta misiune să aleagă între atâţia viitori artişti de talent.

Marele Premiu şi Trofeul Festivalului l-a primit Andreea Ioana Chisăliţă din Suceava, o copiliţă

plină de farmec, tinut îndragita de publicul tulcean, pentru prezenarea festivalului de la prima ediţie până la aceea de anul trecut Cu o voce în plină formare, da cert promiţătoare, Andreea s anunţă o continuatoare a reprezn tantei cântului bucovinean, Sofia Vicoveanca

Premiul I la secţiunea de vârste 9 16 ani : Andra Fusaru din Brăila ş Steluţa Ciobanu din Tulcea.

Premiul II: Antonia Stoian, di Gorj,

Premiul III: Ana Tonegaru Suceava

Secţiunea de vârste 16-40 de ani Premiul I l-a obţinut Laura Mocăniţă, din Tulcea;

Premiul II: Cristian Tomoni di Timişoara;

Premiul III, Georgiana Emilia Tănăsă, din judeţul Neamţ .

Premiul III: Ana Tonegaru Suceava şi Silvia Mihaela Bor deianu, Bacău

Premiul Special al Societăţi Române de Radiodifuziune fost acordat concurentei Laura Mocăniţă din Tulcea, şi va consta în înregistrarea a şase melodii în studiourile radiodifuziunii care vor rămâne în Fonoteca de Aur.

Premiul special al Ansamblu lui Artistic „Baladele Deltei" Răzvan Croitoru, Tulcea, Stratoi Ionuţ Daniel şi Stavarachi Ionu Bogdan, ambii din Iaşi.

Premiul „Natalia Şerbă nescu", în valoare de o mie de lei a fost acordat concurentelor Geor giana Larisa Piroiu din Prahova ş Marta Oprea din Brăila, şi oferi de Consiliul Judeţean Tulcea Acest premiu a fost acordat celo două concurente pentru inter pretarea fidelă a unor cântece din repertoriul Nataliei Şerbănescu.

Valoarea totală a premiilor a fos de 7.5 mii lei şi au fost acordate de Primăria Municipiului Tulcea.

Invitaţii „hors concurs" au fost Matilda Pascal Cojocăriţa şi vio lonistul Ştefan Cigu, Ionuţ ş Doiniţa Dolănescu, Ion Ghiţu lescu –supranumit „Barbu Lăutaru al secolului XX" şi alţi artişti de renume.

ZALMOXIS, ZAMOLXIS SAU ZAMOLXE?... SAMOLXIS?... SALMOXIS?

Miturile, basmele și poveștile aduiților

sau cum s-o mai numi, apare, în literatura română, ca un erou al strămoşilor noştri, dacii, popor legendar, de la care nu am moştenit niciun rând sau vreun element figurativ. Motivul este foarte simplu: dacii nu stăpâneau arta literelor. Singurele informaţii scrise despre acest personaj mitic, zice-se că s-au găsit într-un text al istoricului antic Herodot, menționat în legătură cu geții. Dar – susţin unii iubitori de istorie veche -, numele lui ar fi întâlnit şi în lucrările lui Strabon și Iordanes, care adăugă multe amănunte, însă toate după... Herodot (după cum arată tânărul cercetător Dan Dana care i-a dedicat lui Zalmoxis teza sa de doctorat).

Herodot descumpăneşte cu afirmaţia că Zalmoxis era numit și Gebeleizis (cunoscut în istorie ca sacerdot trac). Să fie o confuzie?...

Vasile Pârvan, probabil ca să „salveze" monoteismul get, a afirmat că unii cercetători atribuie în mod arbitrar getodacilor, tracii de la nord de Munții Haemus (Munții Balcani), culturi și zeități specifice numai tracilor sudici, aflați sub influența grecilor.

Nicolae Densuşianu a argumentat că numele Zalmoxis vine de la „Zeul Moș".

Mircea Eliade argumentează că numele „zeului dac" (!!!...) își are originea în frigianul „zalmos" - lup. Dacă ne bizuim pe ipoteza lui Eliade, deducem că numele zeității este de fapt Zalmoxis, și nu Zamolxis.

Porphiros, explică varianta „Zalmoxis" prin cuvântul trac „zalmos"- „piele, blană" (după o anecdotă conform căreia la naşterea lui, o blană de urs a fost aruncată peste Zalmoxis). Din această etimologie, unii autori au dedus că Zalmoxis ar fi fost la origine un Bärengott (zeu-urs). Ipoteza este reluată de Ryhs Carpenter care îl aşază pe zeul get printre alți „sleeping bears" („urși dormind").

Alături de varianta „Zalmoxis", care pare a fi cea reală (prezentă la Herodot, Platon, Diodor din Sicilia, Apuleius, Iordanes, Porphirios), antichitatea cunoștea și alta - „Zamolxis" (Lucian, Diogenes, Laertios şi alții). Eliade observă că una dintre forme poate deriva prin metateza celeilalte.

Alte variante de interpretări: Zeul htonic

- o etimologie (autorul nu menţionează sursa), interpretează numele plecând de la cuvântul „zamol", pentru care Matthäus Prätorius (1688) propusese înţelesul de „pământ".

- în 1852, Cless îl compară pe Zalmoxis cu zeul lituanian al pământului - Zameluks.

- Paul Kretschmer, în 1935, a elaborat o demonstrație lingvistică, cu presupunerile în paralel „Zemelô" (de pe inscripțiile funerare greco-frigiene din Asia Mică), tracicul „zemelen" (pământ) și „Semele" (zeița Pământului, mama lui Dyonisus), termeni care derivă din tema protoindoeuropeană „g'hemel"-, pământ, sol, aparținând pământului (cf. și avesticul „zam", pământ, din lituanianul „žêmé", letonismul „zeme", vechi prusacul „same", vechiul cuvânt slavon „zemlia"- pământ, țară.

Ipoteza lui Kretschmer nu a fost acceptată, dar Eliade a remarcat că are meritul de a fi încercat explicarea faptului cunoscut că Zalmoxis și Gebeleizis erau de fapt nume date unui singur zeu suprem.

O altă ipoteză are în vedere partea onomastică Zelmo -, de exemplu Zelmoutas şi în numele compuse, cu - zelmis: Aulouzelmis, Abro -, Dala -, Dole, Ebry -, Mesto, din protoindoeuropeanul „g'hel"- „a sclipi: galben"; „soare" sau „g'el" - „limpede, luminos". De asemenea, în Zalmodeghikos (v. Zalmodegicos); Zermodeghikos și Zoltes. Cuvântul „soare" nu este altfel format decât prin pronumele reflexiv „Se" + rădăcina „g'hel".

***

„Pe lângă impresia vie pe care textul lui Herodot a produs-o în lumea antică", subiniază Mircea Eliade, ***se observă și coerența legendei relatate de Herodot:***

„Grecii din Hellespont sau Herodot însuși integraseră tot ce aflaseră despre Zalmoxis, despre doctrina și cultul său într-un orizont spiritual de structură pitagoriciană. Or aceasta însemna că este vorba despre cultul zeului geto-dac, care comporta credința în imortalitatea sufletului și anumite rituri de tip inițiatic. Dincolo de raţionalismul și evhemerismul lui Herodot, sau a informatorilor săi, se ghiceşte caracterul misteric al cultului. Acesta este poate motivul pentru care Herodot ezită să dea amănunte (dacă - ceea ce nu e însă sigur

lucruri i le spuseseră cu adevărat): discreția sa à propos de Mistere este bine cunoscută. Dar Herodot recunoaște că el nu crede în istoria cu Zalmoxis sclav al lui Pitagora, și că, dimpotrivă, el e convins de anterioritatea daimonului get, și acest detaliu este important".

PROFETUL ZAMOLXE,
comunică pe net Livia,

a fost un profet al vremurilor sale si un mare vindecător. Este evocat iarăşi Herodot (confirmat de Strabon), de la care aflăm: Zamolxe a fost sclavul lui Pitagora; de la Pitagora eroul nostru a preluat doctrina despre nemurirea sufletului şi cunoştinţele despre numerologie şi astronomie. Zamolxe a venit din Egipt, unde a aprofundat teoria imortalităţii. De aceea dacii, stramoşii nostri, l-au ridicat la rang de zeu.

Personajul Zalmoxe (sau cum s-o fi numind), a devenit „actualitate". Adulţilor le plac basmele (citeşte „miturile"), mai mult chiar decât copiilor. Pe altă parte, o seamă de intrepreţi ai istoriei autohtone, considerând că trecutul nostru – pornind de la traco-geţi, nu are destulă încărcătură, deci nu este îndeajuns de convingător, au ţesut mituri şi legende, cele mai multe, pure invenţii. Aşa se petrec lucrurile şi azi. Lumea continuă să ţească basme iată unul:

În Peştera Polovragi, considerată Peştera lui Zamolxe, în „Galeria Ispăşirii", unde se află „Tronul lui Zamolxis", oamenii simt furnicături pe mâini. În acest loc, detectoarele de biocurenţi o iau razna, învârtindu-se fără noimă, comportându-se ca în prezenţa unei surse extrem de puternice de energie.

Legendă sau nu, oamenii se încred adesea în basme mai mult decât în realitate (care este dură). Pot fi învinuiţi „ţesătorii de legende şi mituri"? Nicicum. Asta ar însemna să-i acuzăm de rea credinţă pe toţi povestaşii de basme, în frunte cu Petre Ispirescu. O precizare, totuşi: basmul „Tinereţe fără bătrâneţe"- după opinia lui Constantin Noica -, este o tălmăcire a unor întâmplări pedepărtat.

Vânătoarea de mituri

este o acţiune primejdioasă pentru că miturile fac parte din identitatea culturală a naţiunii, iar de la „mitificare până la „mistificare" nu-i decât un pas. L-am citat pe academicianul Eugen Simion (articolul „Mit, mitizare şi demitizare", apărut în publicaţia Curentul / iulie, 1999).

Suntem înclinaţi să ne raliem opiniei strălucitului cărturar, fiindcă iată se publică:

ZECE DINTRE LEGILE LUI ZALMOXE

(volumul „Legile lui Zamolxe", Editura Deceneu, 2011)

Dincolo de curgerea timpului şi de cugetarea zeilor, este Focul cel Viu şi Veşnic, din care vin toate și prin care fiinţeaza toate cele ce sunt. Totul și nimicul sunt suflarea Sa, golul și plinul sunt mâinile Sale, mișcarea și nemișcarea sunt picioarele Sale, nicăieri și peste tot este mijlocul Său, iar chipul Său este lumina. Nimic nu este făptuit fără de lumină și tot ce vine din lumină este viață și ia faptura.

Precum fulgerul aduce lumina, și din lumină tunetul și focul ce se revarsă, așa este și gândul omului, el trece în vorba omului și apoi în fapta sa. Deci, ia aminte la asta, căci până la focul ce arde trebuie să fie o lumină și un tunet. Lumina omului este gândul sau și aceasta este averea sa cea mai de preț. Lumina prinde putere prin cuvânt, iar voința omului aprinde focul prin care se făptuiesc toate cele ce sunt în jurul său.

Fii ca muntele cel semeț și ridică a ta lumină mai presus de cele ce te înconjoară. Nu uita că aceiași pași îi faci în vârful muntelui ca și în josul său, același aer este sus, ca și jos, la fel crește copacul în vârf de munte, ca și în josul său, la fel luminează soarele piscul cel semeț, ca și pământul cel neted.

Fii cumpătat ca pământul și nu vei duce lipsă de nimic. Creanga prea plină de rod este mai repede frântă de vânt, sămânța prea adâncă nu răzbate, iar prea multă apă îi stinge suflarea.

cu cât este mai înalt cu atât rădăcinile sale sunt mai adânci în pământ, căci din pământ își trage tăria, nu uita asta. Cu cât te ridici mai mult, cu atât trebuie să cobori mai mult, căci măsura ridicării este aceeași cu măsura coborârii.

Puterea omului începe cu vorba nerostită, ea este asemeni seminței care încolțește, nici nu se vede când prinde suflare de viață. Lumina seminței

este cea care o ridică, pământul este cel ce-i dă hrană, apa îi dă vigoarea, iar răbdarea o îmbracă cu tarie.

Privește râul și ia aminte. La început este doar un firicel de apă, dar crește tot mai mare, căci vine de la ce este mai mare și lucrurile așa trebuiesc împlinite, prin firea lor. Asemenea este și gândul cel bun și drept rânduit, el își face loc printre pietre și stânci, nu ține seama de nimic, își urmează drumul și nimic nu-i stă în cale. Apa cu apă se adună, și împreună puterea este și mai mare.

la seama de taina aceasta și nu o uita: acel firicel de apă știe cu pământul și toate cele cevin în cale nu îl pot opri până la sfârșit. Astfel să iei seama la gândul tău unde trebuie să ajungă și vei vedea că nimic nu poate opri drumul său. Să-ți fie gândul limpede până la sfârșit multe se vor ivi în calea sa căci firea lucrurilor din jur este mișcătoare asemeni apelor Apa cu apă se întalnesc pământ cu pământ și munte cu munte.

la seama la gândul cel rău ferește-te de el ca de fulger lasă-l să se ducă precum a venit, căci te îndeamnă la lucruri nefirești. Ferește-te de vorbele deșarte și de neadevăr, sunt ca pulberea câmpului ce-ți acoperă ochii, ca plasa păianjenului pentru mintea și sufletul tău. Ele te îndeamnă la trufie, înșelăciune, hoție și vărsare de sânge, iar roadele lor sunt rușinea, neputința, sărăcia, boala, amărăciunea și moartea.

Nu judeca oamenii după greutatea lor, după puterea lor, după averea lor, după frumusețea lor sau după râvna lor, căci și unul și altul a lăsa

...ltceva. Cel bogat este sărac n liniște, cel tare este slab entru altul și cel slab are tăria ui ascunsă.

Cum firea lucrurilor este mișcătoare, asemeni este și omul. Ce dă valoare unei unelte, trebuința sau frumusețea? Duce un om mai mult decât boul? E mai bogat vreunul ca pământul? Doar cunoașterea și înțelepciunea îl ridică pe om peste dobitoace. Și degeaba ai cunoașterea dacă ea nu este ămurită de vreme".

Vă rugăm să observați că aceste învățături, atât de frumoase, oglindesc același chip de gândire și exprimare pretum ***Pildele lui Solomon***...

Să dăm curs și altor idealiste opinii despre strămoșii noștri și eroii lor. Un text nesemnat încearcă să convingă că...

Tracii – conform unor vechi credințe, vedeau vindecarea

ca pe un proces ce pornește de la cauzele profunde (sufletul) și continuă către minte și

poi către corp, unde sunt vizibile efectele.

Acelorași trei (suflet, minte, corp), eu le-aș găsi corespondențe psihologice prin: inconștient („suflet"), subconștient („minte") și conștient (corp fizic, manifest). Nu degeaba există vorba populară: „Ce ai pe suflet?". Se poate referi la orice suferință sau emoție negativă acumulată, depozitată inconștient, care așteaptă ca subiectul să fie pregatit s-o scoată la iveală și s-o rezolve. „Boala", efectul fizic, material, nu este decât o manifestare care obligă subiectul să conștientizeze depozitele sale inconștiente spre a începe să le prelucreze și să le rezolve. Medicația nu este niciodată de ajuns. Efectul mirosului neplăcut de transpiratie nu se rezolvă aplicând... deodorant.

În dialogurile sale, Platon îi declara pe medicii traci superiori celor greci, prin spusele lui Socrate, care fusese inițiat de un medic trac în tainele vindecării holistice, cu un jurământ premergător celui hipocratic.

„Eu, Socrate, am învățat această incantație (descântec), acolo, în oaste, de la un medic trac, unul dintre ucenicii lui Zamolxis, despre care se zice că îi face pe oameni nemuritori. Spunea tracul acela că Zamolxis, care este și un zeu, ne învață cum nu trebuie să încercăm a trata ochii, fără să ținem seama de cap, nici capul nu poate fi tratat neținându-se seama de corp: tot astfel trebuie să-i dăm îngrijire trupului dimpreună cu sufletul, și iată pentru ce medicii greci nu se pricep la cele mai multe boli: (anume) pentru că ei nu cunosc întregul pe care-l au de îngrijit".

(Această diatribă atribuită lui Socrates nu o veți găsi în vreun tom scris de Platon, deoarece în „Dialoguri" temele sunt, fără excepție, de natură filosofică. Dar să citim ce minuni mai cunoașteau tracii.)

Medicina tracă este renumită pentru abordarea sa holistică, cât și pentru progresul său incredibil de la acea vreme. Strămoșii noștri foloseau plantele pe post de leacuri, incantațiile pentru purificarea sufletului și îndepărtarea influentelor malefice și recomandau izvoarele termale pentru vindecare. Totodată, dețineau tehnici avansate de chirurgie, astfel de dovezi fiind găsite la Poiana, Brad, Sarmisegetuza: un craniu care atestă practicarea trepanației, o trusă medicală în care se găseau o tabletă medicamentoasă din cenușa vulcanilor meriteraneeni, instrumente chirurgicale precum bisturiu, brici, pensetă, sondă, spatulă, recipiente din os, piatră sau sticlă.

De la Pintilie Nicolae (www.ariminia.ro)

aflăm că pentru a înțelege legăturile dintre cultura mioritică și cea egipteană, dar și rosturile drumeției lui Zamolxe în Egipt, trebuie să mergem în preistoria și istoria acestei regiuni unde se găsesc germenii uluitoarei civilizații pe care au creat-o neamurile arimine aciuate pe malurile lui Hapy. Una din cele mai vechi culturi cunoscute pe teritoriul Egiptului pentru perioada neolitică este cea de la Merimde, la marginea vestică a deltei Nilului.

O altă frumoasă poveste a țesut-o
GABRIELA DOBRESCU

Ea se întreabă:
„Cine este acest Zalmoxis, care îi face nemuritori pe geto-daci?"

Autoarea dă un răspuns uimitor...

Pentru lumea antică, Dacia războinicilor temuți din Carpati a fost, până a cucerirea ei de către Traian, o tara aspra, aproape de nepatruns, inconjurata de mister. Nimeni nu stia bine cine erau oamenii care locuiau in acea cununa de munti. Le ziceau daci sau geti...iar grecii, care-i socoteau traci—spuneau ca Ares sau Marte, intre ei se nascuse. Stiau insa ca aceasta idee putea fi numai o legenda; pentru ca alt zeu, mai mare si mai puternic stapinea destinul acelui popor.

Se vorbeste tot mai des in ultimul timp de Zalmoxis, tinut atata vreme in intuneric. Un mare initiat, un mare maestru. Un om, un zeu ?...

Perioada în care a trait Zalmoxis este incerta. Herodot considera ca a fost un sclav al lui Pitagora (580 - 500 î.H.) care ulterior si-a castigat libertatea, dar tot el afirma: "Acest Zalmoxis a trait cu multa vreme mai înaintea lui Pythagoras" Herodot mai spune: "Zalmoxis (...) a pus sa i se cladeasca o sala de primire unde-i gazduia si îi ospata pe cetatenii de frunte; în timpul ospetelor îi învata ca nici el, nici oaspetii lui si nici urmasii lor în veac nu vor muri, ci se vor muta numai într-un loc unde, traind de-a pururea, vor avea parte de toate bunatatile. În tot timpul cât îsi ospata oaspetii si le cuvânta astfel, pusese sa i se faca o locuinta sub pamânt. Când locuinta îi fu gata, se facu nevazut din mijlocul tracilor, coborând în adâncul încaperilor subpamântene, unde statu ascuns vreme de trei ani. Tracii fura cuprinsi de parere de rau dupa el si-l jelira ca pe un mort. În al patrulea an se ivi însa iarasi în fata tracilor si asa îi facu Zalmoxis sa creada în toate spusele lui". Desi este întâlnit sub numele de Zalmoxis în sursele grecesti, unii istorici presupun ca numele real era Zamolxis. Aceasta presupunere se bazeaza pe cuvântul trac "zamol", care înseamna pamânt si este legat de experienta initiatica a celor 3 ani petrecuti sub pamânt. De aceea Zalmoxis a fost considerat un zeu chtonic. Totusi, considerentele anterioare sunt în întregime false: numele corect este cel menționat de greci, Zalmoxis, el provenind de la cuvântul trac "zalmos" care înseamnă „piele". (...) Oamenii la naștere ies "împielițați", adică înveliți în placentă, numită popular „căiță".

Aici trebuie să o convingem pe autoare că „placentă" și „căiță" au înțelesuri deosebite, dar cum lingvistica nu intră în tema noastră, continuăm cu aserțiunile dumisale. Totuși, ținem să-i comunicăm ce spune D.E.X.: ***„Placenta este un organ musculos și spongios care se formează în perioada de gestație la majoritatea mamiferelor".***

Autoarea are convingerea că cei născuți cu placentă...

...sunt predestinați a fi mari magicieni, zalmonari. De aici a derivat cuvântul solomonar, folosit în evul mediu pentru a desemna un mare magician și tot din această credință a rezultat cuvântul împielițat, cu

sensul de copil aţurisit sau expresia „drac împieliţat", aplicată numai la copii. Solomonar este un cuvânt de origine dacă, „creştinizat" după numele regelui Solomon din vechiul testament. Faptul că Zalmoxis a fost un zalmonar/solomonar, deci născut cu căiţă, împieliţat, este sugerat de relatarea lui Herodian (232 - 304) din lucrarea sa „Viaţa lui Pitagora": „Pythagoras mai avea şi un alt adolescent pe care îl dobândise în Tracia, numit Zalmoxis, deoarece, la naştere, i se aruncase deasupra o piele de urs. Tracii numesc pielea „zalmos". Cuvântul zalmos însemna însă şi „căiţă" (placentă). Aceasta este confirmată de cuvântul trac „zelmis", din aceiaşi familie, care însemna nou-născut. De aici a derivat cuvântul românesc a zămisli. Deci Zalmoxis însemna cel învelit în piele, împieliţatul.

Platon, unul din discipolii lui Pitagora, menționează pe „acei doctori ai regelui trac Zalmoxis, despre care se zice că stăpânesc meșteșugul de a te face nemuritor" (Charmide, 156d). Anticii greci au sesizat asemănarea dintre învățătura despre nemurire a lui Zalmoxis și cea a lui Pitagora referitoare la metempsihoza sau reîncarnarea sufletelor, Pitagora însuși afirmând că își reamintește ultimele sale 20 de vieți. De asemenea, atât Zalmoxis cât și Pitagora au pus bazele unor școli inițiatice. Din această cauză grecii l-au considerat pe Zalmoxis un fost sclav al lui Pitagora, care a fost inițiat în tainele stăpânului său. Pitagoreicii, adeptii lui Pitagora, au afirmat pentru prima oară că pământul se mișcă în jurul unui foc central (Soarele). Acest fapt era cunoscut și de daci. O altă asemănare este între discipolii lui Zalmoxis, asceti contemplativi, abstinenți și vegetarieni, numiti „ktistai" sau „polistai" și discipolii lui Pitagora care erau organizați într-o confrerie și duceau o viață simplă, modestă și austeră, cultivându-și răbdarea și autocontrolul și care erau vegetarieni.

Preotii daci învățați, asemenea lui Pitagora și druizilor (preoții celți) nu permiteau consemnarea în scris a învățăturii lor, deși în celelalte treburi, de ordin public și privat, se foloseșc, în general, de alfabetul grecesc, conform mărturiei lui Cezar. Strabon confirmă faptul că cei învățați își transmiteau cunoștințele către discipoli pe cale orală. Preoții traci oficiau cântând și acompaniându-se cu o titeră sau ceteră, conform lui Iordanes. „Muzica în întregimea ei este socotită tracă și asiatică (...) Ba și cei care s-au ocupat de vechea muzică erau, se spune, tot traci, anume Orfeu, Musaios și Thamyris" (Strabon). Platon spunea în Charmides: Așa stau lucrurile, Charmides și cu cu descântecul nostru. L-am învățat cu prilejul unei expediții, de la unul dintre medicii traci ai lui Zalmoxis, despre care se

spune că au și darul de-a te face nemuritor. Iar tracul acesta arăta că medicii greci spun, pe bună dreptate, cele pe care le-am amintit eu acum: „numai că Zalmoxis, adauga el, regele nostru, care este zeu, mai spune că așa cum nu trebuie să încerci a vindeca ochii fără să vindeci capul și nici capul fără trup, la fel nu poți vindeca nici trupul fără sufletul, iar tocmai aceasta e pricina pentru care cele mai multe boli rămân nevindecate de medicii greci, faptul că ei nu țin seama de întregul, a cărui îngrijire ar trebui s-o întreprindă și că, dacă acesta nu se simte bine, este cu neputință ca partea să se simta bine". Căci, spunea el, toate se trag din suflet, atât cele rele cât și cele bune ale trupului și ale ființei noastre întregi, revărsându-se din suflet, așa cum se răsfrâng de la cap asupra ochiului. Ca urmare, mai ales sufletului trebuie să-i dăm îngrijire, dacă vrem ca deopotriva capul cât și restul trupului s-o ducă bine. Iar sufletul, spunea el, se îngrijește cu anumite descântece...

Arătându-mi deci leacul și descântecul, el îmi spunea: „Să nu te lași înduplecat să îngrijești capul nimănui, care nu-și va fi dăruit mai întâi sufletul spre îngrijire descântecului. Aceasta, zicea el, este greșeala pe care, acum, o săvârșesc oamenii, că încearcă să devină un fel de medici ai câte unei părți, fără de cealaltă". Multe descoperiri arheologice confirmă cunoștințele de chirurgie ale dacilor.

Practicarea trepanațiilor est dovedită de craniile găsite Cristești (lângă Târgu Mureș Decea Mures, Dinias Timiș Holboca (lângă Iași), Poiana Bârlad, Sărata-Monteor (lângă Buzău). Intervenții asupra regiunilor frontale parietale erau mai frecvente Ele erau realizate cu ajutor cuțitelor de silex sau cu instr mente din fier. Scopul lor e fie îndepărtarea fragmentel osoase rezultate în urma răni fie eliberarea persoanei o spiritele rele care au cauz boala. Unele trepanații prezin calus, confirmând succesul o eraţiei și însănătoșirea. Însu Hipocrate, considerat părinte medicinii, a stat o vreme în no dul Traciei, iar unele cărți hip cratice au fost scrise într greaca tracică (cărțile I și II a Epidemiilor). (Mircea Eliad „De la Zamolxis la Gingi Han").

Faptul ca Zalmoxis nu a fo o personalitate izolată în civ lizația geto-dacă este confirm prin existența unui alt person ilustru: Deceneu, marele pre al lui Burebista. Iată ce spun Iordenes, un istoric din secol șase, despre Deceneu: „i-a i struit pe daci în aproape toa ramurile filozofiei, căci el era aceasta un maestru pricepu El i-a învățat morala (...), i-a i struit în științele fizicii (...), i- învățat logica, făcându-i d mintea superiori celorlal popoare (...), demonstrând le teoria celor douăsprezec semne ale zodiacului, le-a ar tat mersul planetelor și toa secretele astronomice și cu crește și scade orbita Lunii curn globul de foc al Soarel întrece măsura globul pământesc și le-a expus su ce nume și sub ce semne ce 346 de stele trec în drumul l cel repede de la răsărit și pâ la apus, spre a se apropia sa îndeparta de polul ceresc".

Herodot declara că geții „su cei mai viteji și cei mai drep dintre traci.(...) Ei se cred n muritori (...) credința lor este ei nu mor și că cel care pie se duce la Zalmoxis, o ființă d vină". „Aceiași traci, altadat când tuna și fulgera, slobo săgeti în aer împotriva cerul amenințându-l pe acest ze căci ei nu cred că există vreu alt zeu decât al lor".

Ritualul consacrat acestu presupunea trimiterea la fi care patru ani a unui sol însă

inal să-i comunice zeului ceea ce doresc în fiecare împrejurare". Câțiva bărbați neau cu vârful în sus trei ulițe și cel desemnat prin agere la sorți era aruncat în er; căzând, el era străpuns de ârfurile celor trei sulițe. Sacriciul făcea posibilă comuniarea unui mesaj, altfel spus actualiza raportul dintre geți i zeul lor, așa cum fuseseră le la început, când Zalmoxis e afla printre ei. Sacrificiul și imiterea mesagerului constiiau întrucâtva o repetiție simolică a întemeierii cultului: se actualiza epifania lui Zalioxis la capătul celor trei ani e ocultare, cu tot ceea ce imlica ea, anume asigurarea neuririi și beatitudinii sufletului. Cultul lui Zalmoxis nu poate fi nțeles decât după ce se ezvăluie sensul inițiatic al cultării zeului. Mitul cosmogoic românesc își revelează ăsăturile sale specifice după e descifrăm nu numai preistoa „dualismului" balcanic și entral-asiatic, dar și sensul scuns al „oboselii lui Dumezeu" dupa ce a creat ământul, expresie surprinzăare a unui deus otiosus reinentat de creștinismul popular ntr-un efort disperat de a-l esolidariza pe Dumnezeu de nperfecțiunile lumii și de pariția răului...

Spirit războinic, Zalmoxis, ersonaj consubstanțial a dăit Daciei o religie compatibilă u sufletul războinic al străoșilor noștri. Zamolxis preede eroii noștri naționali, lircea, Mihai, Horea, Tudor, vram Iancu și bineînțeles și ulți alții. Acești eroi au ceva in spiritul de sacrificiu al aiducului, din acel ceva jertfit ntru nemurirea lui Zamolxis.

„Niciodata adoratorii lui Zaloxis n-au înțeles să cedeze ră luptă" afirma un istoric ntemporan. Această credință nădejdea existenței răzoinice vine din adâncul unui ez deosebit de alte popoare le timpului. Vasile Pârvan îl rprinde esențial în etica – ..sufletul e nemuritor. Trupul e împiedicare pentru suflet de se bucura de nemurire: de ceea el nu are nici un pret, ftele lui nu trebuie ascultate, război el trebuie judecat fără ărere de rău. Omul nu poate unge la nemurire decât urățându-se de orice fel de atimi, carnea, vinul, femeile nt o murdărire a sufletului. Prin același monoteism, dacii respectau precepte creștine înainte de creștinism".

Autoarea face - în mod foarte serios, o apropiere între Zalmoxis și Ion Antonescu

Prin această moștenire ancestrală zalmoxiană românii sau ridicat întotdeauna la luptă, răzvrătire, război de câte ori ființa lor a fost agresată de factori externi. Astfel, din adâncul metafizic al trăirii românești sau născut simboluri naționale unice, colectivități unite în individualitate, personaje tragice prin destinul lor: Burebista, Decebal, Gelu, Mircea, Ștefan, Mihai, Horea, Tudor, Avram Iancu, Antonescu. Sunt numai suflete din șirul lung al eroilor neamului. Românii au creat propriul lor timp, cel al trăirii telurice, chtonice ancestrale, metafizice - Timpul transcendenței ce leagă pe Pământ și în Ceruri omul și neamul cu Dumnezeu într-o trinitate a veșniciei. Pentru neam sacrificiul eroului reprezintă mântuirea sufletului colectiv. În acest fel se explică sacrificiul individual al celui mai bun și frumos fiu al neamului, pe altarul credintei lui Zalmoxis pentru victoria în război - Ființa Omului pentru perenitatea ființei Neamului, într-o simbioză indestructibilă. Pentru români, urmașii dacilor, mitul, credința în Zalmoxis, în „a te face nemuritor" se substituie Vechiului Testament. Pornind de la această adorare a lui Zalmoxis de către vechii daci, putem descoperi căi nebănuite ale sufletului strămoșilor noștri.

Aceasta este povestea Gabrielei Dobrescu.

O altă lucrare de proporții – „Zalmoxis și caracterul sacru al regalității geto-dace", din care redăm fragmentele ce urmează, este a cărturarului

PETRE ALEXANDRESCU
ZALMOXIS
ȘI CARACTERUL SACRU
AL REGALITĂȚII
GETO-DACE

Religia este unul dintre fenomenele cele mai originale ale vieții spiritual geto-dace. Scriitorii greci și latini îi deosebeau pe geți și pe daci de celelalte triburi tracice, și chiar de alte neamuri ale Europei prin particularitățile credințelor religioase și – aș adăuga – prin forța acestor credințe.

Totuși informațiile transmise din antichitate nu luminează decât unele aspecte ale acestor credințe; acelea care au atras mai mult atenția lumii greco-romane. Aceste date sunt mai puțin numeroase decât cele cu privire la tracii din Sud, mai aproape de civilizația greacă, poate și din punctul de vedere al credințelor religioase. Mai mult chiar decât atât: informațiile ajunse la noi prin filieră greacă sau romană sunt aproximative, dacă nu chiar deformate, ca rezultat al insuficientei cunoașteri și a inadecvatei înțelegeri a fenomenelor interpretate. Așa se face că cercetările asupra religiei geto-dace, deși începute de multă vreme, nu au ajuns la un consens, nici chiar în ceea ce privește structura acestor credințe.

Una dintre figurile cele mai controversate ale religiei geto-dace este aceea a lui Zalmoxis. ...Nu avem încă date suficiente pentru a putea stabili dacă Zalmoxis era o divinitate chthoniană sau uraniană. Ea are o importanță fundamentală pentru caracterizarea religiei geto-dace. O serie de cercetări în ultima vreme, în special prof. I. I. Russu, au căutat indicii în numele însuși al acestui zeu. Astfel, considerând forma „Zalmoxis" drept cea originală, I. I. Russu a apropiat prima parte a acesteia „Zalmo" de numele divinității traco-grecești „Semele" (zeița Pământului), și de acela al zeului vechi - lituanian al pământului „Zemeluks".

La baza acestor nume ar sta cuvântul comun indo-european „+g'hem-fol", din radicalul primar „ +g'hem"(pământ). Este de semnalat totuși apariția antroponimicului „Zalmodegikos" într-o inscripție greacă de la Histria din sec. III î.H., care ar pleda pentru forma „Zalmoxis".

ZALMOXIS
ȘI CERCETĂRILE
LUI MIRCEA ELIADE

Mircea Eliade a închinat un studiu special lui Zalmoxis. Rezultatele cercetării sale sunt de un interes ieșit din comun. În cele ce urmează voi încerca să prezint câteva dintre problemele cele mai interesante puse de acest studiu.

În prefața ultimei sale lucrări, monumentala „Istorie a credințelor și ideilor religioase" (Histoire des croyances et des idees religieuses. Paris. Payot, 1976, 1978), Eliade își dezvăluie vastul orizont al interesului său: „Consider că orice cercetare istorică implică o anumită familiaritate cu istoria universală. În consecință, cea mai riguroasă „specializare" nu dispensează pe învățat de obligația de a situa cercetările sale în perspectiva istoriei universale... Este vorba de fapt de a nu pierde din vedere profunda și indivizibila unitate a spiritului uman".

Mesajul zeului se făcea cunoscut, prin intermediul unui „scenariu" religios ca – de pildă – în misteriile medievale (termenul „scenariu" este introdus de M. Eliade). Iată partea din legenda lui Zalmoxis care stătea la baza unui asemenea „scenariu", așa cum ne este ea relatată de către Herodot: Zalmoxis „a poruncit să i se clădească o locuință subpământeană. Când locuința a fost gata, el a dispărut din mijlocul tracilor, coborând în adâncul încăperilor subterane, unde stătu ascuns vreme de trei ani. Tracii fură cuprinși de jale și îl plânseră ca pe un mort. În al patrulea an, el le-a apărut iarăși". Dispariția și renașterea zeului după un interval de timp au fost comparate de către cercetătorii istoriei religiilor cu anumite culte legate de divinități ale vegetației și fecundității, din religiile orientală și greacă. Asemenea divinități coborau sub pământ toamna pentru a-și face din nou apariția primăvara, simbolizând pieirea și renașterea vegetației și a naturii. Câteva elemente din legenda lui Zalmoxis, locuința subpământeană din textul citat mai sus, peștera din muntele Kogaionon amintită de Strabo, coborârea sub pământ a zeului și „renașterea" sa, sunt tot atâtea indicii ale caracterului lui chthonian. Cultul lui Zalmoxis comporta a doctrină cu privire la viața de dincolo de mormânt (eschatologică), simbolizată și de mitul amintit mai sus, al „morții" și „învierii" zeului. A-

ceastă doctrină a lăsat o puternică impresie în lumea antică. Geţii au primit epitetul de athanatizontes, creeat de Herodot pentru a-i caracteriza. Verbul athanatizein înseamnă „a face nemuritor". Sensul acestei „imortalizări" nu este foarte clar, dar ar putea fi apropiat de ideea de „imortalizare" din poemele homerice, Iliada şi Odiseia, unde anumiţi eroi ajung prin mijloace miraculoase, într-un fel de paradis (Insulele celor Fericiţi, Câmpiile Elizee etc.), unde continuau să ducă o existenţă după moarte. Herodot relatează că celor iniţiaţi li se promitea, atât lor cât şi urmaşilor lor, că „nu vor muri, ci vor merge într-un loc anume, unde vor trăi veşnic şi vor avea parte de toate bunătăţile" (IV 95). Această doctrină pare destul de elementară şi este greu de a recunoaşte în mărturiile pe care le avem la îndemână, aşa cum au încercat unii învăţaţi, premizele unor credinţe spiritualiste, fundamentate pe ideea binomului trup-suflet.

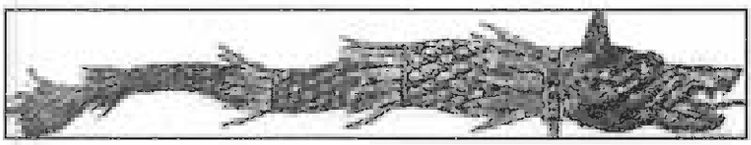
Studiul lui Mircea Eliade, apărut în volumul „De la Zalmoxis la Ghengis-han" (De Zalmoxis á Ghengis-Khan, Paris Payot 1970), reprezintă o contribuţie hotărâtoare la înţelegerea cultului lui Zalmoxis, prin situarea problematicii în orizontul „universalului". Cunoaşterea fenomenologiei „sacrului" sub aspectele sale general umane, pe de o parte, şi a nenumăratelor sale transformări de-a lungul istoriei civilizaţiilor, pe de alta, i-au permis marelui învăţat să scoată în valoare, din puţinătatea izvoarelor de care dispunem, o serie de indicii preţioase. Vom analiza în cele ce urmează două din problemele noi adăugate de Mircea Eliade la dosarul Zalmoxis.

ZALMOXIS REFORMATORUL

este înfăţişat ca un personaj real, care a „revelat" o doctrină eschatologică şi a întemeiat un cult de iniţiere. Existenţa sa umană este reperată istoric în vremea filozofului Pitagora, deci în a doua jumătate a veacului al VI-lea î.H. Biografia sa cuprinde elementele unui „scenariu" mitic-religios, fiind încărcată cu date narative, ţinând de mediul grec-colonial, de unde Herodot şi-a culeş informaţiile.

„Salmoxis – povesteşte istoricul grec, a fost la Samos, sclavul lui Pitagora, fiul lui Mnesarchos. După aceea, ajungând liber, strânse bogăţii mari şi se întoarse în ţara lui". Această anecdotă, în care nu credea nici Herodot însuşi, are un vădit caracter explicativ. Izbiţi de anumite asemănări între doctrina lui Zalmoxis şi aceea a lui Pitagora, informatorii lui Herodot căutau să-şi explice ideile religioase pe care le regăseau la geţi, ca de pildă, credinţa în nemurire (amintind poate unele elemente ale doctrinei metempsihozei) sau caracterul iniţiatic al cultului

Mircea Eliade a scos în relief unele date ale mitologiei lui Zalmoxis care aruncă lumini neaşteptate asupra caracterului regalităţii la geto-daci.

Astfel, hagiografia lui Zalmoxis a devenit, după Herodot, un loc comun, reperat de mulţi scriitori, până către sfârşitul antichităţii. La câteva secole după Herodot, o face geograful Strabo. Povestirea sa reflectă schimbările petrecute în gândirea greacă şi sporirea considerabilă a orizontului ei etnografic. Povestirea are aceiaşi structură anecdotică, fixată de Herodot, având ca temei povestea stagiului lui Zalmoxis la Pitagora, ca sclav şi învăţăcel.

Există însă şi o serie de elemente noi în relatarea lui Strabo, care indică o tradiţie istorică diferită. Acestea marchează evoluţia pe care cultul lui Zalmoxis a parcurs-o în perioada post-herodoteică, sau mai precis între Dromichaites şi Burebista. Strabo scrie următoarele: „Întorcându-se în ţara sa, el s-a bucurat de o mare trecere la conducători şi la popor, desluşindu-le acestora semnele cereşti. În cele din urmă l-a convins pe rege să-l facă părtaş la domnie, spunându-i că este în stare să-i vestească voinţa zeilor. Mai întâi Zalmoxis a devenit preotul zeului celui mai venerat al lor, iar după aceea a fost socotit el însuşi zeu... Regele lucra în înţelegere cu el, fiindcă vedea că oamenii sunt mai supuşi faţă de el decât înainte, ca unul ce porunceşte după îndemnul zeilor. Acest obicei a dăinuit până în vremea noastră; după datină, mereu se găsea un astfel de om care ajungea sfetnicul regelui, iar la geţi acest om era numit zeu".

Din această interesantă pagină, elementul nou este importanţa pe care marele preot o capătă în cultul lui Zalmoxis. Putem presupune că aceasta s-a petrecut cândva după epoca în care Herodot, către mijlocul veacului al V- lea î H, îşi aduna informaţiile. Elementele noi au fost introduse în „scenariul" religios-mitic. Este vorba de identificarea dintre Zalmoxis şi preotul său, care era zeificat probabil sub acelaşi nume cu zeul, devenind el însuşi Zalmoxis. Acest ritual, care - potrivit lui Strabo - s-a repetat şi cu marele preot al lui Buerebista - Deceneu, a căpătat un temei în cult prin introducerea în hagiografia lui Zamolxis a unor elemente suplimentare. Astfel, datorită virtuţilor sale magice şi profetice, Zalmoxis a fost asociat la domnie. Fiind mare preot şi profet, Zalmoxis s-a retras în peştera din muntele Kogaionon, unde nu primea decât pe rege şi pe servitorii săi, fiind apoi zeificat. În felul acesta transformarea lui Zalmoxis din mare preot în zeu reprezintă prima dintr-o serie de divinizări ale preoţilor, ce vor repeta de fiecare data evenimentul mitic primordial.

Confuzia între planul uman şi cel divin acţiona nu numai asupra persoanei marelui preot, ci şi asupra regelui. Într-unul din dialogurile sale, Platon îl prezintă pe Zalmoxis drept prin gura unui trac: „regele nostru care este zeu".

Mircea Eliade observă în această privinţă: „Tradiţia este atestată şi la alte triburi tracice: Resos, rege şi preot, era adorat ca zeu de către iniţiaţii în misterele sale. Se pot discerne aici trei expresii principale ale unui sistem religios, ale cărui rădăcini coboară probabil î preistoria indo-europeenilor: identificarea, omologarea sa confuzia dintre zeu, rege marele preot; 2) tendinţa d „divinizare" a regilor; 3) impor tanţa marelui preot, a cărui au toritate, în principiu inferioar aceleia a regelui, se dovedeşt uneori mai mare".

Caracterul puternic sacra izat al regalităţii din perioada lu Buerebista, este unul dintre e ementele caracteristice ale civ ilizaţiei geto-dace. Aceast explică poate de ce, odată c dispariţia regelui, o parte di regatul său a fost preluat d către marele preot Deceneu după care urmaşul acestuia Comosicus, avea să cumulez atât puterea politică, cât funcţia sacerdotală.

ŞAMANISMUL ŞI CULTUL LUI ZALMOXIS

Într-un studiu celebru publ cat în 1935, etnograful elveţia Karl Meuli a analizat relatăril lui Herodot cu privire la religi şi la obiceiurile scitice, stabilin pe baza unor informaţii p baze etnografice ale unor po pulaţii actuale din Nordul Asie în special din Siberia, carac terul „şamanic" al civilizaţie scitice. După cum este cunos cut, o bună parte dintre popu laţiile septentrionale, di Scandinavia până în Siberia trăiau, până în pragul secolulu nostru în cadrul unei civilizaţ de tip „şamanic". Şaman poate fi definit ca o persoan instabilă din punct de veder psihic, care ajunge să capet un ascendent puternic asupr comunităţii tribale: vrăjito vraci, profet şi preot, putân deveni chiar conducătorul co munităţii. Prin tehnici şi ritualu complicate, ţinând atât d magie cât şi de religie, şa manul îşi poate provoca stare de extaz. Atunci el se consid eră posedat de spirite străine crezând că sufletul său pă răseşte trupul pentru a călăto în voie în ţinuturi străine chiar în „lumea spiritelor".

Karl Meuli a arătat în mo convingător că în urma contac tului dintre coloniştii greci populaţiile nord-pontice, serie de elemente şamanic au pătruns şi în lumea greacă prin naraţiuni despre vrac vrăjitori, prezicători, pe car grecii înşişi îi puneau în legă tură cu Nordul Pontic. Influenţ venite pe aceiaşi cale ar fi atin

ndirii greceşti. Legendele spre Pitagora şi Empedocle, ideea însăşi de suflet s-au rmat sub acţiunea acestei in-enţe.

Caracterul şamanic al civi-aţiei scitice este unul dintre răsăturile fundamentale pen-u înţelegerea acesteia. Arhe-ogii încep să identifice printre biectele scitice, până acum explicate ca funcţie, piese „recuzita" şamanilor: de dă, capetele de baldachin, au, în fapt sceptre şamanice. xistenţa unei zone şamanice vecinătatea lumii geto-dace avut sau nu o înrâurire upra religiei strămoşilor ştri? Iată una dintre între-rile la care răspunde Mircea iade, în legătură cu cultul lui lmoxis.

În cartea sa „Şamanismul şi hnicile arhaice ale extazului" e chamanisme et les tech-ques archaiques de l'extase, aris Payot, 1975, ediţia a ua), Mircea Eliade a realizat expunere completă asupra manismului, în totalitatea lui, uând acest fenomen în per-ectiva istoriei generale a re-iilor. Eliade adună o masă nsiderabilă de documente ivind diverse tipuri de şa-anism: siberian, nord-ameri-n, indonezian etc., punându-le unui examen din nctul de vedere al tehnicilor stazului, al simbolismului şi mitologiei. Această lucrare te una dintre cercetările fun-mentale cu privire la religiile mitive.

După cum se ştie, o serie învăţaţi, ca W. K. C. thrie, E. R. Dodds sau W. rkert, au apropiat figura lui lmoxis de personajele leg-dare cu trăsături şamanice, intrate în literatura greacă prin relatările lui Herodot (de ex. Abaris, Aristeas din Proconnes, Hermotimos din Clazomene). Potrivit aceloraşi cercetători, „tehnica" extazului, coborârea în locuinţa subpământeană, prezicerile, dispariţia şi reapariţia din hagiografia lui Zalmoxis ar fi trăsăturile unei morfologii şamanice.

Mircea Eliade defineşte însă destul de clar caracterele şamanismului, a cărui iniţiere comporta o desfacere a corpului şamanului şi o „reînoire" a organelor şi a viscerelor sale, înainte de actul morţii şi renaşterii rituale şi al călătoriilor extatice. Concluzia sa este decisive: „Elementele cele mai caracteristice ale cultului lui Zalmoxis (încăperea în care îi primea pe credincioşi, banchetul, ascunderea sa în încăperea subterană şi reapariţia după patru ani, „imortalizarea" sufletului şi învăţătura despre o existenţă fericită într-o altă lume), îl apropie pe Zalmoxis nu de şamani, ci de Mistere (adică de cultele misterice greceşti)".

Mircea Eliade nu conchide însă asupra absenţei ideilor şi practicilor şamanice la geto-daci , iar aceasta este o direcţie de cercetare ce se anunţă fructuoasă. Sunt sugerate şi unele mărturii literare antice. Din acest unghi de vedere, capătă înţeles şi o serie de reprezentări artistice, figurate pe obiecte de podoabă getice (armuri de paradă, vase rituale, piese de harnaşament etc.), aparţinând unora dintre inventarele mormintelor căpeteniilor tribale din veacul al IV-lea îH, idee sugerată acum aproape jumătate de secol de către A. Alföldi pentru arta scitică.

ZALMOXIS ÎN „GETICA" LUI VASILE PÂRVAN

În monumentala sa lucrare „Getica", Vasile Pârvan dădea, acum mai bine de jumătate de veac, o amplă exegeză a religiei strămoşilor noştri. Investigaţia sa era, pentru aceea dată, cea mai pătrunzătoare încercare de descifrare a mărturiilor antice, depăşind prin lărgimea orizontului pe cele ale unor iluştrii înaintaşi străini, ca – de pildă – aceea a marelui lingvist de la Viena, W. Tomaschek, a cunoscutului filolog german şi prieten al lui Nietzsche, Erwin Rohde, sau a istoricului şi arheologului bulgar G. Kaţarov. Vasile Pârvan a abordat însă problema religiei geto-dace dintr-un punct de vedere „spiritualist stoic" – cum observa Lucian Blaga: „Religia geto-dacilor echivalează în interpretarea lui Vasile Pârvan cu un fel de proiecţie subiectivă a unui suflet preocupat de cele mai sublime probleme".

Pârvan vedea o deosebire structurală a religiei geto-dace în raport cu aceea a tracilor din Sud. Aceştia din urmă părăsiseră structura indo-europeană originară a credinţelor lor de caracter ceresc (uranian), atunci când, ajungând în contact cu civilizaţia mediteraneeană, au acceptat străvechi culte ale fecundităţii de caracter „chthonian" (de la cuvântul grec chthôn „pământ"), de origine preindo-euro«peană. Vasile Pârvan credea de asemenea că, spre deosebire de tracii din Sud, geţii nu erau politeişti, ci „henoteişti": „Ca zeu atotcuprinzător al cerului, Zalmoxis, ca şi Zeus, este stăpânul fulgerului... Nu cunoaştem la geţi nici zei locali şi nici zeiţe, ca la traci. Nu există decât un singur zeu".

După al doilea război mondial, învăţatul clujan I. I. Russu a publicat un amplu studiu, închinat exclusiv religiei geto-dacilor. I. I. Russu aşează discuţia în cadrul ei firesc: „Fiind traci şi indo-europeni, geţii aveau acelaşi sistem (în linii mari) politeist şi antropomorfic. Acesta este rezultatul dobândit prin criterii comparative şi general istorice, pe care nu-l infirmă, ci îl întăreşte materialul documentar".

Este însă meritul lui Vasile Pârvan de a fi atras atenţia asupra unor elemente uraniene ale cultului lui Zalmoxis. El citează pe Herodot, care povesteşte despre un ritual al geţilor: „Când tună şi fulgeră geţii trag cu săgeţile înspre cer şi ameninţă zeul, deoarece cred că, acolo sus, nu este alt zeu decât al lor". Dacă geţii urmăreau prin acest gest să ameninţe chiar pe zeu, sau dacă, mai degrabă, „se solidarizau cu el, trimiţând alături cu trăznetele lui săgeţile lor" (cum interpretează tot Vasile Pârvan), nu poate fi precizat din textul acesta, plin de neclarităţi. Apare însă aici una dintre atribuţiile lui Zalmoxis – dacă de el este vorba – şi anume aceea de divinitate a cerului.

În această direcţie trebuie poate căutată soluţia spinoasei probleme a esenţei lui Zalmoxis. El pare să fi avut atât atribuţii de „zeitate a pământului", puse în relief de legenda ascunderii sale sub pământ, dar şi a cerului, aşa cum indică unele ritualuri. Ca principală divinitate a geţilor el a putut cumula atribuţii diverse.

Petre Alexandrescu (n. 3 ianuarie 1930, Paris - d. 18 iulie 2009, Bucureşti) Absolvent al Facultăţii de Limbi clasice a Universităţii din Bucureşti. Istoric de mare notorietate al cetăţilor greceşti de la Marea Neagră, profesor a numeroase generaţii de arheologi şi istorici, director al Şantierului Arheologic de la Histria (1981-1999), Petre Alexandrescu şi-a dedicat întreaga carieră cercetării ştiinţifice şi dezvoltării şcolii româneşti de arheologie clasică şi de istorie a religiilor, situându-se în linia celor mai prestigioşi istorici români ai Antichităţii: Vasile Pârvan, Scarlat Lambrino, Radu Vulpe, Dionisie M. Pippidi. Autor al unui mare număr de lucrări ştiinţifice.

DE CE REVISTA NOASTRĂ A GĂZDUIT ACESTE TEXTE CU ALURĂ DE BASM, AM SPECIFICAT PE LA ÎNCEPUTUL ACESTUI MATERIAL:
OAMENII AU NEVOIE DE MITURI. ŞI DE BASME...
NOAPTE BUNĂ, COPII !

Surse: Petre Alexandrescu, „Caracterul sacru al regalităţii geto-dace"; wikipedia, enciclopedia liberă; www.ariminia.ro; Mircea Eliade, „Istoria credinţelor şi ideilor religioase", vol II)

Valeriu Leonov

Prelucrarea pietrei în arealul localităţii Slava Rusă

1. Meşteri pietrari

Din investigaţiile efectuate în judeţul Tulcea, am depistat în localitatea Slava Rusă, ultimul pietrar, Cotoran Gheorghe, care a prelucrat piatra numită calcar galben după metode tradiţionale. Cotoran Gheorghe s-a născut pe data de 29 noiembrie 1927 în localitatea Slava Rusă, din judeţul Tulcea. A învăţat să prelucreze piatra de la tatăl său Cotoran Lazăr, născut în anul 1901 în Moldova. Tatăl, fiu de veteran de război, a învăţat prelucrarea pietrei fiind ucenic la Enăcache Toader din localitatea Babadag, judeţul Tulcea. Cotoran Gheorghe a lucrat cu tatăl său pe cont propriu, încă de la vârsta de 13 ani, continuând practicarea acestei meserii neîntrerupt până la vârsta de 20 de ani, când va trebui să îşi satisfacă stagiul militar obligatoriu timp de doi ani. Va relua meseria de pietrar după eliberarea la vatră, adică de la vârsta de 22 de ani şi lucrează neîntrerupt alţi douăzeci de ani, desfăşurând activitate la două instituţii:

- ***Societatea Industria Locală Babadag* – timp de cincisprezece ani**
- ***Monumente Istorice Constanţa, judeţul Constanţa*** [1]
- **Cetatea Istria – patru ani**
- **Monumentul de la Adamclisi – un an**

A lucrat, de asemenea, în localităţile Eforie Nord şi Mangalia la placarea cu *calcar galben* a pereţilor de la diverse hoteluri din aceste staţiuni, placare ce avea drept scop protejarea împotriva crivăţului. În aceste staţiuni a lucrat ca fiind detaşat de la *Societatea Industria Locală Babadag*. Din mărturiile subiectului intervievat reiese că acesta a mai lucrat cu următorii meşteri pietrari din zona cuprinsă între localităţile Babadag - Slava Rusă - Slava Cercheză:

- Enăcache Mihai, nepotul lui Enăcache Toader din localitatea Babadag, stabilit acum în localitatea Castelu, judeţul Constanţa.
- Chiţu Costache şi Chiţu Gheorghe din localitatea Slava Rusă, decedaţi.
- Enăcache Constantin din localitatea Slava Rusă, fratele lui Enăcache Toader, decedat.
- Streloc Chirilă şi Feodor Demetei din Slava Cercheză, decedaţi.

2. Date succinte despre localitatea Slava Rusă

Aşezată la confluenţa pârâurilor Slava Rusă cu Slava Cercheză, localitatea beneficiază de numeroase menţionări documentare. Fosta denumire a localităţii este de origine turcească, ea numindu-se Cazil-eşera, ceea ce s-ar traduce „oraşul florilor". [2]

Satul Slava Rusă, component al comunei Slava Cercheză, se află situat în partea centrală a judeţului Tulcea, la intersecţia unor importante artere de comunicaţie ce fac legătura între oraşele Măcin, Constanţa, Hârşova, Tulcea şi Babadag. [3]

3. Tipurile de piatră exploatată

Tipul de piatră exploatată din cariera din zona localităţii Slava Rusă este *calcarul galben*. Este o rocă moale, uşor de prelucrat, galbenă la culoare când e extrasă din carieră şi care îşi virează culoarea spre alb pe măsură ce are contact cu lumina şi aerul din exterior. [2]

4. Carierele din zona Babadag (localităţile: Slava Rusă, Slava Cercheză, Babadag)

Principala carieră din arealul localităţii Slava Rusă de unde pietrarul Cotoran Gheorghe extrăgea piatră se află la aproximativ 3 km spre est de localitatea mai sus menţionată şi poartă denumirea de *Drugaia Balca*, în limba rusă, adică *a doua vale*. O altă carieră din Slava Rusă, mai puţin importantă pentru cioplitorii în piatră, de unde s-a extras piatră spartă pentru drumuri este cea de la *Coşar*. La Slava Cercheză piatra pentru cioplit se scotea din cariera *Tabacinaia Balca* (Valea Tutunului), o vale unde se cultiva şi tutun pe anumite porţiuni ale ei. De asemenea se scotea calcar galben pentru cioplit şi de la cariera *Codru* din pădurea Babadag.

5. Prelucrarea pietrei

Prima etapă - Alegerea blocului de piatră ce trebuie extras din carieră

Etapa a doua - Extracţia pietrei din carieră se face în două moduri, în funcţie de mărimea blocului ce trebuie extras.

Extracţia blocului de piatr de dimensiuni mari

Metoda de extracţie cu pulbe neagră

În acest caz prima operaţiur este *descoperta* suprafeţei c piatră(*calcar galben*) care s doreşte a fi extrasă. După de copertă pot apărea câteva str turi subţiri de piatră p suprafaţa superioară a blocul ce urmează a fi extras, c grosimi variind între 8-10 cr straturi care *vor fi săltate* şi î depărtate cu ajutorul unor per din metal. Următoarea opera une constă în executarea un găuri în blocul de piatră astfe la o descoperită de 7-8 m s caută o fisură naturală. Dac de la prima fisură până la u măloarea ar fi 4-5 m, se face gaură la mijloc la o distanţă c 2,5-3 m, iar dacă mai sunt 4- m se mai face încă o gaur Gaura va avea adâncimea de m (cât e *scara de tijă*) şi se v măsura cu *boronul*, o ti având dimensiunea de 4 m care e gradată în cm. Di metrul găurii este de 4 cr Celelalte găuri se fac în stânç şi în dreapta găurii executate mijloc, la o distanţă de 3-4 una faţă de cealaltă. Urmeaz operaţiunea de *şmirat* care s execută astfel:

În capătul de jos al găurii exe cutate în blocul de piatră se ir troduce ½ kg de pulber neagră şi fitil peste care s adaugă pământ bătut bine pe înălţime de 25-30 de cm, avân grijă ca un capăt al fitilului s iasă pe gaura superioară und să poată fi aprins pentru deto nare. După detonare v rămâne în capătul de jos

Fig. 1: Ascuțirea sculelor pentru prelucrarea calcarului galben la polizorul manual.

găuri un locaş unde încap aproximativ 1-1,5 kg de pulbere neagră. Se mai *şmirează* o dată, după care se măsoară cu *boronul* ca să se observe dacă s-a dislocat ceva după explozie. Dacă adâncimea *stă pe loc*, se repetă operaţiunea adăugându-se 3 kg de pulbere neagră. Se observă în continuare efectul exploziei şi dacă adâncimea *stă tot pe loc* dar s-au format câteva fisuri, se adaugă 15-20 kg de pulbere neagră astfel:

Se umple mai întâi locaşul rămas în urma exploziei, urcând uşor pe gaura principală până la mijlocul înălţimii ei. Aici se face un *cichet*, adică o pungă de hârtie, confecţionată din sacul în care se află pulberea neagră, de formă cilindrică închisă la un capăt, care să poată fi strecurată prin gaura de 4 cm în diametru executată în blocul de piatră ce trebuie extras. În această pungă de hârtie se toarnă pulbere neagră şi se introduce un fitil crestat în 2-3 locuri, al cărui capăt va fi scos afară din blocul de piatră. O dată *cichetul* confecţionat, este coborât pe gaură până la nivelul unde a fost turnată pulberea neagră, adică până la mijlocul înălţimii găurii. Peste *cichet* se mai toarnă 1-2 kg de pulbere neagră, după care se alege pământ puţin umed, curat, fără piatră în el, care se toarnă peste pulberea neagră. Cu ajutorul *boronului* se bate bine pământul din gaură, completând pe măsură ce acesta se bătătoreşte, până se ajunge la nivelul superior al găurii. Fitilul folosit are o lungime care depăşeşte cu 3-4 m limita superioară a găurii. Operaţiunea de *şmirat* se repetă la fiecare gaură executată în blocul de piatră ce va fi extras. Persoana care se ocupă cu detonarea blocului de piatră, va ţine în mână un fitil crestat pe o parte din 5 în 5 cm, a cărui lungime este egală cu fitilele montate în fiecare gaură executată în blocul ce urmează a fi extras. Se aprinde fitilul de la prima gaură concomitent cu fitilul ţinut în mână. Se continuă aprinderea fitilelor de la celelalte găuri, urmărind permanent cât a mai rămas din fitilul

ţinut în mână, astfel încât persoana (*artificierul*) ce se ocupă cu detonarea încărcăturii să fie la adăpost în momentul exploziei. După detonarea încărcăturii blocul este desprins din carieră. Se caută fibra pietrei blocului de piatră desprins pentru se începe porţionarea lui pe blocuri mai mici. Metoda aplicată pentru porţionare se execută cu ajutorul *poncetului*. De aici blocurile de piatră se transportă cu carul la locul unde are loc operaţiunea de cioplire.

Extracţia blocului de piatră are dimensiuni mici

Metoda de extracţie cu ajutorul poncetului (pană de metal)
a. Se execută locaşuri pentru *ponceti (pană)* cu *şpiţul*.
b. Se introduc *penele* în locaşurile executate cu *şpiţul*.
c. Se lovesc *penele* pe rând cu *barosul*, a cărui greutate variază între 5-10 kg, funcţie de mărimea blocului de piatră ce trebuie extras din carieră.
d. Pentru distanţarea blocului extras din carieră se foloseşte *ranga* din fier. Operaţiunea poartă denumirea de *rănguire*.

Etapa a patra – Pregătirea uneltelor de lucru reprezintă ultima etapă înaintea începerii prelucrării pietrei efectiv. Astfel ele trebuie verificate pentru a se constata eventualele defecte apărute datorită utilizării lor şi ascuţite cele care necesită această operaţiune.

Etapa a cincea – Obţinerea produsului finit. După ce au fost verificate şi pregătite uneltele de lucru, se trece la executarea produsului finit în funcţie de comanda primită de pietrar.

6. Uneltele utilizate în prelucrarea calcarului galben

Uneltele se executau de către fierarii locali, din oţel OL 82, OL 85, OL 86. Pietrarii aveau în general pregătite pentru lucru mai multe rânduri de scule, ascuţite la polizoare manuale (fig.1), sau cu pedală, pentru a nu se decăli suprafaţa activă a sculelor care intră în contact cu piatra de prelucrat.
Uneltele utilizate de pietrarii care lucrează cu *calcar galben* sunt :

a. *Creion (cărbune), Vinclu (colţar), Dreptar (riglă)* – utilizate pentru trasat
b. *Şpiţ* – sculă folosită pentru extracţie şi degroşare
c. *Poncet (pană)* – despică piatra prin lovire cu ciocanul sau cu barosul
d. *Baros* – sculă cu care se loveşte în *poncet* (pană) pentru a produce despicarea blocurilor de piatră, de diverse mărimi
e. *Şcapitatorul* – cu ajutorul lui se execută *şcaiarea* sau *şcapiţarea* piesei de prelucrat pentru pregătirea următoarei operaţiuni. În temeni tehnici actuali operaţiunea poartă denumirea de *degroşare brută*
f. *Gradinul* – utilizat pentru formarea chenarului şi pentru finisarea suprafeţelor pietrei de prelucrat
g. *Daltă dreaptă sau daltă curată* – sculă folosită pentru finisarea şi şlefuirea suprafeţelor pietrei de prelucrat
h. *Piatră pentru şlefuit* – piatră nisipoasă sau piatră de polizor cu care se şlefuiesc fin suprafeţele pietrei de prelucrat
i. *Trapină* – unealtă pentru curăţat piese ce nu solicită şlefuire (scări, borduri, *moloane* – calupuri pentru gard)
j. *Bucardă* – utilizată pentru cioplit postamente pentru cruci funerare. Piatra la care se aplică acest procedeu nu trebuie să fie fărâmicioasă. Aspectul suprafeţei prelucrate cu *bucearda* imită aspectul unei suprafeţe lovite de ciocuri de pasăre

7. Metode de prelucrare a calcarului galben

Piatra ce urmează a fi prelucrată se aşază pe pământ, ţinând cont de *fibra pietrei*. Se execută locaşuri pentru *ponceti* cu ajutorul *şpiţului*. În locaşuri se introduce *poncetul*, care prin lovire cu ajutorul unui ciocan mare, produce despicarea blocului de piatră ce trebuie prelucrat, la dimensiunea pentru care s-a făcut comanda.

Cioplitul pentru finisare – etape
a. Se trasează piatra cu ajutorul *creionului (cărbune)* de trasat, a *vinclului (colţar)* şi a *dreptarului (riglă)*
b. Se face degroşarea cu ajutorul *şcapitatorului*
c. Cu ajutorul unei *dălţi drepte* se degroşează după linia de trasare.
d. Se completează degroşatul cu ajutorul *şpiţului* până la întreaga grosime. Cu *şpiţul* se poate lua o grosime mai mare a stratului de piatră decât cu *dalta dreaptă*.
e. Se prelucrează cu *dalta dreaptă faţa văzută* a calupului de piatră
f. Se prelucrează din nou cu ajutorul *şpiţului*
g. Ceea ce a rămas pe suprafeţele prelucrate cu *şpiţul* se îndepărtează cu *gradinul*
h. Buceardare cu *bucearda*. Această operaţiune se execută numai în cazul în care este solicitată de către beneficiar. Suprafaţa pietrei prelucrate cu *bucearda* seamănă cu aspectul unei suprafeţe ciupite de ciocuri de pasăre. I se mai spune acestei operaţiuni chiar *ciupitură de cioc de pasăre*
g. Piatra pentru piesele funerare sau pentru piesele care necesită suprafeţe cu o rugozitate fină, se şlefuieşte la început cu o *daltă dreaptă*, urmând a se termina această operaţiune cu o bucată de *piatră nisipoasă* sau cu o *piatră de polizor* fină. Această operaţiune este executată manual, în felul următor:

Cu *dalta dreaptă* se execută mişcări de du-te vino pe suprafaţa de prelucrat, până în momentul în care meşterul cioplitor consideră că trebuie intervenit cu o *piatră abrazivă* mai fină. Din acest moment se continuă operaţiunea cu ajutorul *pietrei nisipoase* sau a unei *pietre de polizor* fine, cu care se execută mişcări circulare de-a lungul suprafeţei de finisat, până la obţinerea finisajului dorit
h. Pentru nivelarea suprafeţelor pietrei utilizate la confecţionarea treptelor se foloseşte *trapina*, mult mai spornică decât *gradina*.

8. Lucrări executate de pietrarii din localităţile Slava Rusă, Slava Cercheză şi Babadag

Pietrarii executau în genere, la comandă următoarele piese:
a) *Moloană* (denumire veche) - calup de piatră pentru diferite construcţii.
b) *Cruci* pentru monumente funerare.
c) *Scări şi trepte.*
d) *Zolbancuri* - ornamente pentru ferestre.
e) *Jgheaburi* pentru animale.
f) *Coşuri* de fum.
g) *Cornamente* - guri de fântână.
h) *Plăci* pentru pardoseală în curte.
i) *Copertine* pentru garduri.

9. Probleme sociale generate de practicarea prelucrării calcarului galben

Ca şi în cazul pietrarilor din localitatea Greci, judeţul Tulcea, prelucrarea pietrei în zona localităţilor Slava Rusă, Babadag şi Slava Cercheză, judeţul Tulcea, nu a adus prosperitate celor ce practicau această meserie, dar le-a asigurat un trai decent. În afara prelucrării pietrei, pietrarii mai practicau şi agricultura, ocupaţie de bază în zona investigată de mine.

Deoarece bolile profesionale, grave, nu apar în cazul prelucrării *calcarului galben* cum ar fi silicoza sau afectarea vederii în cazul prelucrării granitului, pietrarii nu beneficiau de sporuri sau de pensionare cu mult înainte de termen. Totuşi, în cazul pensionării, li se acordau doi ani înainte de termenul general aplicat persoanelor care nu lucrau în mediul toxic. Cotoran Gheorghe a fost pensionat ca practicant al meseriei de constructor betonist, deoarece unsprezecimii zece ani de muncă a lucrat ca practicant al meseriilor mai sus menţionate, în cadrul minei de la Altân -Tepe şi nu ca pietrar. Până la venirea regimului comunist în România, Cotoran Gheorghe a lucrat cu tatăl său pe cont propriu, iar după instalarea comunismului a fost angajat la instituţiile de stat. Nu a mai practicat această meserie de treizeci de ani decât pentru nevoile gospodăriei proprii. Era ultimul pietrar în viaţă, la data efectuării investigaţiei mele în anul 2004, din judeţul Tulcea, care ştia să prelucreze *calcarul galben* după metode tradiţionale. Meşterul Cotoran Gheorghe a decedat. Dumnezeu să îl odihnească în pace!

Din infomaţiile furnizate de otoran Gheorghe.

Gr. Dănescu, *Dicţionar sta-tic geografic şi istoric al deţului Tulcea*, Bucureşti, 396.

Satul Slava Rusă, compo-ent al comunei Slava ercheză, se află situat în rtea centrală a judeţului Tul-ea, la intersecţia unor impor-nte artere de comunicaţie ce c legătura între oraşele ăcin, Constanţa, Hârşova, lcea şi Babadag. Călătorul, enind dinspre Hârşova, aban-onează la Ciucurova DN 22 A Hârşova - Tulcea) şi îşi con-ua itinerarul spre Slava Rusă DN 22 B (Măcin - Două antoane). Dinspre Tulcea se ate ajunge fie urmând aseul Tulcea - Nalbant - Ciu-rova - Slava Cercheză - ava Rusă, fie pe E 87 (Tul-ea - Babadag - Constanţa) ână în punctul Două Can-ane şi de aici, mai departe, in satul Caugagia până la ava Rusă pe DN 22 B. Un alt um, extrem de pitoresc, abadag – Slava Rusă, drum „taie" pădurea este în ezent impracticabil datorită eteriorării şoselei.

Platforma Slavei este o sub-viziune a Podişului Babadag, răbătută de râul Slava, în-epând de la Dealul Şoimului tmagea) până la complexul gunar Razelm. Din punct de edere geologic zona este onstituită dintr-o întinsă cu-ertură sedimentară (calcare ezoase în special). Cele două dealuri – Harada şi adonca – ce străjuiesc spre S S-E satul nu depăşesc, ca ălţime, 225 m.

Zona Slavelor a fost locuită că din epoca pietrei, dovadă rmele neolitice (silexuri, ce-mica) descoperite recent la rtina G. Din aceeaşi zonă ovin fragmente ceramice din ocile bronzului, Hallstatt şi atène. O aşezare destul de tinsă, de perioadă Latène, a st identificată pe dealul adonca şi tot din acea pe-adă datează un tezaurul de rahme Lysimach făcut cunos-ut de C. Moisil încă în 1916.

Căderea *limes*-ului dobro-ean în primul sfert al sec. VIII determinat şi încetarea vieţii XVI nu mai avem nici o infor-maţie despre vreo locuire sis-tematică în perimetrul actualului sat Slava Rusă.

Menţionări ale satului în documentele vremii

Prima atestare documentară a aşezării datează din 1584. În Defterul otoman din acest an localitatea apare sub numele de *Kizil-insarlic*. Sub acelaşi nume, localitatea este men-ţionată şi în notiţele de călăto-rie ale lui Evlia Celebi (mijlocul sec. XVIII). Tot în varianta turcească este notat numele satului de Ion Ionescu de la Brad în descrierea călătoriei agricole prin Dobrogea (1850) – în forma *Kizilsar* – şi, mai târziu, de Fondul Tapiurilor Otomane din perioada 1866 – 1877 – *Kizil-hisar*.

În paralel s-a utilizat şi numele de Slava în variantele: *Islawa* – într-un Defter otoman de la sfârşitul sec. XVII, *Slawa* – pe o hartă austriacă din 1790 şi pe una militară rusească din 1828.

Agentul polon Korsak uti-lizează în notiţele sale de călă-torie din 1849, tot denumirea de *Slava*.

Pe o hartă rusească din 1838 se face distincţia între *Star Slava* (Slava Rusă) şi *Noia Slava* (Slava Cercheză).

Opera de revizuire a cărţilor sfinte, iniţiată de patriarhul Nicon şi acceptată de Sinodul de la Moscova în 1658, a de-terminat o schismă în Biserica rusească: episcopul Pavel de Colonna, împreună cu trei stareţi şi doi protoierei, se opun noilor tendinţe. Măsurile de constrângere la care au fost supuşi i-au silit pe opozanţi (numiţi „vechi credincioşi" – *starovierţi* sau *staroobriedţi*) să emigreze spre Serbia, Polonia, Moldova şi Imperiul otoman. Refugiaţi ajunşi în Moldova şi Dobrogea erau conduşi de stareţul Filip al Mănăstirii Pomar (de aici numele de *fili-ipovţi, filipoveni, lipoveni*). La rândul lor, aceştia s-au scindat în două mari grupări: *bes-popovţi* şi *popovi*. Dacă la *popovi* serviciul divin era oficiat de către un preot, la *bes-popovii* acesta era oficiat de un membru al colectivităţii.

În Dobrogea lipovenii s-au aşezat la sud de Silistra, la Ca-Slava Rusă, Chilia Veche, Mahmudia, Sfiatovca (Sfiş-tovca), Carcaliu, Slava Cer-cheză.

În satul Slava Rusă lipovenii – cei din secta *bespopovilor* – sunt atestaţi începând cu anul 1754; după jumătate de secol (1804) în sat se aşează şi lipovenii *popovi*.

La începutul secolului XIX satul avea 20 de case şi, aproximativ, 30 de familii.

Un secol mai târziu, în sat trăiau 1166 de suflete, dintre care: 899 lipoveni *popovi*, 222 lipoveni *bespopovi*, 12 români, 10 ţigani, 2 bulgari, 1 grec şi 20 evrei.

După Războiul de Indepen-denţă au fost colonizaţi români, cei mai mulţi provenind din Oltenia. Ei s-au aşezat cu precădere în partea de nord şi nord-est a satului (aşa-numita „zonă a coloniştilor").

La sfârşitul secolului XX, din 1839 locuitori, 90% sunt lipoveni (majoritatea *popovi*) şi 10% români.

Instrucţia publică se realiza la sfârşitul sec. XIX în trei şcoli: una de stat şi două particulare lipoveneşti (câte una pentru fiecare sectă, unde se predau doar textele religioase).

La distanţă de un secol, în sat funcţionează o şcoală cu 156 elevi şi 7 cadre didactice. Slava Rusă este, prin excelenţă, centrul ortodoxismului de rit vechi. Cele două mănăstiri – *Uspenia* şi *Vovidenia* – şi cele două biserici lipoveneşti – *Sf. Nicolae* şi *Acoperământul Maicii Domnului* – depozitare ale unor tezaure de carte veche slavonă şi icoane vechi ruseşti, sunt dovada indis-cutabilă a acestui fapt.

Uspenia, mănăstirea de călugări situată la 3 km sud-vest de satul Slava Rusă, a fost înfiinţată cândva în sec. XVIII de un grup de credincioşi din Slava Rusă, care au cons-truit mai sus de sat o bisericuţă de lemn şi s-au retras să trăi-ască acolo. Mănăstirea a fost, începând cu anul 1848, sediu episcopal, sub autoritatea mi-tropolitului de la Fântâna Albă (Moldova) şi, ulterior, sediu mi-tropolitan. În a doua parte a sec. XIX biserica de lemn a fost înlocuită de una de zid, sfinţită la 1883, cu hramul

Numărul călugărilor a cres-cut simţitor în timp, astfel încât, către anul 1843, aceştia îi cer sultanului Abdul-Azis să le acorde unele privilegii, printre care şi scutirea de dări. Fir-manul emis în acest sens, în 1851, a fost recunoscut şi în-tărit de sultanii următori, fapt ce a determinat o efervescenţă a vieţii monahale, astfel încât în 1877, la Mănăstirea Uspenia erau înregistraţi 200 călugări.

După integrarea Dobrogei la statul român, în ciuda faptului că vechile privilegii au fost păs-trate, numărul călugărilor a scăzut simţitor, ajungând la numai 60 la început veacului XX, pentru ca în zilele noastre să trăiască aici doar 9 călugări. An de an, hramul mănăstirii – 29 August – Adormirea Maicii Domnului – prilejuieşte strân-gerea laolaltă a comunităţii lipoveneşti din ţară şi străină-tate.

La aproximativ un secol după fondarea Mănăstirii Us-penia, la marginea de sud-est a satului Slava Rusă, se con-stituia o a doua comunitate monastică lipovenească – de călugăriţe. Biserica, numită astăzi – cea mică, a fost con-struită la jumătatea sec. XIX; la aproximativ 20 de ani, în 1866, acesteia i se adaugă o biserică nouă, mult mai impunătoare. La ora actuală aici trăiesc în jur de 40 măicuţe şi surori de mănăstire. Comunitate de ruşi lipoveni şi-a construit în sat două biserici: Biserica Sf. Nico-lae – ridicată în 1852 şi refă-cută în 1996, ce deserveşte secta popovilor – şi Biserica Acoperământul Maici Domnu-lui – construită la începutul secolul XIX de lipovenii bes-popovi. Astăzi datorită faptului că numărul lipovenilor bes-popovi s-a redus – au rămas doar câteva familii – şi în această biserică slujba este oficiată de un preot (M. Iacob, S. Pârâu, M. Petrescu, D. Paraschiv, *Ibida (Libida) - Slava Rusă, Redescoperind o identitate, mms.*).

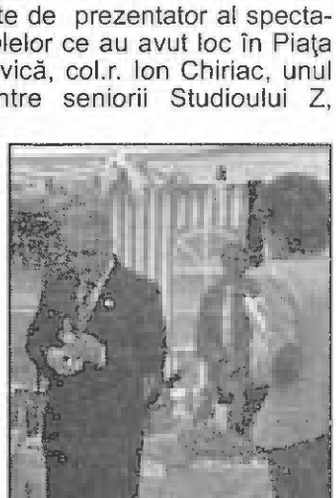
Astăzi populaţia localităţii Slava Rusă numără 1347 de locuitori şi are 517 gospodării. (http//cjtulcea.sample.ro/judeţ/slava.html).

Ziua Recoltei

Primăria Tulcea - spre bucuria gospodarilor şi a gospodinelor, a reluat un obicei prilejuit de anotimpul culesului fructelor pământului: Ziua Recoltei Reluată, după un interval de 3 ani, când Tulcea a sărbătorit evenimentul la Constanţa, în organizarea Consiliilor Judeţene ale celor două localităţi, la ediţia actuală au participat peste 30 de producători agricoli de legume, fructe, vinuri, produse apicole şi viticole, preparate tradiţionale din carne şi brânzeturi. Astfel în Piaţa Civică, alături de un public numeros şi a oficiliatăţilor locale, Ziua Recoltei a debutat vineri, 26 septembrie, încheindu-se după trei zile, într-o însorită duminică.

Prezent la eveniment în calitate de prezentator al spectacolelor ce au avut loc în Piaţa Civică, col.r. Ion Chiriac, unul dintre seniorii Studioului Z, demonstrând calităţi de veritabil cronicar, ne-a trimis rândurile ce urmează.

Noi, tulcenii am aşteptat a treia ediţie a târgului de toamnă cu nerăbdare, dar şi cu multe pofte de astâmpărat. Standurile cu fructe ne făceau cu ochii, iar grătarele ce sfârâiau ne ademeneau. Adăugaţi al acestea prestaţia excepţională a Ansamblului Artistic Profesionist „Baladele Deltei", a ansamblului „Doruleţul", cel care a deschis seria celor trei zile de apectacole. Doruleţul – cum ştie toată lumea, a fost iniţiat de un mare inimos, un om dăruit folclorului: maestrul coregraf Ştefan Coman, organizatorul cultural al Zilelor Recoltei, sufletul tuturor evenimentelor culturale.

Dansatorii de la „Baladele..." au prezentat, cu graţie şi profesionalism, suite coregrafice din toate zonele ţării. Colegii lor, soliştii vocali Georgeta Nichifor-Mişurnov, Elena Plătică şi Costel Atanasof, au încântat publicul, iar orchestra dirijată de Aurelian Croitoru a avut o contribuţie foarte importantă la reuşita muzicală.

Când lucrurile erau în toi, a pornit o măruntă mocănească ploaie ce nu se mai dădea dusă, dar nici spectatorii nu s-au lăsat duşi. Fiindcă urma să cânte Emilia Dorobanţu, o nouă perlă a muzicii tradiţionale româneşti. Piesele sale culese de artistă de pe meleagu natale ale Slatinei străvechi, învins duşurile reci ale aver unilor umede, producând mare încântare auditorului p fiecare pe unde putea.

Regalul recital al serii a fo oferit de un mare artist, demn continuator al mari rapsozi de odinioară: Gelu V cu, artistul complet şi comple cântăreţ şi instrumentist de e cepţie (dar şi un excelent m derator de emisiuni televizat

A doua zi, senină şi caldă, intrat în scenă grupul vocal ansamblului „Slasovia" şi da satorii de la „Katiuşa" –Mahm dia (instructori: Doiniţa Mafte Cătălin Tănăsuică).

Cei 100 de componenţi Ansamblului „Plai de Dor" d Niculiţel - dansatori şi solişti v

...icoordonaţi de Dumitra ...polianu, au adus cu tal... ...t şi dăruire cântece şi ...nsuri din zona lor, la fel ...m a făcut-o, cu egală ...ălucire, Ansamblul ...greta"din Isaccea, coor... ...nat de Varvara ...liceanu.

...Tot de pe malul Dunării a ...nit şi ansamblul „Ghiocel ... la Luncaviţa" care a ...uls spectatorilor bine... ...eritate ropote de aplau...

...Altona", unicul ansamblu ...egleno-român îşi desfă... ...ară activitatea la Cerna, ... frumoasele costume, ...nsul de care s-a îngrijit ...regraful Jora Roman şi ...uta scenică (instructor ...mitra Petrica), au fost o ...acută noutate în contex... ...celor trei zile.

Ion Chiriac, prezentatorul evenimentului

...ânărul şi ambiţiosul core... ...af Marian Coman a reuşit ... tur de forţă artistică prin ...ierea şi coordonarea ...samblului „Doina Ca... ...ncei", el reprezentând ... respect renumele loca... ...ţii dat de marele artist ...stic Ion Jalea.

...Un moment de autentică ...ă tradiţională, prezen... ...ă de două generaţii de ...işti, a fost impresionanta ...oluţie artistică pe plan ...regrafic şi melodic, a ...samblului „Florile Băr... ...nului", constituit sub aus... ...iile Şcolii Populare de ...ă din Brăila. Coregrafii ...rian Rusu şi Virgil Ma... ...că, împreună cu profe... ...rul de muzică Cristian ...nea (dirijorul grupului ... virtuozi instrumentişti), au lăsat „urme" adânci în palmele celor ce i-am aplaudat mereu, cu emoţie la scena deschisă.

Numele lui Petre Paraipan, un profesor din Turcoaia, apare de o vreme la evenimente culturale ca inimos iniţiator al grupului vocal „Drăguţa Sălistea", grup convingător prin pregătirea muzicală.

Aşteptaţi cu nerăbdare de părinţii, rudele şi colegii lor din public, pe scenă „au năvălit" 80 de dansatori într-un iureş de dans, primit, se înţelege, cu urale. Erau micuţii de la „Doruleţul", ansamblul ctitorit de maestrul coregraf Ştefan Coman. Au cântat convingător nişte copiliţe pline de talent: surorile Ana şi Maria Gheba, dimpreună cu Steluţa Ciobanu.

Recitalul celei de a doua seri a fost susţinut de cantautorul Aurel Moldoveanu, el reuşind să creeze o atmosferă plăcută, încheiată cu „şedinţe" foto cu spectatorii şi autografe.

A treia zi culturală a început cu prestaţia unui trio muzical cu numele „Sempre", compus din copiii Iorga Andrei, Băluţă Teodora Raluca şi Gheba Maria. Grupul a fost iniţiat de o dăscăliţă care merită toată admiraţia pentru implicarea sa în viaţa extraşcolară a elevilor: Claudia-Marinela Raicu. I-am subliniat numele deoarece pasiunea ei pentru muzică a adus pe scena tulceană un alt grup muzical „Scherzo", care de ani de zile îşi continuă existenţa prin generaţii de elevi a Liceului Teoretic „Grigore Moisil".

„Odiseea" este numele ansamblului grecesc (aripa tânără), al Comunităţii Elene din Tulcea. Prestaţia acestui ansamblu (instructor artistic: Oana Ştefan Pisaroglu), a fost la înălţime, dovedind o atentă grijă pentru detaliul gestual.

O trupă coregrafică deja cunoscută în oraş este „Follow Bit". Evoluţia scenică a fost superbă, primită cu multă căldură de public.

Finalul celor trei zile a aparţinut tot ansablului „Doruleţul", care, în nota evoluţiilor remarcabile din zilele precedente, au transmis poftă de joc şi voie bună.

Să ne dea Dumnezeu sănătate, pace şi bani în pungă pentru a ne revedea la ediţia din anul 2015 !

Obiectivul urmărit de Primărie prin sărbătoarea populară Ziua Recoltei, privind valorificarea produselor agro-alimentare din judeţ şi promovarea celor care îşi petrec printr-o muncă fără preget , la trudnica activitate din agricultură, şi-a atins scopul. Exponatele oferite s-au bucurat de aprecierea consumatorilor, a gospodinelor îndeosebi, care au profitat de sărbătoare, umplându-şi cămările.

Referitor la turnirul cultural gândit şi organizat de Ştefan Coman, el ne-a şi-a arătat încăodată spiritul managerial şi măiestria coregrafică. Devotat profesiei sale, a promovat, prin concursul „Vreau să fiu artist mare", copii cu vădite calităţi vocale, care au confirmat în timp, previziunile sale, ilustrate excelent prin surorile Gheba şi Steluţa Ciobanu.

De asemenea, a acordat un spaţiu pentru repetiţii celor de la „Follow Bit". Iar cele trei dansuri prezentate de aceşti artişti amatori denotă ceva, şi anume: când prestaţia scenică este făcută cu sârg, pricepere şi talent, diferenţa dintre „amatorism" şi „profesionalism" abia că se mai vede. Este cazul aces tor tineri cu har de la „Follow Bit".

Follow Bit

Sempre

Odiseea

Scherzo

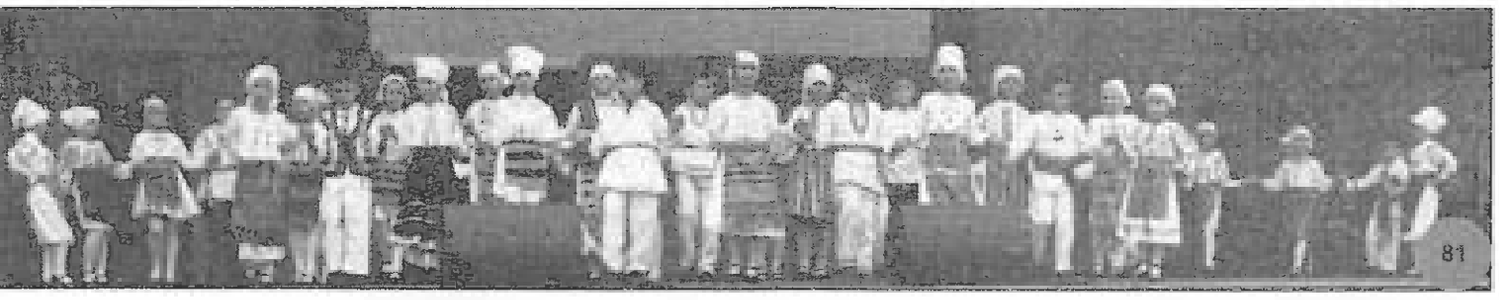

Dansatorii de la „Balade"

Orchestra „Baladele Deltei"

A consemnat col.r. Ion Chiriac

(foto Aurel Ifrim)

Trăiască podgorenii !...

CONSILIUL JUDEŢEAN TULCEA

NordDobrogea Cultural

Director: Nelu Serghei
(e-mail: nserghei@yahoo.com)

Redactor şef *Aurel Ifrim*
(e-mail: aurelifrim2003@yahoo.com)

Colegiul redacţional:
Ionuţ Paul Ştefan, Elena Orbocea, Florin Anastasiu, Petru Şolcă, Ion Chiriac (col.r.), Paul Prisada, Traian Oancea, Nicolae C. Ariton, Adrian Pal, pr. Felix Lucian Neculai, Doru Mareş, Cornel Ivanciuc, Paul Nour, Bogdan Pascal

Tehnoredactor: Constantin Străinu

Cu sprijinul Episcopiei Tulcii, Consiliului Judeţean Tulcea, Bibliotecii Judeţene Panait Cerna, Primăriei Municipiului Tulcea şi a Inspectoratului Şcolar Judeţean s-a înfiinţat

CORUL MIXT AL TULCENILOR

Dirijor : Pr. Marian Mihael Mihai

Repertoriul : muzică laică şi religioasă din tezaurul muzical românesc

Persoanele interesate să facă parte din acest cor pot lua legătura cu dirijorul ansamblului, Pr. Marian Mihael Mihai (tel: **0744178389 / 0730080367**) sau, pentru relaţii privind această acţiune, cu doamna Aftinia Vasile **(tel: 0757418810;** e-mail: vsltn12@yahoo.com sau mediateca_bjt@yahoo.com) de la **Biblioteca Judeţeană "Panait Cerna", locul de desfăşurare a repetiţiilor,** (miercurea şi joia din fiecare săptămână)

Sediul revistei:

Centrul Cultural „Jean Bart", str. Progresului, nr.34, cod poştal 820029, telefon 0240.519329

Manager general al Centrului Cultural „Jean Bart"

Ionuţ Paul Ştefan

ISSN 2285 - 469X

Tipărit la **S.C. INFCON S.A. Constanţa**, str. Prof. Murgoci, nr. 1

DIN CUPRINS

ISTORIE

La ce bun regii **(p. 3-12)**
La acest material are o contribuţie majoră istoricul **ADRIAN CIOROIANU**

PERSONALITĂŢI TULCENE

Anton Lazăr **(p. 13-15)**
Elena Dumanschi **(p. 16-20)**
Victor H. Baumann **(p. 21-25)**
Radu Gheorghe **(p. 26-28)**

SĂRBĂTORI LA MALUL MĂRII

Cânt şi dans tradiţional la Sulina **(p. 29-30)**

MUZICĂ

Jazz la Tulcea **(p. 31-36**
Un prieten al Tulcei: Nicu Alifantis **(p. 37-39)**
Fenomene rock: *Pro Musica* **(p. 40-44)**

OASPETE ILUSTRU: ANDREI OIŞTEANU

IUS PRIMAE NOCTIS **(p. 45-51)**

LITERARE

Braconierii lui Ned Orson **(p. 52-54)**
„C'ARTE DANUBIUS" **(p. 55)**

RELIGIE

Dan Arhire: *O enigmă şi un miracol istoric* **(p. 56-58)**
„Constantin cel Mare şi Iustinian" **(p. 59-61)**
Spovedania și euharistia **(p. 62)**

FOLCLOR ,MITOLOGIE, TRADIŢIE

Peştişorul de Aur 2014 **(p. 63-66)**
Festivalul Natalia Şerbănescu **(p. 67-68)**
Zalmoxis?... Salmoxis ?... **(p. 69-75)**
Prelucrarea pietrei **(p. 76-79)**
Ziua Recoltei la Tulcea **(p. 80-81)**

Harry Tavitian după un concert la Tulcea

14 noiembrie 1878

aceastã datã ar trebui fi-urată pe stema României, eoarece atunci Dobrogea devenit teritoriu al statului ostru. Această victorie a st rezultatul sacrificiului prem a peste 10.000 de steni, dar şi al vitejiei şi ţelepciunii strategice do-edite pe front de Princi-ele Carol I, care, pentru andioasa înfăptuire, a st proclamat Rege al atului Român. Ulterior, gele a avut o contribuţie totul excepţională la onsolidarea unirii Moldo-ei cu Ţara Românească intrarea ţării în rândul aţiunilor suverane.

Din anul 1998, ziariştii an Arhire şi regretatul drian Vasile au iniţiat cele-area „Zilei Dobrogei" - ca un prinos adus jertfei sol-daţilor români şi în chip de recunoştinţă pentru Regele Carol I. La evenimentul săr-bătoresc s-a alăturat şi tâ-nărul coregraf Ştefan Coman.

„Ziua Dobrogei" a devenit, în timp, o sărbătoare re-cunoscută naţional. Anul acesta, Consiliul Judeţean Tulcea, Primăria Tulcea împreună cu Ansamblul Artistic Profesionist" Bala-dele Deltei", au organizat, pe data de 14 noiembrie a.c., un emoţionant oma-giu. Sub semnificativă titu-latură „Cântă Dobrogea, cântă ţara", tulcenilor li s-a oferit prilejul să participe la un periplu muzical-core-grafic reprezentativ pentru toate zonele folclorice româneşti. Alături de copiii Ansamblului „Doruleţul" şi profesioniştii de la „Bala-dele Deltei" din Tulcea (diri-jaţi de Aurelian Croitoru) şi-au dat concursul soliştii vocali Gheorghe Roşoga, Mioara Velicu, Liliana Gea-pana, dimpreună cu An-samblul Profesionist „Doina Covurluiului" din Galaţi. Di-recţia de scenă a fost sem-nată de maestrul coregraf Ştefan Coman.

Un moment artistic major, a fost prezenţa în spectacol a marelui rapsod şi folclo-rist Nicolae Furdui Iancu, acompaniat de propriul grup instrumental „Crai Nou" din Alba Iulia. Maestrul s-a produs în aclamaţiile permanente ale public.

Nicolae Furdui Iancu

oria Teodorescu

Marin Băd

Constantin Hogea

Domnitorului Carol I şi celor 10.000 de oşteni

căzuţi la Griviţa, Rahova, Smârdan, Vidin, la anul 1877

VEŞNICĂ RECUNOŞTINŢĂ !

